

Supracoperta și coperta de *Petre Vulfănescu*

ARGHEZI, S. 17
401

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI

9

BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE LINGVISTICA
INVENTAR CĂRȚI Nr. 5339

PROZE

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

OCHII MAICII DOMNULUI

POEM

Povestirea vieții lui Vintilă e copilărească. Ea începe cam de pe la patru ani, când frumosul băiat nu era mai mare decât atât. . . Nasul i se lovea de marginea mesei și ca să și-l puie deasupra să vadă, neastîmpăratul trebuia să se ridice pe vârful picioarelor durde, muncind și zmucindu-se din călcîie. Și se întîmpla că, alunecînd, el se prindea cu mâinile de velință, și tot aluneca. Venind pe spate cu fața de masă cu tot, ghiveciul cu flori venea peste el. Nesimțîndu-se însă vinovat sau nu atât de mult pe cît îi erau de mari suferințele și grămădit dedesubtul lucrurilor răsturnate grele, Vintilă da un țipăt de șobolan încolțit și aștepta să fie scos, nu totdeauna prea teafăr, din asemenea împrejurare.

Maicăsa, Sabina, sărea de la mașina de cusut în ajutorul « bărbătelului » ei, cum îl dezmiardase, căutîndu-i toate părțile dureroase ale trupului dolofan și suflînd în ele răcoare. Negreșit că locul cel mai încercat era acela, de care Tile se ținea cu amîndouă palmele, după ce se ridica de jos. Tile cădea greu ca un burduf, nici pe o latură nici pe alta, ci drept în locul care trebuia să i se turtească și să-l doară. Usturimea era destul de adîncă și de îndesată, dacă te gîndești că ori cădea el pe scînduri, ori că iar fi sărit scîndurile în spate și iar fi bătut ele, nu era deosebite.

Cînd era mai mic, Tile nu se lăsa așa de repede biruit. Dacă îl ridica în brațe mama și-l săruta pe toate vîntăile, puneă și el mîna pe cîte ceva lung și croia în pardoseală. A învățat a se feri să mai dea asemenea pedepse. Bățul, de pildă, pe care-l ridica furios, ca să se răzbune, greșindu-și drumul, îi cădea lui în cap. Începuse să se uite la podină cu mirare și respect și cu teamă, ca într-un lac în care ar fi căzut. Noroc că nu era apă; Tile s-ar fi putut înneca înainte de a-și fi trăit pînă la capăt viața, dată copiilor, și frumoși și urîți, ca minzului sprinten, dator să ajungă cal și gloabă bătrînă. Așa e făcută viața, că te îmbătrînește. Și, mai întîi, te dă cu bărbia de scînduri, ori că te cățări ori că nu te agăți.

Mama trebuia să-și lase lucrul și să-și dezbrace băiețelul, care avea cîte o « bubă » peste tot, la spinare, la genunchi, la coate, la toate îndoirurile lui buclate, și care nu îndrăznea să se ridice singur de jos și să umble, că rămînea șchiop ori i se rupea ceva. Frica lui de sînge era și mai mare decît de vîntăie. I se părea totdeauna că trebuie să se fi umplut de el și știa că pe la sînge ies și mațele. Nu-i venea nici să se lase ușor dezbrăcat, ca să nu și le piardă pe toate și să rămîie gol ca o damigeană, adică fără nimic, să nu mai poată vorbi, să stea mut și să nu se mai poată juca. Firește că de vorbit vorbea așa cum se pricepea el; nu era nici cine știe ce orator, nici cine știe ce grămătic, dar scîlcîind cuvintele și regulile sintaxei, și chiar ale propoziției simple, limbajul lui, care-i plăcea Sabinei ca o limbă nouă, cu predicate fanteziste și cu acorduri inedite, descoperită odată cu chinurile vieții și cu gingășele tragedii ale maternității singuratece, avea un gust neasemuit. Tile vorbea mai cu seamă liric. El își rezervase, dintr-un dicționar inexistent al senzației, onomatopea mădulelor strivite, răcnetul, zbierătul și toate

urletele, în care puneă, ca să le dea un sens neînțîrziat, accentele înalte de dincolo de solfegiu și o voce de primadonă avîntată-n tril peste gamă. Cunoscînd efectele geamătului și ale stridenței, el se silea să le dea o amploare nemărginită, căci cu cît chihotul era mai original, cu atît sperietura mamei era mai precipitată. Ea întrerupea tighelul brusc, arunca lucrul din mînă și da fuga. Fără să se supere, fără să mustre, Sabina se înfricoșa de complicațiile monstruoase, din care nu puteau să lipsească sfărîmarea oaselor, ficatul, coastele sau bolile infecțioase. Copilul ei era tot ce avea tinerețea Sabinei pe lume: ale lui erau nopțile ei albe, muncite pînă la pieirea văzului, ale lui inima, gîndul, toată carnea și tot sufletul ei.

La dezbrăcarea pe pat și la examinarea cu de-a măruntul a tuturor mădulelor lui fermecătoare, ciocnite din cădere, hoțul, ca să fie încă o dată răsfățat și pipăit la încheieturi, tras de degetele picioarelor, sucit și răsucit, se plîngea de loviturile mai vechi, care mai fuseseră mîngîiate și sărutate și din care mai rămîneau semnele, ca un abur gălbui. Transparența petalelor și fildeşului îmbujorat, din care ființa lui fusese frămîntată, era suflată cu brumă, ca un idol de porțelan învelit cu zmalț. Măicuța îl vindeca numaidecît. Medicina sărutării încă nu dăduse greș. Semnul tămăduirii era rîsul făpturii lui, cutremurată de o bucurie care-l făcea să se strîngă și să se cocoloșească. Mîna maicii îi mai depărta un zulf de pe ochi și-i da drumul băiatului prin casă. Și iar pornea mașina de cusut, purtată de gleznele fine ale Sabinei.

Tile nu înțelegea anume, pentru ce lucrurile sînt rele și pornite împotriva lui, care să-l zgîrie, care să-l turtească. Dacă închidea o cutie, îl prin-

dea capacul de un dești. Se da în leagăn, agățat de clanțele ușii, și călărea pe dunga ei: ușa îl apuca de piele. Tăia cu foarfeca o poză dintr-un jurnal: foarfeca îl mușca. Și nici creionul nu ținea în mîna lui, de rău ce era, cînd voia să umple cu el o literă și o figură. I se rupea vîrfurile albastre și roșu numaidecît. Dar nici el nu se lăsa și-l da Sabinei, la mașina de cusut, să îl ascuță, ori de cîte ori se frîngea ciocul, pînă la coadă. Cu toate că un creion de vopsit era scump, Sabina îi cumpara mereu, imputînd paralele puse deoparte pentru nevoi mai mari; dar putea să fie o nevoie mai mare decît un creion, care anima fizionomiile și împrumuta cucoanelor din jurnalele de modă ale mamei fețe verzi, violete și cărămizii ca ardeul? Operația cerea un singur minut de boiangerie: obrazii, părul și mantalele doamnelor, puse în pagini ca niște păpuși, se făceau de o singură stofă sinilie sau ca duminicile din calendar. Dar găsia puțină să fie rău și jurnalul, înțepîndul cu înseilătura de sîrmă de la cotor. Și se țineau de el toate din casă, ca să-i jerpelească picioarele, să-i rupă un crîmpei din spate, să-i ciupe de undeva, ca scăunelul. Cleștele de la sobă a sărit de cîteva ori pe el, colțurile dulapului l-au ciugulit, și însăși furculița găsia pricină să se răzvrătească. Tile își pierduse încrederea în toată gospodăria. Cîteodată el sta multă vreme dinaintea unei unelte, la pîndă, ca să o prindă mișcîndu-se din loc și venind către el să-l împungă, să-l taie și să-l zdrelească, dar afurisitele de lucruri nici nu voiau a se clinti atîta timp cît se vedeau spionate. Lucrurile au ochi dedesubt, băgați înăuntru, umblă ca rîmele și sar fără picioare. Fac cioc, boc, în dreapta și-n stînga, necăjite de cine știe ce, și farfuriile.

După observație și chibzuială, Tile s-a hotărît să stea de vorbă cu ele, că lucrurile au și urechi

ascunse, cu care te aud. Pare că începuse să meargă ceva mai bine. Geamantanul lui, în care Tile își transporta menajeria de bumbac și de mucava, dintr-o odaie într-alta, și în care culca fiarele la rînd în cearșafuri de foiță, parcă se mai cumînșise de cînd cu băgare de seamă la mîngîiat pe burtă, cum făcea măicuța cu el, și i-a spus cîteva vorbe la ureche. Geamantanul ăsta, grosul și rotundul ca un bursuc, numai că începea să fugă sau să o ia în sus, cînd îl pregătea de culcare, și nu se potolea pînă ce nu punea și măicuța mîna ei îmblînzitoare. Și pe cît erau animalele de blajine, pe atît era geamantanul de arțăgos. Al într-o zi, pe care Tile nu putea să o mai uite, tocmai după ce își culcase tigrii, mieii și gîștele la un loc, și le urase un somn ușor cu vise plăcute, și tocmai cînd le închidea dormitorul, ultimă muncă a unei zile întregi, — închipuiește-ți, prostul de geamantan i-a înghițit două degete, care l-au durut atît de tare, că Tile a leșinat. Geamantanul voia să-l mănînce de tot. Și cînd s-a deșteptat de îngrijirile măicuței, Tile nici nu s-a mai uitat la mîna lui un ceas, plîngînd că-i lipsesc două degete boante întregi și neștiind ce-o să se facă fără ele. Nu încăpea nici o îndoială: el a priceput foarte bine că mama l-a scos din geamantan și că i l-a lipit la loc. El a simțit chiar locul unde se făcuse lipitura, pentru că îl mai durea rădăcina.

Dar, în sfîrșit, ciocanul, cleștele, cuiele, lemnele, care trebuiesc profesiunii de băiat, s-au mai deprins cu el și s-au supus cu încetul graiurilor lui lingurișoare. De unde se întovărășiseră ca să-l dea afară din casă și să-l puie pe drumuri, mic și neputincios cum era, lucrurile au început să-l înțeleagă și să-l asculte, și Tile se simți întrînd în stăpînirea foarfecului, crocodilul casei, domestici cînd acul vioi ca o viespe, îndulcind gingiile

rânjite ale cleștelor, hotărînd cuiele să stea mai puțin strîmbe, și ciocanul să nu nimerească numai în unghiile lui, — și trecînd biruitor prin basmul uneltelor fioroase la domiciliu, el se pregătea să intre într-alte basme mai mari, să le străbată și pe ele, toată viața lui nefiind altceva decît un basm, întocmit din sute de basme, care dau unul într-altul și se desfac și se deosibesc, asemănătoare într-o privință cu sculele, și mai ales cu mașinile cu dinți. Lucrurile rămîn aceleași, numai că mai crescute și cu nume schimbate și lovindu-se mai cu neîndurare.

Sabina își petrecea trei ore pe zi numai cu băiatul ei, fără să socotim că toată ziua, toată, era tot a lui, de la începutul pînă la sfîrșitul săptămîinii. Un ceas întreg dimineața, Tile dormea cu o mîină îngropată în sînul ei și se deștepta. Un ceas întreg la prînz, măicuța îi da să mănînce cu lingurița, și un ceas întreg seara, măicuța îl dezbrăca și-l așeza în pat, culcîndu-se lîngă el și aducîndu-i somnul catifelat și sculîndu-se pe jumătate adormită ca să lucreze peste noapte tot pentru el.

Baia de seară, la culcare, repeta zilnic spectacolul copilului Madonei. După o perdea se ascunde un din colțurile curate ale camerei de dormit, alăturată de camera gospodăriei active, unde Madam Berta, manechinul, juca într-un picior cu șurub, în fața mașinii de cusut, pe Venera fără pînă la subsuori.

Baia era poezia cotidiană a micii căsnicii a unei mame tinere, legată pe viață și pe moarte de unica dragoste și de unicul scop. Bălăceala în apă caldă a copilului, sprinten ca veverița și cuminte ca un cîine cu ochi negri mari, ținea cu zbegul ei o bună jumătate de ceas. Scufundat în apă și clăbuc,

el cerea Sabinei să joace pe Baba, pe Moșul, pe Cîrțița și se ruga de ea, hotărîită să cedeze de la cel dintîi îndemn peltic, dar făcînd să dureze așteptarea pînă să se lase înduplecată. Ea își umfla atunci o spinare de Babă cu surcelele în cocoase și se apropia sprijinită de bătrînețe pe o găteajă: o mătură sau o umbrelă. Baba îl întreba ce caută în gîrla ei, că-i oprește moara de măcinat cafea, și venea spre el să-l pape. Cînd zicea: « Stai, că te mănînc », Tile știa ce-l așteaptă: o mîncătură adevărată. El cădea răsturnat, gîdilat înnaide de a fi fost atins și apărîndu-se cu picioarele, cu săpunul și cu aruncăturile de apă. Moșul purcedea, dimpotrivă, pîntecos și lăsat pe spate ca un unchiaș gras, făcîndu-și barba, ce trebuia să-i ajungă la cîngătoare, cu degetele încîrligate și rîzînd cu hohotul burții. Moșul era satisfăcut că a găsit într-o scorbura de iepuri pe pajul Pelicică, fugit într-o după-amiază gol după fluturi și rătăcit prin Împărăția lui Tata Noe. Uite, sacul e gata: intră în el, Drace împielit!

Măicuța îl lua atunci într-un cearșaf, îl tăvălea prin pat ca o cocă de cozonaci, îl făcea învîrtit și dezvîrtit, îl îngrămădea într-o perină, îl întindea, îl dădea tava și îl făcea scăpat, cînd fătul, nemai-putîndu-se ține de rîs, se da bătut, zicînd: « Lasă-mă, mamă, că-mi vine pișuca ».

Apoi, începea gimnastica suedeză, prin răsfigirea lui, cît era de scurt și de gros, în cele patru colțuri ale patului. Măicuța îi lua un picior, de vîrf de degetului mare, și-l ducea la speteaza umărului și-l aducea la loc. Lua o mîină și o încrucișa cu un picior, la locul oului genunchiului, cu oul cotului. Lua două picioare și i le întorcea peste cap. Lua două mîini, le încrucișa și le trăgea peste piept în lături. Și la fiecare figură spunea cîte ceva: « Băiatul mare! gata. » « Cuțu cîrnu!

uite! » « Puiul mamei, una » « Flăcăiașul, două! »
Și versuri improvizate:

« A venit sticletele
Și a pupat borfetele.
Vine cumetrița
Și îi ia gurița.
Uite vine cârțița
Și îi papă tîrțița. »

Și cînd sta din cîntec, Tile zicea « mai! », fiindcă îi plăceau vorbele desfătătoare tot atît cît și jocurile și « giminastica », zicea el. Apoi, măicuța îl arunca, prins, ca la luptă, de șale, cu fața în jos, și îi spunea să stea țeapăn, și el se înțepenea pînă ce se înmuia. Și așa țeapăn îi apuca « mușichii » repede și le da drumul, ciupind cu mîna întreagă cîte o jumătate de om și cîte o pulpă întreagă. Și la urmă, îmbrăcat în cămașe proaspătă și încheiat cu nasturi de sîdef, pieptănat în părul lui negru și des și cu o șuviță plină, culcată din creștetul frunții mari și albe, măicuța zicea cu el Tatăl Nostru și îl închina cu mîna ei deasupra ochilor, în numele « Tatului », la mijlocul pînte- cului, și al « Fiului », pe umărul drept, și al Sfîn- tului « Duc », și la umărul stîng, unde zicea Amin.

Tile nu înțelegea din rugăciunea lui mai ales cîteva cuvinte, pe care Sabina, rostindu-le, rămînea îngîndurată. Ea zicea și el repeta cît putea după ea:

— « Dă-mi, Doamne, mie sănătate și norocul pe care nu l-a avut măicuța. Dă-mi măicuții răbdare și putere pentru mine. Dă-mi și tati, acolo unde ar putea, poate, să fie, liniștea mare a sufletelor care uită » . . .

Nedeslușit, în mintea lui această rugăciune părea să spuie mai mult decît celelalte, și căznindu-se să se gîndească, el adormea cu ursul în brațe. Avea un urs alb care pierduse, în patru ani de munci, un ochi, o ureche, tot părul lui de fiară

fioroasă și își pierduse și echilibrul, că nu mai putea să stea decît culcat. Tile nu s-a putut des- părți nici o noapte, niciodată, de ursul lui, și la vîrsta de bărbat ursul îl va însoți încă în drumurile lui, cînd nopțile nu-i vor mai fi așa de dulci, nici patul atît de fraged și de curat, nici perina odihnă- toare capului, lovit de lucruri mai ușoare, însă mai grele decît în copilărie.

Într-adevăr, patul lui Tile era mai înflorit decît al tuturor copiilor de seama lui și lumina așter- nutului îl înconjura cu norul ei alb îngerește. Între maica lui și el nu se strecura mîna streină care strică fecioreasca mireasmă, nici uitarea: Copilul părea născut din spuma hîrbotei și a inului care-i păstrau puritatea candidă, și Sabina, maica lui, făcea parte din aceste pînzeturi clătite cu apă rece și zvîntate pe frînghie. În zarea lămpii aprinse din odaia de lucru, teritoriul albu- riu al patului de odihnă se deschidea ca începutul unei împărății, continuată în cerurile depărtate, albite și ele de rufăriile argintii ale lunei. Era ca un cuib al stelelor lăsat pe pămînt, în odaia de lîngă manechinul fără brațe și cap, idol al unor credințe ale trunchiului, retezat de ceea ce visează și de ceea ce minte, statuie a virginității și a unui ideal orb.

După adormirea copilului, pe scripete și pîn- jenisuri de raze și pe mărgele de cleștar, patul aluneca lin în văzduh, dus prin zodiac. Cînd măicuța își purta pruncul lipit de sîn, se petrecea un act de puritate fără altă păreche decît cea povestită întristării omenești de nașterea lui Dumnezeu cel mic dintr-o Fecioară nenuntită.

În serile de ploaie, cu alicele delicate, de sticlă, ale vîntului aruncate în geamuri, culcușul și somnul aveau pentru Vintilă îmbierile pantelor dulci pentru pîraie. El se vîra sub pătura cafenie, căptușită cu un cearșaf cu nasturi, ca într-o

lume de bucurii mai mari decât în celelalte zile și seri. Și mîna măicuței, care își uita uneori degetarul pe o falangă înghețată de neîncetatul contact al metalului, strînsă de palmele lui mici pe inimă, sfințea bucuria de a se ascunde, pe cînd vîntul, ziua cenușiu și noaptea negru, da tîrcoale casei, din grădini.

Tile știa că între patru perini și pe o saltea de puf începe visul numaidecît, cu o lume cum o gîndea capul lui cu zuluși și care n-ar fi dorit să se mai întrerupă: basmul viu și trăit. O pătură de ceață legănată îl apuca pe dedesubt și îl ducea unde vroia el, prin văzduh, cu o iuțeală coman- dată de nerăbdarea să vadă repede și mult. El sta de vorbă cu toate pasările și animalele, îmblînzite și supuse lui. Din sîn îi zburau porumbiei și stoluri de fluturi, ca niște bilete desfăcute în aer și ca niște timbre. Veneau să se lupte cu el de-a joacă iepurii cu urechile lăsate pe spate ca niște frunze de catifea, mișcînduși nasurile ca și cum le-ar fi mirosit urît, numai ca să îl facă să rîdă pe Vintilă, alesul tuturor vietăților, de la cămile pînă la cărăbuși. Girafele însă, cu căpățîna dusă la cer, păreau de lemn și mergeau rigide pe rotile. Peștii scoteau capul și făceau la el cu ochiul. Vintilă se lua după ei prin apă, înnota ca o plătică și nici n-avea nevoie să înnoate, că îl duceau apele singure, așa, pînă la fund și pînă la suprafață, la stînga și la dreapta, învîrtit ca în călușei de nori și stele, lăsîndu-l cîteodată pe nămol să dea din mîini și să vrea să prindă morunii cît cotoii și crapii cu mustățile molatece, de gelatină. Și tocmai de colo, de departe, se iveau și melcii de gumilastic cu ace cu gămălie în creștetul capului și care încremeneau vertical, gata să se facă nevăzuți în cuiburile tîrîte cu ei.

Ce minunată descoperire! să mergi cu casă cu tot și cu tot calabalîcul din odăile ei. Stai cît vrei

la ușa și te strîngi. Ai închis ușa și te-ai încuiat în odăile mobilate pentru somn, de jos. Atîta doar că, închipuinduși că fuge, melcul stă și străbate o viață un metru pătrat. Vintilă ar fi dorit și pentru el un tub, o teacă, o tabacheră și o facultate fizică retractilă. Să iasă și să intre și, înaintea de a ieși, să scoată, pentru încercare, nevăzut, un deget subțire pe gaura ușii, cu un ochi în vîrf. Dar dacă s-ar face melc ar trebui să rămîie singur, ca melcii, și să cotrobăiască la întîmplare prin frunze și bulgări de pămînt. Și se deștepta și îi părea bine că măicuța era lîngă el, chiar dacă urechea lui nedumerită îi auzea suspinul, pe care Sabina, cînd izbucnea neașteptat din tăcerea lucrurilor, se silea să și-l amortească.

Cîte un vis se întîmpla să supere pe Tile. El tremura și buzele spuneau, adormite, cuvinte care dormeau și ele, fără glas. I se frămînta toată figura pe dedesubt, îi tresărea o pleoapă, un obraz. Veneau hōții după el, într-o pădure mare, în care se rătăcise, și, fugind prin iarbă din răsputeri, Tile cădea, ca în viața de toate zilele, cu nasul de pămînt. Trezit pe jumătate, el se întorcea pe partea cealaltă, unde visul oferea bomboane și înghețată. Mingile și sforile îl obsedau în vis cu atîta stranie neînțeleasă semnificare, încît îi ajun- seseră antipatice și ziua. Mingile i se iveau singure sub picioare și creșteau împrejurul lui cît niște pepeni, cît niște dovleci și cît niște baloane, pînă în fundul lumii, și nu mai era nimic decât mingi și ghemuri de sfoară, peste tot locul, ca și cum pămîntul ar fi fost ocupat de broaște-țestoase lipite unele lîngă altele, și peste care trebuia să umble dormind Tile, ca un explorator pierdut.

Odată, el s-a deșteptat, urmărit de pitici, de o mie, de zece mii, de o sută de mii de pitici care voiau să îl prindă și strigau: « Pune mîna pe el! » Parcă din toate mingile și ghemurile ieșise

cîte un pitic, ascuns ca să-l sperie sau ca să-l apuce mai iute. Întorcînd capul să vadă unde au mai rămas moşnegii de o şchioapă care-l urmăreau, el îi vedea cîştigînd distanţa şi îşi îndoaia puterile de fugă, fără să izbutească să fugă destul. Dar cînd au ajuns în dreptul unui şanţ adînc, piticii nu au putut să-l sară şi au rămas pe malul din partea lor, cu bărbiile în coate, şi Tile a fugit şi a tot fugit pînă acasă şi pînă a căzut în pat şi s-a deşteptat, bătîndu-şi inima ca un clopot. Şi Sabina suferea şi de aceste mari evenimente, petrecute în somn şi pe care băiatul ei nu putea să i le explice, din pricină că avea cuvinte puţine şi nici pe acelea întregi şi desluşite. Dar fiind bărbat, lui îi plăceau şi evenimentele primejdioase, făcîndu-şi proiecte de luptă pentru alte evenimente viitoare, care nu se repetau însă niciodată în acelaş fel şi îi aflau strategiile şi hotărîrile încurcate. Căci între realităţi şi vis îndoilele Sabinei se deprinseseră, alimentate de amărăciuni şi decepţii şi rafinate de o inteligenţă balansată între mistere, să lege punţi şi să deschidă poteci, teritoriile celor două aspecte ale vieţii găsindu-se în contiguitate şi căutau limbajul concret care să poată da pe înţelesul zilei trăite versiunea nopţilor pierdute între simboluri şi enigme. Deşteptat într-un miez de noapte cu strigăte, Tile fusese cîmpit de furnici. Îi venise să zgîndărească în somn un muşuroi şi nu ştia cum să se mai scape de el. Toate furnicile din toate muşuroaiele lumii îl asaltau ca un şuvoi imens de păcură şi funingini, şi dacă măicuţa nu intervenea, el ar fi fost desfăcut în bucăţele şi dus pe sus în sute de mii de direcţii. Dar Sabina, care ajunsese să accepte şi deochiul, a interpretat visul lui Tile ca prevestirea unei epidemii, şi abandonîndu-şi atelierul şi-a ţinut copilul în pat două zile şi a veghiat la căpăţîiul lui pînă ce foamea şi pofta de joc l-au silit să calce prescripţiile

şi să iasă din plapumă în mijlocul odăii, cu picioarele goale.

Din acele timpuri l-a rămas lui Vintilă, pe toată viaţa, această bucurie, pe care o învie toamna, la umbrirea ferestrelor şi a oraşului şi la bătaia ploii. Cu braţul subt perină şi subt cap, cu plapuma trasă pe ochi şi peste toată lumea, şi cu ursul, dar fără maica lui, el va retrăi cîte o secundă dintr-o copilărie care a fost pe lume o singură dată.

La prînz se făcea « Una data » şi « Hopa... ». Aşezată lîngă Tile, Sabina îi ţinea lingura şi i-o deşerta în gură, mînjită cu supă pînă la nas. Da şi el o mîna de ajutor, aplecîndu-se în farfurie, cu şervetul legat subt bărbia grasă şi înnodat la ceafă cu două urechi, dar scăpîndu-şi degetele, prinse stîngaci pe tacîm, în fiertură. Îmbucînd din pîine şi zeamă cu o poftă de purcică, el sufla între dîmcaţi, sforăia de bucurie, sorbea tot atît de harnic cu ochii, ca şi cu buzele. Pe şervetul schimbat de dimineaţă culorile cafelei cu lapte, ale gălbenuşului de ou ras cu linguriţa din toată găoacea lui ca de hîrtie, cu o conştiinciozitate industrială de obiect finit, se împestrău cu picăturile roşii de vin, din care plîsul lui suav suga un pahar cît coaja oului golit. Ca să nu piardă nimic, după tăiteii cu lapte se ştergea pe obraji cu limba, dînd un oftat de istovire şi care arăta că deocamdată s-a săturat. « Hopa » şi « Una data » se petreceau pe masa netedă şi lunecoasă.

« Hopa! » însemna suirea pe masă, şi « Una data! » încă o dată. « Mai una data » însemna pentru ultima oară, şi chiar de cîte încă două, trei şi cinci ori, după ce « Hopa » şi « Una data » fuseseră repetate în serie aproape neisprăvită şi cînd măicuţa, uitîndu-se la ceas, vedea că lucrul ei întîrzie peste program. Tile, zicînd « hopa! », se întindea pe masă pînă la buric şi se silea să

escaladeze. Ca să apuce să se urce, îi trebuia genunchiului un sprijin, spetele fiind grele și burta plină. Măicuța îi pironea mâinile odată, și el putea să se târască deasupra mesei întreg. Simțindu-se sus, aluneca pe lustru și își da drumul drept pe partea opusă, căzînd adeseori, dar ridicîndu-se degrabă pentru a ocoli pătratul mesei și a repeta «Hopa una data». De patruzeci, de cincizeci de ori, Tile se suia și se scobora în gol, plăcîndu-i primejdia ocrotită și riscul asigurat.

De cînd rămase singură cu copilul ei, Sabina și-a închinat viața exclusiv lui, de la douăzeci și trei de ani, cu cîtiva ani mai vîrstnică decît el. Tinerețea ei fragedă era și ea o copilărie, și în slăbiciunea de mamă se păstra sentimentul pentru păpuși. Bucuria că se putea juca în sfîrșit cu o păpușe vie, care nu se va mai învechi și nu se va mai rupe, care cugetă și gîngăvește, se scoală și merge singură și pe care nu mai putea nimeni să i-o fure, o făcea să uite cu o înconștientă fericită suferințele plătite acestui drept de proprietate, și zicîndu-i băiatului «bărbățelul meu» ea nu era departe de realitate, căci, alături de copil, nici mama nu era mai mult decît o păpușe nițeluș mai mare. Părul ei roșcovan și zulfii lui negri, ochii ei albaștri și imensa lui privire adîncă, mâinile palide ale mamei și degetele groase ale copilului, o frumusețe stranie ca de cocor și o frumusețe ilustrativă de figură văzută în reclamele colorate pentru săpunuri și bombonerie, întocmeau un tablou de contraste aliate delicat, multiplicat în tot atîtea tablouri, gravuri și schițe cîte mișcări împărechiau și despărechiau grupul unei tinereți suave și al unei copilării integral exprimată.

Toate acțiunile mărunte ale acestor doi soți în interiorul modest dar suficient înzestrat cu

mijloacele care civilizează apucăturile și manifestările naturii, cercetînd ceea ce cuprinde regretabil și brut, deveneau ca niște opere de artă în mediul curat de faianță, de oglinzi și lemn ripolinat al căsniciei. Din averea ei de fată bogată, dintr-o provincie, de unde plecase ca să-și ascundă cu mîndrie o greșală, de care nu a ținut-o nimeni de rău, i-a rămas un mobilier sumar, dar de o eleganță sobră, patru geamantane de piele strînse în harnașamente luxoase ca niște cai de curse, pături de păr de cămilă, un pled cu două fețe scoțian, un șal greu de moliciunea mătăsii, cîteva covoare de catifea, încăpute într-o jumătate de cufăr, bibelourile ei de domnișoară și cîteva cărți. Avea rufărie și albituri pe cîtiva ani, ciorăpărie, flacoane de cristal, tacîmuri, și, într-un cufăr, dulap, o garderobă, croită cu simplitatea care deosibește cucoana de parvenită. Cîteva bijuterii, pe care nu le-a purtat niciodată, erau închise în creștăturile de pluș ale cutiilor ascunse, și un singur inel, la degetul ei, purta lacrimile mamei și ale părintelui ei, Marta și Constantin Voinea.

Sabina își trecuse bacalaureatul și, motivînd continuarea studiilor în străinătate, plecase, de ani de zile, într-o zi brumoașă de noiembrie. Educația pe care o primise făcuse din Sabina o jumătate de băiat, și personalitatea ei stăpîna pe sine îi dădea prestigiu și inspira o încredere neobișnuită. Petrecîndu-și vacanțele departe de casă, conducîndu-și mașina pe mii de kilometri, singuratecă și deprinsă cu viața aspră a călătorului întovărit de o voință, Sabina își construise un moral, și aparițiile și disparițiile ei subite, dacă mîhneau pe mamă și turburau principiile tatălui, nu erau riguros dezaprobat. În definitiv, viața nu e nici atît de lungă nici atît de sigură pentru

a fi constrinsă să reproducă în toate generațiile un model și nu este zis că cine se emancipează de tradiția care din fete face neveste și din băieți bărbați trebuie să dea greș neapărat.

«Lumea nu mai e niciodată aceeași, se gîndea Constantin Voinea, căsătorit cu o femeie cu mult mai tînără decît el. În douăzeci de ani s'au petrecut în existența tineretului mai multe fenomene îngrămădite decît de la Iisus Hristos încoace, și anul actual e mai încăpător decît veacul de odinioară. Bine face fata mea că lasă pianul amorțit și casa fără sindrofie. Decît treizeci de boierași grupați în jurul ei, ca să o distreze în vederea unei căsătorii de căpătuire, mai bine o mașină pe drumurile mari ale pămîntului.»

«Lucrul cel mai rău ce i se poate întîmpla, Doamne ferește, răspundea ființa lirică a gîndului din depărtare, ar fi să intre cu motorul într-o stîncă sau să alunece în prăpăstiile de piatră, înghițită în gîtlejele munților. Ele cer din cînd în cînd sînge de om. Între o moarte de șoim, Constantin Voinea, și una de diabet, nu este de ales.»

Apoi, doamna Marta, maicăsa, cu mult mai tînără decît Voinea, ce fel de viață a petrecut lîngă soțul ei, om foarte cumsecade, dar fantastic și gelos? Creșterea ei îngrijită și rezervat, în mijlocul unei mari averi de proprietăți, rolul intendenței, supraveghierea veniturilor, trecerea cîștiurilor la Bancă, semnarea contractelor de arenze și închirieri și un pat lîngă patul soțului ei, mai mult respectat decît iubit. O reprezentare la Operă și una la teatru, cîteodată, nu puteau să facă să varieze monotonia unui trai lipsit de neprevăzut și în care marșea trecea ca miercurea, și duminica reproducea vinerea întocmai, cu ierni asigurate, cu veri îndestulate, în belșugul dulce și plat al anului întreg. Buni părinți

amîndoi, din punctul de vedere al fiecăruia, ei aveau să-și ascundă un zbucium și o suferință de ochii prea apropiați ai celuilalt, și între niște părinți întîlniți ca niște drumuri orientate deosebit, s'a putut strecura fata lor ca un al treilea drum, despica din încrucișarea lor și ducînd și el într-altă parte.

Trei luni de vară și vacanțele de Paști și Crăciun, Sabina își împărțise timpul între costumul de șofeur, ca un ciorap cu buzunare, și sacul de alpinist. Demontînd și remontînd cauciucurile, pompiînd cu brațele, salahorește, aer, strîngînd piulițele pe dedesubtul mașinii, ajustînd tije, evacuînd carburatorul, curățînd bujiile, Sabina era pricepută ca un mecanic în manipularea celor cîteva mii și sute de piese și articulații din care este construit un automobil. Într-o dumbravă la cîteva sute de kilometri de casă, oprită pentru răcirea radiatorului și întinsă în iarbă, Sabina răsfoia cărțile tehnice pentru care avea o atracție magnetică. Ea nu a citit o carte de literatură. Poezia scrisă o supăra, și pentru roman avea repulsia mîncării cu rîntaș. Citea însă Biblia, cartea ei de repaos, moștenită de la mama protestantă. Armonia interioară a valorilor și limbajul cifrelor derivate unele dintr-altele răspundeau cerințelor ei estetice, și viața privită printr-o plasă de unghiuri îi da satisfacții de geometrie. Și mai mult decît artele o interesau sculele, a căror putere precisă permite mîinilor gingașe să se folosească de ele pentru stăpînirea oțelului și a caloriei. Degetele subțiri, cu o carnație de floare, orientau forțele năvălitoare ale mașinii prin contactul delicat al mînușii, iar vîrfurile pantofului trezea, atîngînd accelerația, ca o pedală de clavecin, un vîrtej de 100 de cai, și toată mecanica se supunea pipăitului ei pentru un efect înmîit. Nici o altă activitate și acțiune nu aveau răspunsul instantaneu, egal și invariabil

al mașinii de străbătut lumea într-un ceas, — iar inginerii și constructorii care au născocit-o și o fabrică în rînduri, ca pe nasturi, la îndemîna orîcui, au realizat, păstrînd pentru elite subtilitatea și delicatețea gîndirii, ceea ce nu pot să ambiționeze toate artele și filosofile laolaltă, înmulțind concesiile, democratizînd ideile și căzînd în popular. Mașina concepută de geniu o poate utiliza și bruta, fără să-i scadă noblețea și să o trivializeze, abstracția aparținînd creatorului, și funcțiunile executantului, și amîndoi putînd să scoată dintrînsa un maximum de iluzii.

Realizînd motorul, civilizația nouă a lăsat în obscuritate toate frumusețile antice, păstrate ca niște modele de oseminte. Motorul activ, în serviciul omului permanent, echivalează cu descoperirea monoteismului indiferent: el poartă același leat mental. Revoluția exploziei organizată pentru echilibru. Geamătul motorului, strigătul electricității, vaietul văzduhului comprimat în pneumatic. O arătare cu ochii de văpaie albă străpunge întunericul. Un zgomot scurt, de coasă, cînd motorul a trecut.

Sabina visase o viață independentă de asupririle sexului, și, atîta timp cît a vorbit singură mintea, ea străbătu noviciatul voinței, îndreptîndu-se către idealul unui tip de carne neutru și de simțire voluntară. Nu i-a rezistat nici înălțimea, nici distanța, și trăind în afară și de timpul normal cronometrat, ea părea asigurată să înfrunte viața cu o suliță înaltă și să treacă printrînsa ca Fecioara din Orléans, cu sîinii împietriți dedesubtul unui pieptar de metal. Instinctul sigur al inventatorilor, solidari în linia unică de exploatare pentru mișcare și transformare, izolînd curba din univers, a introdus-o în durata limitată a orei și a secunde, perfecționată pînă la existența aceleiaș ritm de coincidență a universului cu învîrtitura

axului unui dinam, combustibilul slujind ca o gradatie a uneia și aceleiaș puteri propulsive, și cursa lungimii fiind paralelă cu evoluția roții terestre. . .

Trusa cu chei și clești a fost cutia de podoabe feminine a Sabinei, și apartamentul ei de față atelierul, care era și școală și salon de primire și bibliotecă. Și sala de consultații a bolnavilor din împrejurimi. Un medic, angajat la moșie, da duminica, asistat de fată, sfaturi și leacuri. Mîinile ei au purtat pe tablă tibișirul, au răsfoit cărțile de studiu, au ajustat, au strîns menghina și au spălat rănile plugarilor, fără scîrbă, emoționate de varietatea suferinței și de numărul imens de feluri cum putrezește viața. A cunoscut durerile cîrnii tinere, îmbătrînite și abia născute, purtată pe picioare, în genunchi și pe brînci, semeată și încovoiată, dîrză și smerită, scrisnită și obedientă; lancea sufletului și papura lui. Material provizoriu și totuș continuu și multiplicat pentru chin, pentru purice, pentru bubă, pentru mușită și demență, carnea — stofă miraculoasă și inutilă, iscată pentru jocul de aparențe și pentru teatrul devorării în forme desinate, elastic, — a trecut pe dinaintea ei, interpretată și niciodată identică, într-o nuanță biblică, dantescă și de patologie. A văzut gangrena liniei, mucegaiul plămînelui, rugina osului, împietrirea șoldului, puroiul încheieturii, târîștarea călcîiului, orbirea neagră, mușenia gurii și nesimțirea urechii, cocoșa, talpa turtită, mersul dansat de un diavol interior, pasul tîrșit caricatural, ochiul curmeziș, rînjetul strîmb, frica, furia. A văzut perfidia privirii, lichelismul atitudinii, lacrima falsă, lașitatea brațului. A ascultat ipocrizia glasului, tînguirea minciunii. A văzut taurul prins în plasa agoniei, învîrtit de coarne în jurul pămîntului, sucit din grumaz și prăbușit. A văzut turbarea cîinilor, căpierea oilor,

tifosul porcului, viermele, omida și căpușa. Au murit pe prispă, dinaintea inimii și a mâinilor ei neputincioase, copiii. De pretutindeni, drumurile aduceau duminica, la conac, bolnavii în căruță, uitați de Dumnezeu, într-un așternut, schilodiți prin întuneric și săgetați dintr-o stea necunoscută. În șoapta conspirativă a bolnavilor, colportată de telegrafia zvonului, Sabina avea puterea tămauitoare a Sfinților fără de arginți; era de ajuns ca paralyticul să se obosească pînă la atelierul ei, ca să se însănătoșească. Vindecarea venea numai din căutătura ei înflăcărată și milostivă.

Aspectul universalei convulsii pentru moarte nu a contribuit cu puțin la refugiuul Sabinei în mediul lucrurilor cu descompunerea mai puțin evidentă și legată numai de un sentiment cerebral. Un ax frînt nu evoca o durere, și misterul suferinței moleculare, la oțel și aramă, era de apreciat după noțiuni matematice. O cifră se absorbea într-alta fără să moară, și o putere mecanică se transforma și nu pierdea și, în sensul sporit, decesul unei cantități însemna o renaștere și o înprospătare. Cadavrul unui cilindru de fontă era numai o schimbare de formă, substanța rămînd nevătămată. De la ștergerea unei lacrimi alunecată pe un obraz putrefact pînă la lustruirea cristalului de la parbriz era o deosebire ca de la o planetă de sînge la o planetă de cvart. De o parte stîrvuri și de o parte metale; materie coruptă și materie virgină. Și certitudinea stăpînită precis a creaturilor zămislite de constructori.

Forja înfierbîntă fierul și-l înmoaie strămutat în mîzgă de jar. Singură forja are o frumusețe de crepuscul înviat în cărbune și temperatura ei echivalează cu soarele și cuptoarele vulcanice. Zmulsă din rug și fasonată pe nicovală, zmîntîna de foc ia încovoierea, muchiile și suprafețele voite, și le păstrează. O potcoavă dă un cuțit, o frigare

o spadă, și măduva vergelei, toarsă violent prin filieră, dă fuiorul de sîrmă: el scapără scînteia reminiscenței minerale. Piulița strînge și ferecă bulonul. Burghiul rumegă punctul hotărît algebric, nitul eternizează încheietura, cleștele bont prelungește degetele și le dă dexterități. O lamă fină, dințată, retează oțelul, și pilele, tăbărite pe pîrghii ca niște omizi, le rod pînă la măsură și eleganță. Baioneta rotativă străpunge munții din șes în șes cu o albă subterană pentru trecerea locomotivelor din mitologia industrială. De mii de ani ciocanul bătătoarește poteca de suit la cer și caută emanciparea provizoriului către durabil și etern.

Întâmplarea, cu inițiativele spontane și revoluționare, i-a răsturnat și natura și existența, aminându-i douăzeci de ani de știință și biruință. Era la Saconnex, lângă Geneva, în sanatoriul de convalescență al doctorului Marc Gauthier, tatăl Marcelinei, cu care legase prietenie la Muzeul Rath, dinaintea unui tablou ciudat. Pictura înfățișa fabula populară a unchiașului cu bonetă, călărind cu palmele deschise, prinse de un deget în subsuorile jiletcei, un măgar dus de căpăstru de copilul lui ostenit. Niște spălătorese dădeau cu tifla din marginea drumului, la trecerea unchiașului, așezat comod și ironic. Mișcarea și coloritul tabloului și accentul figurilor scoteau foarte departe această pictură din convenția atitudinilor clasice placide, în care, concepuți ca semizeii, oamenii ocupă situații anatomice de eternitate monumentală, ca ilustrațiile unei capacități de artă pentru cimitire.

Reținute de aceeași impresie care dovedea similitudinile aceleiaș sensibilități, fetele sau pomenit vorbind în comentarii, și, după un timp de judecăți și aprecieri schimbate, sau împrietenit, cum se împrietenesc doi vecini de stal la un concert, — și de la această dată, de câte ori triștețile o copleșeau, Sabina își aducea aminte de prietena ei din Saconnex și pornea din porumburile îngălbenite ale șesului dac către lacurile

lui Wilhelm Tell, oglinzi liniștite ale Alpilor stîncoși.

Parcul spitalului purta câteva sute de ani pe trunchiurile lui înalte, îmbrăcate în iederă și coaje plumburie. Gustul și moda cîtorva generații figurau neatinse în compoziția pajiștilor de iarbă, a drumurilor și a potecilor ascunse sub plocate de frunze și ramuri. Brazii ridicau vîrfurile în dreptul săgeților fostului castel al unei seniorii defuncte, și de-a lungul veacurilor, desinate în aer cu catarge de molifți, suiau, printre brațele lăsate ca niște pînze negre, veverițele vioaie, pînă la spicul din creștet. Sau întrerupîndu-și suișul brusc, ca să sară dintr-un pin într-un stejar și să se întoarcă de pe o ramură legănată într-un desiş apropiat de o bancă de piatră, pe care trecuseră crinolina, peruca, tunica de mătase, pelerina, marchiza și mușchetarul, flacăra cărmizie cu coada vîlvoi și cu ochii scăpărători venea pînă la umăr, cu o intenție de zbeg, și fugea înapoi. De sute de ani sprinteneala ei de clown minuscule se furișă în umbră și izbucnea într-o lumină, ca o arătare fermecătoare adevărată și neadevărată, și Sabina tînjea de dorința să ție o veveriță la sîn, să o mîngîie pe spinarea încovoiată, să-i dea drumul și să o cheme, ațîțată și tristă, în același timp, că șopîrla îmblănită nu se va lăsa niciodată dezmiardată de mîna de om. Tocmai sus, într-un fag, se iveau un cîrd de asemenea jivine, veverițele cu puii lor, ca niște broaște flocoase, ieșite la gimnastică pe crengile cele mai depărtate de pămînt, iepuri și poponeți ai ramurilor pădurii. Omul poate să trăiască zeci de mii de ani jignit lângă un șoarece care îl refuză și-l nesocotește, nesimțitor, în salbăteca lui frumusețe, nici la blîndețe, nici la dragoste, nici la slugărnicie.

Un orologiu în turnul cel mai înalt deștepta singurătățile parcului adormit în singurătăți mai

vechi, și acestea înecate în singurătăți mai adânci. Timpul se învîrtea rostogolit în iazurile lui cu mai multe funduri și apărea o secundă la chemarea ceasornicului din vârste, ca un cadavru de fantomă, încremenit, cu ochii cenușii și învelit într-o cămașă de undă albă. Apoi se scufunda din nou departe, pînă la ceasul cinei.

Sabinei îi plăcea acest putregai subtil din parcul de la Saconnex, în care personalitatea ei aparentă, aparentă și pentru sine, se desfăcea pînă la scheletul adevărat, și ore întregi către seară se lăsa pîngărită și invadată de molia venită tiptil și înmulțită, din întuneric. Ea nici nu se mai putea recunoaște. La douăzeci de ani Sabine i se părea viața în parte deodată goală. În vîlmășagul cărților din care se trezea, ea se compara cu o carte. Din cartea ei, pieriseră literile toate, mistuite ca de lumina căutată sau urmărite și ucise de întunericul de unde s'au ivit: se mai simțea, în scoarța fără titlu, cuprinsul material, foi și pagini, textul și semnificarea pierind. Un duh de clor trecuse prin ele și le gonise de pe fețe în interiorul hîrtiei sau dincolo de foi, ca pe niște roiuri de furnici topite. Într-o carte goală Sabina nu putea citi nimic, și cartea ei nu era de nici un folos, ca să o mai rabde, purtată cu ea. Stîrvul unei litere e minuscul, și gîndurile rămase fără suflet, plutesc sticlind în bătaia soarelui și coboară ca niște confeti microscopice ale unui bal de molecule. Din această carte imaterială ea va să facă totuș o carte ca toate cărțile în care fusese îngropată.

În ceasul cînd avea nevoie de un pas îndrăzneț, de o încredere în sine generatoare și de prezența orgoliului de atac în actele ei, ea ducea o viață interioară decolorantă, în care se alternau formele, liniile și tonalitatea. Frunzele și florile îi creșteau lîngă o apă de vitriol și se desfoiau în oglinda ei acidă, unde, putrezind numaidecît, se topeau ca

un abur în lumina vînată a unei oglinzi. Pustietatea vastă mirosea a miasme, evitată și de berze, ale cărora picioare portocalii arseseră în undele galbene crepusculare. Nici norii nu mai treceau prin ea cu fulgii lor îngerești. Douăzeci de rîuri pe o singură albie își strecuraseră apele în nisipul dezolat. Erau anii trăiți și isprăviți, parcă izvorîți din netimp și pierduți în el. Se isprăvisse odată cu anii și matca, iar lacul se micșora cu otrăvurile umbrei din unde. Un nămol îi catifela ceea ce s'ar fi putut spune că era sufletul ei, o pulbere de rămășițe, o drojdie de ceață, măcinarea corpului realităților consumate. Trecea parcă o fiară de pe un mal pe celălalt: putea să fie cîinele sau luna, și mai departe părea să fi trecut un șarpe. Dar fiara n'a putut ajunge la mal, carbonizată înnot și dizolvată. . .

Ea încerca o luptă dintre delicat și brutal și își analiza starea sufletească și imaginile corespunzătoare. Total general: neant. I se părea că umblă prin regiuni cojite, prin lucruri dărîmate, prin tencuielile risipite ale unui măidan imens, prin cenușă, prin funingini, prin rumeguș, la o periferie de oraș, unde încep cimitirele tuturor oșemințelor și cîmpul cioburilor aruncate, cutiile strivite, cristalele și porcelanele amestecate cu un gunoi universal; ceea ce s'a spart, s'a stricat și s'a răscopt. Fără să știe, Sabina ajungea la marginea ei înșăș, ieșise din lăuntrul ei dincolo, în afară de sine, în zona asemănărilor din specia nul. Materialele inutile se mai tîrăsc moarte, ca și cetățile, o bucată de timp la suprafața pămîntului sterp, după ce au fost uzate. Praf și țărînă, și spicul vegetal ieșit ca dintr-o sămînță minerală. S'a surprins în orizontul de firimituri tîrînd după ea, de o sfoară încîlcită, o copaie, ca un copil desculț o jucărie săracă, și a putut să-și dea seama că toată activitatea ei slujise la prefacerea vieții în scrumuri

și la strămutarea scrumului, drept orice rezultat, mai departe.

Totul se descompunea incurabil, de un morb ascuns, de o carie care mănincă și fluierile și măduva. Se deslînau pietrele, se scămoșau și se făceau pulbere în tendințele unei modalități de a deveni viața cîlți, tărîțe și risipire. Ca în lama unui briceag se jerpeleau penele frumoase și se jupuia ramurile verzi. Într-o noapte, o cățea a fost împușcată de oamenii răi și îngropată într-un mal de pămînt roșiatic. O auzea întorcîndu-se pînă la gardul de sîrmă ghimpată și lătrînd cu botul întins către turlă, necutezînd să mai intre și neputînd, din pricină că nu mai făcea parte din lumea asta, lume cu două funduri și cu două capace. Cu cămașa de țărăină se îmbrăcaseră pomii, plopilor, care clătinau din vîrfuri, ca niște cai de dric, și stelele se scufundau în cîteo pungă cernită, ca să lucească mai puțin. Plumburiul intra în toate luminile, și părea murdar pînă și albul. Între gol și umbră meditația căuta ceva inexplicabil, cu un fel de dorință de a nu găsi nimic, lucrurile viitoare sau închipuite părăndu-i se cunoscute și pe trei sferturi trăite.

Atîta vreme cît i s-a impus un efort, Sabina lăsa dus la sfîrșit cu o disciplină motrice inconștientă. Înhamată poverii, ea a tras la ele cu o neutralitate de cal, care, în raport cu oamenii nu, cugetă și nu vorbește, retransat în insul lui de pămînt și răbdînd greutățile orbește. Ea a putut să transpore de la un capăt la celălalt al anului toate carele la care a fost pironită, fără să i se pară leșpezile mai grele decît paiele. Se socotea în serviciu și se împiedica să sufere sau să dorească. Pentru ea nu exista un sentiment al diferenței și al preferinței. Putea să muncească mult și să muncească puțin, fără să se simtă mai obosită sau mai mulțumită. Carne de rob, această stăpînă nu bănuia că i se cuvenea ceva sau că tre-

buia să se aștepte la o împrejurare bună, — și nici nu se gîndea la asta. Lăsată cu sine, ei nui trebuia nimic și ar fi putut trăi o viață întreagă închisă într-o odaie, tot atît de aptă să lucreze biruitor și să zacă biruită, fără nici o idee vie în mintea ei. Ea putea să stea zile întregi cu ochii într-un părete, la un acoperiș de casă văzut în geam, sau cu ei închiși.

Oamenii pretind că trăiesc și utilizează cuvîntul viață cu un sens de plenitudine. Simt ei într-adevăr că trăiesc, ori sînt victimele unei clasice sugestii moștenite? Cum simte omul că trăiește? Cum simte el acest lucru, pe care tu te silești să-l încerci și nu izbutești? Cînd te doare fizicul parcă ai simți ceva, dar cînd nu te doare ești ca un mineral fără sensibilitate, egal cu silexul și cu calcărul, participînd la compoziția inertă.

O stea răsărea sticloasă în perdeaua plopilor, ca un păianjen de lumină. Vîntul cînta în muchiile conacului. Ploaia presăra, pe auzul ei amplificat, alice. Asta era viața? A trăi este poate a fi un martor al meteorologiei și al cîmpului și a lăsa mărturie că le-ai văzut. Este a trăi: a te ospăta și a cădea greoaie între perini? a strînge avere, a te folosi sau a nu te folosi de ea? este a trăi: a gîndi? Sau a trăi înseamnă a suporta asaltul semenilor tăi? Și ce este și a gîndi, dacă a gîndi este a trăi? A gîndi în orice fel, pe răspunderea ta, a gîndi organizat sau anarhic, a gîndi după alții sau singură? A gîndi nu este o stare, e un accident; a gîndi are cîteva sensuri. Nu este gîndirea ca o curgere către vale a rîurilor și ca o ridicare a bradului în pisc: ea lucrează pe un motiv existent, ca oglinda sau ca măsurătoarea: e un reflex. Pui în cîntar o greutate și o marfă și le cumpănești: cîntarul gîndește ca și tine, fără să simtă nici că gîndește nici că trăiește. Viața trăită, marfă cîntărită; de ce a trăi vrea să însemne mai

mult decât a gândi, dacă nu-ți dai seama nici că trăiești nici că gîndești?

Oamenii se socotesc fericiți și nefericiți, după cum și gîndesc, legați de o izbîndă sau de o înfrîngere materială. Ai vrea gîndirea să fie o stare în afară de lucruri, și fericirea de asemeni. Dar îți vine un gînd, strecurat în tine nu înțelegi de unde, nu ți-l recunoști: se joacă cineva cu tine și-ți spune la ureche lucruri care vin din gura lui în urechea ta.

Ești prost de multe ori, și cîteodată inteligent. Nu înțelegi nimic sau, dimpotrivă, înțelegi limpede și poți exprima ușor tot ce înțelegi. Te culci inteligent și te deștepți confuz. Ce s-a petrecut în mine, fără să știu, de unde s-a petrecut, unde am umblat în somn, de m-am întors năucă și nehotărîtă? Aș vrea să fiu ca mașina mea, pe care o găsesc după odihnă în punctul în care i-am lăsat organele seara. M-am muncit să fiu o mașină și să-mi comand o neîntreruptă mișcare circulară. Nu mă pot izola într-o singură funcțiune, care ar fi într-adevăr un fel de fericire, excluzînd din mine orice altă funcțiune cu tendința de a ieși din circumferința unei roți mari angrenate. Atunci mă descopăr că gîndesc, făcînd critica mișcării circulare și a evoluției mele, impusă mașinii. Rădăcinile pe care le credeam fixate, se răscolesc, o fibră tresare, o gîndire nevăzută roade ascuns. Gîndurile, dacă sînt gînduri, sînt mușetele, coropijnițele și viermii hotărîrilor mele. În fiecare zi m-am biruit fără spor și m-am lăsat în voia soarelui și a întinericului, cum or vroi să mă poarte. Sînt martoră și pui mărturie despre cele ce am văzut.

Dar ce am văzut din toate la cîte m-am uitat? Mă uit și nu văd, și văd fără să mă uit. Viața, dacă este, se petrece fără mine, și nu mă simt viețuind, ca să pot vorbi de lucrurile trăite. Nu le-am trăit cînd am trecut prin ele și nu mai mi le amîn-

tesc, goale, ca niște sticle din care nu a curs nimic.

De jurîmprejurul sufletului broboada grădinii învechea și acolo o singurătate tăcută, o veche grădină pe o margine de zîmrc, închisă, de cîțiva ani și sălbătecită. Fluturii licăreau din crîmpeie de mătase de bucuriile florilor pestrițe. Așternuturile de bălării și ierburi, neumblate parcă, de evuri, decât de fluturi, de albine și țîntari, erau năpădite. În zilele de arșită se aude ca o coardă de sfoară vocea șuierată a lăcustelor și clopotele, scufundate în unda de cositor, ale broaștelor de baltă. Sunetul, rar și adînc înneecat în heleșteu, are evocări innăbușite, inexplicabile din necunoștință, și, în tihna de eternitate a peizajului, Sabina era strămutată ca într-un vis.

—*Mademoiselle Sabine! Mademoiselle Sabine!*...

Sunase clopotul. O chemau la masă.

Parcă din limbajul sufletesc al Sabine lipsea un verb, care să facă vorbele active și să le poarte cu cîrdul. Ea făcea înconjurul lucrurilor șchiopătînd. După un rînd lung de pași se intercala o pauză. Urmărea compoziția nedeșlușitului, ca într-o zugrăveală de biserică, figurile măcinate de tencuială. Îi lipsea un cuvînt, de vreme ce cuvintele ei celelalte cădeau cu sensul mărginit în silabe, fără să trezească o viață care să le ridice. O vorbă trebuise spusă, și ea nu fusese spusă. Subt lumina lămpii aprinsă într-un conac din imensitatea cîmpiei Argeșului, vorba i-a fost ascunsă, cînd vacile rumegau și oile se îmbulzeau păzite de cîini. Această vorbă nu a fost spusă vara, cînd tatăl Sabine se întorcea călare din cîmpul lui de două mii de hectare. Nu a fost spusă la seceriș, la treier și nici în noaptea sătenilor, răzimați cu bărbia în ramurile furcilor, ca niște oameni cu

coarne din Walhala și care veneau să ureze boierului sănătate, să ospăteze și să bea, la sfârșitul bucatelor, trei zile și trei nopți. Vorba nu a fost spusă în nici un an. Zilele de ploaie au trecut vinete, iernile s-au așternut cenușii, vânturile au colindat cu șuier, jeluind în streșini și pătule. Parcă uneori a sugerat-o vorba crivățul, gîngăv în lătratul ogrăzii. O știa vorba oamenii din curte, o știa cîntecul, însă pe dinafară. Au știut-o sătenii, proprietarii, preoții și învățătorii, dar nici unul nu a spus-o, din sfială, crezînd-o neașteptată și supărătoare. N-au spus-o Paștile, de Înviere, și a tăcut-o Crăciunul, la nașterea Pruncului. Destinul e pecetluit jurîmprejur cu tăcerea tuturor oamenilor care nu pot să grăiască.

În schimb, Pierre, unul din grădinarii parcului sanatoriului, un gîngăv inspirat, nu putea să înțeleagă că vorbește papagalul. Sanatoriul avea un papagal, pe Cocò, un uriaș de puf alburiu, cu irizări printre pene, roze, încălțat cu dantelă și purtînd coiful de culoarea scrumului, al cameliei și al daliei de fildeș. Ciocul lui cu o unghie încovoiată, ca un al șaptelea deget, ajuta pasului să se isprăvească și lui Cocò să se mute de jurîmprejurul cuștii și pe zăbrelele bolții, ca o mîină care măsoară cu palma și calcă notele orgii. Capul lui de mîță, cu o gheară încovoiată la nas, se deschidea ca un clește curb, pivotînd pe ochiul înconjurat de o șaibă galbenă ca un nit, și, din profil, ștofa în care era mascat fusese țesută cu un meșteșug uimitor și cu materiale extrase din agată textilă și din vată de aur, răsucite dintr-un caier, la lumina lunii, pe un fus de cristal. Pleoapele erau încondeiate cu pensule fine, înmuiate într-un verde și albastru cît poate să tîrască boaba de rouă de pe frunze, cu o virgulă gălbuie a lacrimii heliantei, și cîteva urme, rărîte pînă la gușă, indicau punctele unde fuseseră pensulele pestrițe șterse la isprăvit.

Cușma capului semăna ea cu un coif răzvrătit, dar penele care întocmeau acest moț, ca o țcălie de creștet, erau zmulse din crizanteme, schițele de la început și rămase neterminate ale unui proiect de papagal cu un singur picior de barză.

Dimineața Cocò își ținea discursul din fereastră balconului de la intrare, împiedicat să se prăbușească de un lanț de argint. Sedentar și evoluat în afară de individualitate, el uitase să zboare, fără să învețe să umble, și singura mișcare, la care fusese redusă în libertate dinamica lui, era căderea de sus. Privind grădina de-a curmezișul, Cocò striga sentința lui de filosofie care rezuma doctrina, ca un preot: «Amen!», învățată de la Marc Gauthier, un mare medic și un latinist. El cînta *Metamorfozele* în original, pe-o bancă din parc, însoțindu-se din ghitară, savant nițeluș detracat prin contactul cu bolnavii lui atinși de confuzie și halucinare.

Ultima oară, Sabina a stat șase luni la doctorul Gauthier, neputîndu-se dezlipi de atmosfera casei, telului și de viața cu reguli organizate a sanatoriului, unde fiecare pensionar, inofensiv și blajin, era atins de o particulară originalitate. Doctorul primea să trateze numai formele surde și placide ale neurasteniei, sub nivelul dublei personalități și a iluziei orgolioase, mucegaiurile și frelatările sufletești, țicnirile relative, întorsătura de spirit, melancoliile, sentimentul lucrului știut și văzut subiectiv, surmenajul molcom, presupusul, imposibilul, speranța nedeterminată și frica nemotivată, frica de sine mai ales; adică oamenii de fapt sănătoși, însă din acei sănătoși fără vanitate, care își dau seama că s-a strecurat în ei un abur străin, că ceva s-a stîrbit, că ceva ca o suprafață de cristal s-a zbîrcit în ei sau a pleznit, invizibil. Aceștia își văd îndeobște de treburile lor, împri-mînd actelor și vieții o tonalitate, un zigzag, o

șerpuire, și chinuind lumina zilei în sitele cu care o cern.

Toți oamenii de sub autoritatea acestor bolnavi suferă de o umbră care li se lipește de suflet, și de care nu se pot curăța. Când, observându-se și identificându-se într-un tic, începeau să vadă limpede, ei se duceau la doctorul Gauthier și erau supuși unui examen eliminatoriu, într-o cameră de confesional, o convorbire lungă a medicului cu clientul. Clientul trebuia să răspundă, să susțină, să argumenteze și să-și facă toate mărturisirile provocate de medic.

— Domnișoară, îi zise într-o zi grădinarul, apropiindu-se de banca Sabine, cu șapca în mână, vreau să vă întreb ceva. Ați văzut? avem un papagal. Ce este, domnișoară, un papagal?... O să-mi spuneți: o pasăre. Nu. Papagalul nu e o pasăre. E altceva. Aș vrea să știu ce e și nu pot afla. Domnul doctor, dacă-l întreb, mă trimite la infirmerie. «Mai treci câteodată pe la domnișoara Gruss, zice doctorul, și mai cere-i o lingură din acel sirop albastru din dulapul din stînga, pe care ți l-am mai recomandat, și vezi-ți de treabă, nu te mai uita la papagal.»

Dar sînt obsedat, domnișoară. Caricatura asta misterioasă, zise grădinarul, rostind în șoaptă și cu mîna la gură calificativul, nu e ceva obișnuit. Credeți dumneavoastră că vine de la Dumnezeu? Eu nu pot să cred, dar măcar dacă aș putea să o clasific. Îl vedeți? zise grădinarul, arătînd pe sub frunze un balcon. E de peste patru sute de ani în localitate, și stă aci dinainte de tratatul din Westphalia, așa neclintit, nici bătrîn nici tînăr, singuratic. Auziți, domnișoară, singuratic, de peste patru sute de ani! Ați mai văzut dumneavoastră pasăre, dacă ziceți că ar fi pasăre, fără părechea ei, fără cocoș dacă e găină și fără găină dacă este cocoș? Întîi am fost preocupat de proble-

ma asta, dacă este papagal sau papagaliță, și am ajuns la concluzia că jivina nu este niciodată nici bărbat nici femeie, ființă ambiguă și fără gen. Dacă a decorticat o pungă de semințe, e mulțumit, altceva nici nu-i trebuiește. Și nici nu bea apă niciodată! Noi îi punem apă fiindcă așa credem, că cine mănîncă trebuie să și bea. Asta nu are înghițitoare de apă și nici nu știe ce e aia apă, parcă ar fi vitriol. Și vedeți, al dracului, cît e de curat? Cum vă explicați asta? De peste patru sute de ani poartă în spinare penele astea și parcă au fost spălate și călcate azi-dimineață. Știți ce mă exasperă, domnișoară? Că nu o să moară niciodată și că nici nu s-a născut... A venit așa, și e de la început. De la început, domnișoară! E fenomenal!

Știți la ce concluzie am ajuns, domnișoară? Că este Buda. Îmi pui mîna în foc că e Buda. Sînt sigur că și dumneavoastră o să vă convingeți că e Buda, dacă reflectați mai bine la această chestiune. Să vedeți că el e așa făcut că nu trebuie să se miște, că trebuie să stea încremenit. Credeți că, așa greoi cum e, cu o mîtră în cap, cu picioarele noduroase, el e făcut să ia parte la viață? De unde! El trebuie să asiste și atîta tot. Și de cînd este ciocul întors în jos? E pecetluit ca Sfînxul, ascultați ce vă spui. Că atunci cînd o spune ceva, să fie o sentință definitivă, de fatalitate. El nu zice «amen» degeaba: ne îngroapă pe toți, cum a îngropat pe toată lumea de la Carol Temerarul încoace. E mai bătrîn decît vă spui, trebuie să aibă cel puțin șase sute de ani, de nu o avea cumva o mie, două mii, poate că trei mii, mai știu și eu! Cînd a murit Wilhelm Tell, el descojea seminte și, ca și acum, nu vroia să bea apă. Dacă vreți să mergeți odată în pivniță, o să vă arăt toate coliviile lui stricate, de pe timpuri: sînt vreo douăzeci.

— Te turbură atât de mult papagalul, Pierre? întrebă Sabina. Nici n-ar trebui să te gîndești. Am văzut că știi să faci flori frumoase, și domnul doctor mi-a spus că de zece ani cauți trandafirul negru și că ești aproape să-l reușești.

— Cine o găsi mijlocul să facă trandafirii negri, domnișoară, e știut de toți grădinarii că nu mai moare... Dar nu mă lasă Cocò, domnișoară. Mă gîndesc la el și mă zăpăcesc. Nu e lucru curat papagalul. Să știți că nu e lucru curat. Papagalul însă sînt sigur că nu e o pasăre. Nu se poate să fie o pasăre. Este exclus.

Metoda doctorului Marc Gauthier, de vindecare, era întotdeauna mentală și, vindecătoare a sătenilor ei, Sabina a urmărit-o cu interes. O parte din bolnavii ei se simțeau mai bine numai dacă porneau spre conac și, mai puțin suferinzi pe drum, la « curte » le trecea uneori boala de tot.

Terapeutică lui Gauthier era cuprinsă între două axiome. Întîia axiomă: « omul e o ciupercă » și, a doua axiomă: « omul este un animal nebun ». « Ciupercă » arată fragilitatea cărnii și importanța fiziologică derizorie a omului, egală cu această bășică a pămîntului, născută subit și lăsînd, scufundată dintr-o dată, un cadavru mai consistent decît corpul viu, dar și faptul că maladiile se pot prinde numaidecît de pasta lui fragedă și puhavă. Maladiile ciupercii sînt incurabile și se rezolvă prin putregai rapid sau instantaneu. « Animalul nebun » vroia să însemneze că în el germinază, ca un ferment imponderabil și ca o funigine translucidă, și bolile morale, acestea vindecabile.

Gauthier se dezinteresa de « ciuperci », rezervîndu-și « animalul nebun », și din seria animalelor nebune pe cele blăjine, străpunse de un stilet liniștit sau înecate sufletește cu un ac. În cîteva cărți, pe care Sabina le citise la apariție, doctorul studiase, pentru public, mijloacele de vindecare prin concentrarea voinței, prin închi-

puirea binefăcătoare și prin puterea magnetică a indivizilor înzestrați cu o așa-numită influență personală. Toată problema fiind crearea unei stări sufletești înaintea de toate, pe care știința preciziunilor materiale o dezamăgește și o împiedică să se nască tocmai atunci când e nevoie de ea, metoda îi era doctorului indiferentă, pe calea căreia se capătă starea sufletească, — rugăciune singuratecă, rugă colectivă sau în cor, ridicarea intelectului peste sine și abstracția, sau pipăitul unui profet, care atrage bolnavul, și bolnavul e mintuit. Omul vine cu iluzia lui, de cele mai multe ori falsă sau falsă în raport cu individualitatea lui: nimic mai favorabil decât substituirea iluziei lui cu iluzia dumitale, operație de simplă mecanică, înlocuind într-un gîtlej cu ghevint un bec de 25 de wați cu unul de 150, același suflet fiind în stare de mai multe însuflețiri și de tensiuni treptate. Toate metodele sînt valabile, omul e de obicei invalabil.

Gauthier își alegea bolnavii după gradul de impresionabilitate și îl instala pe fiecare din ei într-o odaie a castelului, cu geamurile deschise peste spectacolul azurului mat. Camera albă, mobilierul alb, rufăria albă, fără un punct de altă culoare, și ambianța de minuțioasă și ireproșabilă curățenie dădeau întîia impresie. Omul e un animal urban. Bolnavul trebuie să stea culcat și să se uite, — și i se da îndeletnicirea unei băi personale îndelungate și luxoase și un confort de pașah, cu slave care îl ungeau cu mirodenii alese în flacon, în conformitate cu mirosul bolnavului, de obicei atras de lavandă, de busuioc, de cimbru și, în majoritate, de leuștean, a căruia sorbire cu sufletul aduce o primă stare de sănătate.

— Am scos, prin urmare, bolnavul din mediul lui și l-am transportat într-o lume de senzații, nouă. De două ori pe zi muzică depărtată, zvo-

nuri de gitară, într-un salon, corespund mirosurilor de leuștean și lavandă.

Bolnavul mănîncă bine și trage un somn: animal urban în cearșafuri de olandă. Dacă țîșă afirma că l-am însănătoșit numai cu spectacolul curățeniei, poate că nu mai crede. Și totuș e adevărat. Nici nu-ți închipui cît îi place animalului leneș murdăria intimă, și totuș cum renaște cînd l-ai spălat radical și l-ai făcut să-și miroasă singur făptura. Pe oamenii cu barbă îi rad, și se simt atît de fericiți încît îi găsesc întinzîndu-se în pat și rîzînd ca niște copii. Cîrpa puturoasă a mustății și otrepul bărbii, cu zăcămintele necontrolabile, învăluiesc pe animal într-o aureolă de hazna pe care o bea cu nasul perpetuu. Și rasul e general, toate subsuorile și podoabele lînoase fiind radical și imediat stîrpite.

Mulți bolnavi părăsesc sanatoriul după trei zile de baie și de somn, întrebîndu-se de ce au mai venit dacă se simțeau atît de bucuroși. E nedelicat să le răspunzi că l-ai învățat să se spele și să se culce într-un așternut cu miros de soare și aer. Înțelegi că întîia condiție e să dai din spital afară mirosul de spital și din latrină mirosul de latrină. Mirosurile locale n-au voie să existe în igienă și terapeutică.

Bolnavii nevindecați de cadru, rămîn bine dispuși pentru conversațiile ce vor veni. Doctorul Gauthier făcea o vizită ceremonială fiecăruia și sta o jumătate de oră de vorbă cu el. Albul și azuriul din odaie și din ferestre se continua în cuvintele lui, și, pe cînd încă vorbea, ghitarele sau orga aduceau și ele un derivativ din depărtarea camerei de concert. El recita cîte o poemă, din antologia lui, compulsată printre poeziile line și pure, sau le făcea o poveste, sau le vorbea de un animal din natură, de o floare, de o călătorie, în păduri, în munți, pe ghețuri. Cerul vizi-

bil intra adeseori în conferințele lui întrerupte de dialog.

— Am vindecat bolnavi, zicea Gauthier, cu o lecție de gramatică sau de calcul și cu cîte patru-cinci lecții de cosmografie, de limbă latină sau de limbi moderne. Starea sufletească pe care mă silesc să le-o provoc este pe de o parte mistică, și pe de alta copilărească. Am făcut, fără să se gîndească ei, o mulțime de latiniști dintre oamenii mental dezorganizați. De nouăzeci de ori la sută, cele mai remarcabile rezultate le dă studiul unei anumite chestiuni, pe care oamenii rău construiți într-un program, n-au avut vreme să o satisfacă și au găsit vremea la mine. În orice caz, diminuez valoarea noțiunilor curente, care ațîță și încaieră oamenii, și sînt un adversar, pentru fiecare bolnav de-al meu, al setei de înnavuțire, și pe cei bogați îi ajut să micșoreze prestigiul aurului și idolatria bogăției. Vreți să vă arăt cîțiva bolnavi? a întrebat doctorul. Îmbrăcați-vă cu halat alb și puneți o garioasă roșie la butonieră.

— Bucuros, răspunse Sabina. Caut această plăcere de mult.

— Să mergem întîi la madam Alin'? Caz interesant. Doamna e o fostă profesoară: are vreo cincizeci de ani și o să observați fizionomia ei proaspătă, cochetăria ei sobră și o ușurință de a se rușina, de fetiță căreia au început să-i încolțască sinii. A rămas în flința ei ceva din vîrsta copilelor de doisprezece ani, pe care le-a învățat să croșeteze și să gîndească gramatical. Doamna Alin' a avut o dragoste nenorocită. A iubit un ofițer de cavalerie, care a murit în epoca logodnei, și cum iubirea personalităților e una și singură pe toată viața, bolnava s-a îmbrăcat în negru și a rămas credincioasă demnității sentimentului ei. Doamna Alin' e o personalitate. O să vedeți, o păpușă de cincizeci de ani. Citește mult. Are

o proprietate cu albine și struguri la Bellegarde, locul ei de reședință.

O cunoașteam, pe cînd era profesoară. Venea din cînd în cînd la noi la masă. Odată și-a adus logodnicul să ni-l prezinte, un sublocotenent inteligent, instruit și foarte distins, dintr-o familie străină, stabilită în cantonul nostru acum vreo patruzeci de ani. Tatăl înființase o Bancă.

Nu o mai văzusem cîteva luni. Într-o noapte se refugiază la noi înspăimîntată. O bătaie vioasă lentă de pumni în porțile de afară și un țipăt: «Ajutor!». Doamna Alin', într-o ținută dezordonată, și murdară de noroi pe fuste, pînă la genunchi, venea de la Bellegarde pe jos. Pălăria îi atîrna pe o ureche și părul încîlcit ieșea de sub pălărie ca patele unei sperietori de ciori. «Ascun-deți-mă, ne ruga doamna Alin', și dacă vine poliția spuneți că nu sînt aici.» Bătrîna logodnică era subțiră, o teroare de imaginație. Licăririle subite ale privirii incendiate afirmă tot adevărul. Am făcut semn să i se pregătească o cameră și un grog.

Asta s-a întîmplat luna trecută, în noiembrie: ploua cu frig.

«Stați liniștită, doamnă Alin, i-am spus. Aici poliția nu vine. Dar aveți ceva subțiră. . . Puneți pachetul jos, scoateți pelerina și duceți-vă în cabinetul de toaletă, să vă aranjați puțin la oglindă.» Ea purta subțiră ceva voluminos, ca spălătoresele. Atunci, apărură un coș de braț, cu capac. Din coș miorlăi o pisică. «Scoateți mîța din coș, doamnă.» Un pîisoi de toată frumusețea și de un volum impresionant ieși la iveală, întimidat, de o culoare uniformă, vișinie-violetă. «E salvatorul meu, zise prietena noastră. Îi sînt datoare viața și libertatea mea.» Dar odată cu pîisoiul sufocat, venea din coș o duhoare neînchipuită. Doamna Alin' luase de acasă și un

cadavru de cocoș pe jumătate descompus. Am trimis coșul cu cocoșul la gunoi, în țipetele dez-nădăjduite ale vizitatoarei. Ea voia să doarmă cu cocoșul.

Tulburarea părea foarte gravă la o persoană atât de îngrijită de sine. Am de-a face cu o nebulie pură și definitivă, mi-am zis. Nebunia începe atunci când ți-ai parcurs tot personajul și ai intrat într-un personaj de fantezie, care mai totdeauna e contrariul personajului tău. În fantoma de care, în stare normală, te-ai ferit din răspuțeri, te îmbraci întreg, ca într-un costum de bal mascat. Nebuniile propriu-zise nu sînt tratate la noi, dar... era Madam Alin', nu puteam să-i refuz ospitalitatea. A trebuit să o bruschez, după ce i-am aruncat cocoșul. Patru oameni au luat-o pe sus și, pentru că țipa și strica liniștea castelului la o oră tîrzie, a trebuit să i se puie mîna la gură.

Acum e aproape vindecată, aș putea să spui că e aproape vindecată, dacă n-ar rămîne enigma cocoșului. Celelalte lucruri le-am explicat: se îndrîște cînd vine vorba de cocoș, cade în melancolie taciturnă, face ochi de taur și nu mai răspunde la nici o întrebare. E punctul de care mă tem. Asta e nebulia, un grăunte, un fulg, un atom. Ți se pare adeseori, într-un ospiciu, că stai de vorbă cu un om sănătos, un domn în toată puterea cuvîntului, ba ți se pare că ai greșit și că domnul nu e un client, ci unul din medicii ospiciului. Totul merge mulțumitor pînă ai zis « muscă » sau « harmonică », sau « Ludovic ». . . Imediat bolnavul se schimbă, ca și cum ai întors o tavă cu fundul în sus. El e numaidecît altul, i se schimbă pînă și asemănarea, și parcă deodată i-a crescut o barbă, i s-a modificat nasul și vocea. În cuvîntul « muscă » stă diezul lui.

Doctorul bătu în ușa.

— *Entrez!* răspunse din odaie Madam Alin', recunoscînd în bătaie nodul degetului mijlociu al doctorului Gauthier.

— Îmi permiteți să vă prezint pe noua mea asistentă, zise doctorul, intrînd și împiedicat de pisoii care i se înfășura de picioare.

— Miau! răspunse pisoii, înaintea doamnei bolnave.

— Am rămas credincioasă lucrurilor mele vechi, zise doamna, ascunzînd cu stîngăcie ultimul număr al revistei *La Revue des deux Mondes*, subț perină. Sînt abonată de treizeci de ani. . . Doctorul mă ironizează, pretinzînd că sînt actualmente alte publicații mult mai interesante, cu fotografii. Nu m-a convins.

Domnul Gauthier strîns pe Sabina de mîna semnificativ. Logodnicul fusese unul din abonații revistei, și Madam Alin' își ascundea exemplarul dintr-un scrupul delicat. La numele ei de Aline Ducroc adăogase, ca un omagiu și ca o speranță defunctă, numele sublocotenentului Dalcroz, și revista îi sosea pe numele de Aline Ducroc-Dalcroz. Numele ei trăia alături de numele lui, și tiparul adresei îi da o consacrare oficială, stabilind o stare civilă de publicitate, din care ea scotea, negativ, satisfacția că este văduva soțului pe care nu l-a avut. Și dispăruse din dreptul numelui ei de domnișoară și titlul *Mademoiselle* înlocuit cu *Madame*. Ea putea să-i producă un gol artificial în memorie și să se bucure, în mîhnirea ei, că și-a împărțit viața și tinerețea cu bărbatul pe care l-a iubit și care e decedat, după normele oamenilor căsătoriți, în căsnicia lor.

— Sper că domnișoara doctor va fi mai puțin indiscretă decît domnul Marc Gauthier, zise surîzînd bolnava. Vă previn că acest domn, atât de politicoș și de bun, are o tenacitate de analist înfrîtoare. Te judecă, te purecă și te extrage,

te sugere ca un paianjen. . . Nu luați loc? Dumneata fă-mi plăcerea și șezi aici, pe pat, lângă mine.

— Acesta e pisoiul doamnei Alin', zise profesorul Gauthier.

— A început să se vorbească de tine și când nu ești de față, Mathieu, zise bolnava către pisoi, simțind din tonul doctorului că Sabina fusese informată.

Domnul Gauthier aruncă Sabinei o căutătură. Mathieu era numele logodnicului.

— Pisoiul despre care v-am vorbit, domnișoară, preciză doctorul, introducând pe doamna Alin' între bolnavii recunoscuți și discutați în cancelarie.

Doamna Alin' își mușcă ușor buzele și se roși, într-adevăr ca o fetiță. O candoare pură i se ivi pe obraji, făcuți și mai naivi de ochii bizar albaștri în părul alb, răsucit, în creștetul capului, către frunte, de o pieptănătură înaltă.

— Mathieu ar fi salvat viața stăpînei lui, într-o situație complicată, zise domnul Gauthier. Cel puțin așa pretindea doamna Alin' când a venit la noi, într-o noapte. Vă amintiți, Madam' Alin'? A trecut de atunci oarecare timp, în cursul căruia viața schimbat, cum era și logic, punctul de vedere. Nu este așa?

— S-a luptat cu mine, de pe scaunul pe care îl vedeți că stă, cîte două și trei ori pe zi, ca să-mi demonstreze că nu poate să fie adevărat și că a fost o iluzie. M-am lăsat învinsă, ca să-i dau satisfacția că nu greșește, dar m-am rezervat părerile mele. Știți, domnișoară, că un savant se simte vexat când nu i se oferă verificarea gratuită a metodelor lui. Eu sînt de felul meu generoasă.

— E un răspuns polemic, domnișoară. Doamna Alin' v-am spus nu numai că are un pisoi extraordinar, dar că este o persoană foarte inteligentă.

— Sînt nevoită, domnișoară, să-i mulțumesc. Nu o prea fac fără martori. Să spuie doctorul,

dacă poate, tot ce a auzit de la mine între patru ochi.

— Vai! foarte adevărat, domnișoară, zise doctorul. Doamna Alin' a mers pînă la insultă. Mi se pare, dacă nu mă înșel, că mi-a dat și cu o perină în cap, adăose el rîzînd.

— Nu-mi mai aduceți aminte acest incident penibil, pe care l-am regretat și de care m-am cerut scuze pe loc. De ce insistați? Nu-i de cel mai autentic Gauthier ceea ce faceți acum.

— Nu o să mă credeți, domnișoară, zise doctorul, care se găsea în plină desfășurare a metodei sale persuasive. Doamna Alin' avea convingerea că este o anarhistă periculoasă.

— Vai! ce mincinos, domnișoară. Să mă ierți că zic, doctore.

— Ca să vă fac dovada afirmației, vă pot spune că doamna era urmărită pas cu pas de poliție. Era spionată în tot ce făcea, și poliția plătise pe toată lumea din jurul domniei sale ca să stea cu ochii ațintiți.

— Am putea schimba subiectul, doctore, zise doamna Alin' contrariată.

Dar doctorul se afla în plină aplicare a tratamentului, nu se mai putea face nimic.

Un geamăt moale, pe al zecilea plan al murmurului, se întoarse în gîtlejul bolnavei, ca în somnul unui om adormit și care se visează chinuit. Ea se supuse descripției, pierzîndu-și voința.

— Nu-i adevărat? Adică, nu era adevărat? Acum nu mai e adevărat, dar a fost adevărat.

— Nu pot spune că n-a fost niciodată adevărat, răspunse doamna Alin', speriată ca de sine.

— Băiatul fermierului vecin cu proprietatea doamnei, umbla prin pomii livezii lui în bluză albastră. Bătea vîntul, și bluza albastră se umfla. El se făcea că cercetează calitatea roadelor, însă în realitate spiona pe doamna Alin'. Stînd în

pomi, el scotea un carnet și lua note cu creionul. Nu era creionul chimic și nu-l înmuia Edmond în gură? și nu i-ai văzut și limba, care căpătase o culoare de cerneală violetă?

— A fost, a fost, oftă doamna Alin', dar nu mai e nimic din toate aceste lucruri. Parcă n-aș fi fost eu. . .

— Și ticălosul de Edmond umbla prin pomi, de preferință seara, când doamna se dezbrăca de culcare. . . Persienele dinspre grădină prezintau în partea de sus a ferestrei intervale, prin care nu s-ar fi putut zări decât din pom. Odată vecinul a văzut o goală de tot în fața oglinzii. . .

— Te destăinuiești medicilor. . . zise cu o voce ca dintr-o broască de ușa, apăsată pe clanță, bolnava.

Stînd în pat, cu mîinile prinse pe pătura albă, doamna Alin' părea că se roagă într-o rugăciune a conștiinței, pe care buzele o silabiseau fără glas, și parcă degetele depăneau niște metanii de lînă. . .

— Asta s-a întîmplat de mai multe ori, zise doctorul. Edmond se ducea cu notele la poliție și raporta cu de-amănuntul tot ce văzuse. N-a putut totuș ascunde că doamna Alin', surprinsă în intimitate, era o femeie frumoasă și avea, la vîrsta domniei-sale, un corp zvult și desinat, ca de douăzeci de ani. . .

Doamna Alin' zîmbi.

— Nu-i adevărat? creștă doctorul întrebarea.

— Nu știu ce trebuie să fie adevărat, întrebă doamna Alin', închizîndu-se ochii pe jumătate, că eram frumoasă, sau că Edmond a raportat la poliție? . . .

— Amîndouă lucrurile sînt adevărate?

— Mi se pare că au fost amîndouă, consimți doamna Alin'.

— Asta însemnează, analiză doctorul, domnișoară, doamna Alin' fiind infinit de nuanțată și de

subtilă, că unul din aceste două lucruri mai este și acum adevărat. . .

— Dacă nu ar fi însurat și n-ar avea șase copii și dacă nu am fi prieteni dintr-un timp cînd putea să-mi facă puțină curte și nu mi-a făcut, domnișoară, răspunse doamna Alin' cu un surîs de beatitudine, aș zice că domnul Gauthier a întinerit. . .

— Dar poliția nu s-a mărginit la recrutarea vecinilor doamnei Alin'. Poliția și-a păstrat și inițiativele personale. . . zise doctorul cu groso-lănie.

Doamna Alin' se posomorî subit.

— Agenții s-au strecurat pînă în parterul domiciliului domniei-sale.

— Dragă doctore, e de ajuns! zise doamna Alin'. Îți interzic.

— Pardon! sînt în toate drepturile mele, răspunse doctorul. De altfel, nu ne aude nimeni. . . Agenții au dat, cu burghie mici, găuri în tavanul parterului, drept în odaia de dormit a doamnei, unde doamna își făcea de obicei și toaleta. . . De jos, ei o urmăreau trecînd, cu ochiul de la o gaură la alta, de-a lungul și de-a latul dormitorului, carei o încăpere vastă. Nemulțumiți să fie văzută nudă de sus în jos, ei aveau impertinența să o privească și în *raccourci*. . . Și toți detectivii erau numai bărbați. Poliția nu a însărcinat cu această misiune, deosebit de gingașe, măcar niște agenți feminini.

— Tot nu s-a terminat, doctore? zise vioaie dar descurajată bolnava.

— Vom termina numaidecît, doamnă Alin'. În acest moment intră în scenă pisioul, domnișoară. Vom vedea că Providența l-a însărcinat să joace un rol, pe care nici un cotoi, niciodată, nu l-a mai jucat.

Pisioul își înghesuia capul ca un pumn, îmbol-dind picioarele domnului Gauthier. Se încovoia

căutându-și poziția cea mai satisfăcătoare, se lăsa să alunece pe coapsă și pe spinare, de-a lungul, pînă la terminarea cozii, și își acorda singur mîngîierile, înnainte și îndărăt, cu o stăruință demnă de un scop mai puțin meschin.

— Fiindcă își adora stăpîna, Mathieu înțelegea să o apere după puterile lui. El astupa una după alta toate găurile sfredelite prin tavanul de jos în parchet. Cum credeți că proceda Mathieu ca să le astupe? Puind în fiecare gaură ceva din ființa lui. Așa s-a făcut că, exasperată, poliția se pregătea să recurgă la mijloace violente, să prindă pe doamna Alin', să o lege, să o aresteze, să o dea în judecată. Și nu numai pe doamna, ci și pe pisoii Mathieu, complice. Este adevărat?

— Da, este adevărat, răspunse bolnava înăbușit. Dar nu mai era nevoie.

— Și mai e ceva adevărat, domnișoară. Știți care-i pricina acestor fantezii ale doamnei Alin'? Doamna a făcut vin mult în toamna trecută și l-a băut singură pe tot. . .

— Asta nu-i adevărat, domnișoară! Domnul Gauthier mă calomniază. Am respins de la început această învinuire tendențioasă. . .

— Două butoaie întregi de vin nou, nu e glumă, domnișoară! Am făcut o anchetă la fața locului. Doamna și-a luat o vacanță lungă, s-a claustrat în vila domniei-sale și, zi și noapte, a băut butoaiele, pînă la doagă. Știți ce se întîmplă. Vinul alb are efect asupra unui anumit temperament. . .

— Resping și această acuzație «a unui temperament». Nu sînt «un anumit temperament». Sînt domnișoara Alin' Ducroc, normaliană și profesoară!

Madame Alin' sărise din pat mîniată, într-o atitudine de jandarm descălecat, cu mîna prinsă de căpăstrul calului călărit. Sabina se aștepta la o irupție de palme și la cîteva picioare de congediu

forțat. Dar doamna Alin', care făcuse un efort peste puterile ei, căzu pe canapea, cu fruntea obosită și plîngînd.

— Sînt mai ales o femeie nenorocită, domnișoară, nenorocită, nenorocită. . .

Făcîndu-i semn să-l urmeze, Sabina ieși în vîrfurile picioarelor, închizînd ușa cu luarea-ămintei cu care închizi un cavou și lăsînd pe Madame Alin' sfîrșită de accentul ei teatral. Metoda de vindecare a savantului nu i se păru încă definitiv pusă la punct, și Sabina manifestă oarecare temeri indirect.

— Poate că nu era foarte nimerit să-i mai aduceți aminte niște lucruri fără importanță din punctul de vedere al rezultatelor.

— Face parte din metodă, zise doctorul.

— A vexat-o mult episodul cu vinul. . .

— Este esențial. Bolnava nu va fi complet vindecată pînă ce nu va căpăta tonul conștiinței necesar ca să se recunoască, se pronunță doctorul.

— Nu există nici o îndoială în această privință? mai întrebă Sabina.

— Absolut nici una și de nici un fel! Domeniul certitudinii a crescut simțitor în ultimii ani.

— Cînd credeți că poate părăsi bolnava sanatoriul?

— Cînd se va produce acel ton al conștiinței. . . Ați văzut terapeutica mea. Nici medicamente, nici băi: numai conversație. . . Apăsător de medic, bolnavul începe să iasă din ceața lui și să se recunoască, și, cînd s-a recunoscut complet, e vindecat: s-a «surmontat», și-a recăpătat ființa anterioară, amintirile accidentului rămînîndu-i ca niște amintiri de lectură. . .

— Vreau să vă arăt acum pe doamna Elizabeth Marden, o englezoaică bogată. Cazul ei e cu totul deosebit. La anumite ore din zi, se crede împresurat de porumbiei. . .

— Lăsați, altă dată, domnule Gauthier, zise Sabina. Continuați-vă vizitele singur. De câteva zile mă țin cu gândul să mă duc la broaștele țestoase...

— E o colecție care într-adevăr merită să fie văzută. Are și ea câteva sute de ani, ca papagalul. La revedere...

Rămăsă singură în umbra parcului, ca statuia Sarei, Sabina își simți ochii fierbinți ca de lacrimi, cu un sentiment de solitudine universală, pe care nu-l mai simțise pînă atunci cu aceeași intensitate. Domnul Gauthier îi pricinuisese o decepție de descurajare. Părea un om de inimă, și nu era nici el decît tot un profesional, al profesiei care dizolvă și falsifică omenescul. Mai înstreinată decît era, umbra de seară a parcului o făcea să se simtă într-un continent situat la o distanță de o eternitate de porumbiștea tristă dar sinceră de acasă. Își va face geamantanele și se va întoarce, cu toate că acasă o vor aștepta iarăși bolnavii, cărțile, neliniștea, și antagonismul, nemărturisit ei, glacial, dintre părinți. Ridicînd topografia vieții întregi, rămînea harta unui gol întins, un gol care mergea cu inginerul lui, ca o mare cu corabia ei, fără hotare, fără margini.

Broaștele țestoase ale castelului trăiau într-o grotă temperată de un calorifer și prevăzută cu confortul mediului naturii, imitat pe o suprafață variată de lagune mici, paradisuri și plante.

În sanatoriul de convalescență trăia de douăzeci de ani un adept al biologiei. Fiind foarte avut și venind să se odihnească o lună, el a rămas pe loc, fermecat de proprietate, și devenise de fapt unul din proprietarii domeniului. De cîte ori doctorul Gauthier se găsea în «jenă financiară», pensionarul îi împrumuta cîte o sumă de bani,

în schimbul căreia drepturile i se sporeau. El ajunsese să-și rezerve o parte din parc pentru experimentarea doctrinelor lui personale, deduse din Jean-Jacques Rousseau și Horace de Saussure. Soția lui avea un cult pentru filosoful care urmărea perfecțiunea omului pe cale de animale. De altfel, vechii proprietari ai turnului cu orologiu, văzut din toate satele de la două poște și auzit din toate locuințele regiunii, căpătaseră încă din timpuri gustul naturii, și într-o grădină vastă cultivau animalele indiferent de specie și de selecție, și pasiunea actuală a domnului Sandoz se altoia pe o ambianță existentă. Cînd le-a venit în parc un arici, le-au plăcut aricii, și cînd s-a ivit o broască țestoasă au căutat să-i facă o păreche. Vrăbiile primeau o subvenție generoasă; parcul avea mierle negre cu ciocul portocaliu, bufnițele erau onorate ca niște păstrătoare de atitudine în blazon, și cuiburile artificiale, reprezentînd corburi, întocmite de un tîmplar și mascate cu coajă de copac, atîrnau pretutindeni în pomi. În apartamentele improvizate în ramuri, pensionarii parcului găseau provizii orînduite pentru intemperii. Aristocratul care locuise castelul organizase pe proprietatea lui un rai animal, visînd măcar pentru dobitoace stima reciprocă și înfrățirea universală, și pentru pasări o flanelă sau un cojoc.

Marchizul nu putuse să primească ideea că omul și animalul nu s-au născut buni și mișoi de la începutul lumii. El lua pildă puii și copiii, a căror naivitate pură documentează mai bine decît orice argument tendențios aluatul sentimental din care a fost frămîntată natura. Numai un accident, cu care Sfînta Scriptură împovărează persoana lui Adam, izgonit pentru fărădelegile lui din grădinile feciorelnice ale Edenului, a putut să învîrtoșeze inimile, începînd cu omul și sfîrșind cu gîngania. Marchizul fusese autorul și

al unei tilcuii a schimbării raporturilor din natură, aflată în manuscris și pe care domnul Sandoz și-a înșușit-o, negăsindu-i nici o lacună și amplificând-o cu observațiile și concluziile sale personale.

Cînd a fost gonit Adam, odată cu el au trebuit să părăsească și animalele grădina, și, trecerea de la o viață dulce la o existență amară, le-a făcut să nu mai uite pe adevăratul vinovat, cu care, drept judecînd, argumenta marchizul, nu putea să aibă, dinaintea unei acuzații obiective și perfect imparțiale, decît o complicitate cel mult de conviețuire paralelă sau de contemporaneitate. Fia-rele l-au urmărit de atunci pe Adam ca să-l sfișie, și nici pînă în ziua de azi răzbunarea nu a fost uitată. În Paradis, ele nu erau silite să caute să se ospăteze și, desigur, jivinele de care ne-am obișnuit să ne temem dormeau inocente și neturburate, tolănite la soare. Girafa mîncă bananele fără să se scoale de jos, și ea sluja, cu gîtul ei lung, fără îndoială, de distribuitoare la distanță a fructelor coapte, desprinzîndu-le din ramuri pentru toate celelalte făpturi culcate împrejurul ei. În orînduirea inițială a biologiei probabil că era o girafă la cîte o sută de animale, o trăsură de unire vie între materia primă și masticaj și un fel de telefon cu gîtlej. Nici șarpele nu a putut să fie rău și veninos de la început de tot, și el a fost creat, în marea grije a Făcătorului, a toate pentru făpturile lui, ca să fie o sfoară la transportarea merindelor în snopi, de la origină în cuprinsul întreg al teritoriului, și tocmai mai tîrziu, foarte tîrziu, cînd a început să se înrăutățească lumea, a fost el folosit ca un bici. Armonia începînd să se strice, era nevoie de un gîrbaci.

Dacă vom pune animalele în aceleași condiții de mulțumire, nu se poate să nu le îmblînzim și să nu reînfințăm zilele bune, cînd iepurele dor

mea la sînul lupoaicei, și porumbieii se jucau cu ereții. Foamea adamică a introdus în lumea animalelor sperietura și spaima, și exemplul șoricelui lui și al pisicii se reproduce pe toată scara imensă a zoologiei.

Neavînd însă fiare propriu-zis la îndemînă, filosoful din vechiul Saconnex s-a mărginit să aducă pe domeniul lui jigăniile inofensive și să experimenteze ființele blajine, luînd parte la bucură-roasa lor înmulțire și încredințat că leul și tigrlul, în atmosferă, în loc să-l mănînce, se gudură și ling mîna binefăcătorului, ca în povestirea în care vîntorul, zmulgînd din laba leului un ghimpe, a dezinfectat și a pus pansament.

El nu pricepea de ce dobitoacele, în loc să se respecte ceremonios în pădurile lumii, se îmbrucă unele pe altele. Ar fi voit un Lafontaine realizat prietenește, lupul să renunțe la gîlceava cu mielul, și, trecînd în sensul apei, să-l salute în versuri și proză. Tigrlul ar fi trebuit să rămîie o pisică mare, bucuroasă de-a fi gîdilată cu degetul subț bîrbie, și, într-o natură bine ordonată, toată animalitatea ar fi trebuit pusă la regim pacific și ierbivor. Înțeleptul ar fi mers și mai departe și le-ar fi disciplinat prin cultură. Doctorul Gauthier păstra în arhiva castelului manuscrisele, pline de un suav interes, ale studiilor întreprinse de castelan asupra « limbajului zoologic », cum îl numise. El notase la cîini un vocabular care mergea pînă la treizeci de cuvinte, figurînd cu ajutorul unei notări speciale și rostirea corectă și dînd și regulile de sintaxă canină. Înainte de ceea ce crease Pasteur pentru discernămintul bacteriilor invizibile cu ochiul liber, nobilul gînditor căuta compunerea unui aparat pentru perceperea cuvintelor microscopice la făpturile aparent lipsite de voce, dar care pe scara lor auditivă echivalau cu mugetul bouului și cu basul profund uman, ca scoicile și peștii, al

cărora vocabular de nuanțe rămânea neînțeles, ca și la oameni, la limita speciei.

În câte feluri se exprimă un scatiu, nici nu își poate închipui cineva care nu a studiat aprofundat chestiunea. Vulgul crede că de câte ori pune cocoșul trîmbița la gură, apelul lui are aceeași semnificație. Sînt tot felul de nuanțe de voce și de sens. Domnul Sandoz, cum se numea înțeleptul, făcea demonstrația vocală a fiecărei afirmațiuni, lansînd la masă, între felurile de bucate, ilustrativul « cucurigu » al cocoșului, documentul « bl-bl-bl » al curcanului, « cotcodacul » găinii, « vaietul » de pustietate al păunului, « ilaritatea » rățoiului, și își fabricase o seamă de fluieri, tăiate în oasele de la picioare ale găinii, cu care își dovedea aserțiunile în conferințele ținute din cînd în cînd în castel. Ca în limbile cu rădăcini slave, se observa o mare abundență de consune succesive, neîndulcite și nefixate de nici un interval vocalic. Idealul domnului Sandoz era, pe de o parte, să fixeze elementele lexice ale făpturilor animale, iar pe de alta să găsească o metodă ușoară de învățat limbile respective, pentru ca să se poată produce penetrațiunea omului în lumea lor misterioasă. Viața culturală cîștiga un teren nou, omul putea să afle ce gîndește bibilica, sentimentele cucului, dorințele tănuite ale calului și reflecțiile insectelor. Cultura ar cîștiga enorm să se știe precis și opinia animalelor despre om. Este el în ochii lor perso-najul onorabil care se socotește de câte ori ia ton și face profesie de credință? Acest mare animal s-ar putea modifica și corecta, dar, cel puțin în viața practică, încolțit de muște sau de cîini, el s-ar explica și ar cădea la învoială cu adversarii lui într-o împrejurare dificilă. Cît privește literatura, impresiile și judecățile zoologice i-ar da o colaborare neașteptată și s-ar putea promova valoarea psihologiei analitice a romanului pisicii.

Dar omul se va putea folosi și de organizarea albinelor și a furnicilor, destăinuită în detaliile secrete, tip de republică naturală încă necon-cepută de mintea uniformă și stagnantă a omului politic și social.

La castel, domnul Sandoz își instalase un laborator complicat, unde strigătele și vorbirea animalelor erau înregistrate și reproduse. Organistul bisericii zwingliste din localitate lucra o parte din zi la confecționarea după ureche, în laboratorului lui, a instrumentelor, ajustînd fluieri de trestie pe vocile din aparat, ca niște flaute miniatu-rale cu una și mai multe supape. Deocamdată, lumea vrăbiilor îi era asigurată. Cu un țig-nal foarte subțire și cu un pumn de mei și firimituri, stolurile mobile ale acestor viețuitoare cenușii veneau pînă în laboratorul savantului, întemeie-torul unei științe noi, ca niște îngeri omagiali.

— Domnișoară, religia acordă numai omului suflet, ca să nu se încurce în socotelile ei despre cele două vieți și mai ales despre cea viitoare, unde nu mai era loc pentru un al doilea Infern și un al doilea Paradis.

Povestindu-i Sabinei ideile lui despre lume, domnul Sandoz, fermecat de prezența unei vizita-toare frumoase între animalele lui, vorbea ca un deputat profetic al regnului animal necuvîntător, și nu era nici o intenție de irespect față de schisma din care făcea parte credința lui religioasă. Un suflet al pasărilor și al dobitoacelor ar fi făcut caduc argumentul revelațiunii, și trebuia găsită o formulă complicată pentru introducerea vietă-ților cu coadă sau cu cioc în viața morală, rezervată cu gelozie semenilor noștri, singuri în stare să contribuie voluntar la mîntuirea lor.

— Omul își iubește cîinele, însă refuză să intre cu el în viața viitoare, unde, în dorința lui de membru plictisit al unei familii, ca să rămîie sin-

gur, renunță totalmente la forma de viață care l-a decepționat pe pământ și pronunță un divorț general. Dacă soția lui, cu care a trăit o existență, sau un copil al lui ar veni să-l vadă în lumea ceaălaltă, el ar răspunde că nu e acasă și ar indica o inscripție care se află pe toate tăbliile cerului, că vizitele și durata lor sînt interzise. După ce s-a emancipat de materie, sufletul omului uită tot, și legea morală, — și fiecare pămîntean, indiferent la profesiunea și la talentele lui personale, devine preot și cîntăreț, ocupat exclusiv să cînte gloria Creatorului și să nu-l supere cu nici un hiatus vocal. Le-ar fi fost greu organizatorilor credinței, sinceri și entuziaști în gîndirea lor religioasă, să compue coruri de dihăanii în slava Celui-de-Sus, — și vederile lor s-ar fi verificat artificiale.

Aproape că nici femeia nu are dreptul la mîntuire și la fericirea viitoare, demonstrează domnul Sandoz, la preoția cerească fiind autorizați, ca și la cea de aci, numai bărbații, singurii autori ai congreselor de organizare ale bisericilor de orice rit și nuanță. Numai doamna Boot, soția fondatorului «Salut-Army»-ei, a putut să-și facă loc printre bărbații care trec în grupuri dintr-o lume în cealaltă, pentru că, soțul ei fiind profet și creator de doctrină nouă, și-a permis această familiaritate cu prefecturile cerești; și chiar dacă doamna Boot ar fi silită să aștepte la o poartă a lumii viitoare, congedierea de la guvernarea instanțelor, a riturilor catolic sau ortodox, numirea «Armatei Mîntuirii» sau a unui alt rit protestant în locul lor, ea este sigură că va coincide cu pătrunderea femeii în cîmpiile fericite.

Dacă luăm de bun aspectul viitorului vieții propus de religii, animalele pe care le vedeți, broasca țestoasă, veverița, cocoșul, pitulicea, cucul, calul, și celelalte simpatice lighioane, stau de mii de ani și se înmulțesc, cu toate sosirile zilnice la

periferia fericirilor interioare, în mizerie și întuneric.

Nu pricep ce jignire îi poate aduce episcopului de Canterbury prezența în jurul sufletului lui personal, cu țircoale, a sufletului pisoiului care i-a dormit și a tors pe odăjdii. Nu mai valorează viața viitoare nimic, dacă, odată cu plugarul obosit, intră cu el, în regiunile Bibliei, calul beteag și cînstit, care i-a arat petecul de pămînt, asudînd amîndoi pînă la spic și știuleți?

Nu, grațioasă domnișoară, animalele astea toate ori au un suflet ca și noi, ori el ne lipsește și nouă. Și, vedeți, acest lucru nu pot să-l cred. Ce-o fi, ce n-o fi sufletul, el este ceva.

— Pis, pis, pis, pis! zise domnul Sandoz.

Un mare număr de mîțe sau precipitat la chemarea lui, măgulite că sînt chemate și ocolindu-l cu catifeaua lor și clipind din bijuteriile ochilor ridicați spre el.

— Vedeți? Mău auzit și mău ascultat și sînt mulțumite că le dau satisfacția dezinteresată pentru ele a delicateței. Nu sînt acestea bucurii sufletești?

Domnul Sandoz chemă fluierînd cîinii. Cîinii se îmbulziră.

— Ați văzut că la pis-pis vin pisicile, și la fluier cîinii. Cu ce se înțelege această deosebire? Nu cu coada! Nu, domnișoară, bieteles jigăanii au suflet în ele, și ce suflet! Uite cîtă bucurie scînteiază în ochii lor ridicați în ochii mei. Sînt amestecați cîinii de rasă cu cîinii țigănești: să nu vă închipuiți că acești cîinii fără acte și absenți din reperatoriul canin sînt mai puțin valoroși decît ceilalți și mai puțin simțitori. Un suflet aristocratic a sălășluit în acest cîine urît, pe care îl vedeți. Mă înțeleg cu el mai bine decît cu un rector și nu mă slăbește un pas. Seara mă duce pînă la ușa apartamentului meu, și, cînd o închid și îl las pe

treptele de afară, el suspină. Are suflet, domnișoară. Nu știu ce se face cu sufletul lui, cum nu știu nimic — se risipește? se adună? — dar e cert, are suflet. Spuneți-mi drept, domnișoară, v-ați gândit vreodată la acest lucru, la sufletul nostru? E o vorbă de duh a proștilor, care zefleș misesc preocuparea esențială a omului, de sufletul lui. Sînteți preocupată de el? Da, desigur. Aici e toată chestiunea, și interrogatoriul nostru interior începe cu el în fiecare zi.

Te-ai gândit dumneata ce este gîndirea? Nu e ceva foarte ciudat, foarte grav, foarte dramatic, foarte extraordinar? Se aseamănă cu ceva acest fel cu care ne pomenim înzestrați, de-a fi gînditori? Vezi că gîndul nu are nici o asemănare cu parafumul și culoarea, cu sunetul și nici chiar cu lumina, cu care parcă se găsește în analogie. Ați văzut cîinii și pisicile mele? Se uită la cap: știu oare ceva, că aici e gîndirea și că din gîndire vine prieteșugul meu, din suflet? Pasările nu știu acest lucru și sînt lipsite și de facultatea de a se uita fix și adînc, afară de vulturi, care țintesc în zare. Pasările se ridică fizic, cu aripile. Numai animalele lipite de pămînt zboară cu intuițiile: speranța de dezlănțuire. Pămîntul e frumos, domnișoară, dar te tîrăște: sufletele, sus. Religiile au în această privință dreptate: totul e sus, în pomul cu stele.

Mă turbură adînc, domnișoară, cîteva lucruri — mi se pare că am vorbit, în prezența dumitale, odată, în sala de spectacole a sanatoriului. Lasăm să mă dezvăluiesc de tot, chiar dacă aș risca să mă repet.

Domnișoară, întrebă domnul Sandoz, scoborînd vocea la nivelul unui murmur șoptit. Domnișoară! Omul stă în picioare... E un mister. Înnălțimea lui ar trebui să fie o lungime, omul ar trebui să se tîrască pe coate. Sau să sară pe

șezut. Se și tîrăște o dată în viața lui, cum poate că s-a tîrît odată toată viața, cînd era și mai lipit de țărîna. Ai văzut cum se ridică într-o zi de pe brînci copilul, cum biruie echilibrul și fugind fericit de această întîia lui înnălțare? Două tălpi îl țin ridicat pe palme. Dar nu-l țin numai tălpile, domnișoară! Omul e suspendat de sus. Capul lui planetar face parte din acea ciudată îmbrățișare universală, care indică în simburile noastre o forță de plutire. Domnișoară, cînd moare, omul se prăbușește: de ce nu mai stă în picioare, ca un lemn? Aici este ceva care trebuie reținut. Articulat în zgîrciuri: una, două, trei, patru, cinci, șase înnădituri verticale, încheiate pentru frîngere, pentru cădere și încovoiere; omul stă drept, din șase bucăți puse unele peste altele și cap în cap. Asta nu e fiziologie, e altceva, nu știu ce-i, dar e sigur ceva. Și ca să rămîie pur, în acest « nu știu » nu trebuie să punem nimic. Nu sînt eu omul care să hotărască căi stă mai bine locului împlinit cu închipuirile mele infailibile, decît gol. Ca să scap din teroarea neantului, mie îmi e de ajuns să constat realitatea locului, existența lui goală, și sînt mulțumit. E credința mea fără corp, mai adevărată decît un corp al unei credințe de vînt. În amfora mea mie totuna, e beznă sau e lumină, vorba e să fie amforă. Mi se pare că este... Nu vreau să afirm brutal, mi se pare... Umpluse de mirodeniile pe care nu le cunosc! Amfora mea e cît o ceașcă de ceai, cît o coajă de ou, cît o jumătate coajă de alună: fie cît o celulă de ceară, de stup.

Dar ce părere aveți dumneavoastră despre creier, domnișoară? Cunoașteți dumneavoastră un material mai straniu? O materie care produce imaterialitate? O să-mi pomeniți cu drept cuvînt zgomotul, dar zgomotul e pasiv ca umbra, și, ca și ea, identic totdeauna cu sine, invariabil. Funcții

unile creierului nu sînt nici materiale, nici mecanice, nici uniforme. Creierul e mic și nemăsurat. El face și desface și comandă, afirmă și tăgăduiește, constată și scrutează și se poate tăgădui și pe sine, înzestrat cu o putere de elasticitate stupefiantă. De el se teme sfîntul, cînd se ferește de diavol. El știe prin presimțire și construiește din nimic, ca Dumnezeu Scripturii. Vede dinainte și cu aceeași înlesnire cu care clădește și dărîmă. Puterile lui sînt inexplicabile, domnișoară, fără să admiți în el o prezență în afară de cunoscut. Laboratoarele au individualizat cîteva centre și regiuni în cutele lui întortochiate, și la disecție se verifică exact tot ce s'a spus pe seama constituției lui fizice. E altceva el decît o măduvă? Nu. Cum poate împărechia și despărechia, deosebi și asemana, despica și împleti: cum poate gîndi o materie pur și simplu? El calculează, întocmește, leagă lucrurile și le subliniază. Tot ce s'a făcut, el a făcut. Lasă că e un instrument practic precis pentru vehicularea și organizarea necesității, ceea ce constituie o admirabilă telefonie, corespondență și cumpănire, dar funcțiunea lui e în aceeași măsură abstractă și dezinteresată și preocupată, peste viața vizibilă, de sensul dedus. El gîndește peste timp și peste interese și este în stare să ia atitudinile aparent nenaturale, contrarii instinctului de conservare, și o idee scăpărată în el supune inconsistențelor lui corpul și viața. Cînd omul se trîndăvește, cînd societățile zac, cînd timpurile se decolorează, intervine el, cu constanta voință a resurecției, și salvează lumea din puroiul personalității. El strigă din temniță și din mormînt, amenință și pedepsește. El trezește datorită, mîhnirea, părerea de rău și rușinea, îngerul alb, veșnic prezent. Niciodată o epocă nu poate să cadă atît de greu încît să nu dea la lumină blestemul și strigătul profetului. Ce e asta, domni-

șoară? electricitate? Nu știu, dar este ceva pe care nu-l știu. Vedeți că în privința unui rost al omului și al animalelor în lume nu trebuie să deznădăjduim: el nu se controlează pe schemele religioase, — dar avem cuvînt să fim optimiști. Facem parte dintr-o chibzuială voită sau întîmplătoare, nu știu, nu pot să știu, cine pretinde că știe, minte, măscărici sau inconștient; facem parte dintr-o solidaritate, în care și întîmplarea este organizată. Nu se naște nimic fără noimă, și fiecare ființă nouă vine încărcată cu lanțurile universului ei complex.

M'am silit să fiu ateu, și nu am izbutit. M'am silit să mă alătur de o credință definitivă și consacrată, și nu am izbutit. Sînt incapabil și să tăgăduiesc, ca un om de știință superficială și dezorganizator al inefabilului, și să mă satisfac cu o credință care organizează inefabilul, strămutînd în el lupta de brută a omului social cu oamenii sociali. Negația scepticismului și fanatismul credinței își corespund. Realitatea e în altă parte, nu știu unde și nu m'aș folosi să știu.

Iată de ce mi-a venit gîndul unui al treilea Testament, pentru deslușirea celorlalte două, sau, mai ales, al unei credințe care să anexeze Scripturile ca material de meditații. Este adevărat că mirarea, uimirea, imposibilul real al vieții se vor trecute într-o stare sufletească permanentă de asociație smerită cu necunoscutul. Nu aș putea lega această stare extatică fără scop, de alt interes decît sufletesc. Corespondența dintre noi și creație se dovedește aglomerată de haruri. Aș admite rugăciunea care nu cere nimic, sau care, deși cere, trece de conținutul verbelor și al complementului direct. Și, ca să fim în linie, nu aș vorbi, m'aș gîndi. Trebuie să mărturisesc: religia pe care aș voi să o sugerez este religia mea reală. Niciodată nu mă simt mai bine ca atunci

cînd mă gîndesc la inefabil, la delicat. Mă raportează cu gîndul la criteriul meu și am impresia că și criteriul meu se gîndește la mine. . . Căci, vedeți, nevoia de refugiu e omenească: nu putem fi atît de siguri de noi, încît să viețuim izolați și neînlanțuiți. Noi, șaptezeci de ani, figurăm un animal de sine stătător și anarhic, dar restul timpului, vecia, îl viețuim în criterii, difuzați în conținutul sensului. Trebuie să ne rugăm, trebuie să cugetăm, trebuie să ne găsim alături și de acord cu secretul care regentează fenomenul admirabil și trist al existenței, trist fiindcă individul sfîrșește, — și cu această certitudine că participi la tot și la animarea universală aș face religia mea pentru toți oamenii care nu cer nimic decît o stare sufletească și aș mărgini-o la un cult simplu, de imnuri și lecturi, într-o slujbă de poeme și de idei. Aș da afară din credința mea sancțiunea, pedeapsa și recompensa. Măș referi, în moralitatea vieții, la satisfacțiile sufletului meu particular. Am o carte de rugăciuni, domnișoară, pentru acest cult al meu.

Doctorul Ax din Harpigni, apartamentul IV, urmarea de douăzeci de ani problema întineririi pe o cale nouă. Concepția că viața individuală este destinată fatal decrepitudinii și morții i se părea contrazisă de imensa capacitate de viață a naturii, care creează neîncetat forțele istovite paralel. Ce i-ar putea păsa ei că face o sută de generații de șaizeci de ani, sau numai o singură generație de șase sute de ani? Este exclus ca în proiectele ei să intre ideea puerilă a finalității individuale și, foarte probabil, natura crede că și astăzi trăiesc și că vor viețui de-a pururi ființele zămislite acum cîteva mii de ani și în continuă zămislire. Dacă s-ar cunoaște o posibilitate de a informa natura asupra jalnicelor rezultate ale magnificelor

intențiuni, este sigur că ea s-ar opri din lucrul pe care îl împlinește neînterupt și ar remedia odată descompunerea organismelor și încetarea lor. Un mijloc de informație foarte indirect nu ne lipsește, și nici naturii facultatea de a-l înțelege, dovadă toleranțele ei și sprijinul pe care îl dă chirurgului, cînd intervențiile acestuia modifică faptele de distracție ale naturii. Ea ne va ajuta întotdeauna, dacă știința, care-i o verificare logică a vieții, va cere de la ea o soluție conformă cu natura.

— Numai că omul trebuie să îndrăzească, zise doctorul Ax, neîncrămăcînd în superstiția neputinței, așa cum a îndrăznit și ea, desfăcînd, din materia stagnantă, materii independente și vietăți, care nu au cu pămîntul, cu silixul și cu argila lui decît înrudiri de sinteză. Un organ nu trebuie să îmbătrînească, lîngă izvorul de tinerete, nestîngherit. Să nu vă închipuiți că ne-au fost acordate sublimele funcțiuni ale inteligenței în scopul suspinului cu brațele încrucișate. Atît mai ridicul pentru noi dacă nu știm să-i dăm întrebuintare. Natura procedează cu noi întocmai ca un cultivator de cartofi: face groapa, afinează pămîntul, pune tubercule, astupă și pleacă. Tubercula noastră este pusă ca să rodească. Nu e ploaie? Horticultorul o aduce cu stropitoare. Creierul nostru nu primește nici o îngrijire, și, dacă nu sîntem vrednici de el, ne părăsește.

Să nu ne halucinăm: viața noastră stă concentrată în creier. El e soarele nostru particular, lumina și puterea noastră particulară. El e și leacul și otrava, — nu vă duceți mai departe. Omida devastatoare și viermele putregaiului sînt în rădăcini și suie către vîrfuri: urmărește morbul cu gîndul și ajunge-l și incendiază-l cu gîndul: nimic nu vine din afară fără să se supue legilor dinăuntru.

Doctorul Ax era, în ce privește prelungirea infinită a vieții individului, optimist.

— Odată și odată omul are să pună degetul pe punctul esențial, împrejurul căruia se învîrte pînă la ameteală și moarte. Să nu vă închipuiți că știința, care a dat o dată greș din pricina entuziasmului pripit al cîtorva savanți, orbiți de adîncimea tezaurului descoperit, va primi situația falimentară decretată de alți entuziaști pripiți, ai fatalităților determinate. Oamenii credinței în sine și ai zeilor desfăcuți de lume socotesc profană știința, streină și opusă unui cer închipuit inuman și dezinteresat. Nu se poate eroare mai groasă și amăgire mai funestă. Dacă vrem să ne exprimăm bisericește, știința e religia personală a lui Dumnezeu. Înțelegînd natura, poți lucra fără teamă cu el, asociatul apropiat și colaboratorul. Biserica e un colț în laboratorul chimistului și al fiziologului, și cîntecul clopotelor înviorează, duminica, inima savantului cu ochiul în microscop.

Time de zece ani doctorul Ax fusese obiectul de dezgust al vecinilor lui. Asistent al Institutului de medicină legală, el își continua lucrul la domiciliu, refăcînd inventariul anatomiei și revizuiind dexteritățile clasificate ale fiecărui detaliu organic. O dată la trei luni, furgonul institutului îi aducea acasă un cadavru nou preparat, transportîndu-l pe cel « isprăvit » înapoi, pentru înmormîntare. În consternarea locatarilor obișnuiți cu morții care pleacă, cadavrele doctorului veneau. Ele luau locuință în apartament, ca niște oameni vii, scoborîți în cufere lungi din vehicule negre și urcați pe patru umeri de uniforme cu nasturi de metal. Furgonul lua cadavrul precedent, fragmentat cu bisturiul în sute de bucăți. Doctorul, — un blond cenușiu cu barbișonul de cîne și purtînd în frunte un val de păr creț ca o creastă de cacatoes, — aștepta pe trotuar, neliniștit că întîr-

ziază și frecîndu-și mîinile cînd zărea trăsura neagră înaintînd cu patru șepci turtite la rînd pe capra vizitiului. Însoțind convoiul îngreuiat în spirala scărilor înguste, doctorul Ax dirija grupul cu povețe:

— Băgați de seamă, băieți, la stînga. Țineți-o pe lîngă perete. Cei din față ați ridicat prea sus. . .

Într-adevăr, cadavrul ar fi putut să apară, de sub capac, locatarilor înșirați cu bărbiile de-a lungul rampelor de la etaje, și un bocanc greșit pe marginea unei trepte ar fi putut să-l răstoarne și să scandalizeze moralitatea morții și respectul opiniei publice.

Odată cu cadavrul se prezinta buletinul lui de stare civilă: « abandonat », « sinucis » sau « accidentat », — și recipisa de primire. Pentru că situația materială a medicului, care disprețuia comerțul profesional în clientelă, nu-i permitea să plătească mai mult decît o cameră, modestul om de știință inventase o mobilă compusă cu două funduri mobile pe arcuri și scripet. În timpul zilei, cadavrul era ridicat la lumină, și noaptea el se scufunda dedesubtul saltelei cercetătorului, culcat ca pe un mormînt. În majoritate studenți, locatarii camerelor din coridor știau cînd se culcă și se scoală medicul după țipătul fierăriei. El dormea foarte puțin, ochii îi intraseră în fundul obrăjilor, și capul lui era foarte antipatic, atît din pricina cadavrului, cît mai ales dintr-o îndeletnicirii asupra cadavrului prizonier. Un miros de sală de disecții, de formol și de tutun, îngreuiă întunericul coridorului, înghesuit între uși nume rotate: Doctorul Ax pretindea că, fără o țigare permanent aprinsă la cheotoarea gurii, studiul ar fi cu neputință.

Legenda povestea isprăvile de fachir, de strigoi și de profanator ale medicului, închipuite de imaginația locatarilor, dar toate denunțurile și destăinuirile se loveau de indiferența Parchetului, unde

doctorul Ax era notat ca un mare savant. Era o regulă ca să nu-l salute nimeni și să murmure de câte ori se încrucișa, pe scară și în vestibul, cu el. Locatarii cu temperament lăsar fi aruncat cu dragă inimă de la etaj, și copiii lor iar fi pus bucuros o piedică între picioare, dar acest om viu, care trăia în odaie cu un mort și cu patru morți pe an, intimidă prin prestigiul misterios și înfricoșător al felului de viață. Apoi el avea un zîmbet și o bunăvoință în ochii lui atât de iertătoare, încît nimeni n-a cutezat, în zece ani, să ia inițiativa actelor proiectate în apartamente, unde se puneau la cale izgonirea lui din imobil. Ceva mai mult, el scăpase de moarte cîțiva copii din casă și lecuise pe mai mulți chiriași de bolile prea evidente de care se ciocnea doctorul pe scară. Antipatia de care se bucura din partea tuturor nu împingea pe nimeni să-și aducă aminte, în ceasurile de boală subită, că un medic locuiește la al treilea. El bătea, de la sine, într-o ușă, unde simțea că se petrece o dramă de sănătate, vecinii îl lăsau să intre cu frică, îl urmăreau cu groază, și « Doctorul » îi înspăimînta și mai mult după ce bolnavul se tămăduia. În mijlocul nopții, el alerga la farmacia institutului și aducea leacurile trebuincioase gratuite. Duhoarea cadavrului îl însoțea pretutindeni și, ascultîndu-l cu urechea lipită de spinarea lui sau cu bătaia degetelor deasupra coastelor, bolnavilor li se usca gura de panică și scîrbă, un hohot de disperare și vomitare le zguduia conștiința. Și, ca o dovadă diabolică împotriva medicului gratuit al bolnavilor incurabili, se ivise zvonul calomnios că el învie și morții. Ultima legendă pretindea că fiecare cadavru îi slujea numai la experimentarea acestei facultăți vrăjite și că morții erau aduși de la Facultate în odaia lui, ca să-i scoale pe picioare, să le dea suflet, și, noaptea, pe nevăzute, să plece cu ei de braț la petreceri.

Unii spuneau că lău și văzut însoțind asemenea personaje înviate, care probabil plăteau atât de mult acestui sinistru avar, încît el își putea permite, pentru înblînzirea spiritelor, servicii gratuite. Raționamentul era dintre cele mai simple:

« Te rade un bărbier și trebuie să îl plătești, dar un medic care te caută și îți mai aduce și medicamente gratis? E suspect. »

Doctorul Ax cercetase între timp problema reeditării dentare și capilare. Înlocuirea dinților și a măselelor cu proteze de cauciuc și metal i se părea un mijloc de chirurgie rizibilă și o cîrpeală nepermisă unei științe adevărate, un petec de mușama la o pelerină de atlas. Trebuie excitat procesul naturii, care dacă dă două rînduri de dinți, nimic nu se împotrivesc, decît ignoranța noastră, să dea trei și mai multe. Și dacă părul continuă să se reproducă și să crească pe restul corpului, ca și unghiile, de ce n-ar putea crește din nou pe craniu? Pentru cap, alți dentiști au găsit peruca.

Dacă nu moșteneau o neașteptată avere considerabilă, doctorul Ax rămînea la cercetările dintr-o cameră de student, și probabil că revenirea dinților și a părului era, pînă la data cînd povestim, descoperită, și o importantă ramură a chirurgiei definitiv ruinată împreună cu industriile aferente. Scopurile lui științifice au sporit. Decît o renovare foarte parțială și de simplă toaletă a omului, mai bine o reîntinerire generală. Toată problema trebuia refăcută și construită pe baza mare. Cercetările fură reluate de la început, și doctorul Ax se găsea într-al douăzecilea an de experiență, o chelie vastă îl luase în stăpînire, și, pe furis, dinții lui cunoscuseră proteza cauciucului, a fildeşului artificial și a plătinei plastice. Expunîndu-i Sabinei vederile lui asupra materiei și a morții, caninul lui de aur licărea în colțul gurii ca o țigare de aramă.

— Am observat, povestea doctorul Ax, că trupul omului, din creștetul capului pînă subț șira spinării și abdomen, prezintă o cusătură care ar permite teoretic deschiderea lui în două jumătăți, ca ouăle de ciocolată cu marginea circulară mascată de o panglică strînsă de jurîmprejur. Dacă ați examinat vreodată un schelet, ați băgat de seamă că osul cutiei craniene se înfățișează secționat în sectoare dințate, intercalate ca niște piepșini. Este acolo o aplicare a mecanismului utilizat în industrie la încheierea hermetică și descheierea prin tragerea unei clapete, a șoșonilor noștri. O nervură invizibilă comandă sudarea și desfacerea părților componente ale cutiei creierului. Nu v-ați întreat pentru ce această precauțiune din partea unei naturi deprinsă cu construcția dintr-o singură bucată masivă acolo unde nu e nevoie de articulații? O să vă răspund imediat. Natura s-a gîndit că din cînd în cînd creierul să fie desfăcut și dezinfectat dimpreună cu corpul. . . Ați mai observat că în interiorul nostru este întuneric, cel mai mare întuneric? Cîteodată această beznă trebuie spălată cu lumină și aerisită. Și nu numai cu lumină, dar și cu peria moale, cu puțin clăbuc de săpun, și clătită cu un torent de apă caldă. Știți dumneavoastră cîte putregaiuri se adună și dospesc în pîntecul unui animal uman? E de neînchipuit. Treceți prin laboratorul meu și vă veți îngrozi cîte asfalturi și noroaie aglomerează flaconul nostru miraculos și opac. Într-o stație de sănătate streină se obișnuiește ca primul tratament la care este supus orice bolnav al nutriției să consiste într-o curățire interioară de cincisprezece-douăzeci de zile de post. Cantitățile de cerneală pe care le leapădă corpul sînt imense. Într-o douăzecea zi abia devine negrul cenușiu și, ca să fie bine spălat, un bolnav ar avea nevoie de treizeci de zile întregi,

dar dacă tratamentul ar fi aplicat riguros, pacientul n-ar mai avea vreme să se facă sănătos și ar sucomba prin inanitiie. Metoda e bună, dar necomplectă, — și durează prea mult, fără să atingă perfecțiunea. Eu, preciza doctorul Ax, tai omul în două, pe masă, și scufund măruntaiele în cîteva bazinuri; pui totul la loc și cos. În cîteva zile, sudura e refăcută și omul întinerit. Mașinăria întreagă capătă putere nouă și totul mai durează douăzeci de ani. În trei veacuri cel puțin, cît poate să mai trăiască omul, făcut pentru viața de veci, ajung cincisprezece spălături. . . Evident că în drumul acestei mari sterilizări se repară toate micile neajunsuri organice ivite în cîmpul chirurgiei și se pot înlocui și organe întregi cu altele noi, conservate în borcanul cu lichid adecvat și depozitate în magazia operatorului. Știți că proveniența viscerelor nu are nici o importanță, din punctul de vedere al existenței; e o diferență numai de calitate, ca la șeviot sau la hîrtia de tipar: se întîmplă ca un intestin de gîină să fie mai puțin rezistent ca unul de porc, și poate că ar trebui să fie înlocuit mai înainte de cei douăzeci de ani hotărîți pentru periodicitatea sterilizării substanței. Viața trece orișicum, ca trupele: pe un pod, pe o punte, pe o scîndură sau înnot: e de ajuns de stabilită continuitatea. Ca la curentul electric, printr-o sîrmă, preferată de aramă dar posibilă și de fier. O să vie un timp, domnișoară, cînd ne vom schimba trupul ca încălțămîntea și ca geamantanul. Toată chestiunea este ca schimbarea să se facă încet, pentru păstrarea individualității, adaptată treptat la noile materiale. N-ai putea să strămuți, de pildă, un suflet într-un corp cu care nu este învățat. Sufletul nici nu poate fi prins, el se păstrează pe loc, refugiat în mădularele intacte și așteptînd acolo prilejul să circule, în voie, într-o regiune întreruptă.

E o metodă care se pipăie și se cuprinde, preciză doctorul Ax, pe cînd metodele abstracte ale lui Sandoz s'ar mi dați voie să vă afirm că vin din demență... Immaterie fără materie nu poate să existe...

Plimbîndu-se prin depărtările parcului, Sabina se întâlnește cu un grup de bărbați înalți, care păreau că dansează de la mijloc în sus. Ei purtau cu toții barbișonul mușchetar și mustața lungă a păpușilor de porumb. Mergînd alături, ei se uitau unii la alții cu un sentiment de dezgust, marcat cu exagerare pe fizionomiile compuse, și își întorceau capul cu groază, ca de la niște oameni care s'ar hrăni, scoțîndu-le din buzunar și ducîndu-le deasupra gurii, ca niște macaroane, cu viermi. Umerii le jucau în ritm aderent cu brațele, care se apropiau de șolduri și se depărtau, coatele se frîngeau în cadență, mîinile cu degetele deschise păreau că prind ceva și că-i dau drumul. Se opreau odată și se lăsau cu bărbia lîngă pămînt, înțepeniți din coapse. Apoi se lăsau pe stînga, se lăsau pe dreapta, mișcați uniform, ca de o gimnastică socotită. Unul ținea în mînă o carte de joc cu birlicul roșu.

Sabina se temu de această ceată de lungăreți, apăruiți din ceața unei împăduriri cu salcîmi, dar ei trecură fără să o bage în seamă, scufundați în ritmica lor mută și în sila unuia de toți ceilalți, cînd apărui și doctorul Gauthier, care o căuta. El puse diagnosticul acestor convalescenți, admiși în sanatoriu după ce stătuseră șapte ani internați într-un ospiciu.

— Știam că în sanatoriul dumneavoastră...

— Nu se primesc nebuni, vreți să spuneți... Nebuni ar fi inexact: accept epitetul «cretin». Cîteșpatru sînt frați gemeni, născuți cîte doi.

Au venit pe lume cu aceeași idee: că sînt păianjeni, că se mișcă în cuprinsul unei pînze de ațe și că trebuie să prindă muște. Metoda li se aplică dificil. Ei refuză să răspundă, afirmînd cu tăcerea lor că păianjenii nu pot să vorbească, dar sînt puși într-o situație delicată cînd îi inviți să facă mătase și să o construiască. Asemănarea lor, cum ați observat, este ridicul de absolută: dimensiuni identice, și chipuri identice, pînă și aceleași ticuri. În repaos și mișcare, din față și din spate, sînt la fel. Ceea ce-i cu totul neobișnuit. Și vocea le e identică. Ca să-i deosebim, poate ați remarcat, le-am pus la braț cîte un manșon de altă culoare. Ar fi fost idiot să și audă la fel acești patru frați și să vie toți cînd strigăm galbenul sau albastrul. În primele timpuri s'au ivit confuzii. Ele au dispărut după ce ne-am hotărît să le coasem manșoanele: bănuiserăm că, fiind cu copci, ei și le-au schimbat de cîteva ori. Pe urmă, și-au schimbat și hainele, dacă sînt exact de aceeași înălțime și de aceeași îngustime. Să nu vă mire: cîntăresc și același număr de kilograme. Și, ați observat, sînt toți blonzi, de aceeași nuanță de blond. Le-am culcat cu mare greutate în patru camere deosebite, — tot ca să-i deosebim. Însă am constatat că ei se confundă și între dîșii, în sensul că fiecare poate să creadă că e unul din ceilalți trei. S'a întîmplat și acest fenomen: s'au culcat într-alte odăi, fără să-și dea seama nici unul exact de odaia lui.

Înțelegeți că tratamentul, totuș deosebit, devine cu neputință. Începusem să-i individualizăm cu termometrul, fiecare prezintînd o temperatură cu cîteva zecimi în minus ori în plus, pînă ce și temperatura ne-a trădat. La urma urmelor, calitatea maladiei lor fiind aceeași, cu variante, le-am administrat un tratament uniform. Și s'ar părea că de la unul la ceilalți trei există aderențe strînse,

o urzeală aeriană, căci când se zgîrie unul, suferă toți, exact în același punct. Când și-a scrîntit Verdele un picior, au suferit toți pînă la vindecarea antorsei. Sînt convinși, zise doctorul Gauthier, că din toți unul singur e adevărat bolnav, și că ceilalți sînt bolnavi prin simpatie. Care să fie și ca să-l numesc pe culoare? Vindecîndu-se acela, se vor vindeca toți patru. Viața noastră, fie științifică, fie animală, e legată la fiecare pas de o problemă insolubilă, — nu înțeleg cine a putut să nascăoască noțiunile de ordine și de claritate. Bănuiesc că acest spirit mare a fost un spirit plat. Căci, să mai vedeți ce se petrece; acest lucru este într-adevăr extraordinar. L-a descoperit asistentul meu, Furmann. Ei se numesc fiecare Filip. . . Ceva mai mult, prezentați la noi ca două părechi distincte de frați gemeni, mai tîrziu, la examinarea actelor acestor bolnavi, ne-a izbit lipsa de dată a nașterilor, buletinele lor purtînd, în dreptul cuvintelor tipărite, o rosătură. Ne-am gîndit, — într-o casă de sănătate toate gîndurile vin de la sine și fără obstacol, — ne-am gîndit că poate să avem de-a face cu un singur Filip în patru trupuri aparente, adică toți patru făcînd unul singur. . . Unicul argument fizic împotriva acestei concepții, și la îndemîna oricui, este că primim, la începutul lunilor, o taxă egală cu patru taxe, din partea familiei, pe care, este drept, nu putem afirma că o cunoaștem prea bine. Ei plătesc pensiunea cea mai scumpă, și, în fiecare lună, casierul instituției, care este un om foarte normal, ieșit cu o clasificare eminentă dintr-o școală superioară de comerț, încasează o sumă importantă; în această privință nu este posibil dubiu: banul se numără și se pipăie, și pipăitul degetelor nu dă loc la controversă, nu poți vorbi despre pipăit ca despre o însușire a sufletului, știrbită de imponderabil: buricul degetelor nu

e înzestrat cu inteligență și supus, prin urmare, fanteziei: el se comportă ca un băț automat.

S-ar părea că toată povestea celor patru frați e ciudată. Ei ne-au fost aduși într-o seară, într-un automobil închis. A cerut să ne vorbească un preot, un oarecare Olivier, călugăr cordilier. Era tot atît mister în această împrejurare ca în cazul unui copil morganatic al unui prinț, care l-ar trimite, noaptea, în pensiune la o văduvă într-o pădure. Familia internaților noștri locuia, după indicațiile destul de vagi ale însoțitorului, un mare castel în regiunea Gex, scoborînd dintr-o veche aristocrație. Nu știu, drept să spui, nici pînă azi ceki adevărat în basmul lui. Am căutat să ne punem în legătură cu familia, ca să lămurim, în interesul bolnavilor, cîteva date încurcate, — și, slavă Domnului, sînt destule, — și n-am putut. Ne-am transportat în districtul semnalat, fără succes. «Știți ceva? le-am spus colaboratorilor mei. S-o lăsăm baltă. De vreme ce pensiunea se plătește cu atîta regularitate, restul nu interesează, — și nu putem spune că plata e mică, dimpotrivă.» Nu a fost greu să cădem de acord. Sanatoriile care pun mîna pe un bolnav serios nu sînt dispuse să-i dea drumul pentru motivul curiozității nesatisfăcute, — și noi sîntem o instituție care facem, — lucrul ăsta se știe, — tot binele în toată gratuitatea, cînd sîntem solicitați.

O să vi se pară inexplicabilă din partea unui om de știință opinia mea, dar eu cred, domnișoară, totul cu puțință în lumea asta, care nu-i o lume normală, cum o socotesc niște oameni vulgari. Nimic nu e normal, adică mijlociu și timorat, nici de dreapta nici de stînga, dar nici negru nici alb: nimic nu e nici cenușiu și mediu cru în viața care nu iese din mintea obtuză a unei clase de oameni înămoliți în tabietele confortabile ale inteligenței.

E de ajuns prezența tragediei în viață ca să înțelegi că sînt miliarde de tragisme și miliarde de stiluri de a fi și a trăi. Am văzut oameni normali, adică semitîmpiți, dar nu am văzut viață normală, fără interes. Omul devine spirit normal într-o profesiune în care și-a aranjat un venit egal și crede că poate ocupa catedră și croi reguli pentru alții. Mi-e oroare de oamenii normali și de așa-ziii oameni cinstiți, — nu poți imagina tîlhari mai adevărați. Eu aș admite că cei patru Păianjeni Filip nu s-au născut din nici o familie și că nici nu s-au născut. . . Dați un exemplu de lucru absurd și imposibil: eu îl admit, m-am învățat să nu elimin din viață nici o extravagantă, nici un caricaturism, și nici o *îngerie*, ați auzit? Eu cred mitologia cu putință, și nimic nu mi excită negația. Un bolnav de al meu îmi povestea în fiecare dimineață, la vizită, că a fost vizitat într-o noapte de Diavol: să nu credeți că am rîs de el. Nu. Am ascultat toate povestirile lui. Îmi spunea că Diavolul îi da tîrcoale pe la picioare, sau bîzîind ca o muscă, sau venind ca un vînt închis într-un rotogol. Într-o noapte, Diavolul s-a așezat pe patul lui, ca un bivoli greu. Era păros ca un urs, și bolnavul l-a apucat de blană și i-au rămas și cîteva fire din lîna lui între degete: mi le-a arătat. Cînd aud o istorie de asemenea calibru, îmi spun, cu simplitate, că nu e cu neputință. Un alt bolnav îmi spunea că are gîngăni în cap, și l-am crezut: de ce să nu admiți? Ați cunoscut pe inginerul Jean Robert. Ei bine, în fiecare zi venea la clinică și scotea din buzunarul jileticii un mineral de forma mucurilor arse de luminări. Recunoșteam poate, în materialul demonstrativ al unei boli imposibile, o zgură albastră din turnătoria pe care o dirija. Mi-a spus că o găsește în oala de noapte și l-am crezut. Totul e posibil, mi-am zis. Ați văzut acum

cîteva ani pe acel nenorocit care, intrînd în locuri, mîncă, dinaintea spectatorilor, pahare, farfurii, sfărîmîndu-le în dinți, cu voluptate. Înghițea cioburi, furculițe și linguri, și cui nu credea în realitatea isprăvilor lui îi da voie să-l bată cu mîna pe pîntec și să audă zgomotul de sticlărie. Eu l-am crezut. Anul trecut, cînd a murit de pe urma unui sifon de un kilogram, pe care l-a mîncat pe tot, dimpreună cu mecanismul de plumb, am scos din stomacul lui o ladă de mărunțișuri.

Unul din vechii mei pensionari se chema Omul Natur și umbla iarna și vara într-un capot de astrolog. Într-o seară, extrem de aspră, din iarnuarie, pe un ger cumplit, l-a cuprins pasiunea de propagandă și mi-a cerut voie să se ducă în centrul orașului în costumul lui și încălțat în niște sandale romane, fără ciorapi. El voia să ție, la răspîntii, o conferință, încredințat că, la auzul predicii lui pentru metoda « Omul Natur », cîteva sute de oameni își vor lepăda paltoanele și blănurile și îl vor urma în cămăși. Mi l-au adus a doua zi împietrit, ridicat cu targa din zăpadă, și nu știu nici pînă în ziua de azi cine a fost, cum s-a chemat și dacă în seara predicii apucase să înceapă a vorbi sau a murit înainte.

Un om, după opinia normaliştilor foarte normal, era directorul general al unei mari Bănci din localitate, care, la rîndul ei, era una din cele o sută de filiale ale unei Bănci imense. Hermetic, riguros și distant, acest puternic financiar nu era cunoscut funcționarilor lui decît din fotografia publicată uneori de ziare. Era un venerabil personaj cu barbă albă, elegant ca un cîntăreț de operetă. Într-o dimineață, plecînd de la domiciliu către Bancă, se opri întîi la un pălărier, de unde își cumpără o beretă și o puse-n cap, lăsîndu-și pălăria la casă, și apoi trecu pe la o librărie, își cumpără o placă de piatră, un condei de piatră,

un burete și un abecedar, cerînd librarului să-i atîrne de placă buretele cu sfoară. Voind să-i puie marfa în hîrtie, el răspunse: «Nu e nevoie, că mă duc de-a dreptul la școală». Și ieși din librărie sărînd într-un picior. Consternat, publicul, care îl cunoștea, se da deoparte dinaintea lui. Directorul nu mai răspundea la salut, fiindcă se petrecea în el sentimentul copilăriei odată cu al uitării, și intrarea în Bancă și-a făcut-o sărînd cîte trei trepte odată, și rîzînd cu placa și cu abecedarul subsuoară. În stupefacția valetilor și a serviciilor, el străbătu, ca niciodată, toate biurourile și se destăinuia fiecărui funcționar: «Sînt un școlar foarte cuminte. Mama mi-a făgăduit un cal de lemn.» Unuia dintre directorii lui subalterni i-a luat condeiul din mînă și i l-a tras, cu dosul peniței înmuiat în cerneală, pe buza rasă, pe subt nas. Casierului, care număra aur, i-a dat peste mînă, risipindu-i moneta. A scos limba la toate ghișeurile și l-a dat cu tiffa, și omul acesta al limbajului ceremonios, corect și academic, nu mai știa decît să repete injuriile și cuvintele murdare, ostentativ.

Mi-a fost adus cu pantalonii scurți și în bluză de marină, cum ceruse să fie îmbrăcat. Numele roasa lui familie, — băieți însurați, fete măritate, magistrați, profesori, — îl înșoțea cu un alai înspăimîntat. Mi-a spus și mie că e un copil foarte cuminte și că o să-i cumpere mama lui jucării. Dar cînd a mai pomenit cuvîntul mamă, directorul general izbucni în lacrimi. «Nu cred că o să-mi mai cumpere calul, zise directorul plîngînd. Mi se pare că mama a murit aznoapte.»

Familia mă ruga: «Scapă-ni-l, doctore», adăugînd, ca niște oameni normali, moștenitori ai unui om care a fost și el normal: «Plătim ori cît, nu ne uităm la ce costă».

Niciodată bancherul nu fusese atît de fericit. El redevenise copil, și familia voia să-l facă la loc: om bătrîn și cu prestigiu. E cu puțință să devie cineva copil? Totul e perfect cu puțință, să nu vă îndoiiți. Tot ce-ți poți închipui este cu puțință. . . Eu mă aștept la toate extravaganțele și surprizele, și de aceea sînt foarte atent și respectuos cu viața. Ființele și lucrurile sînt niște zugrăveli, dedesubtul cărora se ascunde cîte ceva. Pămîntul cîntă și pietrele vorbesc și cocoșul doamnei Alin' nu era numai un simplu cadavru de cocoș.

Sabina simțea că nu mai poate să rămîie în atmosfera de aproximații și de fracții din Sanatoriul Saconnex, fără primejdii pentru justa funcțiune a înțelesurilor ei, și vechimea delicată a castelului și a parcului, pe care le dorise atît de mult în țară, începea să o turbure. Căzuse într-o lume atinsă de morbul complicației și parcă i se justifica în spirit și morbiditatea ascunsă. O crimă tocmai se petrecuse, de un gen înspăimîntător: tăierea în bucăți a unui cadavru de femeie și îngrămădirea lui într-un cufăr lăsat într-o gară. Identitatea femeii, o foarte tînără femeie cochetă, care purta la jartieră un diamant, fusese desfigurată cu acid sulfuric repetat. În castel și parc timpul mocnea în ceață, și oamenii trăiau descentrați, dincolo de sensuri, tîrîți de cîte o cometă sufletească dezorganizată, prin spațiul neclintit al legilor simple. Noțiunile curate ale Sabinei erau caricaturizate de cinismul profesiei și al experienței. Se vedea căzută într-un lagăr de sensibilități evocatoare de spectre, de incubi și sucubi, într-o fumărie medievală. În orele de seară, privind iederile care îmbrobodeau donjonul și descompunerea norilor pe dinaintea unei luni învinețite, i se părea că poate exista o căptușeală

de mucigai a sănătății naturii, că există și Dracul, și că rolul lui ar fi fost să strecoare otravă în oameni și în viață, să zgîndăre tihna, să zădărnicească elanul. Vicleimul religios începea să-i pară o realitate și i se zugrăveau, în obscuritatea sensațiilor, panourile imense ale luptelor de îngeri. Dacă ar fi avut douăzeci de ani mai mult, Sabina ar fi căzut poate în superstiție pînă la înec și ar fi început să viziteze bisericile și preoții, să sărute icoanele și odăjdiiile, să i se pară lucrurile, în opoziție cu viața, sfînte și să evolueze între păcatele mici și păcatele mari.

Fiica doctorului Gauthier o asculta, între surorile ei, cu privirea ei zăcută și placidă, macerată, cu carnea obrazului puhavă în umbra castelului și solidară cu toate lucrurile de acolo, — cu bazinul încărcat de întuneric, cu zidurile din fundurile grădinii întunecate de buruieni agățătoare, cu halatele bolnavilor.

Un cîine bătrîn o însoțise pe Sabina în plimbările ei, legănîndu-se pe picioare și ridicîndu-și ochii istovîți ca să o asculte, povestindu-i de cîinii ei de țară, de acasă. Și numai cîinele a știut cînd a plecat Sabina din castel, cu un geamantan în mîna mic. Ar fi voit poate să o urmeze și el, obsedat și el de strigoi parcului, însă cumîntit de vîrstă și simțind că trebuie să moară acolo, între uluci. S-a oprit în mijlocul porții și s-a uitat după Sabina, pînă ce sprintena siluetă s-a pierdut. Și cînd trebuia să dispară la o încovoiere a perspectivei, ea s-a mai întors o dată ca să salute cîinele cu o mînușă albă. Și cîinele, care uitase de vreo doi ani să latre, și-a regăsit o voce groasă tărăgănată, din vechile lui zdrențe de glasuri, strigînd înăbușit și rar: hau! hau!...

Povestea Sabinei începe ca orice viață de om, de mai multe ori. În vagon, dincolo de Ouchy. Din compartimentul elegant al trenului electric, privea pe fereastră un ofițer răzimat în cot. La intrarea Sabinei, el s-a sculat, din locul în care sta răsturnat, în picioare. Pentru întîia oară ea se simți confuză dinaintea unui bărbat respectuos și, nepricepînd atitudinea călătorului, s-a sfiit că întîrziase să dea bună ziua, și trecu un timp înainte de-a se așeza.

— Ați crezut, probabil, compartimentul neocupat. Poate că doriți să rămîneți singură, zise streinul, într-o limbă aproximativ corectă, începînd să-și adune lucrurile răzlețite de pe canapeaua lui. Sînt foarte puțini călători în tren, și locuri libere destule.

Sabinei, de obicei neintimidată de prezența unui bărbat, i se păru că dacă i-ar răspunde numaidecît, glasul ei ar fi trădat o emoție, care trebuia ascunsă. Într-adevăr, își pierduse nițel cumpătul în momentul de-a fi pășit în compartiment, și un sentiment străin de experiența ei i-a dezechilibrat brusc pendulul moral. Enervată pe cît și interesată de acest fenomen, ea continua să-și mute și să-și întoarcă geamantanul, în plasa de deasupra canapelei, în toate felurile, ca să-și acopere o procedare nepoliticoasă cu pretextul unei preocupări. Îi trebuia o soluție instantanee, pe care nădăj-

duia să o găsească înaintea de a se întoarce cu fața la ofițer și de a-i da un răspuns. Ar fi putut să se zmulgă din nehotărâre, să-și ia geamantanul și să treacă într-alt compartiment, — și nu putea. O presimțire inexplicabilă o instruia nelămurit că trebuie să rămîie, și se simțea parcă prinsă într-o temperatură care o învăluia cu un fior delicat însă ineluctabil. Așa umblă pribeag leoparul bolnav prin jungla pustie și, dinaintea unei plante înalte de o palmă, ingenuchie și-i roade floarea cafenie. I se părea că s-a petrecut fenomenul pe care nimeni nu înțelesese niciodată, al suavei înfiorări, mai presus de voință, de prudență și de interes, un fenomen irizat ca lumina dintr-un oval de opal în Buna Vestire a Mariei, rămas obscur pentru grosul lumii creștine.

«S-a isprăvit! își zise Sabina. Am înțeles. „Bucură-te, Marie...”»

Cu o nouă stăpînire de sine, Sabina se întoarce francamente către strein și s-a uitat adînc în privirea lui verde. Figura lui era gravă, ochii erau naivi. Nu fusese un banal prilej de intrat în vorbă. Omul spusese ce gîndea. O carte despicată cu degetul îi sta în mîna stîngă. După coperta neagră și după aurul cotorului din care atîrna o panglică de zăloagă, Sabina recunoscu o ediție flexibilă a Bibliei. Constrastul dintre cititorul înalt și spătos și bijuteria de hîrtie din mîna lui licărită de un bob mare de briliant, era indicativ. Oamenii citesc Sfintele Scripturi numai în temniță și în Marea Singurătate.

— Vă rog, ședeți, zise Sabina, familiarizată prin sensibilitate.

— Mulțumesc... zise ofițerul. Îmi dați voie să mă prezint: Căpitanul William Horst din marina britanică.

— Domnișoara Sabina Voinea.

El îi sărută mîna fără să i-o prindă, cum ar fi sărutat o mîină de statuie.

Pe fața ofițerului nu se ivise nici una din acele indicații de transfigurare vulgară, care caricaturizează fizionomia unui bărbat. O zbîrcitură verticală a frunții între sprîncene i-o împunernicea cu un accent.

— Aveți un timp de călătorie frumos, domnișoară. Mă uit la piscurile acestea albe de gheață. Anul trecut le-am văzut de sus.

— Din avion?...

— Da. Nu sînt prea înalte... Numai vârful Mont Blanc are vreo patru mii de metri.

— Îmi dați voie, domnule căpitan, pentru o întrebare. Unde vă simțiți mai bine, pe apă, sau în văzduh?

Vioaie ca un copil:

— Nu vă e frică? Golul acela, care începe imediat după pămînt...

— Nu e mai mult gol în sus decît în jos, domnișoară. Ba mi se pare că mai puțin. E un gol mental, al închipuirii, nu e un gol propriu-zis. E ca o problemă de algebră, de care te-ai temut înainte de calcul. Toate lucrurile au golul lor aparent. Nu sînt goale, domnișoară. Lucrurile sînt masive.

— Golul fizic nu există dedesubt? Cînd cade aparatul...

— Nu-i adevărat, domnișoară. Aparatul cade atunci cînd se întoarce cu tălșurile în jos, — și nu cade; se înfige. Aerul e tare ca untul pe care cuțitul stă cu lama culcată. Greșeala e a noastră: n-ar trebui să cădem. Un bun aviator trebuie să zboare, și cu barca, pe două lopeți... Între apă și aer e diferența dintre pămînt și apă.

— Nu vă temeți, cînd zburați, că poate să muriți?

— Murim de fiecare dată. Nici un marinăr și

nici un aviator nu crede că se mai întoarce viu. Dar se întoarce și mai câștigă o viață.

— Speranța implică înfrustrare.

— E punct de vedere și punct de vedere, și se schimbă. Doctrina mării și a văzduhului este cerească. Ne-am deprins cu dispariția și cu necesitatea ei și nu mai simțim. E un lucru dobândit. Murim «în afară» și «peste»...

— Și câteodată carbonizați...

— E singurul lucru într-adevăr dezagreabil. Ars, mori și pe pământ, la bucătărie. Numai că se isprăvește iute, și toate suferințele fizice se concentrează în câteva minute. Cele morale sînt de totdeauna.

— Am văzut spectacolul unui aviator rîcîit cu lopețile din locul în care căzuse. O mocirlă de sînge...

— Sîngele ar fi fost o mare descoperire a naturii, dar cred că e o descoperire greșită. Ar fi trebuit să fie înlocuit cu praf de talc sau netransformat din țitei, materia lui primă.

— Satira senină e în firea poporului dumneavoastră. Dar nu cumva sîngele e materia primă a țiteiului, ca să urmez gîndirea dumneavoastră?

— Sîngele face murdărie și infectează planeta. Prea mult sînge! Fiecare om, animal sau pasăre poartă, ca un bidon de sine transportabil, o cantitate din acest ulei roșu misterios. Sîngele e un mare mister, nu este așa, domnișoară? M-am gîndit numai la el zece ani și n-am avut nici o literatură pe bord. Oamenii de știință nu-l cunosc și oamenii de idei și de acțiune îl varsă cu nesocoteală. Appreciez cantitatea sîngelui viu al planetei la cincizeci de milioane de tone, și nu cred să fie volumul oceanului cu mult mai mare. Cinci milioane de cisterne... Și apa e tot un sînge și un mister...

— E ceva nemisterios în lume, domnule căpitan?

— Nici eu nu cred să fie. Dar și punctul de întrebare e misterios. Ați văzut cum mișună punctele de întrebare pretutindeni, ca niște furnici, și cum sar de pretutindeni ca niște greșieri și ca niște lăcuste? Bacteria bacteriilor... Și omul a făcut o mare descoperire, a îndoielii și a întrebării. Știți, indiferent de răspuns. Parcă răspunsul va fi o descoperire mai insignifiantă.

— Ați cunoscut pe lordul Kitchner? zise, pentru similitudine, Sabina.

— Aveam optsprezece ani cînd a murit, torpilat în război. Îmi făceam gradele pe un Dreadnought.

— A fost un om atît de pur și de trist, cît mi s-a spus?

— La cincizeci de ani a murit virgin...

— Prin urmare este adevărat!

— Perfect adevărat, domnișoară. Și să nu credeți că a fost un om bolnăv. Grumazul puternic, capul puternic, statuia corpului puternică nu aparțineau unui invalid. Dar ochii lui erau prea albi, ștri și vedeau prea din depărtare. În cincizeci de ani nu a venit nimeni din depărtări pînă la el...

— Lordul era un om de curte și un aristocrat, și femeile dumneavoastră din turnuri sînt cele mai frumoase din lume... Nu l-a ispitit nici una? Cum vă explicați?

— Într-o noapte, regele Ludovic al II-lea de Bavaria era să fie sărutat cu de-a sila de o actriță, cu care se plimba într-o luntre. V-ați explicat de ce s-a zmul de lîngă dînsa și de ce i-a dat un brînci în lac, de s-a înneecat?

— Era frumoasă?

— Una din cele mai frumoase femei ale timpului. Îl iubea pe prinț cu excluzia tuturor bărbaților și a voit să fie al ei. Nefericita femeie judecase numai cu carnea...

— O femeie trebuie să judece cu mintea? puse Sabina întrebarea ei.

— Nu. În dragoste nu judecă nimeni și nimic. Dragostea este alt mister. Ea se împlinește cum se face aurul și sarea în pământ, în neștiință și cu colaborarea harurilor convergente.

— E adevărat, zise Sabina cu un dulce oftat. Dragostea e rugăciune.

— Numai rugăciune și har... Mărturisește un marinar, care n-a găsit harul decât în talaze și vânt.

— Și o confirmă o țărăncă, zise Sabina, care, ascultând viorile frunzelor de păpușoi, a străbătut lumea fără să o găsească...

Ei tăceau, dintr-un timp, amândoi, ca într-o biserică, ascultând fiecare în inima lui un pas sovăitor și un sunet moale, ca al unei cădelnițe...

— Unde ai ajuns? întrebă palidă Sabina, arătând Biblia și unghia cititorului îngropată în foile ei.

El deschise cartea, unde zălogea briliantul din inelul lui, și, cerându-și voie cu ochii și primind din ochii ei îngăduință, veni pe canapeaua din fața lui, lângă ea.

— Vedeți unde ajunsesem... Numai mistere, pretutindeni mistere...

Pe foaia desfăcută apărură tresărind ca un titlu de film *Cîntarea Cîntărilor*. Ei citiră amândoi în gând.

Sărutăm gura lui, mai gustoasă decât vinul. Mireasma lui îmbată, numele lui se desface ca un parfum. Nu-l iubesc fetele în deșert. I-amă cu tine și dumă.

— E o versiune interpretativă a unui poet, zise Horst. Nu vrei să-mi zici pe nume, Will? În Scriptură «domnule căpitan» sună urît.

— Nici cuvîntul «domnișoară» nu e nicăieri. Nici «dumneavoastră», nici «dumneata», și

Dumnezeu se numește «tu», zise Sabina. Spune-mi Sabina, Will...

...O vioară dureros de fermecătoare era întinsă în inima ei, curmeziș pe coarde, cu pipăitul unui arcuș de borangic. Se deștepta un cîntec, care, în stare de larvă, nu mai fusese cîntat. Gama lui nu știe să dea greș, notele lui nu pot să poarte tonul fals. Dintr-odată, precizunile lui sînt pline...

Sînt neagră însă frumoasă. Și corturile din Kedar și steagurile lui Solomon sînt negre. Nu te uita la pielea mea arsă de soare. Frații mei vitregi m-au urît și m-au trimis la viile lor, să le păzesc.

«...Nu e numai cîntec. Suflul cîntă, și peștera lui răsună, catedrala lui pornită să murmure la țipetul modelat al viorii. Minte nu mai întreabă: „Aici“ sau „unde“? Era nevoie de un drum atît de lung și învîrtit, ca să ajungi la înălțarea simplă și senină a mătcii din știubeie? ...»

— Spune-mi, iubit al inimei mele, pe unde îți paști oile, tu, și unde ți le odihnești? De ce ai mai rătăci după turmele tovarășilor tăi?

— Dacă încă nu ai aflat tu, cea mai frumoasă femeie, iaste cu caprele după urmele oilor noastre și pașteșile pe lângă staul.

«Dacă nu te-ai jertfi și ai îmbătrîni neiertată, la ce ai fi folosit? Floarea desfăcută cu încredere din grăuntele mic își deschide o rădăcină prin pământ și o rădăcină în cer, și trăiește fără să știe că petalele ei au tremurat și au căzut și că secera de sticlă a lunii a trecut prin tulpinișul ei...»

Te-am asemuit cu mîza înhămată la carul înmărmărit. Dedeșubtul bărbiei grumazul ți-e înjuruit de rîuri de mîrgăritare. O să-ți fac șireaguri de aur cu încolțiri de argint.

« Mina lui oglindește cinstea și lumina frunzii. »

Iubitul meu e un mănunchi de flori și un ciorchin culcat între sînii mei.

« Ochii lui au răsărit și au rămas în frunzele mele, ca niște stele. »

— *Cît ești frumoasă, iubito! Ochii tăi sînt ca niște porumbici.*

— *Cît ești, iubituie, de frumos! Așternutul nostru e verdeața ierbii. Stîlpii pridvoarelor noastre sînt cedrii, și păreții noștri sînt căptușiți cu cipri.*

« O pasăre cu ciocul de chihlimbar străbate țara noastră, și vîntul mătură nisipul cu marginile mîntiei de fir. Cîmpiile de zmalț primesc soarele alb, așternut cu pîghii de sîdef. Ce așteaptă cerul și pămîntul? »

Iubita mea e între fetele de o vîrstă cu ea ca un crin între spini, și ca un pom cu mere într-o pădure de tufe este iubitul meu. Am înjîț după umbra lui și roadele lui mi-au fost în gură dulci.

« Cum s-a iscat iubitul meu? Din trestie, din papură, din spice, din cremene, din pulberea ridicată de turme? Cînd s-au încrucișat firele de iarbă ale vremii, ca să prindă făptura rostogolită în rouă, a bobului de mărgăritar? Luna seamănă lacrimi. . . »

Dați-mi struguri și mere, să mănînc și să mă întăresc; bolnăvă sînt de dragostea lui. Puieși mîna stîngă sub capul meu și strîngă-mă și adune-mă strînsă dreapta lui lîngă el.

« După cîntarea Împăratului, cine asemuit-a dragostea cu păcatul, ca să o mîhnească? »

Rogumă vouă, fetelor, frîntă, în numele ciutelor și căprioarelor, nu așîțați dragostea mea la netimp.

« Lăsați-o să tremure cu izvoarele și cu frunza, șovăitoare. Dragostea mea umblă goală și încrezătoare, cu talpa picioarelor încălțată în argint, ca să nu i se strivească mugurii degetelor și pier-sica din călcîie. »

Ai auzit glasul iubitului meu? Vine. Vine sărind peste prăpăstii, aruncîndu-se din munți. A venit ca un ied de căprioară. Uite-l aci, în spatele zidului meu. S-a uitat pe fereastră. S-a uitat prin gratii. Auzi ce ți-a spus el? Scoală-te, iubito, scoală-te, frumoaso. Iarna s-a isprăvit. Ploile au stat. Au răsărit florile. Sosește timpul să cîntăm, și gunguritul turturelei s-a auzit. Smochinii sînt îmbălsămați, și floarea podgîriei e bine miroitoare. Scoală-te, iubito, și vino cu mine.

« Munții lui sînt nădejtile mele. Rîpele sînt chinurile. Iedul de căprioară e inima mea. Feres-trele îi sînt ochii lui, și gratiile genele de fier. Voi merge cu tine unde voiești, și dacă s-or isprăvi și florile și miremele și pămîntul, voi merge în-nainte, dincolo de isprăvitori. »

Porumbiță ascunsă în stînci, arată-mi ochii tăi și spune-mi glasul tău.

« Ochii ți i-am mărturisit, glasul ți l-am șoptit. »

Iubitul este al meu și eu sînt a lui. Turma lui paște în crini. Pînă nu se va crăpa de ziuă și pînă ce umbra nu piere, întoarce-te la mine, ca o căprioară și ca un ied al ciutei, peste munții ridicați între noi.

« Toate turmele lui au venit încoace, la mine. Mioara îmi aduce mirîsul pajiștilor prin care au trecut picioarele ei gingașe și de care i s-a frecat lîna. Căprioara intră între turme, și iedul s-a dus să sugă laptele mieilor înțărcați. »

Măm căutat în așternut iubitul, lăam căutat și nu lăam aflat. Mă voi scula și voi da orașului ocol, pe uliți și pe la răspîntii. Îmi voi căuta iubitul. Lăam căutat și nu lăam aflat.

Am întrebat paznicii: N-aiți văzut voi pe acela pe care inima mea îl iubește? Și numai decît lăam și aflat. Lăam apucat de mîini și nu iăam dat drumul pînă la casa mumei mele și pînă la odaia în care mă născut.

«În țara mea, unde te voi duce cu mine, nu sînt nici căprioare de Hebron, nici rodii, nici smochini și cedri. Acolo săcara dă bob cenușiu alături de mărgelile de cucuruz. Ovăzul sună din clopoței de catifea, și răchitele gheboase, îngenunchiate, descîntă apele să îmbătrînească. În pridvorul casei vrăbiile și rîndunicile și-au făcut cuiburi, și berzele, moi din aripi tărcate, și-au ales din acoperișuri creasta neadăpostită. Vîno să vezi fumerile înălțate din bordeiele noastre seara.»

Ce vine din pustietate ca niște stîlpi de fum, între aburi de smîrnă? E tronul Regelui, purtat de oameni, și de jurîmprejurul lui, cu săbii la șolduri, pășesc șazeci de viteji pricepuți la luptă.

«Tronul nostru va fi un car cu fin, înalt pînă în luceafăr, tras lin de boi înceți. Deasupra trifoiului și mohorului mirositor e loc pentru împărăția lumii, depănată de sus, o noapte întreagă. Boii mei sînt înjuțați la coviltirul ceresc și duc zodiile cu ei, în spinare. O să auzi glasul dulce al cîinilor din zare și graiurile noastre vor fi întrerupte de strigătul bufniței din codru.»

Părul tău se despletește ca o turmă de capre pe muntele Galaad. Dinții tăi sînt ca o turmă de oi tunse, care se întorc de la adăpătoare. Toate duc în pîntec gemeni și nu e steapă nici una.

Mîna Sabinei acoperi scînteia ochilor lui Will, și el, desfăcîndu-și o de pe pleoape, o duse la buze și o sărută încet.

— Mai citim? a întrebat Will ca într-un vis.

— Să o citim pînă la sfîrșit, Will, a răspuns ca'n somn Sabina.

Buzele tale sînt ca un fir de păr de mătase cărămizie, și gura țieste vrăjită. Obrajii ți s ca niște jumătăți de rodie dedesubtul unui vâl.

— Poate că era mai bine să întrerupem, zise Will, stăpînit. Tu te îndrepti către răsărit, și eu mă duceam spre apus. Să nu avem vreo părere de rău. . . Încă de cînd măm mutat lîngă tine sînt rînd pe rînd exaltat de o bucurie și posomorît de o suferință. Ce caut eu aci, cu talazele mele? Imensitatea mă îmbolnăvit, și sufletul meu e un răspuns al vînturilor care pustiesc coastele de sub ecuator. Toate vinele mele sînt scufundate cu capătul în ocean, și inima bate cu marea. Ți-ar sta bine un om de pe pămînt, într-o grădină și într-o casă cu zăvoarele închise.

Îmi furi inima, logodnica mea, mîo furi cu o căutătură, mîo furi cu zîmții mărgelilor de la gît. Cîte farmece în dragostea ta, surioara mea, logodnică mea! Vinul nu e ca dragostea ta. Aromatele nu sînt ca mirosul tău. Buzele tale fac miere, logodnica mea.

— Mai este timp, Sabina. Într-o gară va trebui să ne scoborîm amîndoi și să intrăm în oraș amîndoi și să rămînem amîndoi. Mîo frică, Sabina! Mîo frică pentru tine. Eu am văzut insule scufundate, corăbii înecate, morți, mulți morți. Sînt îngrozit. Și de cîte ori s-a răscolat pămîntul meu din mine, ca o țărînă în care taurul scobește vijelios o groapă cu copitele îndirjite de o nălucă, iăam poruncit să cadă și să zacă: măm imbarcat

și m'am scoborît spre sud, căutînd pustietatea apelor și negura lor. Un noroc diavolesc m'a scăpat, cu o tenacitate dușmănoasă, de catastrofele la care am participat. De astă dată fericirea mea e atît de aproape, încît mă tem ca de un incendiu. Lasă-mă să mă dau jos, Sabina, la prima stație și să plec spre sud.

Sabina îi luă mîna de pe genunchi și i-o sărută femeiește.

— E prea tîrziu, Will. Profețiile s'au împlinit. Simt că orice act de voință e de prisos. Crezi că nu m'am gîndit? Am și eu oarecare filosofie și sînt și eu un om de mecanică și de spațiu. Cînd tu străbateai apele, eu alergam uscatul. S'a isprăvit. Așa cum roșul este roșu și nu se mai poate schimba.

Dormeam, dar inima mi se deșteptase. Glasul iubitelui, iubitul meu bate la ușă. Deschide, suri-oară, deschide, porumbiță. Roua nopții m'a udat, părul mi-e umed.

Eu îmi scosesem veșmintele: cînd să le mai îmbrac? Îmi spălasem picioarele: cum să le mai murdăresc? Iubitul meu și-a strecurat mîna pe fereastră, și măruntaiele mele au tresărit.

M'am sculat să-i deschid. Din mîinile mele a curs parfum pe zăvoarele ușii. L'am deschis iubitelui meu. Dar iubitul meu nu mai era. Cînd îmi vorbea, îmi pierdusem firea. L'am căutat: nu l'am mai găsit. L'am chemat: n'a mai răspuns.

— Poți tu urma un om de mare? Poți tu împăr-tăși cu el din viața lui numai o zecime?

— Voi fi cu tine, răspunse Sabina.

— Toată viața. . .

— Toată viața. . .

Roguvă, fetelor, în genunchi. Cînd îl veți mai vedea, ce-o să-i spuneți iubitelui meu? Că de dragoste m'am îmbolnăvit.

— Ai văzut? zise Sabina. Nu se mai poate. Stai, te rog, și nu-ți mai ajusta geamantanul. N'ai auzit că a sunat ceasul?

— Tocmai că l'am auzit, și bătaia lui mă răscos-lește. L'am auzit prea bine. Nu e un ceas ca toate ceasurile. Cadranul lui e tocmai în lună. M'am ferit de el la toate latitudinile și în toate climatele, și el a bătut tocmai acum. Cît sînt de fericit și de nenorocit, Sabina. . .

M'am scoborît în grădină, subț nuci, ca să văd valea mea verde, via cît a crescut, pomii dacă au înflorit.

— Întoarce-te, Sulamita. Întoarce-te la noi, să ne uităm la tine.

— Dacă ai pleca, zise Sabina, îmi rămîne o singură mîngîiere.

Aproape distrată, Sabina, deschizîndu-și geamantanul, scoase un revolver de buzunar.

— Pînă azi l'am păstrat pentru alții. . .

Will se sculă în picioare, emoționat și brav.

— Atunci, pe viață și pe moarte?

— Pe viață și pe moarte, hotărîtă.

— Orice s'ar întîmpla?

— Orice s'ar întîmpla.

— Sabina! strigă Will.

— Will! răspunse Sabina.

— Atunci ne socotim logodiți, zise Will cu solemnitate.

— Logodiți și căsătoriți, zise Sabina.

În picioare, subț lampa compartimentului, își strînsesă mîinile în fața nopții, închinîndu-se ca dinaintea unui altar, și se îmbrățișară.

Trei funcționari ai căilor ferate, în uniformă, așteptară, nevăzuți, să se împlinească toată cere-monia. Cînd Will dete cu ochii de ei în cristalul portierei, puse mîna puternic pe clanță, o zmunci și îi pofți să intre.

— Cuget cinstit, sau cuget ticălos? întrebă Will apăsător. Am pentru ambele împrejurări remediu.

Dinaintea atletului ofițer, ei nu știură ce se poate răspunde, și poate că nici nu înțelegeau.

— Să vă lămuresc, domnilor, zise Will. Întîi, mă numesc căpitanul William, din marina majestății sale britanice... Al doilea, m-am căsătorit acum cu domnișoara Sabina... actuala mea soție, doamna Sabina... Ați fost martorii noștri. Vă mulțumim.

Funcționarii salutară.

— Sînteți niște bărbați cinstiți ca și noi. Vă felicit. Will dete mîna cu fiecare, — și întinse biletele de tren.

— Acum, trebuie să primiți de la noi cîte un dar de nuntă... Vă rog, nu se refuză, zise Will. Dumneata ține ceasornicul meu... Dumitale îți dăruiesc tabachera mea... Băgați de seamă că amîndouă poartă insignele suveranului.

Funcționarii salutară cu mîna la cozoroc.

— Iar pentru dumneata, mi se pare căți vine, te rog încearcă-l, inelul meu cu safir. Îți vine. Era făcut pentru dumneata.

Will zise Sabineei:

— Mai întrebă dacă am cunoscut pe lordul Kitchner... Inelul era de la el.

Oprindu-se trenul pentru scoborîrea tuturor călătorilor, Sabina și Will, urmați de hamali, străbătură strînși de braț peronul, aducîndu-și aminte stihurile *Cîntării*.

Cine vine din pustietate, sprijinită pe brațul iubitului ei?

Pune-mă pe inima ta ca o pecete, pe brațul tău ca o pecete. Căci dragostea e tare ca moartea. Flăcările ei sînt nemistuite. Nici potopul nu le poate nici stinge, nici îneca.

Rămăși singuri, după căsătoria din tren, și legați prin taina sărutării, ei au străbătut peronul gării strînși de braț, însă împleticiți. Cu fiecare pas, făcut ca în hipnoză, se apropiau de un început și de un deznodămînt... O viață nouă li se deschidea ca prin lentilele unei lunete, dinaintea ochilor, cu niveluri inegale, și ei nu știau cum să calce într-însa, copilăriți deodată amîndoi, deopotrivă de tulburați și de naivi. Li se părea că au pus mîna pe clanța de fier a unei uși închise și se sfiau să apese, pipăind metalul rece prin mînușa șovăielii. Cuibul în care trebuiau să intre, consacrat de datini, li se înfățișa ca un edificiu exagerat, cu turnuri acoperite de ceață și care își înmuiau vîrfurile, prin întuneric, în Calea Lactee... Cîte scări vor trebui să urce sau să scoboare prin întunericul dinlăuntru, clădit în sus ori săpat în adînc, și unde va duce treapta de care se fereau? Dacă n-ar fi fost împreună, ei s-ar fi simțit mai puțin singuri în singurătatea personală. Asaltul întunericului începea.

Urmîndu-și fiecare sfiiala lui personală, și complicați în temeri și nehotărîri, umbletul lor se făcea din ce în ce mai încet, și hamalii care însoțeau din spate această păreche ciudată de tineri neobișnuit de tăcuți într-o localitate de refugii sportive și sentimentale, sonore de zgomotul optimismului internațional, își lăsau, obosind în drum, geamantanele pe asfalt. Dintr-un punct de vedere totul putea să fie permis, aspectul și calitatea bagajelor mărturisind originile și tarifînd bacșișurile pe măsura serviciului tăragănat. Voioși, oamenii cu șapcă și cu bluză albastră își dezmoșteau degetele duse la gură. Se putea înțelege că se petrece un lucru excepțional, și excepția se plătește.

Cuvintele pieriseră cu desăvîrșire. Singură strîngerea brațului mai improviza un limbaj

mecanic yag. Aripa brațului spunea: «Ce bine e!». Neputînd nici să vorbească nici să imagineze, emoția lor trecuse de linia culminantă și se transforma în amintiri, activitatea secretă a sufletului trebuind să fie alimentată orîșicum, măcar din resturi și diferențe. Ei n-au observat că ieșiseră din gară și din cuprinsul ei, n-au putut auzi invitațiile șoferilor, n-au văzut strălucind limuzinele din dreptul lor și valeții ceremonios echilibrați în picioare lîngă portiere. Nu cunoșteau orașul, dar n-au simțit nevoia nici unei informații; nu știau măcar numele locului înneecat în aureola electricității multicolore, în care se scufundau. De cînd piciorul lor s-a pus pe piatra înghețată a gării, amîndoi uitaseră tot. Mergeau înnaînte, sprijiniți unul pe altul, ca într-un baso-relief prelungit cu o caricatură, cu șase hamali după ei. Mergeau dormind, obosiți de o istovire interioară.

Singura lor conștiință era că nu mai știau să vorbească și, în sine, atît Sabina cît și Horst, se siliseră să găsească un motiv și o frază. Dar toate frazele cu care trebuia tăiată tăcerea erau departe de o idee și sunau, în lupta lor cu încîlcirea, gol. Le trebuia o limbă scrisă și ca săpată în piatră, animată de ritmuri gîndite, demnă de opera monumentală pe care o trăiau numai în inspirație.

Într-o piață cu cinci bulevarde convergente, Sabina își găsi un glas.

— Unde sîntem, Will?... Parcă nu sîntem nicăieri și parcă am mai fi totuș undeva. Parcă aș fi murit. Mai trăiești tu, Will? Nu știu ce se întîmplă cu mine. Poate că visez.

— Nu știu, răspuse Will. Mă gîndesc și eu la ceva foarte imprecis. Și, extraordinar, pentru întîia oară în viața mea mi-e frică...

Dar fiindcă în dragoste cuvintele au alte semnificații, ca salcîmii altă umbră, dacă îi lumi-

nează luna dintr-altă parte, și niște semnificații consimțite, Sabina le-a înțeles.

— Cineva mi-a pus în mînă o vioară, și nu știu să-i fac strunele să grăiască. Mi-e parcă teamă.

— Vorbește încet, zise Sabina. Se țin după noi niște oameni. I-am simțit de la gară.

Desfăcîndu-se de brațul Sabinei, Will se întoarse athletic. Și surîse...

Hamalii scoaseră șepcile la piept. Grupul umbla tîrîș de un ceas și se găsea într-un cartier de vile și grădini desfrunzite. Will căuta să se precizeze, stîngaci și confuz.

— Sînt oamenii cu bagajele noastre, zise Will. Ai înghețat...

— Care bagaje? zise Sabina.

— Cu care am călătorit.

Sabina nu-și aducea deocamdată de nimic aminte, și grimasa ei întrebătoare îl făcu și pe Will să se îndoiască dacă într-adevăr aducerea lui aminte era exactă.

— Ești Sabina... zise Will.

— Nu cred să fiu Sabina, răspuse Sabina. Sau dacă am fost, nu mai sînt. Par altcineva.

— Ești Sabina Horst, logodnica mea, soția mea.

— Asta poate să fie adevărat! răspuse Sabina, Will.

Și, atunci, ea întrebă, ca toate femeile îndrăgostite și ca toți bărbații îndrăgostiți, — întrebare illogică și ridiculă, în care se ascunde o spaimă atavică neanalizată:

— Mă iubești, Will?

— Dar tu, mă iubești, Sabina?

Ca și cum vorbeau acumă întîia oară și ca și cum s-ar fi întrebat unul pe altul cum îi cheamă și de unde vin. Întrebări fără obiect și fără răspuns.

— Totuș, nu putem rămîne pe stradă toată noaptea. Oamenii, cînd călătoresc, au nevoie de hotel...

— E adevărat, Will, mi se pare.

Cuvîntul hotel o făcu să tresară. Într-altă parte nu se puteau duce, nu erau acasă, și nici nu se puteau despărți.

— Trebuie să fii și foarte obosită. Și trebuie să-ți fie și foame. . .

— Nu mă simt obosită. Nu mi-e foame. Aș merge așa, înaintea, răzimată de brațul tău, fără să mă mai opresc nicăieri. . .

— Cu trei hamali după noi, toată viața, murdari de tren și cu funingini la colțurile gurii. E iarnă, Sabina, și ai să răcești.

— Oprește două automobile și duceți-ne la hotelul cel mai bun din oraș, porunci hamalilor căpitanul. Este în orașul vostru un hotel Baur?

— Este, răspunseră hamalii. Dar nu știm dacă primește.

Rezervate prinților și guvernanților în călătoriile anonime, hotelurile Baur aveau un statut anterior medieval și nu făceau publicitate, adevărate castele, construite pe un tipar stilizat, primind oaspeții cu telegrame.

— Nu vreau deocamdată să ne ducem. . . Să intrăm într-un local, zise Sabina.

Horst dete o carte de vizită cu toate titlurile lui și trimise bagajele la Baur.

— Să ni se pregătească două apartamente, zise Horst, pe cînd suiau hamalii bagajele într-una din mașini. . . Restaurantul cel mai bun, zise șoferului celeilalte mașini, urcîndu-se în ea cu Sabina. Să ne duci acolo.

Sala Picadilly se înfățișa ca un teatru vast, cu patru ganguri, automobilele străbătînd un spațiu electric și debarcînd în restaurant pe o galerie de trotuare de marmură și cristal interioară, dinaintea unei intrări somptuoase, cu trepte de Parlament.

— Să mă scuzați, zise șoferul, virînd în curtea de cristal. Acest restaurant e numai pentru invitați. . .

— Sîntem invitați, zise Horst. Oprește la intrarea principală.

Lacheii în mare ținută, care făceau de gardă, se precipitară și, înaintea de a scobori, Horst scoase legitimația, un carton pătrat, și o trecu prin fereastra automobilului primului servitor, costumat Louis XVI.

— Picadilly e rezervat invitaților străini. Citește invitația noastră.

Sabina zări inscripția: Lord William Horst. . .

— Sînteți invitatul nostru perpetuu, zise lacheul, coborîndu-și capul pînă în dreptul dantelei de la piept.

— Știam! zise Horst. Luîndu-și nevasta de subsoară, trecură amîndoi prin două rînduri de marchizi de vestibul.

Unul din ei dispăru pe o ușă laterală, urcînd treptele de fuga, și, cînd ajunse în prag, părechea fu întîmpinată de un costum și mai ceremonios, indicînd în ierarhia localului un rang.

— Venim de la drum, zise Horst, ceea ce se cunoaște după ținuta noastră. Am vrea să nu fim văzuți de nimeni și să petrecem cîteva ore cu o prezență aș putea să zic absentă. Și ca să nu dau loc la comentarii, trebuie să te lămuresc. Sînt cu soția mea. Nu cred că se întîmplă acelaș lucru cu fiecare din nobilii dumneavoastră « invitați » de astăseară. . . După cît înțeleg, ne aflăm în unul din acele localuri închise, pentru uzul discret al milionarilor și aristocraților cu temperament.

— Exact! răspunse personajul îmbrăcat în mătase, cu un accent de matematician. Puteți rămîne la noi cîteva ore, cîteva zile și cîteva ani. Avem tot necesarul.

— Detailează! zise Horst. Te pomenești că o să ne pară rău că ne-am trimis bagajele la hotel.

— Desigur, alteță, răspunse tehnic directorul vafeților. . . Săliile noastre de divertisment sînt pe categorii. În toate se cîntă și se dansează, mai mult sau mai puțin provizoriu, pînă la miezul nopții, pînă la ziuă sau toată săptămîna. Văm fi putut recomanda sala de alabastru, cu apartamente, și văm fi putut rezerva un mic apartament. Un coridor duce în loja afectată apartamentului, și alt coridor într-o cameră de fumat cu ferestrele în Piața Alpilor. Patru camere, sală de baie, bibliotecă, și ascensor individual. . .

— Chiar îmi pare rău, Joseph, zise Horst. Nu-i așa că te cheamă Joseph?

— E indiferent, zise Joseph, deși mă numesc Jean-Pierre. . . Pot să știu la care hotel v-ați trimis bagajele?

— La Baur. . .

Jean-Pierre surîse semnificativ.

— Voi da ordin să vi se transporte bagajele aci. . . dacă vă place apartamentul. E acelaș patron. . . adică aceeaș Societate.

Horst dete un hohot de rîs:

— Nu m-aș fi așteptat.

— Necesitățile comerciale și criza au impus mari transformări instituțiilor de ospitalitate. — Jean-Pierre vorbea ca un rector care ar dicta o telegramă. — Distinsa clientelă a hotelului, întinerită, a găsit și ea stilul vechilor noastre hoteluri cam monoton, și acționarii au întîmpinat ofensiva concurenței creînd aceste localuri Picadilly, unde confortul și curățenia sînt exemplare.

Slujindu-se de covoare automate urcătoare, oaspeții ajunseră la sala de alabastru, dintr'al treilea etaj, dinlăuntru lă căreia, ca dintr'un stup vast, de gîrgăuni și viespi, izbucneau muzica și dansul unei populații selecte în delir. Miorlăitul omenesc al saxofonului îndurerat și grotesc, schiță, ca un

oftat, un alfabet de melancolie în ritmul compus al gălăgiei.

— E curios, zise Sabina, că pe dinafară localul părea pustiu, și adevărul e că pînă acum nu ne-am întîlnit nici pe coridor cu nimeni.

— Intrarea propriu-zisă a rămas mult în urmă, zise Jean-Pierre, alegîndu-și termenii. Coridoarele nu corespund cu intrările și cu săliile decît printr-alte coridoare, indirecte, unde dansatorii propriu-zis n-au ce căuta.

Îngrijorată la început că a nimerit într-o magnifică speluncă internațională, cu bandiți cinematografici, cu escroci de geniu, cu cocote și asasinate, Sabina se reculese în atmosfera dulce a coridoarelor impecabil organizate. Pasul ei, îngreuiat de oboseală și amorțit de frig, călca în preșurile adînci, leneșvitoare, cu voluptate, și trebuia făcut rar, piciorul adîncindu-se treptat în moliciunea lor, ca într'un drum de perini și saltele de puf. Păreții de catifea mată purtau din cînd în cînd medalioane și tablouri oblungi, și un chenar de forma unei jumătăți de canapea acoperea unghiul drept al covoarelor cu un soclu de tapiserie, pentru modificarea rigidității geometrice. Un miros curat, de dulap casnic, împacă sensibilitatea Sabinei.

— Nu știu de ce mă simt atît de bine aci, Will! Parcă n-aș mai putea să plec.

Apartamentul propus călătorilor le plăcu numai decît. Eleganța lui minuțioasă și bogăția cu care erau montate cele patru camere mari, împreunate cu vestibule scurte, nu ar fi putut să fie întrecute de luxul unui domiciliu privat. Mobilierul scump se continua cu covoarele scumpe. Draperiile, perdelele, velințele, țesăturile, pielea fină și mătasea, întocmeau, cu cristalul oglinzilor, cu lemnăria, cu lustrul, cu marmura, cu bibelourile, o atmosferă lenesă, de liniște și de plăcere, aproape de bucurie.

— O întrebare, zise Sabina. Cîte zile se poate sta aici, în regulă generală?

— Cît veți binevoi dumneavoastră. Dacă vă place, într-adevăr, cum îmi permit să observ, răspunse directorul, puteți sta și zece ani. . . Cînd vreți să întîlniți pe cineva, îl întîlniți. Cînd nu, nici nu simțiți că locuiți într-un teatru. . . Intrările sînt așa întocmite, încît pe unele săli se circulă mult, iar pe altele deloc, și între ele nu există trecere decît cu cheie. Serviciul are coridoare deosebite și uși deosebite. Iar păreții, foarte groși, capitonați și izolați, sînt completamente insonori. Mai auziți jazzul? Nu. El e în păretele din dreapta.

— Am uitat, Will, să-mi scot un mic pulverizator ce-l aveam în geamantan. Eram atît de emoționată!

— Dacă-mi este permis să aud, zise directorul, cu stilul unui adevărat servitor, ați fi avut nevoie de unul din geamantanele dumneavoastră. Baga-jele sînt alături, în camera-garderobă.

Will și Sabina rîseră odată amîndoi.

— Geamantanele sînt aci de zece minute.

— E cu neputință, răspunse Will consternat. Nu era timpul material. . .

— Vă înșelați, excelență. Sînteți la noi de o jumătate de oră.

— Cum ai făcut? N-am băgat de seamă nimic. Și nici nu știai dacă ne convine apartamentul.

— E secretul serviciului nostru. Prezența dumneavoastră ne-a fost semnalată încă din stațiile precedente, și automobilul care v-a dus bagajele e proprietatea noastră. Și mai știam precis că apartamentul va fi pe gustul excelențelor voastre.

Directorul darnic de titluri, trase o perdea de velură verde și deschise o ușă.

— Pulverizatorul de care aveți nevoie este în camera aceasta.

Într-adevăr, orînduite pe două mese, geamantanele erau de față.

— Înnainte de a mă retrage, excelență, îmi veți da voie să vă arăt și camera de mîncare, pentru două persoane. Se servește în vasele antice de la Baur. Aveți două bufete. La orice oră telefonul e în legătură cu restaurantul, și serviciul se face pe ușa din stînga. Regula noastră este ca la patru minute, cel mai tîrziu, după ce telefonați, toate articolele cerute să fie în sufragerie, dimpreună cu valetul respectiv. E calculat timpul de pus telefonul pe furca lui, de sculare din jeț și de trecere, prin patru încăperi, în sufragerie, preciză directorul cu o satisfacție de inginer de aliaje.

— Mie, drept să-ți spun, o foame de lup, zise Horst.

— Mi s-a făcut și mie foame, răspunse Sabina, dragul meu, cu o recrudescență de sentiment și cu o încredere vioaie în soțul ei.

— Dă-ne o reprezentație de celeritate, domnule Jean-Pierre. . . zise Will.

— Bucuros, răspunse directorul.

— Eu aș lua deocamdată un *pâté de foie gras*, o duzină de stridii, o prepeliță, caviar și o sticlă de vin alb. . . Dar dumneata, Sabino?

— Eu aș mîncă din porțiile tale. . .

— Comandă din tot ce ți-am spus o porție dublă.

Jean-Pierre dete ordinul telefonic și puse telefonul la loc, în vreme ce Sabina, trecînd în camera de baie, își spăla mîinile și obrazul.

— Acum, fiindcă ne găsim, pe neașteptate, la noi acasă, zise Sabina, vin la masă fără pălărie. Îmi lipsește numai un buchet de micșunele.

Bucuroasă, ea își așeza un scîrlionț pe frunte.

— Micșunelele sînt în dormitor, zise Jean-Pierre, înnainte de a se retrage. Dar ați întîrziat, excelență, și să nu vă fie prea tare foame. Masa e servită de cinci minute. . .

— « Ești dracul gol », zise Sabina pe românește. Credeam că e numai un fel de a vorbi la figurat.

— Vă rog verificați, zise Jean-Pierre.

— Spuseși adineaori ceva și nu am înțeles.

— « Ești dracul gol »?

— Așa ceva.

— E o intraductibilă vorbă de admirație.

Soții se îndreptară spre sufragerie, de braț, urmați de director.

O lumină mare înneca odaia de mâncare, căzînd peste masa pregătită, și, înmînușat, un fecior ireproșabil, depărtă scaunele de masă.

— Ești extraordinar, Jean-Pierre!... zise Will. Acum, urați-ne amîndoi poftă bună și vedeți-vă de treabă.

Rămași singuri, Sabina și Will se aflau pentru înția oară cu totul singuri și definitiv.

— Aș vrea să încep, zise Will, și nu știu cu ce să încep și de unde. Sînt scufundat în varietatea atîtor lucruri plăcute — și iar mă simt dinaintea ta năîng. E de ajuns să rămîn cu tine ca să-mi dispară individualitatea... Căpitane Horst, nu ești un brav, după cum te credeam!... Ba da! Voi începe prin a încuia toate ușile, să nu vie nimeni și să știu că nu mai poate nimeni intra...

În prezența bărbatului pe care-l iubea, Sabina se descoperi subit gospodină, cu instinctul sigur al femeii lui Adam. Ea trecu șervetul prin farfuriile de porțelan, prin pahare și peste tacîmuri, mutîndu-le din poziția lor, alături, pe aceeaș latură a mesei, și puse paharele unul lîngă altul, cu circonfințele de cristal tangente.

— Le-am încuiat absolut pe toate, și pe cele dinăuntru. Horst era un om foarte brav și îndrăzneț, zise Will, și acum e un fricos... Îi e frică de pămînt și de ziduri, și toate lucrurile sînt le-

gate de pămînt și de ziduri, pînă și noi... Numai groaza de ele m-a împins în talaze. Nu ajungea ghiuleaua lui atîrnată de ăripi: mai trebuia clădită și temnița...

— O temniță de catifea, cu masa pusă subț o lumină calmă, la o căldură dulce... o temniță pentru doi.

Bolnav de singurătățile vaste ale mării, ca un sfînx cariat de vînturi și nisipuri, Will se simțea înfricoșat de singurătatea nouă, cu martor, și pe cît îl dogorea dragostea tovarășei, pe care și-o alesese din fuga pămîntului prin fața geamului unui compartiment, pe atît îl întîrzia să se uite pe sine o senzație de regret. I se părea soldatului mării că lipsește de la o datorie și că e pe cale să săvîrșească o trădare. Dar analizîndu-și senzația, care totuș dura, și găsindu-și o nemotivată, se silea să se dezbrace de ea, sculîndu-se violent din fotoliu și trîntindu-se înapoi, ca un om care vrea să rupă o plasă lipită de trupul lui cu zalele fine de oțel și să scape. El trecea, rînd pe rînd, printr-un cerc de lumină, urmat de un cerc de întuneric.

— Nu știu dacă se poate înțelege ceva din starea mea de acum. Parcăș fi nebun, prins pe uscat în tangajul mării și în ceață. Orizonturile mele instabile se dezvelesc și se acoperă, se micșorează și cresc. Steaua cînd e lîngă mine, cînd nu mai e. Uite, așa joacă lumea...

Se turbura toată zarea, ca de invazia insinuantă a unui element mohorît.

Sabina avu ca un gust de fatalitate. Un păianjen mare, pe care nu-l văzuse pînă atunci, scobora pe un fir deasupra ei, cu o senzație pînă în carne, că laba lui de umbră păroasă i se îndreptează spre ceașă, și un șarpe de lînă i se încolăcește, leneș, pe corp. Se zmuci în lături, uitîndu-se în tavan. Suspenda de o rozace un candelabru de nichel

cu o constelație orizontală de lumini. Ziua dragostei începe cu ziua biblicului chin.

— Will, vreau să fiu fericită... Vreau acest lucru de mult, de când mi-am dat seama că nu sînt. Ca să mai pot să trăiesc, trebuie să fiu fericită. Astăzi este cea din urmă scadență.

— Crezi că eu am părăsit uscatul fără motiv paralel? Mă uit la tine ca la un vis împlinit și nu am curajul să-l cred împlinit. Mi se pare că nu se poate și că îmi este interzis.

— Eu am putut să cred că la mine lipsa de încredere în speranță și frica de împlinire ar fi putut să vie din obîrșii. Strămoșii mei au fost bătuți cu bicele și înjuțați, și mi-am zis că în mine au întîrziat suferințele nelecuite. Dar tu ieși din cîteva generații stăpînitore și ai deasupra capului tău, cînd te uiți îndărăt, împărăția lumii. Linia încovoiată a veacurilor fuge peste viața poporului din care vii. Tu de ce nu poți fi fericit?

— Ba mi se pare că sînt, însă mi se pare că nîmi este permis.

— Poate că nîmi este permisă nimănuia fericirea, Will, poate că e vorba de un cuvînt superficial și scămos pe care ni-l însușim pentru alții, ca să se mîngîie cu el. S-a lăudat vreodată cineva că este fericit?

— Sînt suflete, ca unele blănuri, care nu fac molii.

— Povestește o legendă de la noi că unui arhitect, însărcinat cu zidirea unei biserici domnești, i se dăruia peste noapte tot ce clădea în timpul zilei...

— Există la voi această legendă?

— Pentru că trebuia îngropată de vie, în temelii, o femeie.

— Simțeam de mult acest adevăr inexprimat. Așa se capătă, mi se pare, și fericirea, amestecînd sîngele cuiva cu cimentul. O asemenea legendă,

dacă e a voastră, mă pune pe gînduri. Noi n-am avut răsPICAREA tragică a existenței constructivului. Pe noi ne interesează dacă se scumpește livra de slănină cu un farthing.

— Și biserica nu s-a putut, într-adevăr, ridica pînă ce însăș mireasa arhitectului n-a fost zidită de vie în temelii...

— Ah! Nu se poate ceva mai adevărat. E marea muncă a zămislirii...

— Dar a fost zidit în temelii și copilul arhitectului... Femeia era însărcinată.

— Admirabil! zise Will. *Cîntarea Cîntărilor* e numai o palidă introducere. Ea făgăduiește fericirea muncitorului care are de lucru opt ore pe zi și care își încasează, sîmbăta, săptămîna, la prînz.

— Meșterul arhitect nu s-a mai scoborît de pe schele, și, după ce i-a fost biserica gata, s-a aruncat din turla cea mai înaltă.

— După ce i-a fost biserica gata!... Adevăr subtil. Trebuie să mergem în țara ta. Vreau să cunosc oamenii care s-au ridicat cu gîndul atît de sus. Vaporul meu n-a dat în drumurile lui niciodată de ei.

— Dar tu mă mai iubești, Will, nu este așa? Nu au trecut încă o zi și o noapte de cînd ne-am cunoscut și ne-am căsătorit...

— Te iubesc atît de mult, încît aș voi să mor ca să nu te pot iubi mai mult... Mergem...

Agresiv și sălbatec față de sine, Will sări de la masă în picioare.

— Mergem în sala de dans. Trebuie să jucăm și să bem! Și să nu mai vorbim nimic.

Din balconul în care apartamentul răspundea printr-o ramură de vestibul, putea să fie văzută toată sala, bîlci versicolor. Privirilor uimite ale

soților întristați de dragoste și stângaci unul de altul și paradoxal, li se înfățișa un carusel de părechi imens, învîrtit de animările profunde și exaltate ale unui jazz, care mecaniza dansatorii ca un motor cu zece ritmuri în dezordine. Instruamentele, adunate din toate epocile, înteteau sara banda într-o cacofonie de sunete și de contraste de vijelii, aliate cu înseninarea. Tonul comic se intercala în intervalul grav, și rîsul de turturea, ciocnit de lacrima muzicală, schița un arabesc dramatic. Harmonica populară, împletită cu harpa, căpăta, în grindina mandolinei și transfigurată de viori cu ghitare, o semnificare sufletească intensă. Numărate cu ochiul, pianul, clopotele, tobele și tuburile se despersonalizau, pentru ureche, într-un tumult de melodii de agonie și extaz. În mijlocul acestui miracol innenarabil și viu, sufletul, inima nu mai îndestulau. Participau la geamăt și entuziasm corpurile, ca niște figuri de ceară cu plastica mobilă ale unor intuiții interioare. Torente se revărsau dezlănțuite în cataracte, și subț picioarele cataleptice ale dansatorilor zvîcnea pămîntul. Părechile păreau torturate de o bucurie peste puterile lor, și ochii închiși pe umărul partenerilor afirmău o suferință egală cu o fericire, duse ca de un înec, cu capetele purtate de o apă clătinată.

Emoția era atît de sinceră și de abstractă în abandonarea trupului la cifra și fracția ritmului, încît se părea că gloatele frămîntate în circul somptuos al sălii rotunde, de oglinzi, săvîrșeau o liturghie, participînd la transformarea reală a vinului în sînge și a pîinii în carne și în conture. Femeile erau cum nu fuseseră niciodată de frumoase, zugerăvite pe figuri cu o iradiere amoroasă, sfîntă, și bărbații de lîngă pieptul și coapsele lor, scrise, prin mătasea fluidă, cu o caligrafie de majuscule de pergament, brutali în vigoarea lor halucinantă. Ei păreau că mor și că învie neconținut, și o trepi-

dare uriașă, ca la chemarea Sfîntului Spirit, bătea tactul orchestrei, care nu se mai auzea ca o melodie, ci ca o chemare, ca o izbîndă cu prăbușire.

Fiecare grup, scufundat în masa agitată molcom, trăia deosebit, și dacă ar fi căzut, ca o ploaie de luceferi, bijuteriile din urechile și de pe grumazele aplecate, mărgăritarele, briliantele, inelele și agrafele care înstelau aprinse cu furnicare de scînteii aglomerația supusă cîntecului și pulsațiilor lui; dacă ar fi căzut unele după altele ștofele, mătăsurile, dantelele, albiturile, șireturile și elasticele, și dacă ar fi rămas goale și palide corpurile, nimeni n-ar fi șovăit să danseze înnainte și nici nu s-ar fi băgat de seamă că între piepturi și sîni și între pîntecele strîns și strivite s-a petrecut apropierea galopului păcatului sacru. Dansatorii păreau că împlinesc un rit și că s-au împărechiat numai ca să treacă, intrînd printr-o boltă și ieșind printr-altă boltă din fața ei, și străbătînd între două bezne mari un spațiu de muzică și lumină.

O ameteală ațîta părechea care venea să se dizolve în ambianță, și Sabina cu Will au intrat în vârtejul sălii ca două pantere sculate în picioare și îmbrățișate, față în față, ca într-un blazon. Făptura lor înnaltă se împleti cu spasmul lent, marcat la pupitru, și în curînd ei nu mai erau ce fuseseră pînă atunci. De la călcîiul zvelt la genunchi, și de la genunchiul strîns pînă la întări-tura rotundă a șoldului dinapoi, așezată foarte sus, ca un sîn de fecioară, linia feminină, ales echilibrată a Sabine, se încovoia sprintenă și amoroasă în brațele marinarului, care purtau, simțită în elasticitatea palmei și aderentă, făptura dură a unui nud cu perfecțiuni supranaturale. Fața lui arămie și puternică se aplecă pe umerii ei frînți. Fulgerul ochilor lui Will scăpără în fulgerile negre

ale Sabinei. Pasional, a viață și moarte, gurile lor erau prins și nu erau mai despărțit, duse de valsul orchestrei, dansînd, pînă în camera nupțială a două virginități.

Sabina putu să fie fericită, și visul ei și-a putut găsi înțelesul. . .

— Povestește-mi ceva, Maică Pulcheria, se rugă Sabina, culcată. Spune-mi ceva frumos. Cînd te chema Păuna, știai tot felul de lucruri, pe care nimeni nu le mai știa.

— Nu mai știu nimic, domnișoară, de cînd eram călugărit. Dumneata să spui lucruri frumoase, că vii de departe.

— Vreo rugăciune. . . Spune o rugăciune. . . și fă lampa mică de tot.

— Dumneata vrei niște rugăciuni de care nu sînt.

— Ce bine-i în chilia ta, Maică Pulcheria! Tare-mi plac părății tăi albi, dușumelele astea de brad, țoalele așternute pe jos.

— Ca la o călugăriță săracă, domnișoară.

— Dar nu mi-ai spus: ce ți-a venit să te călugărești, Păuno? Nu era bine « la noi. . . »?

— O să spui altă dată, maică, mai pe larg. Cum să nu fie bine la dumneavoastră? Dar după ce ai plecat matală și vedeam că nu te mai întorci, mi s-a urît. . . S-a schimbat, nu știu ce să zic, și boierul. . . Înainte îi mai era rușine de dumneata. . . Se ducea călare pe moșii, cîte trei-patru poști, și se întorcea mîniat. . . A venit de două ori cu capul spart de ciomege, și-a zăcut. . . Să mă ierți, domnișoară, dar părea că se ținise. . . Umbla după fete mari, și, cînd nu putea să plece călare, le căuta prin bătătură. . .

Sabina avu un ofat.

— Nu puteai să găsești un loc într-altă parte?...

— Nu se mai putea, domnișoară... Am îmbătrînit în casa dumneavoastră.

— Asta se cheamă bătrînețe, Păuno? Nu te-ai uitat în oglindă?

— Păi, dacă ne gîndim bine, eu te-am ținut pe genunchii mei. Sînt de vreo două ori mai mare ca dumneata... Parcă te văd micuță și gingașe... Știi că înția oară, cînd ai început să mergi, ai plecat din poala mea?... Zău, domnișoară... Zbîrlită, zulfată și neastîmpărată... Tare mai erai neastîmpărată. Eu stam ici, cu dumneata în brațe, și cum e coala sta o păpușe. Ai voit-o și te-ai dus singură să-ți o iei, cu piciorușele matala. Ai dat un chiot de bucurie și ai bătut din palme și te-ai întors la Păuna tot pe picioare... Nu-ți mai aduci aminte. Cum să-ți mai aduci aminte?

— Mai spune-mi ceva din copilăria mea...

— Spusei și eu ce mi-am adus aminte.

— Și de-atunci stai numai la mînăstire?

— Păi, unde altundeva? Eu n-am pe nimeni. Nu știu de mamă, nu știu de tată. Știu că au murit unul după altul, știu că am rămas mică și mai știu că avea tata oi și capre, pe care le-a luat nașul, și că mama avea țesături multe, pe care le-a luat nașa... Și-am plecat din sat cu fota în legătură și cu picioarele goale... Am crescut și am îmbătrînit în casa dumneavoastră...

— Ești tînră și frumoasă și acum... De ce nu te-ai măritat?

— Cu cine?... Cu cine aș fi vrut eu nu era de nasul meu...

— Va să zică, tot simțisem eu bine.

Maica Pulcheria nu mai putea de rușine. I se roși toată fața, ca un borcan cu apă în care a căzut o pensulă cu vopsea.

— Nu era o mare obrăznicie din partea mea? zise Maica, biruindu-și emoția. Dar inima e tîmpită, domnișoară, nu ține socoteală. Tocmai la domnul Alexandru trebuia eu să mă gîndesc?

— Unchiul Alexandru a simțit ceva?

— Ba m-a și înfruntat odată, așa de urît, după plecarea domnișoarei, că aș fi intrat în pămînt... De ce să mai vorbesc?

— De mine n-ai ascuns niciodată nimic, Păuno. S-a întîmplat ceva?

— Îmi vine să plîng, cînd mă gîndesc.

Maica se uită repede la fereastră, dacă n-o aude întunericul. Mînăstirea era cotropită de vînt. Și scoborî vocea.

— După ce ai plecat, a mai venit din cînd în cînd domnul Alexandru la noi, ca de obicei, cîte vreo două-trei zile, și, ducîndu-i odată cafeaua cu lapte, mi-am mai căutat de lucru prin odaie. M-a întrebat: «Ce cauți, Păuno?». Am răspuns: «Nici eu nu știu ce caut... Parcă m-am zăpăcit» și m-am uitat poate că mai adînc în ochii domnului Alexandru.

— Știi ce s-a întîmplat? adase plîngînd Maica Pulcheria. M-a dat afară... și mi-a tras și două palme. Și mi-a zis: «Curvă», domnișoară, zise Maica. Mai puteam să stau eu acolo și mai puteam să stau în lume?...

— Vino să te sărut, Păuno, zise Sabina. Ce nerușinat!

— Inima slugii n-are dreptul, de la boieri, să iubească, domnișoară...

— Biată fată! zise Sabina... cuminte, cinstită și inteligentă! Unchiul Alexandru a fost întotdeauna un dobitoc trufaș. Te-înțeleg și mi pare rău. Dar nici la călugărie n-aveai ce căuta.

— Altfel, trebuia să mă otrăvesc...

— Tot otravă e și aici, Păuno, numai că te otrăvești cu aghiasmă și te otrăvești încet.

— Și dacă m-aș fi măritat și aș fi dat de un ticălos?
— E adevărat și așa, zise Sabina. În tot felul e fals și în tot felul e adevărat. . . Nici nu știi ce mai trebuie să crezi, Păuno. . . Când am primit scrisoarea ta, la Saconnex, din mînăstire, am fost foarte turburată. Mi-am închipuit că s-a întâmplat ceva și că s-a rupt ceva la noi acasă, ca să pleci. Din pricina asta am întîrziat mereu întoarcerea mea. Mocnea o furtună veche. . . Când mă gîndeam acasă, începeam să nu mai văd bine casa și mi se părea, în gînd, că se înnegrise.

— Și nici n-ai mai scris. . . Au tot așteptat boierii o lună, două, un an. Boierul s-a schimbat așa de tare pînă într-un an, că nu mai semăna deloc cu omul care fusese. Bătea slugile cu furca, trăgea cu pușca prin curte, pleca noaptea călare, cum țiam spus. Se scula de la masă și trîntea farfuriile. . . Iar de la moartea cucoanei. . .

— Păuno! dete un țipăt Sabina, a murit mama?

— Credeam că știi, domnișoară. . . Cum? n-ai mai fost pe-acasă?

— De ce nu mi-ai spus de cînd am venit? Cînd a murit?

— De mult, domnișoară. . . foarte de mult. . . nu mai știu. . . nu mi mai aduc aminte. . . Că n-ai murit aici, a murit la București. . . Boierul s-a întors, cînd s-a întors, fără cucoana. . . Cred că lipsești de vreo patru ani, dacă n-or fi cumva cinci. . .

— Mamă! strigă Sabina, ca și cum cucoana era de față, nu te-am iubit niciodată îndeajuns. . .

Lacrimile Sabine alunecau lin pe obraji și pe mîinile mamei sale, pe care o vedea cu ochii închiși.

— Ceea ce mi s-a părut totdeauna ciudat în casa dumneavoastră, era că vă iubeați unii pe alții fără să vă spuneți. Parcă ar fi fost un păcat. Boierul zicea să nu îți dea nas; cucoana, că părinții nu trebuie să se arate copiilor cum sînt. Cînd n-ai mai

fost, a rămas moșia pustie. . . și boierii s-au luat la ceartă că dacă te-ai făcut mare te-ai răcit de ei din pricina lor. Pînă să înceapă s-o apuce pieziș, boierul a cicălit-o pe cucoana zi și noapte. Ea tăcea și slăbea de la un timp, și a tot slăbit. Își da seama că greșiseră amîndoi și că părerea de rău era prea tîrzie.

— Mama nici nu prea iubea pe tata, zise Sabina, reflectînd cu batista la buze. Și nici tata n-o iubea prea mult. S-au chinuit unul pe altul fără nici un înțeles.

— Și ceea ce iarăși m-a turburat mult, a fost că boierul nici n-a purtat doliu după cucoana. Ba o înjura și moartă. . . Boierul țipa: « Tu îți făceai unghiile, și de ea vedea englezoaica ». Și cucoana răspundea: « Tu îți petreceai nopțile la club. Pacostea mi-a adus-o în casă. » Amîndoi tăbărau pe Miss Thwer.

— Biata fată, dacă n-ar fi fost nici ea. . .

— Ar fi fost Păuna, domnișoară, care tot a fost ceva. . . Mi-era și mie necaz pe cocostîrcul ăla de profesoară.

— De ce, Păuno? Era o fată bună. . .

— Fiindcă vorbeați numai amîndouă cînd te-ai făcut mai mare, și ce vorbeați nu pricepea nimeni. Și nici nu semăna a fată, scoaba aia de Miss. Da toată ziua cu ciocanul, umbla cu cleștele și fuma cu luleaua, ca un meșter-lăcătuș. Dacă nu era ea, nu mai ajungeai o pribeagă. . .

Dinaintea calificării făcută de o femeie simplă, Sabina tresări. Era exact. În definitiv, ea învățase multe lucruri, dar nu se folosise de nici o învățătură. « Pribeagă » însemna, pentru sensurile ei cultivate, « ratată ». Păuna fusese numai o femeie de casă, se gîndea Sabina, dar a voit ceva și s-a realizat o voință. . . Jalnică sau nu, situația ei era o situație, clară ca o cifră. . . Ea putuse sfida și poruncile naturii și se călugărise. . . Păuna a voit

să se jertfească și s-a jertfit, a putut să-și încorde viața după un tipar hotărât. Se gîndea Sabina că nouă sute nouă zeci și nouă de oameni la mie făcuseră ca Păuna, că la ora în care ea aude și înțelege, într-o mîinastire, că e o aventurieră, ei și-au luat o răspundere și o păzesc... Imaginile muncii și ale sărăciei consimțite se urmăreau dinaintea ei ca între foile întoarse ale unui almanah. Minoritatea compusă din acel cîte unul la mie, care rămîne pe dinafară, pribegeste, străină și cu axul pierdut... Sabina își dete seama că e mai ușor să fii o eroină literară și să inaugurezi, într-un suflet gol, un scepticism de panică, decît să te supui îndemnului obscur al suferinței și datoriei...

În mîinastirea unde alergase sîngerîndă, după ce fiara din întuneric năvălise peste dînsa și o mușcase de grumaz, subț bîrbie, ea trebui să afle ceea ce nu s-a găsit în cărți, în viața de călătorie și hotel, grăbită să acopere distanțele rapid și să-și hrănească starea de vag sufletească exclusiv cu distanțe și spații. Într-un viscol al personalității se clătină trecutul ei ca o catapetasmă fără icoane. Ultimul vifor îi trecuse prin suflet ca o cireadă de sfîncși. Jazz-ul amintirii și dansul din seara nupțiilor îi colindau sufletul cu murmurul lor funebru. După moartea lui Will, pierdut în Mediterană, accidental și enigmatic, Sabina nu și-a mai adus aminte, din tot trecutul ei răscolit de nămoluri și alge, decît de Păuna, din poalele căreia a coborît pe pămînt.

— Am venit de-a dreptul la tine, Păuno, ca să mă mîngîi și să mă odihnești. Am mare nevoie de dragostea ta blajină, de chilioara ta... Să mă strîng lîngă tine, ca atunci cînd ploua la conac și mă înveleai, să-mi fie cald, cu marginile păturii subț saltea. Atunci nu mă temeam de nimic, de nimic, dar acum mi-e frică, Maică Pulcherie...

— Nu trebuie să te temi de nimica, fata maichii, zise Păuna. Ce s-a petrecut cu dumneata? Domnișoara mea cea vitează, care nu și-a plecat ochii și capul niciodată, flăcăul nostru teafăr de la moșie, domnița bună și dreaptă, nu se poate! De ce ar putea să-ți fie frică dumatăle?

— Mi-e frică de mine, Maică, de sufletul meu, de întunericul din el. Ca într-un zmir negru, bîlăcesc adînc în el niște fîpturi urîte, de mocirlă, alunecă unele peste altele și vor să iasă de acolo, și cad și iar se ridică. Dă-mi o mîină de ajutor...

— Biata noastră domnișoară, fetița mea, puica mea, mititica mea...

— Zi-mi așa, că-mi face bine, mîingîie-mă cu mîrgele, spune-mi vorbe mici ca dudușele și fîmă mică, dă-mă înapoi, încet, încet, ține-mă pe genunchi și în poală și învațăm încă o dată să merg, ca să mă duc să-mi iau păpușa. Vreau să mă scol din nou, vreau să merg iarăș, Păuno, dar pe alte picioare...

Maica îi luă capul frumos pe genunchi, scărmîndu-i dulce, prin grosimea părului creț, cu buricele degetelor, pielea capului catifelată. Îl legănă încet, cîntîndu-i ca odinioară:

Nani, nani, puiul mamei,
Puiul mamei, nani, nani,
Moțăie în fulgi și pene
Și e și foame și lene.
O să-i dau, cînd și-o deschide
Ciocul, zahăr și stafide,
Și, ca să prindă putere,
Turte mici unse cu miere,
Și smîntînă cu migdale
Și zeamă de portocale.
Nani, nani, nani pui,
Mi se pare că o să-ți pui
La sculare pofta-mi cui...

Un surîs deschise încet pleoapele Sabine:

— Tu ești fericită, Păuno, eu n-am putut să fiu.

— De ce? fiindcă mă canonesc?

— Fiindcă vrei să te canonești și poți să te canonești. Și fiindcă tu crezi în ceva! Eu nu mai am nici o credință... Nu fiindcă nu vreau, fiindcă nu pot.

— Se poate să-i spui așa Păunei, care te-a închinat în fiecare seară de trei ori la culcare, peste pat, și care te-a învățat Tatăl Nostru? Nu-l mai zici?...

— Ba îl zic, așa cum l-am învățat de la tine, și cu greșelile cu care l-am învățat. Îmi place mai mult așa, greșit... Când ziceam Tatăl Nostru, în genunchi pe pat, și greșeam, ochii mei se uitau la păpușile înșirate de-a lungul păretelui. Dacă zic greșit, le văd tot acolo, și dacă nu aș greși, nu aș mai vedea nimic. Îmi place să păstrez «fie împărăția ta» și «nu ne duce pe noi într-o ispită». Tatăl Nostru, incorect...

Sabina apucându-i și mângâindu-i o mână, Maica se zmuci cu spaimă.

— Lasă-mă să-ți sărut... Miroase a sacîz... și-mi face bine... Te sperii că stăpîna ta vrea să-ți sărute... Nu mai sînt stăpîna ta.

— Orice aș face, tot servitoarea domnișoarei rămîi.

— Ești, cum ți-am spus, fericită, Păuno. Tu ai putut să ai un stăpîn, ai putut să-l găsești. Eu am umblat mult și mi-ar fi trebuit unul. N-am dat de el. Oricine are nevoie să fie servitorul cuiva, dar al cuiva mai tare decît el. Sînt mai slabă decît tine, am nevoie de tăria ta.

— Nu te mai închini deloc, domnișoară? Întrebă Maica Pulcheria.

— Ba da, cîteodată, și atunci fiindcă m-apucă dragostea de mine din copilărie. Dar vorbele pe care le zic în rugăciune însemnează altceva decît

zic. Îmi plac fără să le știu. Le spui ca un descîntec, și nu mă gîndesc la vorbe.

Maica Pulcheria nu înțelegea nici ea vorbele Sabine, și avu ca o părere că ele, vorbind tot un grai, vorbesc două graiuri deosebite, care nu pot fi tîlmăcite unul într-altul.

— Vrei să-mi răspunzi, Păuno?... zise Sabina. Ce simți tu, cînd te rogi?

— Mă simt bine, domnișoară, și împăcată.

— Și vezi ceva, cînd te rogi?...

— Nu m-am gîndit pînă acum. Poate că văd ceva, dar parcă n-am văzut.

— Atunci la cine te rogi tu?...

— Mă rog lui Dumnezeu...

— Cum e Dumnezeu, Păuno?

— Nu știu, domnișoară. Mi se pare că-l văd în rugăciune și că pe urmă îl uit...

— Și cum te rogi tu? Îi ceri lui Dumnezeu să-ți dea noroc?

— Nu mai am trebuință, domnișoară. Nu cer nimic. Mă rog așa...

— Știi tu ceva, Păuno?... întrebă surîzînd cu sfială Sabina. Sînt însărcinată...

Mărturisirea sună în urechile Maicii Pulcheria ca un lemn cu care ar fi fost lovită în cap.

— Nu se poate, domnișoară... asta nu se poate...

Maicii i se umplură scînteile ochilor de umezeală.

— Sînt în patru luni, Păuno... Nu se cunoaște. Am iubit un străin, care s-a înecat, și am rămas singură cu copilul meu... S-a spus că s-ar fi înecat prin accident... Eu cred că s-a omorît de părere de rău că m-a iubit...

— Acum înțeleg de ce ai lipsit atît de mult de acasă.

— Te-șeli. Am lipsit pentru că nu-mi mai venea să mă întorc, și nu m-aș mai fi întors nicio dată dacă nu rămîneam văduvă.

— Cum vădăvă? zise Pulcheria. Văduvia vine după o căsătorie. . .

— Am fost căsătoriți. . .

— Da? răspunse cu satisfacție Pulcheria. Dar te-ai căsătorit fără să întrebi părinții?

— Fără. Nici n-aș fi avut vreme. Ne-am căsătorit în tren.

— Nu înțeleg. Cum, în tren?

— Uite așa: ne-am cunoscut în tren și ne-am căsătorit în tren. . .

— Asta numești dumneata căsătorie?

— Da. Căsătoria e un legământ între soți. Doi oameni își dau mâna și rămân uniți. Tu crezi că trebuia un preot și un notar. N-am simțit așa trebuință. Aveam însă la noi pe Dumnezeu în forma lui cea mai curată: Biblia. Citind Biblia, ne-am sculat de pe canapeaua trenului, ne-am strâns mâinile și ne-am căsătorit cu Biblia în mână. Dacă doi oameni care se iau se iubesc, Dumnezeu dă binecuvântarea lui. Orice judecată e de prisos. Am venit la tine pentru că am nevoie de prietenia ta. . . și trebuie să mă ajuti să nasc.

— Boierul nu știe nimic?

— Nu știe și nici nu va ști nimic. Mi-am pus de gând să-mi schimb cu totul viața. Viața nu mai e a mea, ci a copilului care va veni. Pe tata n-am să-l mai văd niciodată. El aștepta să se întoarcă acasă o fată biruitoare și nu vreau să-i aduc o fată biruită. Nici nu i-aș putea explica. Întâiul lucru ce ar trebui să fac ar fi să-i explic împrejurarea, și împrejurarea mea trage după ea iertarea. N-aș putea să rabd această umilință și nici nu aș avea dreptul să mă bucur de foloasele ei. Lovitura pe care ar încerca-o tata ar fi mai mare decât presupunerea că aș fi pierit într-o aventură sportivă.

— Sărmanul domnul! El trebuie să fie acum prin Elveția, în căutarea dumatăle.

— Și tata, după ce se va obișnui cu situația, nu va primi în ruptul capului să păstrez un copil « din flori ». Îl cunosc: voi l-ați cunoscut numai la suprafață. E alt om decât îl știe lumea, aspru și necruțător. Îi fac cinstea să cred a ști că el rabdă mai bine pieirea decât sarcina mea. O să cheme un doctor și o să mă silească să avortez. Dacă aș fi acceptat ideea acestei fărădelegi, mi-ar fi fost ușor să mă întorc din străinătate fără el. . . Nu, Maică Pulcheria, îl iubesc. . . ca pe lumina ochilor. El e scuza mea că mai trăiesc după dispariția soțului meu, și el va fi mîntuitorul meu personal. Dacă aș rămîne cu pîntecul gol și nu l-aș avea pe el în brațe n-aș mai putea trăi o secundă. De altfel, pentru că nu mi-am făcut o suferință pînă azi, o suferință de răscumpărare a unui trai nesocotit și stupid, suferința mea trebuie începută acum. Am înțeles toată șubrezenia vieții de-a gata și sînt hotărîtă să intru în lumea celor care suferă chinul rău răsplătit al muncii, ca să-mi pot întemeia o conștiință și o însuflețire. Vrei să-ți spun drept? Averea tatii mă jignește. Din ziua în care am simțit așa, nu i-am mai cerut nici un ban, rușinată că mai trăiesc și azi din resturile risipei de odinioară. . . Tata nu muncește, au muncit pentru el robii de pe moșie, — și m-am deprins să nu mai am nici un respect pentru averile adunate nu se știe niciodată bine cum. Vreau să îmbrățîșez, ca și tine, cinstita sărăcie, numai că nu în călugărie. Averea mea m-a neliniștit și umilit întotdeauna, întîlnindu-mă cu ochii lumii sărace. Am trecut cu săracii, Păuno! Și nu vreau să ies din rîndul lor, pînă ce vor mai fi săraci.

— Dacă te sfîșiești să dai ochii de-a dreptul cu boierul, mă duc să-l caut, și vorbesc eu cu el. De cînd m-am călugărit mă primește altfel decât înaintea, și parcă se teme de mine. Vorbesc eu cu el, domnișoară. . .

— Nu mă înțelegi deloc, biata mea Păună. Eu nu caut mișelia unei tocmeli. Dacă ăsta mi-ar fi gândul, crezi că mi-ar fi greu să mă duc la tata, care știi cât mă iubește, și să-l câștig? Nu. Nu mai pot fi tovarăș cu el: asta pentru nimic în lume.

— Bine, domnișoară, dar ești moștenitoarea lui! Cine să se folosească de atîta avere, dacă nu dumneata? Chiar pentru copilul de care vorbești... cu toate că mie nu-mi prea vine să cred.

— Uite, chiar acum a mișcat!... zise Sabina, cu lumina emoției pe față. Am crezut că nu voi fi fericită niciodată... Mi-am găsit fericirea mea, Păuno, de ce mă îndemni să o calc în picioare?... Când îl simt că mișcă, zise Sabina șoptind, mă cuprinde o beție a speranței, neînchipuită. E aci în mine, Păuno, subț țîța mea... auzi tu? De cînd l-am simțit înțîia oară, nu mai sînt a mea, sînt a lui. Am pentru cine să trăiesc, și a trăi adevărat pentru el, este a munci, Păuno: dragoste, fără jertfă nu e dragoste, e ticăloșie. Pune mîna și tu, ca să vezi... L-ai simțit? Nu-i așa?

— Bată-te să te bată, domnișoară! zise Maica Pulcheria.

— Și știi cum o să-l cheme? Vintilă! Știi că morarul nostru șchiop avea un copil pe care i l-am botezat așa... Trebuie să fie mare...

Pulcheriei nu-i veni să spuie că a murit.

— Trebuie să fie mare, spuse ea. Nu l-am mai văzut. Ea zise « nu l-am mai văzut » din scrupulul de a nu minți, căci într-adevăr, fiind mort, ea nu-l mai văzuse.

— Cînd se mișcă, se întoarce... Îi ostenesc picioarele așezate într-un fel, și le așează altfel. Dar o să fie un băiat și jumătate, îl simt de pe acum.

— Dar de unde ești atît de sigură că are să iasă băiat?... Poate să fie vreo fată... zise Păuna cu amărăciune.

— De asta nici nu mă îndoiesc: este băiat! Nu vreau fată. Fetele pat ca noi, Păuno, se călușăresc sau rămîn însărcinate... Tile maică, se rugă Sabina, uitîndu-se în jos, nu te mai zvîrcoli, că o doare pe măicuța. O să ai timp să te joci cu ea... După toate socotelile, zise Sabina, se naște în april... între 20 și 25...

— Trebuie să fie bine să ai un copil, zise Pulcheria... suflet din sufletul tău...

— Tot ce-ți pot spune, dragă Păuno, este că de cînd m-am simțit plină de harul lui, nu mai sînt aceeaș femeie... S-a luminat ceva și cred că am un rost pe lume. Mă simțeam ca o actriță chinută de gândul unui rol pe care ar vrea să-l joace, fără să știe în ce fel de piesă va juca, într-o comedie caraghioasă, într-o dramă sau într-o poemă... zise Sabina ca pentru ea. Am adus cu mine într-un cufăr tot felul de pînzeturi... Ajută-mă să le croim. Stai să ți le arăt.

Din vestibulul chiliei, amîndouă femeile transportară pe masa de subț lampă cîteva teancuri de ștofe, cartele de nasturi de sidef, mosoare, juru-bițe de ață și de mătase.

— Hăinuțele i le fac albastre, și scutecel albe...

— Mi se pare că nu trebuiesc hăinuțe...

— De ce? Pieptărașele nu sînt hăinuțe?... Am ștofă pentru douăsprezece. Căițele le-am cumpărat gata, de la Paris. Deschide cutia. L-am luat și mantaua gata, ciorapii și pantofii.

Dintr-o cutie mare și turtită ieșiră toate acestea.

— E din cel mai fin molton. Ia pipăie!... Avem și glugă, ce crezi dumneata, Păuno? zise Sabina, ca din partea lui Vintilă, stropșind cuvintele și diminutivîndu-le pe toate. Cînd te gîndești că aici încape un căpșor! adaose Sabina, îmbrăcîndu-și pumnul cu o scufie de dantelă.

Ridicându-și lămpa către lampă și asemuind un copil, Sabina își îmbracă brațul cu mantaua de molton și-l jucă.

— Atâta va fi de mare omul meu cel mic. Aici e gușa pe care ăo pupă mama, aici e nasul pe care ă-l suflă mama, aici e burta pe care ăo gâdile mama. . . Uite și niște tăcioare mici de tot, pentru tîrligi. . .

De pe o margine de fereastră Sabina luă un vas cu flori uscate, de la Sfîntul Munte. Scoase mănunchiul de flori din el. Culcă urciorul pe mijlocul unui pătrat de pînză și-l înfășură cu trei colțuri peste pîntec, lăsînd colțul al patrulea slobo, pe subt o ceafă închipuită.

La vîrsta de douăzeci și doi de ani, în singurătatea unei camere dintr-un ultim etaj, Vintilă se uita la ursul din copilărie, așezat pe masa lui de lucru, prietenul și amintirea concretă. Dinaintea umărului deșuchiat și a ochiului de sticlă rămas intact, el își rînduia și amesteca, încă o dată, viața, ca un joc de cincizeci și două de cărți, *pasența* lui obișnuită, neputînd înțelege cum unele lucruri durează și altele se isprăvesc într-o armonie de șchiopătare și dezamăgire constantă. Îi părea rău că nu se lăsase în voia vocației creionului și a pensulei de școlar, înzestrate, între degetele lui sîrguitoare, cu darul liniilor vii și al culorilor mișcate. Căci minții lui de matematician încă nu i se înfățișau, nici după ultima lui diplomă, schemele existenței în cifre și formule, cu toate că dîndu-și seama de realitatea lor sintetică și extractivă. Văzul domina intelectul, ca ochiul inuzabil și auriu al ursului de lînă camera întreagă; din toate împrejurările îi rămînea o imagine, și toate sentimentele și ideile erau ca legendele epigramatice ale unei gravuri.

Înainte de a încăpea în viața detaliului impalpabil și de a și le face proprii minutele, orele și zilele celorlalți, în urzeala cărora firul lui deosebit era amenințat să se țeasă, să se răsucească, să se încurce, să se rupă și să se înnoade treptat; înainte de a și suprapune geometria personală pe figurile

clasice și curente în plan, cu suprafețele cunoscute și calculate, Vintilă simțea nevoia vârstei lui, de un contract personal cu lumea sau de o pravilă nouă, nehotărât între o filosofie de împărțire care și o concepție de răzvrătire, și sedus deopotrivă de amândouă, dar ținut încă la o distanță de fiecare din ele, de un delicat scrupul de vulgaritate. Personalitatea lui morală șovăia între tăgadă și abdicare, amândouă cerând neapărat un capital de bravură și o atitudine conformă pînă la capăt.

Perspectiva de care se temea inteligența lui critică era drumul mijlociu, unanim recomandat în manuale și de către oamenii concesiiei, favorabil succesului și parvenirii, dar iritant. Oamenii vin în viață cu urnele pline pe umerii drepecți. Atitudinea are ținuta eroică statuară, comună piscurilor înalte și molifșilor din dreptul lui Dumnezeu. Pasul lor calcă puternic și biruitor, și tinerețea le e bine primită de pămîntul care cunoaște piatra și fierul și prețul lor și, degustat de stîrvuri, se clătește noaptea în rouă și dimineata cu așternuturile de albituri ale zărilor copilărești, candidede. Dar urna cu mirodenii pure se pleacă la fiecare poartă, plecîndu-se umărul să intre. Pe fiecare prag depășit, încheietura gambei, sprintenă și dură, trebuie să se scoboare mai jos decît a însemnat-o frămîntătorul de inimi, de vîrfuri și de mîndrii, ca să poată trece statuia, și la fiecare prag s-a vărsat o lingură de sînge parfumat din urna de onix. Și dacă ai trecut de poarta întîia, se ivește poarta următoare, o nouă scară și o nouă poartă. Cine apucă drumul ușilor nu se mai poate întoarce și nu mai poate ieși din cuprinsul templului idolului din criptă. Și părăind că suie pînă la o zare, porțile scoboară. Toți cîți au străbătut curțile luxoase și înșelătoare au lăsat scris că idolul e o iluzie și că treptele și porțile duc în gol. Poți avea bărbăția să fugi neademenit de

strălucirea pragului în care ți se încovoiaie lancea și genunchiul?

Un dascăl de cifre al lui Vintilă îi spusese într-o seară, într-un oftat:

— Am venit, băiatule, întraripat, încărcat de aripi imense și grele, întinse pe orizont. Ți le doresc, fără a ți le povățui. Atît mai bine dacă năpîrlești de la sine, ca să te prezinți fără fulgi. . . Un vultur chel e primit ca o găină, și, ciugulind mei și porumb, i se modifică și ciocul. Eu a trebuit, ca să intru, să mă retez cîte nițel. Am ciorpîrit vîrfurile, am zmulș penele tari, și pe urmă a trebuit să-mi intru cu foarfeca în carne. Azi sînt ușor și pot să încap și pe gaura ușii, — dar nu mai fac două parale, învățat și ilustru cum sînt. Numai eu știu cît mă costă înălțimea batjocoritoare la care mă găsesc suspendat în vînt cu o sfoară. Ai să dai de visurile mele pe papura de șters picioarele, pe care o scutură servitorul în uniformă, dimineata, și de sîngele meu în scuipătoare. Ai văzut cum dispar azurul și carminul din tuburile de pictură? Prin strîngere de mijloc.

Vintilă s-a plimbat pe dinaintea porții înalte de bronz și mînerul unui clopot muzical atîrna pe marginea ei din dreapta, deasupra inscripției « Sunați ». El știa că poarta se va da în lături numaidecît, alunecoasă și dulce. Întinsese de cîteva ori mîna pînă la coada de aur și zmalț a vergelei verticale, și tot de atîtea ori a renunțat, strîngîndu-și pumnul și vîrîndu-și strîns în buzunar, ca un bolovan cu care ar fi voit să arunce.

O diplomă nefolosită luase loc în spatele ursului de lînă, și Vintilă zăbovea să o utilizeze, amînînd de la o zi la alta vizita oficială, care trebuia să-l așeze la locul meritelor lui, certificate negru pe alb. Porțile i se făceau tot mai mici, și banul lui

degenerase într-o monetă redusă la puncte. Îi treceau pe dinaintea mesei de lucru, ca într-un abur, rînduri de figuri ale foștilor lui colegi, rămași la jumătatea unui drum, întîrziți de un viciu sau prăbușiți de un alunecuş, cîteodată numai de un scuipat. Funcționari prost plătiți și acceptînd o viață de mucegai, lentă și garantată, într-o umezeală construită, sau împlinind un rol anonim în gazetărie, dormind pe mesele murdare de cerneală răsturnată și lîngă pensulele de cocă mîncată de șoareci ale personalului de expediție, vagabonzi ai incertului și ai fumului, măguliți cu amărăciuni impertinente. Idealul tuturor se distrugea între aperitivul de prînz și aperitivul de seară, între serii de țuici și de mezeluri. Camarazii inteligenți de la matematici, litere și fizico-chimice s-au pierdut în această inexpressivă boemă, tîrîți între cafenea, birt și hotel, în romantismul ei de expediente și perversități, cu tocmeli și diminuări, refuzate disciplinei dar acordate chelnerilor, slugilor de la bucătărie, portarilor și femeii de la privăți, ciupită din cînd în cînd de un pol împrumut.

Profesorii lui și de la alte facultăți vroiseră să anine însușirile lui de temeinicie la opera lor începută sau absentă, și spiritul lui s-a amuzat cu o înhămare energică la munci din specialități necunoscute, egal de teafăr și de clar pentru dificultățile contradictorii. A cunoscut savanți cu o reputație făcută cu o conferință scrisă de un student muritor de foame, și repetată cu prestigiul intonației severe timp de cincisprezece ani; a descoperit secretul studiilor laborioase în cîte cinci volume, necitite, însă riguros necesare bibliotecilor dintr-un paragraf de buget, și a cunoscut, pe la lipitură, jucăriile lustruite, de tinichea, individualitatea adevărată a unui cîrd de aristocrați ai marelui învățămînt. Un profesor, care

l-a ales să-i fie secretar, l-a trimis în piață după un kilogram de pește, lăsîndu-i tramvaiul în sarcina lui.

Repudiînd boema prin educația dreaptă și curată a Sabinei, care s-a întovărășit cu muncile, cu sensibilitățile și cu gingășiile lui timp de douăzeci de ani, Vintilă întîrzia să se plaseze, din pricina aceleiaș educații, învecinată cu activitatea profesională pe latura demnității.

«Trebuie să intru? trebuie să trec înnainte și să rămîn pe dinafară?» se întrebă Vintilă. Poarta din dreptul treptelor îl invita: «Sunați», și literile inscripției păreau că la fiecare nouă trecere pe dinaintea intrării cresc nemăsurat, pînă la căpătarea unei voci imperative și seducătoare.

Povestea cu aripile și cu sîngele a profesorului, pe care îl iubise mai mult, se potrivea și cu șoimii, dar și cu vrăbiile și porumbieii. Nici o aripă, fie cît de scurtă, nu putea să zboare pe deasupra porții, căci pasările cerului, venite de sus, nu găseau nici streășina slobodă pentru cuib. Un servitor cu o prăjină doboră de două ori pe an improvizățiile de paie și fulgi cu ouăle rîndunicii. Zburătoarele trebuiau să intre ca tîrîtoarele, pe jos.

«În societate s-a întemeiat o elită a mijlociului, creată pe linia contrastului dintre negru și alb, se gîdea Vintilă, ca un tînar care nu poate păși înnainte fără o stabilizare de principii. Dacă asta e criza tinereții, nevoia de a hotărî extrema sau mijlocia în care să te edifice, sînt în plină criză și temperatură. Cei care nu mai caută pe Dumnezeu în pubertate, ca să-l afirme fervent sau să-l hulească, sînt în căutarea unui chip sufletesc foarte apropiat de el. Îmi trebuie o credință, și, ca orice credință, ea nu se face cu ouă, ca un cozonac, și mi trebuie o jertfă.»

Vintilă se găsea de acord cu toată generația lui, născută dintr-o dată, prin fenomenul inexplicabil

cabil al strămutării, cu o pasiune pentru gândul crud și pentru adevărul urmărit cu prinzătoarea și cu săgeata. Ea nu mai cerea nimic, respingînd autoritatea dreptului de a împărți gradat și limitat și socotindu-se așezată deasupra cîntarului în funcțiune pentru drămăluirea miligramului de licărire interioară. Vroia să înlocuiască lumea găsită la cîntare, grătare și site, cu lumea ei, prîcepută să discearnă și să cumpănească. Asta nu era o credință, siguranța în preciziune? Ba da! În orice caz, un drum de umblat pentru descoperirea unei credințe. Generații eroice, fără frica zilei de mîine și a ceasului de azi, voinici negri sau albi, care nu vor cere vieții să-i facă șchiopi, cocoșați, obezi și lași, nici albi, nici cenușii, incolori și neutri, cu surîsul lat, cu mîna moale, rahitici suflați și ologi fericiți.

«E un noroi adînc, de mațe și bojoci, se gîndea Vintilă. Nu se poate umbla pe deasupra lui: primejdie de înnămolire. În mocirla cimitirului dezvelit nu mai avem ce căuta. . . Și problema se pune acum, la douăzeci și doi de ani, nu mai tîrziu. Peste cinci ani plecăm la băi, ca să ne căutăm de rinichi, peste cinci ani năravul s-a făcut și vom ajunge să apărăm scuipătoarea și latrina.»

Portretul Sabinei se uita la el din rama de lemn de pe masă, cu ochii aceia ciudați cu care te urmăresc portretele de jurîmprejurul lor, — ceea ce însemnează că în portret intră totdeauna ceva din model și se păstrează nealterat. El îi spunea că Vintilă gîndește drept și că jertfa ei se găsește în jertfa lui, pe care este dator să o ducă la capăt. Și de vreme ce trăise o viață întreagă sculat împotriva destinului, a se strecura pe o potecă a drumului drept, ocolind viforul și arșița, însemna să-și piardă semnul și accentul și să suporte o mulțumire de sine torturată, o stare sufletească slută.

— Mamă! șopti Vintilă cu lacrimile pe obraji, sigur însă și dezamăgit că, dacă-l vede, ea nu-l mai poate auzi. Martor și el, ursul, căruia i se întorsese capul din sforile grumazului ostenite, își arăta partea oarbă a feței, din care căzuse ochiul de sticlă încă din timpul copilăriei lui Vintilă.

Lîngă portretul Sabinei sta pe masă, cu gura în jos, singura bijuterie ce-i mai rămăsese mamei lui: un degetar de fier, inelul ei de alianță nezdrușcinată cu copilul. Vintilă își puse degetul mic în sfînta lui încăpere. Aproape douăzeci de ani un deget al mamei lui trăise acolo, muncindu-se să întovărășească acul la fiecă împunsătură. În ciutura minusculă a degetarului, Sabina și-a scos, picătură cu picătură, sîngele, pe care l-a turnat ca un mir în viața lui Vintilă.

— Nu mai e viu nimic pe lîngă mine!

Și era în seara Noptii Sfinte de Crăciun. O pîl-pîlă ca de mătase, care se culcă și se ridică, își pierdea flacăra și și-o regăsea în vatra sobei. Colinș de mari de vînturi, vînturi strînse la depănatul zăpezii, alunecînd în bumbace groase prin războaiele viscolului de la fereastră, cîntau un psalm al morților și al demenței zguduind păreții. Vintilă asculta chiotele lungi și mugetele de buhai ale dezordinei, simfonie cu tropote și valsuri, îndulcite cîteodată pe o singură strună de lied, repede ruptă de un horcăit de arcuș uriaș. Arătările vechi ale lumii se uneau cu corurile slăbănogilor, ale nebunilor și ale strigoilor, ca să cînte sau să plîngă, să rîdă în hohote sau să se vaiete. Diavoli spîni, viermii văzduhului, Lucrul cel ce umblă prin întuneric, dihania, ispita, jivina, țapul negru, jigăniile vrăjite, dimpreună cu toți cîți se canonesc de două mii de ani în Iadul răcit, în fierbințelile lui nesuferite, de un îngheț, aveau învoire să li se dezlege lanțurile, să fie aruncați din ruguri

și din fierturi afară, în uragan, ca să petreacă o noapte de ațîțați și de orbi.

Geamurile ferestrei înfloriră deodată și, făcîndu-se întuneric, acantele și finicii sticlei înviau trandafirii în căderea și ridicarea flacării din foc, în agonie.

«Astăseară, venea Moș Crăciun», își aminti Vintilă, simțind în sufletul lui un leșin de prunc, căruia Unchiașul nu-i aduce în traistă nimic.

Din tumulturile gîndului, îl trezi o zgîrîtură n- ușe, care se repeta, și un scîncet. Deschise ușa în golul scărilor ce scoborau spiral în frig și întuneric. . . Un cățel intră sfios în odaia lui, pășind cu băgare de seamă, cu ochii ieșiți din cap ridicăți spre ochii lui.

— Cine te-a trimis, Cuțcuț? întrebă Vintilă cu vocea blajină, care merse la inima cînelui. Mama, sau Moș Crăciun?

Gonit pe străzile orașului de bicele troznite și de pocnetul vîntului, cîinele își căutase un adăpost în turlile scării, și, mirosind întunericul de subt uși, ajunsese la lumina pragului lui Vintilă. Zăpada înghețase pe blana lui derizorie, mărunță, și coada îi atîrna ca un băț de gheață, greu de ridicat cu o singură articulație slabă. Se scutură de toată zloata lui topită, care curgea vînată de-a lungul picioarelor. Era un cățel alb, de mahala, fără naștere și fără figură. Un cîine bătut de toți cîinii, alungat de la toate brutăriile și măcelăriile, lovit cu picioarele, croit cu stinghiile, și care, dacă poate trăi o iarnă întreagă, îl duce foamea și patima firii lui de a găsi stăpîn, din curte în curte, din gunoi în gunoi, în gunoaiile sărace ale sărăcimii, unde proprietatea murdăriilor aparține cîinilor tot atît de flămînzi înșă mari și înzestrați cu o falcă mai lungă, cu măsele mai tari și cu labelle mai grele. Desfăcută de povara ei de noroi înghețat, o coadă ca de tingire se legănă a bucurie.

Încă o sforțare, și ea își regăsi elasticitatea, urcîndu-se în aer încovoiată.

— Urît mai ești, măi băiete! îi zise Vintilă. Și te uiți așa. . . Și tare ai suferit pînă să ajungi la mine. O să te botez Mocățun. Îți place? Tot ai tu ceva de Moș Crăciun. Și ți-o fi și foame?

Vintilă îi dete merindele rezervate pentru o cină frugală, pe colțul mesei, între urs și degetar. Și-i puse apă într-o farfurie de scrum. Și-i zise:

— Te-am adoptat.

Mocățun se puse să latre ostentativ.

— Să nu fii gelos, zise Vintilă. Nu e cîine, e urs. . . E ursul meu, pe care te rog să-l respecti, ursul meu din copilărie. E artificial. Ca să mă crezi, na: miroase-l. Ai văzut? E de bumbac și lînă. Și n-are sex. În casa asta nimeni nu are, afară de tine, după cum te văd. Și mai ține și haina asta și pune-te să dormi. De cînd n-ai fi dormit, sărăcane!

«Cred că mi-aș exprima mult mai bine și mai plin gîndurile și simțirile, își zise Vintilă, cu pensulă și vopsele. . . Hîrtia e petecată, pana prea mărunțică, cifrele sînt mecanice, și cuvintele trebuiesc aprinse pe dedesubt, ca să poți vedea înlăuntrul cu un ochi închis. Aș începe cu viața, pe un panou mare, în care obiectul poate să fie văzut din față, dintr-o dată. . . Oameni în trecere pe o cîmpie lungă, singuratecă, unul pe lîngă altul, ca într-o noapte de Paști, cînd se întorc de la Înviere. . . Cel care vine își aprinde crîmpeul lui de ceară de la cel care se duce, și înmulțește lumina. . . Cîmpia e plină de luminile ce umblă și călătoresc, și oamenii nu se mai văd din întuneric. . . Buretele negurei i-a bătut ca pe niște ființe vapoase. . .

Ca să nu-l trezească pe cîine, care dormea, cutremurat de visul de fericire și teroare al cîinilor, Vintilă, închizînd lumina, ieși pe vîrfurile picioarelor și întoarse cheia în ușe, cu băgare de seamă.

— Domnule Voinea, zise brusc doamna Șileriu, sculându-se pe un cot între perini. Persoana dumneata poate ai văzut că mă interesează... De ce dai atât de rar pe la noi?

Vintilă puse pe masă cărțile pe care i le aducea, de citit, luând loc lângă bolnavă.

— Naș putea să răspund, sărut mîna. Poate că teama să nu vă «deranjez».

— Un verb care nu se găsește în vocabularul meu. Aș fi voit să te mai văd.

Nici lui nu-i plăceau cuvintele obligatorii. Vintilă deschise foile unei reviste ilustrate și, întorcându-le pe cotor, întinse revista cu pagina de la mijloc dată peste cap.

— Vreau să vă arăt o expoziție de păpuși de Crăciun. Nu știu ce să zic, dar parcă meșteșugul cîrpei a lăsat în urmă arta bronzului și a pietrei... Uitați-vă puțin la figura din dreapta, de sus. Un maimuțoi necăjește un iepure roșu. Încă n-am văzut ceva atât de caracteristic...

Vintilă surprinse încă o dată, pusă pe el, căutătura neliniștită a doamnei Șileriu. Se simțea stîngaci. Bătrîna își ajustă ochelarii cu acea mișcare de rafinament a mîinilor, care adăogă la spectrul colele rapide ale gestului o variantă expresivă.

Maimuțoiul și iepurele puteau într-adevăr să inspire o teorie și să dea naștere unei controverse de atelier, dar doamna Șileriu, care aștepta pe

Vintilă nerăbdătoare, de vreo trei săptămîni, nu avea timp să atace concepțiile clasice ale sculpturii.

— Ia uită-te în ochii mei, domnule Voinea! zise doamna Șileriu.

Susceptibil și pus ca în fața unei bănuieli, lui Vintilă i se aprinse obrazul.

— Vrei să te scoli puțin de pe scaun?... Fă cîțiva pași spre ușe... Rămîi nițel așa... Șezi, te rog... Vrei să ridici puțin bărbia?

Vintilă era contrariat, ca de un ochi de fotograf, de croitor și de antropologist...

— Dacă mai dați un ordin, zise Vintilă, dați-mi! să plec...

Lui Vintilă îi trecu prin minte, într-o secundă, o sumedenie de posibilități, acordate cu fantezia illogică și obscură a omului cu care s-a întîmplat să stai de vorbă într-o zi. Se gîndi și se simți prost să nu-i fi rămas bretelele atîrnate, să nu-i fi căzut un ciorap, să nu i se fi umflat o ureche, să nu-i fi ieșit pe undeva o gîlcă. Dar un surîs lupta pe figura bătrînei ca o văpaie instabilă de candelă în întuneric, cu o vîlvătaie neagră. Își cercetă într-ascuns și cu stîngăcie ordinea costumului. Își aducea aminte, cu tenacitatea și insistența imaginilor amare și obscene, din copilărie, că un doctor, chemat în grabă la patul lui cu zăbrele, venise descheiat, și că pe cînd își făcea grav lecția de sănătate, emițînd principii de circumstanță, prestigiul științific era ridiculizat de un cocoloș alb de cămașă ieșită din pantaloni.

— Extraordinar! zise bătrîna.

— Ce poate fi atât de extraordinar, doamnă Șileriu?

Doamna Șileriu nu mai răspundea, obsedată, ca în descifrarea unui text de demult.

— Întoarce-te nițel de profil... Prea mult... Așa! Stai așa...

— Doamnă Șileriu, am impresia că joc într-un film și că mă cîrmuiește un regizor satiric... Am făcut ceva?

Bătrîna căzu cu ochii în palme, ca o ghicitoare, și făcu o mișcare, scoțîndu-și fața din mîini, de spălare cu apă rece.

— Nu. Nu. Cred că e o eroare.

— Hotărît că e o eroare, doamnă. Nu mă știu vinovat de nimic.

— E cu neputință!

— Desigur că nu e cu putință, doamnă!... Cum s-ar putea să fie cu putință!... Aproape că nici nu m-am mișcat din casă în ultimele săptămîni.

— Iartă-mă, domnule Voinea, sînt torturată de halucinații. Ar fi de necrezut. Nu, domnule Voinea, nu se poate... Nu este așa? Căci dacă ar fi așa... O, dar nici nu mă pot gîndi...

— Vedeți, mă țineți de rău că viu prea rar pe la dumneavoastră, și mi se pare că vin prea des, stimată doamnă.

Doamna Șileriu părea că n-aude nimic, pietrificată într-o atitudine fixă.

— Mama dumitale a murit, — nu este așa? — abia de doi ani, zise bolnava.

Vintilă înlemni. Nu se aștepta. Îi veni să plîngă, să rîdă, să strănute și să se lovească în cap cu pumnii, — toate odată, într-un fior de alienație mintală conștientă. Abia putu răspunde:

— Da, de doi ani, doamnă... Și se mai căzni să dea și acest răspuns de revoltă: Dar nu văd, să mă iertați, nici un raport.

— Nici nu s-ar putea să fie vre unul... E cu totul exclus... Natural, domnule Voinea, natural, domnule Voinea, răspunse cu goluri între silabe doamna Șileriu, cu căutătura înțepenită pe mîinile cu degete lungi, subțiate, ale lui Vintilă.

Ridicată din spate între perini, mai mult de o însuflețire decît de puterile fizice istovite, bătrîna se clătina palidă, și Voinea sări din scaun să o ție.

Dar simțîndu-i mîinile pe umeri, doamna Șileriu zîmbi cu ochii închiși. Îi reținu o mîină în mîinile ei uscate, mîngîindu-și-o pe deasupra.

— Rămîi puțin așa... zise bolnava. Îmi face bine...

Și cînd se întîlniră de aproape ochii ei cu scăpărarea umedă a ochilor lui Vintilă, ea și-i strînse, dete un țipăt și căzu în nesimțire. Vintilă îi duse la buze paharul cu apă de pe masa de noapte. Deșteptîndu-se bătrîna, din ceea ce păruse că a fost un înec, mîna ei slabă netezea lin părul lui Vintilă. Două rîuri de lacrimi alunecau, pe sub ochelari, pe maxilare, pînă în dantela gulerului cămășii de noapte.

Vintilă făcuse cunoștință cu doamna Șileriu prin fiul ei, un magistrat, într-o librărie, unde cititorii, cunoscuți și necunoscuți, răsfoind cărțile, zîmbesc unii la alții, ca între florile unei grădini copiii, jucîndu-se cu cercul și mingea. Prietenii sau nu se fac niciodată sau se impun subit, prin intuiții ca de metempsihoză, care compun doi oameni numaidecît și-i leagă, după ce și aprind țigările unul de la altul, să plece la braț și să-și vorbească în regimul singular. Rezervat și distant de obicei, Vintilă se simți atras de judecătorul Ștefan Șileriu, un tînăr de vîrsta lui, cu aceeași simpatie instantanee care îl împinsese pe judecător către el. Ei se loviseră cu aripile, ca doi bondari într-o floare de heliantă, opriți odată dinaintea unui exemplar al *Gîndirilor* lui Pascal. Cu scuzele politetei se prezintaseră unul altuia. Coincideau în preferințe și gusturi, și ieșiră din librărie împreună, străbătînd cîteva străzi înainte și înapoi, prinși într-o

convorbire care îi împrietenii cu fiecare pas mai mult și făcea despărțirea dificilă.

— Aș vrea să te cunosc și mama, propusese Ștefan Șileriu. O femeie extrem de inteligentă și care o să te fărmece. Vino și prânzește la noi. Ea nu o să poată participa la masă. Biata femeie, paralizată din mijloc, stă în pat de la moartea tatălui meu, pe care l-a iubit neobișnuit de mult. Ai să găsești înconjurată de cărți. Citește zi și noapte și are o luciditate intelectuală excepțională. Pascal e pentru ea. Vream de mult să îl dau într-o ediție ca asta.

Magistratul văzuse bine. Bătrâna doamnă Șileriu i s-a revelat lui Vintilă ca un mister admirabil. Distanța ei de mare cucoană și simfonia ei sufletească l-au cucerit atât de puternic, încât Vintilă nu se mai putu despărți ușor de orele petrecute cu bătrâna și care deveniseră o supremă nevoie. Infinit informată, numeros documentată, doamna Șileriu era și miraculos de just tălcuitoare. Primei vizite i-a succedat a doua, sentimentele și nuanțele au corespuns, bătrâna prețuia pe Vintilă. Dar doamna Șileriu și-a pus în convorbirile cu Vintilă ochelarii pentru întâia oară în ziua de după Crăciun, când fiul Sabine, ducându-i urările lui de Anul Nou, i-a izbit încă o dată și decisiv atenția cu o intonație de voce revelatoare. El ieși precizat din ceața în care îl zărise pînă atunci abia, privirea focoasă și totuși stinsă a bătrînei.

A doua zi de Crăciun era liniștită ca o bibliotecă, și după prânz — întinsă ca o pustietate, în care doi prieteni fac drum împreună prin buruienile înflorite. Masa sfîrșise și Ștefan Șileriu plecă de acasă, lăsându-și mama cu prietenul de vorbă.

— Sînt nevoit să fac o vizită și vă las, zise tînărul Ștefan, roșindu-se, pe cît era de mare și de spătos, ca o fată mică, prinsă cu o cireașă în gură.

— S-a logodit de Sfîntul Niculaie, explică bătrîna, pe cînd frumosul ei băiat, o figură clară și o privire onestă, închidea ușa. . . E un băiat bun și curat și mi place și fata: teafără, binecrescută și frumoasă. . . Aș fi vrut să nu se însoare de pe acum, dar m-am gîndit mai serios: tinerețile trebuiesc împletite la timp, și simpatiile împiedicate să se izoleze. . . Și, pe urmă, dacă dispar eu, n-aș vrea să las după mine dîre de lacrimi. . . Dragostea de mamă se strămută în dragostea de soție, și pierderea ei lasă golul mai mic. . . Dacă așa e viața?! zise doamna Șileriu, simțind suspinul stăpînit al lui Vintilă.

Vintilă se simțea moralmente transfigurat în fotoliul doamnei Șileriu și dinaintea peizajului ei sufletesc, și ar fi stat toată viața săi asculte bătaia inteligenței, ca mașinăria unui ceasornic de turn. Scufundat ca într-o baie caldă, tonificat în toată făptura lui și macerat ca o rădăcină sălbatecă în fundul unui vas de cristal, într-un alcool parfumat, el trăia o descompunere leneșă și dulce, de nori albi, dintr-un cer albastru, ca în ambianța unei vieți viitoare, emancipată de contact.

Dialogul l-a intrigat peste măsură, neputînd și la ce anume trebuia să-l refere.

— Să nu vă mai emoționați așa, doamnă Șileriu. În situația dumneavoastră este singurul lucru care trebuie sistematic evitat. . . Vă simțiți mai bine? Mai luați o sorbitură de apă. . . Și să vorbim de Pascal, cu toate că mi-ați rămas datoare o explicație. . . Credeți, de pildă, că se poate ca un copil să descopere la doisprezece ani geometria euclidiană, așa, fără studiu și fără ajutor? zise el, ca să schimbe orientarea.

Doamna Șileriu își urma neconținut ideea, întreruptă de leșin.

— Mi-a fost rău: te rog să mă ierți. Nu mi place să dau reprezentării, dar m-apucă uneori în mijlo-

cul vorbeii. Aș mai fi vrut să te întreb tocmai ce fel de Voinea ești dumneata. . .

Doamna Șileriu nădăjduia că bănuielele ei secrete nu vor primi confirmare.

— N-ai putea să precizez prea mult, răspunse Vintilă. Chestiunile în legătură cu originile noastre turburau atât de vizibil pe mama, încât am înțeles că trebuiau evitate. Am iubit-o afară din cale de mult și i-am respectat susceptibilitățile cu de-a măruntul. Totuș, m-am întrebat. Am căutat o urmă. . . Pot să vă vorbesc deschis: e una din suferințele mele gingașe. Nu știu nici până azi exact cine a fost mama. Ea m-a pus de foarte multe ori pe gânduri, și n-ai voi s-o jignesc nici în suvenire dacă aș afirma impresia ce mi-a rămas. Parcă mi-a ascuns totdeauna ceva. . .

— Dar tatăl dumitale? . . . dacă mi este permis. . . întrebă doamna Șileriu, tot nedumerită, și căutându-și un echilibru în nedumerirea ei, încă încâlcită.

— Zicînd «originile», le-am adunat pe toate la un loc. . . Despre mine personal aș putea răspunde, cu legitimațiile Noului Testament, că sînt fiul lui Dumnezeu. . . Nu mă prea mîndresc cu această mistică genealogie. Ba aș mai mărturisi că dacă-l iubesc în taina sufletului meu pe Iisus, atît cît îl iubesc, este pentru că-l asemăn cu mine. E singurul meu punct de sprijin, fratele și sfîntul tuturor copiilor fără tată. . .

— Crezi în Iisus? zise doamna Șileriu, căutînd la rîndul ei un derivativ.

— Cum să nu cred? Viața noastră e un tumult de reflexe de asemenea oglinzi. Cu cît este mai de necrezut, cu atît crezi mai mult. Vezi și tu ști.

Doamna Șileriu i-ar fi pus capul pe genunchii ei și i-ar fi păstrat lîngă ea, ținîndu-și mîinile înfășurate pe frunte.

— Dă-mi nițeluș mîna, maică. . .

Era să-i zică «mîna ta».

Doamna Șileriu privi adînc în palma lui, o întoarse și privi unghiile, deschizătura degetului mare răsturnat, și, dedesubtul călcîiului stîng de la mîna, din prelungirea degetului mic, dedesubt de tot, la încheietura palmei, descoperi, tresărînd, o aluniță. . .

— Avea și mama. . . dumitale o aluniță aci?

Bătrîna se aștepta să nu-și mai aducă aminte, pentru ca echivocul să dureze.

— Da, o avea și mama, cît un bob de linte. Ei îi sta frumos. . .

Bătrîna închise încă o dată ochii și încă o dată șovăi.

— Nu, nu e nimic. . . Un mic în nec fără însemnătate, maică, zise bătrîna.

Vintilă sărise din nou de pe scaun, scoțîndu-și mîna din mîinile doamnei Șileriu.

Amețeala îi aduse iarăș rîurile de lacrimi pe față. Îi tremura buza de jos.

— Cred că e momentul să mă duc, doamnă, zise, sculîndu-se, Vintilă.

— Vrei să te duci. . . Bătrîna se uită la el resemnată, dezolată, ca o amantă.

— O să-mi permiteți, doamnă, să-mi iau un pachet, pe care l-am pus deoparte în sufragerie. . . Mă așteaptă acasă un cățel flămînd.

— Un cățel! . . .

Doamna Șileriu avu un involuntar zîmbet de bunătare.

— S-a prezintat în noaptea de Crăciun, pe viscol, și mi-a bătut în ușe. Și l-am primit. Corbul lui Allan Poe vorbea. Cățelul meu tremura de foame și plîngea de frig. . . Trebuie să-i duc ceva să mănînce.

— Dar ai să te întorci, nu este așa? . . . se învioră doamna Șileriu.

— Când veți binevoi să mă mai primiți, voi veni bucuros. . .

— Astăzi! . . . zise bătrîna, deodată hotărîtă.

— Astăzi, însemnează să mă duc și să mă întorc. . . Se face seară și mă tem. Vă obosesc prea mult. Odihniți-vă pînă mîine.

— Numai decît! răspunse doamna Șileriu. Te rog. . . Nu mai pot să stau singură de aci nainte.

De aci nainte! De ce de aci nainte? Vintilă simți ca o scînteie de întuneric străbătînd, mută, din odaie prin el.

— Du-te, dă-i cățelului să mănînce și întoarce-te. . . Știi ceva? Adu și cățelul cu dumneata și lasă-l la noi. Să stea lîngă mine și să-mi tie de urît. . . Ești bun să suni de trei ori?

Apăru slujitoarea, o femeie mărunță, slabă, negricioasă, legată la cap, ca dintr-alte timpuri. De cum deschise ușa și dete cu ochii de lumină, ea făcu o jumătate de pas înapoi, fascinată. Se fîstîci, se învîrți o dată de-aînduratele, ca și cum vroia să plece înnainte de-a intra. Se mai întoarse o dată cu spatele și fața, bîjbîind și căpie, în crăpătura ușii. Clipi de cîteva ori exagerat și caricatural, cu toată pielea obrazului și cu toată fruntea, o dată cu pleoapele, ca o mască. I se lipeau ochii și se silea să și-i dezlipească, zmuncindu-și fizionomia și ciulînd. Și rămase cu gura atîrnată de buze, uitîndu-se la Vintilă.

— Am auzit că s-a întors mașina, porunci doamna Șileriu. Spune-i, Catinco, șoferului să ducă pe domnul în oraș. O să se întoarcă tot cu domnul. . . Adu și un pachetel din sufragerie.

— Vă sărut mîinile, doamnă, dar nu trebuia, zise Vintilă.

— De aci înnainte o să măscuți, cînd îți voi spune ceva, și pe mine. Du-te acasă și vino cu cățelul.

— Mașina e gata, zise Catinca. Poftiți.

După plecarea lui Vintilă, Catinca se întoarse în camera doamnei Șileriu.

— Cuconiță! strigă, ca de o descoperire, Catinca. Cuconiță! Cum seamănă conașul cu domnișoara Sabina!

— Hai, Mocățun, mulțumește frumos doamnei Șileriu. . . « Am mâncat, doamnă, cît șapte și am făcut, să mă iertați, o burtă! . . . Nu vă uitați prea de aproape: sînt urît și caraghios. Îmi atîrnă capul, că e prea mare și greu, dar am o inimă de înger. . . Tocmai cînd muream de oboseală și foame, am nimerit la domnul Vintilă Voinea, doctor în științele matematice, str. Fîntînii, nr. 7, etajul VI, *tout à l'égout*, electricitate și parchet, — și se pare că n-am nimerit-o așa de prost. . . Atîta prieten mi-am făcut și eu în lumea asta: un om, care nici el nu e om de tot. »

Cățelul înainta pieziș, împiedicat de mădulare contradictorii de coropijniță, și ochii lui cu pleoape roșii, parcă bolnăve de o fostă oftalmie, se uitau în lumina mare a odăii, strînși ca de o miopie intelectualizată.

— « Mocățun e un derivat canin al lui Moș Crăciun. . . Sînt un fel de pui de unchiaș și am venit la domnul ăsta de Crăciun. Ah! Ce rușine mi-e de coada asta cît o prăjină. . . Dar ce pot să fac? Starea civilă mi-e foarte încurcată. Tata o fi fost de un soi și mama de altul și m-oi fi născut pe cine știe ce măidan. »

Prin coatele doamnei Șileriu trecu un fior, care-i strînse coltucele de corp.

— Am pregătit pentru dumneata perina asta, la piciorul patului. . . Vînoace, Cuțcuț. . .

N-ai să te mai muți de aci pînă nu m-oi muta și eu. . . zise bătrîna. Domnul Vintilă o să vie în toate zilele să te vadă, n-o să-ți fie prea mult dor de el.

Mocățun rămase nehotărît în mijlocul odăii și intimidat ca un școlar dinaintea unei comisii.

— Fără autorizația mea expresă cred că se simte dator să ezite, zise Vintilă. Cîinii aceștia lipsiți de rasă au o concepție morală complicată. . . Ia-ți în posesie culcușul, tinere, nu mai sta la gînduri.

Vintilă bătu încet perina de creton cu palma, dîndu-i să înțeleagă ce avea de făcut, și cîinele se culcă. În mai puțin de un minut nu se mai auzi decît sforăitul lui infantil. Cățelul își luase rolul în primire.

Partenerii, unul din pat și celălalt din fotoliu, se contemplau ca la un joc de șah invizibil, așteptînd care din doi mută întîi. Se petrecea o tăcere de panică și de concentrare. Gîndul personal abia sent părea să aparție obiectelor și umbrei dintre ele, emanat ca o miasmă din încetarea vieții.

— Te rog aprinde lampa mea de citit și stinge-le pe cele de sus, zise doamna Șileriu.

Becurile plafonului eliminate, conul de lumină al lămpii, de pe masa cu flacoane a bolnavei, mărginit în pîlnia unui abajur opac, dădea interiorului o atmosferă difuză, cu funinginișuri de stampă.

— N-ai vorbit niciodată de trecutul dumitale. . . șopti, cu un accent venit din turburările sufletului, doamna Șileriu, și ca și cum l-ar fi cunoscut de patruzeci de ani și iar fi imputat o datorie.

Era o voce de mamă, asemuitoare cu o voce de rănit și cu vocea unei amante. Vintilă scruta patul, ca un mormînt. Simțea în jurul lui ceva enigmatic. I se părea că auzul îi mai fusese atîns de sunetul acestor șoaapte ca de flaut.

— Viața mea, doamnă Șileriu, nu poate fi numită un trecut. Dacă ar avea vre un înțeles, îl are numai pentru mine. . .

— Ți-aș răspunde că e cazul tuturor vieților noastre. Vreau să o cunosc cu desămănuntul pe a dumitale.

— Am încercat să mi-o re trăiesc în scris. N-am izbutit. Lucrurile pe care le-am trăit autentic au rămas, în cuget, intacte, dar se pulverizează îndată ce apropii, ca niște lingurițe, cuvintele de ele, sau se multiplică spumegate și dau pe dinafară. Nu cred că e vorba numai de o inaptitudine personală, trebuie să fie și altceva. Este foarte probabil că nimeni nu utilizează în scris, nici chiar Jean Jacques, materialele personale nealterate cu imaginația, care le conferă valoare publică și le trece dincolo de sine. În loc de viață iese biografie. . . Poate cineva să vadă în sufletul și în viața lui pentru alții?

— Să mă căznesc să te ajut și eu. . .

— Nu v-ar interesa, de pildă, anul nașterii, data uscată, cifra anonimă.

— Ba dimpotrivă.

— Una mie nouă sute.

— Fiul domnului? . . . strecură în limbaj de grefă, dar foarte atentă, doamna Șileriu. — Avea nevoie de date.

— Țineți să insistați? . . . Parcă v-am spus. . .

Doamna Șileriu voia o confirmare cu litere scoase dintr-un act oficial, a certitudinii, încă de viață de o speranță.

— Și al doamnei? . . . rosti precis doamna Șileriu, cu un ton zgîriat, ca de diamant pe sticlă.

O pudoare care făcea din sentimentele lui niște religii, opri răspunsul lui Vintilă. Numele mamei îl păstrau sufletul și pământul și era o a opta taină a lui personală.

— E singurul meu bun adevărat. . . Mi se pare că, scoțîndu-l din întunericul și prestigiul lui, l-aș micșora și l-aș pierde. Sufletul ce iubește ascunde.

Doamna Șileriu ar fi preferat stării de confuzie în care o scufunda din nou tăcerea lui Vintilă, descoperirea unei realități dramatice.

— Dacă te-aș întreba cum era mama dumitale, aceeaș căință te-ar împiedica să răspunzi?

Vintilă rămase gînditor. Acest «cum» i se părea vast și înmîit și nu știa cu ce diviziune a lui putea să înceapă.

— Aș răspunde, ca pictorii, cu mîna, într-o linie prin aer: Frumoasă!

— Vorbești de mama dumitale? zise doamna Șileriu.

— De cine aș putea să vorbesc?

— Era așa de frumoasă?

Doamna Șileriu închise ochii un moment.

— Uzat de toate corvezile, cuvîntul nu îndestulează forma cu care îl însărcinezi să se îmbrace. Gura, ochii, mîinile, corpul, sufletul, predestinează femeile unei singure ostilități și biruințe. . . Mama nu a semănat cu nici o femeie din cîte au fost și sînt și nici viața ei nu putea să semene cu viața nici uneia din ele: viață ferită de bucuriile și suferințele comune, substanță din tot ce se găsește risipit și fragmentat în realitatea variată a existenței cunoscute și visate.

— A fost doar mama dumitale! zise cu femininitatea ei doamna Șileriu.

— Ați putea crede că e multă literatură în cele ce vă povestesc. . . E o strictă și zdrobitoare realitate. Sînt covîrșit și anulat, — și e toată mulțumirea mea că respir exclusiv în golul pe care mi l-a lăsat Ea. Nu e numai mama mea, e toată iubirea mea, tot gîndul meu, idolul meu total. . . Vă rog să mă credeți cît nu se poate mai sănătos organizat pentru viața animală. Nu o trăiesc însă, nu o pot trăi. . . De cînd a murit, viețuiesc, ca și pînă în secunda în care nu iam mai văzut ochii lucind, cu mama; nu cu mormîntul ei, cu

viața ei. N-a suferit niciodată, nu s-a plîns niciodată, nu s-a desfătat niciodată, n-am văzut-o măcar dormind. . . O singură dată. . . atunci cînd a murit. Dar eu cred că nici nu a murit. Poate muri cineva . căruia aparență de aspect e compusă din tot ce-i mai pur și mai nefinit? Dar mama nici nu a îmbătrînit, doamnă Șileriu. Bănuiesc că am înmormîntat numai hainele Ei și că Ea se află și azi undeva, evadată dintre oameni. O caut. . . Trăiesc cu visul că o s-o găsesc și că o să-mi ceară iertare. O să se întoarcă acasă, să ducem viața înnaînte amîndoi. . .

— Unde ați trăit voi? . . . întrebă doamna Șileriu, retractînd imediat familiaritatea.

— Puteți foarte bine zice « voi », doamnă Șileriu. . . E și mai frumos. Am trăit aci, în oraș.

— V-aș fi văzut. . .

— Cum să ne vedeți și cum ne-ați fi deosebit? O cucoană cu un copil de mîină, și mai tîrziu o cucoană cu un tînăr de braț. . . Asta se vede des. Fiînd student, camarazii mă credeau însurat. Ea venea și mă lua de la universitate, asista la unele cursuri. Profesorii au crezut că eram fratele Ei. La optsprezece ani ai mei, ea părea de șaisprezece.

— Dar ce bine s-a conservat! zise ca pentru sine bătrîna, cu cochetărie.

— Eu cred că era mai tînără cînd a murit decît atunci cînd m-am născut eu. . . Ceea ce îmi lipsește cumplit e sărutarea ei din pragul ușii, de la plecare, îmbrățișarea ei de la școală, după cursuri. De patru ori pe zi îmi lipsește și nu mă pot deprinde. . . La despărțire, nu ne puteam despărți. . . Ne țineam de mîini. . . Ne spuneam o grămadă de nimicuri, pe care uitaserăm să ni le spunem cînd îmi încheia pardesiul și-mi așeza cruciș fularul la piept. Ah, doamnă Șileriu, nimic nu e mai suav ca nimicul acela, proaspăt și inedit.

Parcă uitam mereu ceva, ca să mai rămîi o secundă, sigur că uitasem ceva. « Am uitat amîndoi o picătură pe batistă, răspundea Ea, și da fuga în casă. » Mama avea din călătoriile ei cîteva flacoane cu parfum, care au lăcrimat toate în batistele mele. . .

— E adevărat, călătorea mult, oftă doamna Șileriu.

— Vorbea la perfecție cîteva limbi. . . văzuse toată Europa. . . Și era o persoană foarte cultă, zise animat Vintilă.

Doamnei Șileriu îi venea rău din cînd în cînd.

— Nu e nimic. . . se corecta bătrîna. Înnecl meu. . .

— Mă ajuta la lucrările de matematici mai bine ca un profesor savant. . . Era atotștiutoare. Nu exagerez, doamnă. Parcă ar fi petrecut, ca Iisus, un timp în pustietate și ar fi învățat acolo, sorbind din izvoare și scaldată în lumină, miezul din sim-bure al lucrurilor din cer și de pe pămînt. Căprioara mea! . . . zise exaltat Vintilă. Cînd venea la școală, mi se părea că nu ne văzuserăm de mult, îmbrățișarea era lungă, privirile ochi în ochi. Îi sărutam ca un nebun mîinile, un deget după altul, și mi le săruta și Ea. . . Eram aproape de aceeași vîrstă! Nu era Ea cu doi ani mai mică decît fiul Ei? Să nu credeți că n-a fost viața atît de grea, pe cît eram de săraci.

— Ați fost, într-adevăr, atît de săraci? întrebă cu un spasm doamna Șileriu.

— Păi, dacă m-a crescut mama cu acul? Și dacă eu dam lecții? zise Vintilă rîzînd.

— E îngrozitor! zise doamna Șileriu. Nu mi-aș fi închipuit. . .

Lacrimile porniră lin din ochii bătrînei.

— De greu, a fost destul de greu, dar nu îngrozitor, doamnă Șileriu. Nu s-a cunoscut niciodată că n-am avut întotdeauna tot ce trebuia pe masă. . .

— Ați suferit și de asta? . .

— Nu. Am dejunat uneori cu fronzelă și apă. . .

— Doamne, Dumnezeu! se văita doamna Șileriu.

— Dar nu-i așa rău să ai fronzelă și apă, doamnă Șileriu. Mai ales că farfuriile noastre erau de Meissen, paharele de Baccarat și tacîmurile de argint. . . cîte două de cap. Le am și acum într-un cufăr.

— Cum s-a putut hotărî ea, zise doamna Șileriu, la o muncă atît de penibilă, cu creșterea și cu averea ei?

Vintilă nu simți, în entuziasmul liric al reminiscenței, că, fără voie, doamna Șileriu se identifica treptat cu subiectul și că personagiile lor intrau unul în altul.

— Tocmai, răspunse Vintilă, resortul moral schimbă gustul sărăciei și da o aromă care săracilor le lipsește, ca și celor avuți, de altfel. Mama renunțase de bunăvoie la o avuție, care mi se pare că nu i-a lipsit, și mi-a comunicat și mie disprețul ei de bani. «Banii sînt furați!», mi-a spus mama.

— Cum furați? întrebă cu severitate doamna Șileriu. Nu cred să-ți fi spus dumitale, mama dumitale, asemenea lucru. Adu-ți aminte bine.

— Îmi aduc aminte perfect. Nu cred că era vorba de un furt anume al cuiva, doamnă, ci de un sistem. Mama nu acuza originile avuției ei, ci ale tuturor avuțiilor în genere. Ea spunea că «cine strînge bani, fură».

— Nu mă mulțumește definiția dumitale deloc, domnule Voinea, zise bolnava, devenind brusc proprietăreasă. Economia e baza vieții sociale.

— Să nu uitați familia, zise Vintilă, pe negîndite crud.

Doamna Șileriu își mușcă buza puțin, ca de o aluzie voită.

— Mama era protivnică averii din cap, nu averii personale. Ea credea că averea trebuie ștearsă din minte și dintre scopuri. Spunea că averea implică un secret, care în general ne oprește să stimăm fața vizibilă a secretului și că lumea se ticăloșește numai din pricina lăcomiei. O avere este ca o rușine. . . Sînt cuvintele ei. . . Nu adaog nimic. . . O avere ostentativă e și o insultă.

Îi mai rămăseseră lucruri de preț, niște bijuterii. Le-a vîndut. Și a împărțit prețul căpătat pe ele. Și cînd și-a cumpărat o mașină de cusut și un manechin, pe care le mai păstrează în odaia mea, ea mai avea mobilierul riguros necesar unei vieți de interior decente. Mama a intrat pe de-a-neregul și hotărîta în lumea săracilor, cu obligația să-și cîștige și să-și merite pîinea în fiecare zi.

— Biata fată! zise doamna Șileriu într-un hohot.

— Admirabilă fată! doamnă Șileriu. De ce biata fată?

— La urma urmei, poate că, dacă ne gîndim bine, judecățile aspre sînt judecățile drepte.

— Cred că dacă ați fi cunoscut-o pe mama, v-ați fi înțeles și am fi astăzi seară trei, și poate că v-ar fi fost de mare utilitate. Ziceam adineaori, cînd mă întorceam la dumneavoastră: «Dacă trăia mama, doamna Șileriu nu mai era bolnavă . . .».

— Poate că dacă trăia nici nu mă mai găseam aici, zise, prin scăpare de vedere, bătrîna.

Dar atenția lui Vintilă lipsea din detaliile conversației. Și continuîndu-și ideea:

— Ea vă făcea sănătoasă . . . zise el.

— Cum mă făcea sănătoasă?

— Avea un dar inexplicabil și o putere de influență care au umilit-o toată viața. Punea mîna și trecea. Dar o pune foarte rar, cînd nu venea de nicăieri nici un ajutor. Se temea să nu cheltuiască un har care știa că nu-i al ei. . . Ca de un abuz

de încredere. În mahalaua noastră, nu o să mă credeți poate, atîta timp cît am stat, nu a murit nimeni. Pînă atunci mureau cîte doi-trei tubercu- loși pe zi. «Pe urmă» iar au început să moară. . . Însă locuitorii n-au băgat de seamă. Vă par halu- cinat, zise Vintilă, surzînd dinaintea căutăturii fixe a bătrînei. O să vă mai par așa, doamnă, dar o să vă înșelați. De ce credeți că sînt atîtea limbi pe fața pămîntului? Este acest lucru material- mente normal? O gură la fel, cu buze la fel, cu cinci vocale și cu douăzeci și cîteva de consune identice vorbesc în trei sute și cîteva limbi, fundamental deosebite. Latinul îi zice apă, ger- manul Wasser, slavul vodă, unuia și aceluiaș lucru, cu unul și acelaș instrument. Dacă mi-ar fi povestite, asemenea posibilități mi-ar părea absurde și fanteziste. . . Mama vindeca bolnavii! doamnă Șileriu, de la distanță. . . Ar fi înviat și morții, dacă încerca. . . Iisus i-a înviat cu adevărat, nu încape îndoială. Vă aduceți aminte, cînd a înviat pe Lazăr? Lazăr era mort de trei zile și începuse, după mărturiile scrise, să miroasă. E adevărat. Astfel de amănunte nu se pot născoci.

— Mă sperii! zise doamna Șileriu.

— Poate că aveți de ce, stimată doamnă; eu m-am obișnuit.

Căutătura doamnei Șileriu se muta încet prin sita întunericului îndulcit de ceața lămpii. Tăcerea pauzelor, neîntreruptă de nici un zgomot din afară și nemișcată, se făcuse adîncă.

— Ați auzit vreodată, zise Vintilă, de o femeie din popor, o anume Jeny Veb, o franțuzoaică? . . . N-ăți auzit. Mama a cunoscut-o la Paris, umblînd prin cartierele sărace învelită cu un șal, din casă în casă, în casele cu copii nevîrstnici. O femeie cu ochii plumburii, mi-a povestit mama, și curmeziși, ca de mîță, și foarte alăturați de nas. Dacă te uitați mai de departe, ochii se prelungeau

unul printr-altul ca într-o păstaie, și părea că femeia avea un singur ochi la mijloc, ca o cutie de scrisori, dedesubtul frunții, cu două lumini cenușii. . . Fusesse chemată de patru ori la Parchet, de patru ori instruită și de patru ori pusă în liber- tate. Jeny Veb era acuzată că ucide pruncii. Jeny Veb nu-i ucidea, ea lua sufletul copiilor și pleca din casa părinților cu el. Ea nu știa că-i ucide. Sta lîngă leagăn și pat și îi sorbea în trupuri incolor. Fără să-și dea seama ce face, ca o simplă hîrtie sugătoare pusă în contact cu o pată de cere- neală, ea simțea însă o voluptate care, făcîndu-i bine și exaltîndu-i ființa, trebuia repetată cît mai des. A ucis, pînă să afle mama de ea, vreo două sute de copii.

Cînd s-a luat mama după Jeny Veb și a in- trat după ea în casele oamenilor săraci, influența ei a încetat. Asasina slăbea, nemaiputîndu-se hrăni cu magma sufletească a copiilor, care o alimenta în felul tulburimilor și albușurilor ușoare ale apei peștii. Ea a simțit că prezența mamei îi dezechilibrează influența și i-o anulează și s-a rugat de mama să nu o mai urmărească. Jeny Veb a fost internată într-o casă de nebuni, unde a și murit, încarcerată, pe documentele mamei, de procurorii care o instruiseră de mai multe ori. Arestarea s-a operat în flagrant delict, chiar în momentul cînd porii Vebei băuseră pînă la jumă- tate, ca niște ventuze spirituale, sufletul unei fetițe. Mama avea facultatea inversă, în raport cu a femeii Veb: da din sufletul ei. . . Fetița și-a recăpătat sufletul întreg.

— Mă înfricoșezi, domnule Voinea, zise doamna Șileriu, cu ochii scufundați într-o negură mai mare decît întunericul odăii.

— Atunci, să vă povestesc ceva din trecutul meu, cum lați numit, — și ceva mai amuzant. Vreau să zic din trecutul *nostru*.

Începînd Vintilă să-și pregătească episodul, cîinele se sculă din așternutul lui, ridicîndu-se treptat, ca și cum stătuse la pîndă, urmărind cu nasul întins un personaj invizibil, pînă în mijlocul odăii imense a doamnei Șileriu, cît un salon de primire. Se opri și dete din coadă, persoana nevăzută oprindu-se probabil și ea. Se înălță în două picioare, puindu-și labele dinainte pe ceva, ca și cum ar fi fost chemat și mîngîiat pe cap. Rămase așa, sucindu-și grumazul de plăcere și evident răzimat concret de un corp nevăzut. Umbra, dacă era o umbră, se deplasa. Umbra veni la patul doamnei Șileriu. Dovadă cîinele. El nu mai sărea înaintea cuiva, cum făcuse, ci sta în așteptare, în spatele umbrei. Între cîine și doamna Șileriu se afla cineva, cu fața către pat.

Doamna Șileriu avu o senzație.

— Cîinele ține ochii închiși, zise doamna Șileriu pe șoptite. Ce este asta?

— Îl observ, de cînd s-a sculat, că umblă cu ochii închiși.

— Mi-e teamă să-ți spui. . . șopti foarte încet bolnava. Parcă ar mai fi în odaia asta cineva. . . care nu se vede. . .

— Nu m-aș mira să fie mama, zise Vintilă cu o liniște înspăimîntătoare.

— Ah! făcu doamna Șileriu.

Ea se gîndise la acelaș lucru, gata să leșine.

Un zgomot se interpuse și-i izbi urechea. Cîrja doamnei Șileriu, răzimată oblic de un dulap, căzu cu o sonoritate haotică pe dușumeaua lustruită și cîinele deschise ochii. El ajunsese în dreptul ușii. Confuz între contraste, clipi repede din pleoape, ca și cum ar fi voit să se controleze. . .

— V-ați emoționat! zise Vintilă, a căruia mînă apucată de doamna Șileriu și-o simți sărutată.

— Ce faceți, doamnă Șileriu? pentru numele lui Dumnezeu! . . .

— Sufletul meu! Copilul meu! gemu bătrîna, înăbușindu-se cu mîna lui.

Vintilă, făcîndu-și milă de bolnavă, o mîngîie cu degetele pe frunte, așezîndu-i perinele mai bine sub cap.

— Ce bine îmi face! zise surîzînd ca dintr-un cer depărtat doamna Șileriu.

— Cîinele ăsta e somnambul, zise Vintilă.

Pînă la vîrsta liceului, Tile nu și-a părăsit scaunul și masa mică de lucru de lîngă manechin. O dată pe an, Sabina l-a dus la examene, el a trăit două-trei ore în publicul agitat al copiilor și s-a întors acasă mulțumit. Lucrul lui mergea laolaltă cu al mamei, și în recitarea ca din Coran a versetelor lui Pitagora bătea cadența mașinii de cusut, învîrtită ca o tocilă. Mosoarele se depănau ca niște sfîrleze, ața fugea pe furcile mașinii și se îngropau pierdute în marginile de pînză și în stofele croite. A doua minune după ceasornic, care povestea, subț perină, șoapta lucrurilor misterioase și neghicite, o prelungire și un răspuns. În ritmul mașinii de cusut s-au petrecut toate luptele lui Vintilă. El a străpuns găoacea dură a cînstitei și simplei anima-lități cu ciocul de piatră, de plumb și de metal al sculelor celor mai grele și mai ușoare, mai fătă-duitoare și mai perfide. Spărgînd silabele ca bolovanii, rupîndu-le cu unghia hășchiile, desfăcînd literile ghimpate, el ajunsese să le facă la loc, să le urzească din nou, să le reîmpletească, rănit și sîngerat, în podul palmelor, cu cerneală. Ca să poată plini un pas, trebuia oprit întîi alunecuşul potecii, pe care scapă talpa, cade genunchiul și se împleticește, semănat cu scamă de piatră și de fier. El nu putea să înceapă priceperea lucrurilor dintr-o dată, și ochiul lui era tot atît de greu de alungat din natură și de îndreptat pe cîmpiile

artificiale de hîrtie, ca o mîță sau ca un pelican, supuși instinctului virgin de ignoranță.

Totul în el trebuia siluit și constrîns. Degetele lui trebuiau înnodate pe uneltele obositoare conduse uniform pe o linie trasă și disciplinate de un model convențional. Avînturile trebuiau încetinite și întîrziate. Căutătura trebuia învățată să stea pe un punct și să-l deosibească. Mîntea trebuia împiedicată să adoarmă. Simțea că se rupe din el cîte ceva cu fiecare nou semn trecut prin condeiul rebel, nu cuteza să afirme unde-l doare, și preferințele lui pentru dulcea lene erau înăbușite într-un oftat.

Avea de adunat în cap, lăsat în voia lui cîțiva ani, nu mai puțin de patru alfabete de litere și un alfabet de cifre. Ca să complice dificultățile, oamenii, nemulțumiți cu litera mare de tipar, i-au adăogat litera mică, litera mare de mîna și o literă de mîna, mică. După ce a învățat să zică *trei* și *cinci*, Vintilă a trebuit să le scrie: *trei* și *cinci*. Atît nu a fost de ajuns. El mai trebuia să le învețe semnele rapide și să scrie dintr-o dată 3 și dintr-o dată 5. Pe urmă, trebuia să le adune, să dizolve pe 3 în 5 și pe 5 în 3, umflîndu-l pe fiecare și 5 digerîndu-l pe 3 sau 3 mîncîndu-l pe 5. Trebuia din cinci să se facă opt și să nu se facă nici mai mult nici mai puțin, și trebuia să învețe cine e 8 și cum este 8 și că opt nu e totuna cu 5 și cu 3 și că unul este mai mic decît altul sau mai mare. Trebuia să scoată pe 5 din 8 și pe 3 din 5 și trebuia să rămîie ceva, totdeauna 3 și totdeauna doi. Trebuia să-l bată pe 3 cu 5 sau cu 8, ca o bucată de săpun cu pensula, și să dea clăbuc, spumînd pînă la 15, pînă la 24 și pînă la 40, și asta se chema înmulțire. Era de neînțeles că 3 înmulțit cu 5 dă obligatoriu 15, nu 14 nici 16, care se înmulțeau cu alte numere ca să dospească. Și mai trebuia învățat semnul crucii răsturnate, care nu avea același înțeles ca o

cruce dreaptă și pe un singur picior și care nici *ix* nu era. El trebuia să-și facă loc în mîntea îndurerată, lîngă linia scurtă care scade și lîngă două puncte, puse unul peste altul și care mai dau lui 5, lui 3, lui 15, lui 8 și lui 40 regula să se mai și împărțească.

Sabina trebuia să iasă înaintea confuziilor și nedumeririlor lui Vintilă, cu o metodă pe măsura lui. Arătînd un covrig, ea zise:

— O. Mușc din covrig o dată și rămîne *C*. Scot îmbucătura mușcată, i-o lipesc covrigului la buza de jos: *G*. Am rupt tot un covrig în două și am pus cap în cap bucățile desăndaratele: *S*. Am luat o jumătate din covrigul rupt în două: *U*.

— Dintr-un covrig fac trei litere mari, zise Sabina.

Acum, scamatoria cu un chibrit, cu două chibrituri, cu trei și cu patru chibrituri:

— Un chibrit: *I*. Două chibrituri cap în cap în vîrf, vîrfuri sus: *A*, vîrfuri jos: *V*. Lipesc cap în cap *A* cu *V*: *X*.

Am trei chibrituri: Îi dau lui *V* un baston: *N*.

Îi pui cîrji subsuori: *M*. Îl scol pe *N* și-l pui pe doaga lui: *Z*.

Patru chibrituri: Fac un fierăstrău în picioare: *E*. Iau chibritul de jos și-l arunc: *F*. Iau chibritul din mijloc și întorc: *L*. Culc un chibrit în capul celui alt chibrit: *T*. Îi rup gămălia și i-o mut dedesubt: *T*. Fac din trei chibrite un gard: *H*.

— Zece litere! zise Sabina.

Scamatoria cu două burți: Popa are două burți: *B*. Sare cingătoarea și rămîne toată burta mare: *D*. Las singură burta de sus: *P*. I-am pus un șorț: *R*.

— Încă patru litere! zise Sabina.

Un băț cu cîrlig: *J*.

Și mai am un briceag cu două limbi deschise: *K*.

— Acum să vedem literile mici: Patru, cinci muște: una cu coadă merge tîrîș: *a*. I s-a rupt capul: *o*. S-a ridicat în trei picioare: *m*. A rămas în două: *n*. Și-a scos musca limba: *r*.

Două copci: *s* și *ș*.

Trei cruciulițe: *t*, *ț*, *f*.

Cinci chei cu coada în sus: *b* descuie beciul, *d* întoarce ceasul, *h* e la dulap, *k* s-a stricat și cască, *l* e ca un cui.

Două chei cu coada în jos: Una atîrnă de gaura ei: *j*; alta s-a rupt în broască: *p*.

O furnică: *g*.

Pe *i* s-a murdărit o muscă și a fugit.

S-a rupt un lanț de la gît și au căzut trei zale de sîrmă de argint: una spartă: *c*, alta îndoită: *e*, și alta ruptă în cap: *u*.

O molie: *v*. Un greiere: *z*. Un țințar: *x*.

Zece semne numere:

Doi melci. Melcul este *6*. *9*: melc întors.

O gaură: *0* (zero). Două găuri una peste alta: *8*.

7 ... șapte: ca o coasă. Secera e *5*.

3 are două ghebe.

2 are o cocoșă și o sanie.

4 e o troiță ruptă.

Punctele: boabe de mac.

Virgula: un viermuș.

Semnul de întrebare: tot cocoșe are.

Semnul de mirare: un ac cu gămălia în vîrf.

Punctul și virgula: a ieșit un vierme dintr-un bob de mac.

După o sumară învățătură a literilor, Sabina și-a verificat elevul cu ghicitori improvizate:

— Cine vine mîndru și călare

Și nici cal măcar nu are? (*M*)

— Urechile au crescut
Pe măgarul nevăzut. (*V*)

— Ce borțos și ce fudul
Și niciodată sătul! (*B*)

— O să-ți fac o întrebare,
Cine-i gol, rotund și mare? (*O*)

— Ca să rămîie peltică,
Îa rămas limba mai mică. (*F*)

— Mîia venit de la părinți
Un pieptene cu trei dinți. (*E*)

— Are la buză un glonț
Sau un păr cu scîrlionț. (*G*)

— Fuge după coadă
Și n-o poate prinde. (*C*)

— Cine seamănă din voi
Cun cătel de usturoi? (*D*)

— Deșelat, răscăcărat,
Spune, cum te-am botezat? (*H*)

— Îi atîrnă de căldură
Pînă-n praf limba din gură. (*R*)

— Rîma o literă știe
Și numai pe ea o scrie. (*S*)

— Ați văzut cumva să stea
Bățul drept, fără proptea? (*I*)

— Cobilița din spinare
Îi stă în cap și nici nu-l doare. (*T*)

— Vine șchiop, dar umblă bine:
Așa șchiop nu-i orișicine. (*N*)

- 3 s-a ntors de-a ndoasele
Să-și numere oasele. (C)
- Ca să nu-i rămîie goală
Inima, îi pui pedală. (Q)
- Cine-i chior și cine are
Ochiul lui între picioare? (A)

— Dacă nu intervenea cîinele, vă povesteam cum am devenit profesor la doisprezece ani. . .

— Tot ce se poate, zise doamna Șileriu, care nu se mai mira de nimic.

Așteptîndu-se la un răspuns uimit și voind să dea o luptă documentată cu incredulitatea, Vințilă rămase în aer, cu două tonuri mai sus în povestirea lui, și scoborî cu greutate la nivel.

— E foarte adevărat, doamnă. . . răspunse bătrînei, care nu se îndoise că ar fi fost adevărat. Vorbesc de mine, dar vorbesc de mama. . . O duceam foarte greu, și lucrul nostru era de natură să producă puțin. . . Coseam rufărie pentru soldați, pantaloni și cămăși. . . O societate da chembrica, nasturii și ața, și noi puneam confectionarea. . . Cîștiga și societatea o diferență. . . Dar toate silințele noastre erau de prisos. În douăzeci de ore de muncă scoteam cheltuiala pe o zi, și, după patru ore, orele trebuiau reîncepute. Totuș, ne bucuram de o situație privilegiată: aveam o mașină de cusut. . . Familiile cu mîna nu ajungeau să cumpere pîine pentru toate gurile din casă, și lucrul ieșea și prost. . . Dificultățile se iveau la livrare. . . Doamnele din comitet puricau marfa, găseau o mînică mai lungă sau mai îngustă decît părechea ei, și tighelurile, duse cu degetele adormite, pline de noduri și pungi. Cea mai pretențioasă dintre doamne era chiar prezidenta, o persoană venera-

bilă, ajutată de un secretar, care desfăcea teancurile de probă. Ea sfîșia cusăturile croielilor neizbutite și totul trebuia refăcut.

— *Laissez, madame*. . . se interpunea secretarul. Cîte bucăți ai de încasat, dumneata, femeie?

Secretarul voia să plătească umediat. Dar doamna prezidentă avea patriotismul pantalonului cazon și nu înțelegea să acorde concesiile. Ea zicea: « *nos soldats* » și lăcrima. Pronumele posesiv, aplicat la oștire, o emoționa ca o proprietate personală. Pe cînd, marfa noastră era din toate punctele de vedere atît de ireproșabilă și luată atît de des ca pildă, încît femeile care umpleau curtea și biourile instituției, concurate de mașina noastră, ne acuzau că stricăm prețurile și că avem intenția să acaparăm comenzile militare. . .

Vintilă Voinea pune pasiune chiar în descrierea insignifiantă a nimicurilor trăite cu mama lui, și entuziasm. Și nasturii cazoni luau o însemnătate politică în amintirile sufletești. Cîți intrau la o cămașă și cîți la o păreche de pantaloni. Nici cuvîntul « izmene », din nomenclatura recepției, nu i se părea urît, pentru că fusese trăit. Odată alunecat într-un episod, Vintilă nu se lăsa pînă ce nu-l epuiza riguros. . . Nasturii erau de sticlă, și așa, foarte slabă, era un bumbăcel. Ca să fie mai repede prinși de locul lor, nasturii erau prevăzuți numai cu două găuri. . . Aveau un defect, că tăiau cusătura, însă erau și cei mai ieftini. . . Armata avea nevoie de milioane de nasturi în toată țara. . . Cît privește găurile de încheiat, ele trebuiau spintecate exact și înconjurare cu impunătoare sături dese, așezate pe cheotoare ca niște gene. Învățase să le lucreze și el, și pentru că le punga-lise lîngă Sabina, avea satisfacții disproporționate

în raport cu obiectul. I se părea chiar că isprava cea mai meritorie și mai complectă, realizată în toată viața lui de matematician, fusese, afară de alfabet, sau gaura de betelie a nasturelui cazon, sau răscoiala făcută cu economie a subsuorilor de la cămăși.

Într-adevăr, în epoca de imense dificultăți, cînd clientela plătitoare lipsea și Sabina s-a hotărît să se prezinte Societății cu comitet, între femeile de mahala disperate de foame, ca să capete de lucru, Tile atinsese vîrsta de unsprezece ani și era elevul eminent al clasei, lăudat de profesori și înjurat de colegi, ca unul care îi trădează interesul, calîndu-se în stăpînire. Ușurința lui de pricepere și dezlegare îl făcea să fie taxat ca un camarad fără caracter și privit ca o lichea emancipată de solidarizarea cu corigența. Dintre profesori unul singur era plictisit de prezența lui Vintilă în clasa lui, un profesor de matematici, un uriaș al abdomenului și al bărbiei. O gușă decorativă cu trei falduri treptate, de o mare perfecțiune plastică a ondulării, se revărsa peste cravată. Diplommat dintr-o promoție veche de absolvenți ai unui curs provincial de procedură, care conferea titlul cu ușurința unui certificat de botez întemeiat pe garanțiile martorilor recrutați la ușa autorității, și avocat fără clientelă, i se încredințase, într-o epocă de penurie profesorală, o catedră de matematici, devenită, în virtutea timpului servit, un drept. Improvizatul pedagog nu învățase însă nici tabla înmulțirii, ezitînd și asupra celor patru operații elementare. Ivirea în clasă a copilului teafăr, curat și atent, l-a nemulțumit ca un control. Noul elev știa tot ce trebuia și mai ales ceea ce nu trebuia, stingherind intelectul greoi al dascălului, asupra căruia studiul și ora aveau un efect de mare căldură. Nădușind la rezultate, el era silit să-și treacă batista pe broboanele pieilor groa-

se, modelate pe frunte, ca un ștergar automat. Vintilă reprezintă în școală tipul necunoscut și inexperimental al copilului muncitor și hotărât să știe, turbura ritmul deprinderii și formula. La matematici, absolența era obținută după tipic, cu două părechi de curcani, la greacă promova un kilogram de tutun fin cu o foiță « Job », și la geografie o damigeană plină până la dop și o șuncă fiartă.

Profesorul de matematici trecu ostentativ de partea marilor repetenți, și Vintilă, fără să știe, se lupta cu personagiul lui, biruit în taină de enervantele facilități de pricepere ale copilului. De mai multe ori dascălul a trebuit să închidă cu violență catalogul și să-și părăsească ora suflând. Impertinența de a ști a școlarului depășea murginea permisă, și profesorul care putuse jongla douăzeci de ani cu un suris deșert și cu o mojiție masivă, se simți, dinaintea micului adversar, anulat, inutil și sterp în orgoliul de grăsime. Neturburat o viață întreagă, el se văzu contestat și înlăturat de o forță care venea de mai departe, înfățișată de un băietan cu ciorapii lungi și cu un zîmbet, în ochii lui, de inger. Conștiința făcându-se obsesie, profesorul trebuia să dezerteze sau să ia inițiativa unei lupte de exterminare. În peizajul moral arena se arăta vastă: un monstru monumental, cu nările umflate, cu coarne, și, dinaintea lui, la punctul opus al teritoriului circular, un minuscul jucător cu o minge trandafirie. Ca să câștige, profesorul și-a cumpărat cărți, preparând seara, până la miezul nopții, un material de atac. Intuițiile însă ale copilului au rămas victorioase la toate întâlnirile cu el. Începeau să nu mai aibă gust nici mîncările, nici băuturile, nici somnul, și pe fruntea cu pielea grea și cutată a dascălului de matematici se adîncea o brazdă de suferință concentrată.

Într-o dimineață, profesorul intră în clasă leșgându-și brațele și trunchiul, ca un atlet în tricou, încrunțat. O vijelie mare, stîrnită în rărunchiul lui, se vădea în figura turburată ca niște geamuri prin fața căroră trece uraganul de pulbere, amestecat cu petice și surcele. Chinul unei nopți muncite îi mînjea capul puhav, pătat ca de urmele labelor unei pisici care ar fi alergat prin păcură și s-ar fi ascuns în patul și în perinile lui. Clasa, de obicei terorizată, avu un sentiment de spaimă nou. În tăcerea ei căzută, dascălul călcă drumul de la ușă la catedră, ca într-un cimitir străbătut de un rinocer. El nici n-a strigat catalogul. Pironindu-se într-un cot pe catedră, căutătura lui mișcată peste șazezi de școlari, care-l urmăreau cu groază, ca pe o fiară bolnavă, întîlni luminișul fragil al ochilor lui Vintilă. Scînteia lor l-a pișcat, ca într-o carne interioară, și cantitățile asudate ale dascălului fură circulate de un cutremur. Fiziologia lui placidă se caricaturizase ca de o agonie cu carbonizare.

S-a sculat din catedră. Împiedicat de marile lui obezități, el se îndreptă vînat către bancă. Oprindu-se în dreptul lui, Vintilă se ridică în picioare. Văzul însîngerat cu negru al profesorului îl murdări din creștet pînă-n tălpi, ca o lătură. Profesorul îi aruncă pe subt bărbie, de jos în sus, degetul gros, ca o labă: maxilarul lovit făcu să se ciocnească dinții. Vintilă nu se dete în lături, neștiind să se apere, și își ridică interogativă privirea spre tubercula cu urechi a profesorului. Atunci, măciulia unui alt deget gros strîmbă obrazul copilului dintr-o latură într-alta. Apoi căzu o palmă în moalele capului, după care se lipi a doua palmă groasă.

— Jidane! zbiră dascălul de matematici, demagog. Lovind mereu, dar simțind în consternarea și în geamătul mîrîit al clasei că pe toți copiii îi

dureau palmele și ofensa, el avea nevoie de o justificare de public.

— Nu e jidan, domnule! strigară câțiva copii, ațîțați de mînie.

— E jidan! răcni profesorul printre palme. Măsa e jidoavcă...

— Nu-i adevărat! strigară mai mulți copii, și un zgomot ofensiv clătina băncile.

— Nu ești nici jidan!?!... zise dascălul de matematici, — și loviturile se aglomerară.

Vintilă le primi peste ochi, peste gură, peste obraji și, alunecînd către scînduri, trebuia să mai primească o lovitură piezișă peste ceafă, dată cu toate puterile demenții. Palid și umflat, profesorul fu antrenat de brațul lansat în gol și se prăbuși cu gura de piciorul de fontă al sobei, din care mușcînd, gingiile lui artificiale, lepădate din resorturi de sînge, săriră ca două rinjete lingă lada cu lemne.

Dus acasă de colegi, Vintilă fu culcat în pat. Sabina își luă revolverul, hotărîtă să facă judecata rapidă, pe care o porunca împrejurarea, și ieși. Dar după câțiva pași, ea își aduse aminte de datorie și, gîndindu-se că va fi închisă și că băiatul ei va rămîne pribeag, lașitatea mamei, aceea care împiedică soluțiile și dezlegările, care înneacă speranțele în neantul continuității, acoperi instinctul. Totuș, descurajarea, simțită pînă atunci numai ca un preludiu imprecis, în timpul unei grele munci, izbucni. O sîrșeală îi obosi deodată toate frăgeziile și așteptările, înnoite cu optimism atîta timp cît nu a putut să i se pară că eroismul ei a greșit. Sabina avea nevoie de un sprijin moral. Cine putea să-i cheme inima și încrederea mai bine decît prezidenta?

Doamna prezidentă o cunoștea ca pe cea mai iscusită lucrătoare a întreprinderii ei de binefaceri, și cu toate că păstra distanța și rezerva necesară,

ca să nu se trădeze subț înfățișarea de muncitoare cu acul, Sabina fusese remarcată cu mențiunea favorabilă că preferă vieții ușoare munca pe un tarif derizoriu. Singurele particularități ce păreau să-i displacă doamnei prezidente erau distincția relativ jignitoare de cucoană a cusătoresei și faptul constant că lucrătoarea nu saluta destul de cuviincios, cu legitimul sărut mîna. Între o doamnă bogată care își acordă patronajul benevol operilor de milostenie și o lucrătoare, sînt, bineînțeles, distanțe definitive, dar inițiativa lor trebuie să pornească de la mare la mic, niciodată invers, căci și distanța se păstrează cu atît mai armonic cu cît marele refuzînd să-și prostitueze surîsurile și substantivele, micul se ostenește să le merite, înmulțind metaniile, respectînd mersul obtuz și ascultarea plecată. Cel mic se găsește fericit prin definiție și atunci cînd i se întinde bățul pe spinare, această acțiune constituind în forma ei o atenție personală, întrucît, ca să-l ajungă bățul, însemnează că cel mic a fost ales.

Sabina s-a dus să-și găsească prezidenta acasă. Pînă la ora prînzului doamna primise cîteva vizite, care, cu toată neînsemnătatea nominală a titularilor, suprimă toate distanțele, intră în compunerea personalității și a trupului însuș al gazdei aproape, căpătînd prin satelizare o fracțiune din autoritatea ei: vopsitorul și arhitectul de zuluși, lustruitoarea celor douăzeci de unghii, neteziatoarea zbîrciturilor anatomiei și, pentru duh, cititoarea în treizeci și două de cărți, amestecate de fiecare dată subț impulsione astrală. Cu zîmbetul ei nou ca o ulcică zmălțuită, cu ochiul iluminat de un strop de otravă dintr-un flacon, cu făptura preparată și rectificată, doamna prezidentă se arată binevoitoare, după un ceas de așteptare, scoborînd scara ritmic, oprindu-se la cîte două trepte cîte puțin ca să aibă timpul fotografic

să-și ducă la sprâncene o coadă cu două lingurițe de sticlă, spânzurată pe dinainte cu lanț. Parcă intrigată și parcă neputînd să-și mai aducă aminte, doamna își strîmta privirile, ca să zărească mai exact, apropiindu-și pleoapele unele de altele, și, astfel apropiate, strecurîndu-și le prin sticlele ovale și măsurînd pe vizitatoare, care, anunțată pe numele ei cunoscut, aștepta pe jumătate întoarsă pe un scaun.

Numeroasele poze cu lanțul sunat, cu piciorul ridicat din covor și pus pe stejarul lustruit al scării, cu o simulare de tuse superficială, n-au putut să modifice atitudinea Sabinei și să ridice lucrătoarea în picioare cu douăzeci și cinci de trepte mai devreme, pentru ca doamna prezidentă să se bucure de o scoborîre contemplată, asemenea Aurorei, a căreia emblema de clasicism este reprezentată printr-o divinitate feminină călcînd pe marmură înnoirată, din zări spre pămînt. Cîteva efecte de prestigiu fuseseră pierdute pe scară, în jocuri de scenă neadmirate, și cînd pogorî de tot, concepția despre sine a doamnei prezidente se găsea iritată. Cu simplitate, Sabina se sculă de pe scaun, și, cuviincioasă, zise: «Doamnă prezidentă» cu o înclinare a pălăriei.

Nu era ceea ce-i trebuia prezidentei.

Ținută la ușă atîta timp, Sabina nu mai simțea nevoia să ceară o consolare și o intervenție împotriva profesorului care-i bătuse copilul, de la o individualitate atît de grațioasă cu sine și de tîrzie cu ea, numeroasă ca un bagaj de vitrină. Dacă nu s-ar fi anunțat, ar fi plecat înaintea ca doamna prezidentă să binevoiască să-și părăsească sofa.

— Dacă ai venit cumva după ajutoare, sancționă prezidenta, trebuie să-ți spun că s-a luat în comitet hotărîrea să nu mai dăm decît la infirme...

La palma meschină, pe care o primea în plină figură, după palmele dascălului de matematici, Sabina avu reacțiunea pedantă însă scurtă.

— Ți-aș răspunde, doamnă, pe englezește, pentru că ai, din întîmplare, aci în părete, un tablou de Wilkie, a căruia valoare nu bănuiesc că ai putea s-o apreciezi, — dar n-o să mă înțelegi. Ți-aș răspunde pe franțuzește, pentru că te-am auzit de cîteva ori la societate bîlbîind un dialect siamez, și tot n-ai să înțelegi. Te întreb pe românește: cu ce începe infirmitatea? Cu dinții de cauciuc, cu peruca aurie, cu masca parafinată, sau cu amănții plătiți?

Sabina se întoarse ca un soldat, ieși în vestibul și trînti ușa, în vreme ce doamna prezidentă, amețită, părăsită de puterile naturale și adăogate, căzu fără joc de teatru pe scaunul ocupat un ceas de Sabina, cu ochii zgîlți pe coperta unei reviste, care înfățișa o femeie neagră cu buzele late, dansînd cu o verigă de nas.

În stradă, Sabina se opri o secundă să se reculească. Rufăria cazonă se isprăvisc. Trebuia să înceapă altceva și numaidecît. A doua zi era de plătit laptele, peste cîteva zile chiria, încălțămînta lui Vintilă de scos de la cizmar... Nu e nimic! A voit să se pedepsească, muncind cu mîinile, ca o slugă. Nu s-a putut. Și slugile și stăpînii sînt la fel.

— Doamnă! am cîntecul să vă salut...

Sabina întoarse capul. Secretarul prezidentei, Florescu, care lua de obicei în primire rufăria, se opri în spatele ei.

— Veniți de la doamna prezidentă?...

— Vă duceți la doamna prezidentă? răspunse Sabina.

— Da. Am cîteva hîrtii de iscălit.

— Știe și să iscălească? zise Sabina. Unde se învață asta?

Surprins, Florescu rîse cu mulțumire.

— O găsiți în sala de intrare. Duceți-vă un medic sau mai bine un bărbier. I-am spus ceva și ăa venit rău.

— Atunci nu mă mai duc. . . Măți scăpat de o plictiseală. Vă mulțumesc.

Florescu era unul din acei «băieți buni», care pot să numere ideile curente pînă la zece și să le confunde, paharnic înzestrat cu o limbă gustoasă și cu un gîtlej aperitiv, povestitor de znoave și anecdotist fără grăunțele de sare obligator, rîzînd cu poftă de o intenție de spirit nerealizată și cu inteligența măsurată. El avea, pentru începutul tîrcoalelor din jurul femeilor, o povestire cu un baston, bucata lui reușită, operă proprie, probabil, construită pe un embrion de anecdotă auzită și nedigerată. Un volum intim de buzunar, manuscris, cuprindea cele mai bune hazuri și cîteva pagini secrete, și într-un compartiment al portofoliului de la sîn Florescu ținea ascunsă o duzină și jumătate de fotografii speciale, pentru chef și tovarăși cherceliți.

Ceva bun îl făcea să spuie: «Nu-i așa că are suc gastric?», sucul gastric fiind sinonim cu spirit și calitate. Un vin mijlociu era «băubil», unul deosebit de bun devenea «să bei și să nu mai uiți». Despre o mîncare sau băutură în plus, el spunea că «degonflează». Genul lui umoristic consista în mutarea cuvîntului de pe un obiect pe altul, în crearea de diminutive, în intercalarea după fiecare silabă a unei silabe uniforme și în citirea versurilor dublate succesiv de cuvintele «Pe dinainte» sau «Pe dindărăt».

Povestirea cu un baston era din cele mai inocente. Un mare financiar din New York discutase în biurourile unei bănci o importantă afacere de petrol și construirea unei fabrici de automobile, vînd să lanseze mașina ieftină populară. «Așa

a fost și cu pantofii, remarca Florescu: întîi nu ăa purtat nimeni fiindcă nu erau», — și aștepta un efect. «Pe urmă ăau purtat oamenii bogați, și azi îi poartă toată lumea.» Cînd să plece, financiarul și-a luat pălăria, dar nu și-a mai găsit bastonul. «Unde era bastonul marelui financiar american?» punea întrebare Florescu. «Lăa căutat în toate biurourile și nu lăa găsit nicăieri.» O versiune.

A doua versiune, perfecționată: «Lăa găsit lîngă mașina de scris a dactilografei». Versiune încă slabă.

A treia versiune a fost descoperită după șase luni de repetiție, inspirată de o caricatură dintr-un ziar umoristic, în douăsprezece scene. Unde era bastonul? Nu era nicăieri. Financiarul îl uitase acasă. . .

Ilaritatea finală a lui Florescu exploda cu aceeași sinceritate virgină, repetată ori de cîte ori putea să-și plaseze anecdota, ca și atunci cînd i se răspundea: «Măi mai spus-o de vreo patru ori». «Nu e nimic, răspundea autorul. Ți-o mai spui o dată, ca să rîzi.» Auditoriul nu putea să rîdă, lăsîndu-l pe Florescu să se tăvălească singur.

El explica sensul acestei anecdote, rezervată «sexului frumos», cum avea Florescu noblețea să-l numească.

— Vezi, nu poți ști cu cine vorbești. . . Cuconița îți place, trebuie să-i spui ceva. Ai nevoie să faci atmosferă, să te pui în ton. Nimic mai potrivit decît anecdota mea, care-i în fond o istorioară.

Dezlegarea normală a lui Florescu urma inevitabil dacă sexul frumos aparținea unei trecătoare profesioniște. Ea rîdea odată cu el și contractul era făcut. O apuca de braț și se duceau împreună. Însă Florescu avea și insuccese. Doamna se oprea în loc, imperativ, cu severitate, și-l apostrofa:

— Idiotule! dă-te jos de pe trotuar.

Florescu nu putea să reziste la trei vocabule: idiot, cretin și tâmpit. Își întrerupea anecdota, tușea ca să-și cîrpească moralul, se roșea pînă la urechi și dispărea înapoi, părăsind partida, ca un pasager care sare din mersul tramvaiului. Cîțva timp rămînea zăpăcit dinaintea unei vitrine.

Mergînd în stînga Sabinei, Florescu își cercetă pe furiș, în oglinda unei prăvălii, frumusețea. Mustăța lui neagră, ajustată pe buză cu toate artificiile destinate să-i promoveze carnația și dinții, zbura satisfăcător din vîrfuri galice învoalte; ochiul îi era senin, barba bine rasă și pudrată catifelat. Dintr-o dată el păși fără pregătire, vorbind de doamna prezidentă, în anecdotă.

— Asta îmi aduce aminte, zise Florescu, pățania unui bancher american, pe care o s-o povestesc imediat. Era la New York. . .

— Aș dori să credeți că nu mă interesează, răspunse Sabina.

Secretarul prezidentei căzu de sus: tonul era eliminator. El nu văzuse niciodată bine pe Sabina pînă atunci, cu pălăria de pîslă trasă pe nas și cu gulerul ridicat. Și n-o auzise rostindu-se propriu și administrat. Limbajul croitoresei fusese: « Două sprezece părechi. Dați-mi un pachet de mosoare. . . Primit o sută de lei. . . Mulțumesc. . . Celelalte vor fi gata sîmbătă. . . Bună ziua. » Nici cuvintele nici glasul din ele nu mai erau aceleași. Și i se dezvălui lui Florescu pitorescul unui desen al gurii în mișcare, o rotunzime a bărbiei și o scoică a urechii, care l-au emoționat. Sabina vorbind, i se părea că mînîncă bomboane și bijuterii. S-a întîmîdat și totuș nu putea să renunțe la plăcerea de a o însoți. Și se văzu într-adevăr lîngă ea, situat ca un grăjdar cu tîrnul în mîină, lîngă o amazonă.

— Vă rog să mă iertați. . . N-am să mai spui nimic. . .

— Dacă poți să uiți că ești un bărbat și că eu sînt o femeie, îți dau voie să umbli alături de mine. Dacă nu, îți interzic. Să nu mai aud o vorbă.

— Sărut mîna. . . Am înțeles, răspunse cu o perfectă conștiință de vistavoi frumosul Florescu. Numai lăsați-mă. . .

— Ți-ai închipuit, probabil, că ești un bărbat irezistibil și că eu sînt simptoare la ridicula dumitale irezistență. . . Aș vrea să nu te mai gîndești că nu te-ai înșelat. Eu nu sînt în căutare de mascul, domnule Florescu. Ai priceput bine, nu este așa? și definitiv?

Florescu, meschin și caraghios, fu cu atît mai mult săgetat în inimă, de Sabina. El observa cît îi sta de bine ironia, ca o spadă de aur în vîrf cu o perlă, și nu se putu împiedica să vadă cu o tresărire cît de tînăr și viu se împărechea părul ei negru, și ruginiu în substanța lui, cu paliditatea albă a cefei. Nătărăul avea intuiția precisă și stupefiantă că această femeie nu putea să fie de nasul lui. Stingherit de ghiozdanul de piele fină cu catarămi metalice, cu care cochetă pe liniile mari ale vieții, Florescu ar fi voit să-l ascundă, să-l mototolească și să-l arunce, ca pe un certificat fals.

— Dacă ne-am înțeles, o să-ți cer un sfat de camarad. . . zise Sabina.

Florescu tresări de fericire.

— La ordinul dumneavoastră, domnișoară. . .

— Nu domnișoară, doamnă. . . Mă dusesem la prezidenta dumatăle, ca să o rog să-mi spuie ce trebuie să facă o mamă, dacă fără alt motiv decît că este un școlar bun și un copil binecrescut, copilul ei este brutalizat, bătut și schilodit de un profesor.

— Despre ce copil este vorba, mă rog? întrebă Florescu.

— E vorba de copilul meu. Mi l-au adus acasă pe sus și acum zace la pat.

— Aveți un copil?

— Nu vrei să te ții de cuvânt!... Am venit de mai multe ori cu copilul meu la sediu.

— Nu l-am văzut... Erați altcineva atunci... Nu-mi aduc aminte... De-abia îmi dau seama... Nu, nu! Nu vă supărați, nu știu ce vorbesc... Sînt un idiot... declară amețit Florescu. Cînd s-a întîmplat ticăloșia de care vorbiți?

— Azi dimineată... Profesorul de matematici...

— Nu o fi vorba de Ștefaniu? Întrerupse Florescu.

— Ba da! Ați aflat?

— Nu mai e nimic de făcut, doamnă... A murit acum un ceas, de apoplexie...

Sabina rămase îngîndurată.

— Prea puțin! zise Sabina. Ar fi trebuit să sfîrșească încet și să se chinuiască mult... Dacă s-a isprăvit nu mai am de cerut nimic... Bună ziua, domnule Florescu. Mulțumesc.

Florescu nu se mai putea despărți atît de repede și de ușor de Sabina.

— Aveți un rest de încasat de la societate... Cînd trimiteți după el?

— E adevărat, zise Sabina. După lichidarea cu prezidenta nici nu mă mai gîndeam... La ora asta ar fi, probabil, prea tîrziu?... Nuș mai putea să dau ochii cu această doamnă.

Propunerea Sabinei răspunse nu se putea mai precis dorinței lui Florescu. El mai putea să meargă un drum alături de ea, să asculte zgomotul fermecat al pasului ei, să-i vadă încă frumusețile gestului și ale mișcării, dezvăluită atenției cu care o urmărea, ca și cum o fuma, încet și aromată, într-o pipă lungă. Era iar să spuie o prostie: «Pentru dumneavoastră, doamnă, nici o oră nu e prea tîrzie», și s-a temut.

Ceasornicul se apropia de 1, cînd Sabina, cu gîndul la Vintilă, că putea să-i cumpere cîteva prăjituri mai bune și să i le ducă acasă, intră în biuroul gol al societății.

Văzîndu-se singur cu Florescu dinaintea casei de fier, i se păru regretabil. Creionul secretarului făcea o socoteală înfrigurată, care nu se mai sfîrșea, luată mereu de la cap.

— Nu mai știu nici să adun, zise Florescu.

«Două cazuri de matematică într-o singură zi, ar fi prea mult», își zise Sabina, ațintind deslînșarea mișcărilor secretarului, paralizat, căruia îi scăpa creionul din mînă și-i fugea registrul de pe masă.

El scoase cinci hîrtii de o mie lei și, îndoiindu-le de cîteva ori, se îndreptă către Sabina.

— O să ne socotim altă dată, zise el îngălbenind și apropiindu-se. Luați deocamdată atît...

Scena masculului înfierbîntat se desină deodată.

— Nu-ți este rușine? Am de luat trei sute și îmi dai cinci mii? Animalule!

Sabina aruncă ghemul de bancnote pe masă.

— Animal?...

Florescu se împletici, ducîndu-și cotulabei la frunte, unde-l lovise insulta.

— Bine, sînt un animal, zbieră Florescu, repezîndu-se. Nu ai să pleci de aici pînă ce nu te sărută animalul. Cunoaștem genul. Peste o jumătate de oră o să te rog eu să pleci și nu o să mai vrei tu...

El acoperea drumul la ușa cu spinarea lui voluminoasă, și brațele, deschise ca picioarele unui armăsar sculat pe copitele dinapoi, veneau să cuprindă și să încătușeze nimfa, lipită de trupul lui răzvrătit și gemînd a nechez. Sabina îl văzu ca printr-un văl plumburiu umblînd să o prindă și, înfricoșată, nu știa dacă se mai poate bizui pe mijloacele ei de odinioară, ocolind strategic biuroul ales ca o apărare. Se căuta pe sine cu grabă, ca un cuțit într-o ladă cu linguri. Scoase din poșetă revolverul. Ochi în masa animalului, gata să tragă. El șovăi puțin, legănat pe coapse și nesigur: era vorba de dragoste dar și de moarte. Sabina

se aruncă înnainte, cu pumnul întins, și colțul degetului mijlociu lovi animalul la baza nasului, între sprâncene, ca o piatră. Animalul se răsturnă. Creștetul capului sfărîmă oglinda, corpul tamponat în părete se îndoi înnainte, se întoarse învîrtit pe un călcîi, căzu cu sunet într'un genunchi. Durerea rotulei fu ca la giganți, imensă. Animalul era însă puternic și clădit pentru rezistență. Rînjit, el înnainta din nou, cu o pată de sînge pe gulerul cămășii. Sabina se regăsise. Dinții asaltatorului se rupseră de țeava revolverului, ținut ca un box. Un urlat îl azvîrli înapoi. Ridicîndu-și brațele, secretarul se pregătea să dea năvală cu pumnii. Strechea gorilei trecea la asaltul orgoliului vexat. Pumnii se izbiră ca două mături de zidul masiv, unde își lăsară pielea oaselor jerpelită. Mustățile murdare de sînge atîrnau pe o buză desfigurată, sîngera gingia, sîngerau labele și capul. El încercă o lovitură în pîntecul gîngăș, cu botul piciorului, încălțat greu, și primi o lovitură finală de-a dreptul. . . Zvîrcolindu-se ca un lup împușcat, doborît pe dușumele și contractat, el se strîngea cu mîinile în regiunea dureroasă.

— Mai ucis! gemu secretarul, alegînd și aci cu vîntul. Dar te iubesc. . .

Clientela încetase. La comitet nu ar mai fi putut să ceară de lucru, și speriată de ora care începea goală și de toate orele viitoare goale, Sabina era totuș mulțumită că scăpase de corvezile lui, de discursurile și nervii prezidentei, de blîndețea indiferentă a doamnelor, de mizeria sordidă a localurilor, de aspectul unei populații de femei îmbrobodite, sărace, murdare și rele. Între un capac de canal, cîteva lăzi cu gunoaie permanente și două ghișeuri sparte, se petreceau și binefacerea și munca. Coridoarele păstrau de-a lungul pereții

lor de var și pe scîndurile uzate și grase de uleiuri minerale și în aer, urmele contactului carității și obedienței, în schimburi de procedee, vămîind sufletele de sus sufletele de jos, la o graniță de baricade. Dispăruseră pieptănătura artistică, roșul pe buze al doamnelor venerabile, care nu vor să cedeze timpului un fir de păr, un centimetru pătrat de piele, un ochi, o vînă sau un cartilaj, și pentru care omul nevoiaș începe să existe aproximativ după ce alunecă și cade, între spital și cimitir. Pieriseră și coarnele mustăților negre ostentative ale secretarului general cu mirosul de turmă și de porc al institutului de milostenii.

După o fixare patetică de principii, Sabina abia intra în materie. Lumea săracă nu avea nici generozitatea cu tocmeală a celeilalte. Material mizeră, mizeria sufletului era mai accentuată și mai definitivă, și caritatea — pe măsura ei. Nepuțincoasă să inspire ură, ea trebuia să facă milă și, neputînd să pretindă, ea trebuia să ceară și să implore. Cînd s-a hotărît să îmbrățișeze sărăcia și chinul de bunăvoie, Sabina credea că săracii disprețuiesc aurul și bunurile și că, ostili și voluntar concentrați în dezmoștenire, se pregăteau, desfăcuți de prejudecăți și de aderențe, la o viață curată și la o biruință curată. Ei treceau fiecare cu mîna întinsă și cu picioarele tîrîș, chemînd cu o grimasă teatrală și cu căutătura melodramatică pomana noastră cea de toate zilele, numele permis al dreptului cîștigat.

I se evocau Sabinei tablourile de infern urît, mediocru și acceptat ale sărăciei. Într-o gară din Europa văzuse cîndva un exod de populație evreiască prigonită, trecută prin două rînduri de baionete, baionetele care o trimiteau și baionetele care o primeau, ca s-o trimită mai departe, din fruntarie în fruntarie, peste ocean. Ani de zile suferise obsesia unei femei mari și groase, o văduvă,

care, surzind paturilor de puști cu o gură fără dinți, de sugaci, călca fruntaria cu șapte copii de mână, mai avînd pe al optulea în pîntecul dizgrațios monumentalizat într'un șorț albastru și într-o fustă crăpată. Șapte generații de prunci, la rînd, duceau fiecare subț încovoierea brațului un bagaj fără materie utilă. Cel mai mic dintre copii, legănat pe picioare nesigure și mîzgălit pe toată fața, pînă la scîrlionții bălani ai frunții, era dezechilibrat în împiedicata lui înaintare de volumul gol al unei oale de noapte cu gaură în fund, astupată cu un cep de cîrpă.

Imaginea mizeriei caracteristice și totale i-au dat-o totdeauna Sabinei evreii, care trăind în triburi și grupuri, — în familii, — sporesc sărăcia individuală cu prezența unei sărăcii divizate și împărțită, în toate lamentabilele resturi, colectiv. Un om singur își poate ascunde gaura de la haină: cîrdul lui rătăcește laolaltă gol. « Ciudat popor! se gîndea Sabina. El dă banherii cei mai puternici și săracii cei mai slabi, dar de vreme ce-i dă neconținut și paralel, tuturor Statelor din lume, însemnează că e frămîntat și că în evreul sărac nu se poate stinge vocația și înfrînge rîvna. Sărăcia mahalalelor mele e alta! Acceptată, subscrisă și fără termen, sărăcie așezată și improprie, tărită, sărăcie cu dreptul la pomana sîmbetei, instituită pentru ei.

La urma urmei, Sabino! săracii trebuie să rămîie săraci și cerșetori. Ei sînt vicioși, ca și bogații milostivi, cei înfricoșați de o viață viitoare, în care nu cred dar de care se tem, organizată de la început pentru trebuințele averii și acum întoarsă și împotriva lor. Un ciocan de rachiu, un gologan, o păreche de încălțăminte tocite, hainele unui mort, întrețin neturburatele legături și necesarele dependențe. În această sărăcime există și o înțelegere, Sabino, un contract: ea procură

elitei care te jignește desertul suplimentar de carne cu ochi frumoși, cu gura sîngerie și cu coapsele alunecoase. Tu vrei o gloată inocentă și înfrigurată, ca aceea care însoțea pe Iisus, pe Ion Botezătorul și pe Pavel. Mutăți gîndul, Sabina, și cautăți neîntîrziat de lucru, dacă tine rețea ta nu poate împrumuta zilelor și nopților altceva decît osteneala brațelor și un cuget senin.»

Lipsa ultimului pol din buzunar e revelatoare precis, ca un termometru. Polul trebuie recîștigat imediat. Indiferent dacă pentru menținerea temperaturii pui pe foc scîndură, fag, stejar, cedru sau mobilier de muzeu, jarul trebuie alimentat. Doamnele din societatea bună recunoșteau că Sabina e o bună croitoreasă și o femeie de gust, dar ele n-aveau ce căuta în atelierul ei fără oglinzi murale, în care clientela se poate vedea întregă, și mai ales fără spectacol uman. Prețurile ei erau într-adevăr cele mai mici, conștiinciozitatea croitoresei calculînd exclusiv timpul de lucru, după tariful necesității. Dar cine se oprește la comicul considerat al ieftinătății? Cîucoanelor le trebuia un ansamblu, o atmosferă, un salon cald, puțină muzică, poate că și un bufet și poate că și mai mult, un pas de dans, un partener.

De a doua zi, Sabina și-a găsit de lucru la clientelă și a parcurs-o cîțva timp. A îngenunchiat cu gura plină de ace, ca să prindă pe volanele clientelor agitate un volan și să încerce croiala provizorie a unei fuste însăilate. A primit confidențe scabroase. A putut să-și dea seama cîte anatomii strîmbe produce societatea bună, cîte infirmități morale, cîte disperări și nuanțe de nebulie. A văzut efortul fiecăreia să evadeze din personalitatea ei caricaturală și preocuparea constantă și universală de falsificare, orice femeie dorind să fie alta, alături de bărbatul care își fabrică și el pentru privescarea politică o mască. Grasele voiau

să slăbească și slabele să se îngrășe, babele se voiau adolescente, brunele blonde și ruchine, blondele oacheșe, îndreptate, după dorință, cu vopsele și pudre. Sabina nu izbutea să asorteze persoana cu costumul și culoarea. Picioarele groase doreau să fie văzute pînă la șale, și umerii inegali și dezechilibrați țineau să decolteze spinarea pînă la centură. Pielea scorjită și pigmentată avea pasiunea să fie expusă pe toate întinderile ei.

Cîte o clientă o întreba:

— Sînt frumoasă, Aneto? . . .

Sabina era Aneta, Marie, Mimi, Rașela, ca un cățel care trebuie să răspundă și dacă-l strigi ca pe o pisică, și dacă-l chemi ca pe o cățea sau ca pe un gîscan. Frumoasele erau hîdele, scărîlbele, schiloadele. De cîteva ori Sabina a fost scuturată de păr, pe cînd prindea o dantelă pe corsajul unei rochii de seară încercată dinaintea oglinzii.

— Așa sînt eu, o informa clienta binecrescută, care își cerea scuze. Dar mi-e inima bună. Să nu te superi. Îmi trece iute. Numai dacă mă necăjesc te rog să taci și să nu-mi răspunzi. . .

Cucoanele erau nervoase cu deosebire a doua zi după ce pierdeau la cărți sau după ce își prindeau amănții cu alte persoane măritate. În zece jurnale nu găseau nimic, rupeau foile, mototoleau mătăsurile, le călcau în picioare. Apoi începeau destăinuiri.

Sabina a suportat regimul, suind și scoborînd toate gamele cu puțință și notîndu-și într-un caiet, personal, acasă, bucată cu bucată, monstruozele tălpile variate ale vieții mincinoase, trăită la domiciliu. A văzut copiii lăsați în seama slugilor și familia pînă în fundul ei. A fost asaltată de bărbații întorși acasă în lipsa nevestei, frecată pe sîni, la cuier, de cîte un soț galant care voia s-o ajute. Lau fost propuse tîrguri și rente, și cîteodată, în

căsnicia depravată peste măsură, unde soțul și soția, luați împreună pentru stabilirea unei simple firme conjugale, trăind fiecare cu stricăciunile și abjecțiunile lui, a răbdat destăinuirea la masă în prezența ei a ultimilor isprăvi condamnabile, cu liniște și cinism. Unii și-au dat în cap cu farfuriile în timpul fripturii. Singura puțință de rezistență a găsit-o Sabina în nevoia documentării.

Într-o seară, sosind acasă, și-a luat în brațe copilul și a plîns pe obrazii lui, sărutați cu o frîngere a sufletului profundă. Copilul ei păzîți sfînt trebuia să intre în lumea pe care o îmbrăca și o dezbrăca Sabina, să refuze sau să lingă sudorile sufletești ale acestor creaturi, care nu se vor schimba nicio dată, approximate unele cu altele, perpetuate și stabilite la un nivel. Pentru această calitate de oameni pregătea Sabina un copil bun, un om întreg și nevinovat, ca să fie prostituat sau strivit. Gîndul îi alerga de la ochii frumoși ai lui Vintilă, fericiri de sărutarea repetată a mamei, cu mîngîierile mici și dulci ale limbajului de leagăn, la revol-ver. Un minut de curaj ar fi terminat două vieți cu neputință de împletit în viața celorlalți. Ea voia să așeze pe picioare un flăcău fără prihană și-i da de fapt vieții un copil nepregătit. Dar ca să curme apocalipsa prin care treceau cu mașina de cusut, cu manechinul și acul, ea trebuia copilul să și-l omoare! Trebuia să-l asasineze ea, trebuia să-l vadă mort. Nici o judecată nu putea să-i acorde dreptul și suferința acestui act. Bine, rău, ceea ce s-a făcut trebuie singur istovit.

Văzîndu-și mama plîngînd, Vintilă plîngea laolaltă cu ea, simțînd puterea motivului necunoscut adevărată, plîngea ca atunci cînd, fiind mic de tot și prunc în leagăn, își însușea cîntecele ei de întristare, rostite lui ca niște litanii și monotone, pe cusătura străbătută cu acul.

Sabina se ridică de pe copil, cu pumnii strînși.

— Nu se poate! Mergem înainte!
— Ce nu se poate?... întreabă Vintilă cu o
presimțire.
— Nu se poate să murim!
— De ce nu se poate?... întreba Vintilă, cu
altă presimțire. Dacă vrei tu, mamă?

— Dragă Fănică, m-am gândit mult înainte
de-a te ruga să vii, dar nu mai puteam amîna.

Ștefan Șileriu intrase în odaia mamei lui cu o
foaie de hîrtie în mînă.

— Trebuie să fie ceva foarte grav, dacă măicuța
s-a hotărît să-mi trimită o scrisoare. . . zise surîzînd.
Era de ajuns să-i spui Caterinei. . . Știi că nu mi-ai
mai scris niciodată, mamă? . . . Și ce termeni, mă
rog! «Avînd ceva important ați vorbi, te rog
făți timpul să stai după amiază cu mine o jumă-
tate de ceas.» Mă prăpădesc după acest «avînd»
de judecătorie. . . De ce te-ai mai ostenit să scrii
și nu mi-ai spus-o, ca să zic și eu așa, «verbal»?
Îți fac cel puțin cîte două vizite pe zi. . . Ce
s-a întîmplat? Vrei să-mi vorbești, desigur, de
căsătorie.

— De cînd ești logodit, nu-ți aduc nici o învinu-
ire, stai tocmai atît la mine cît durează îmbrățișarea
de plecare și de sosire. Ești așa de grăbit încît vii
gata îmbrăcat, cu pălăria și bastonul în mînă. . .

— Știi cît sînt de ocupat, dragă mamă. . .

— Și mai ales ghicesc cît ești de îndrăgostit. . .
Nu roși, băiatul mamei cel frumos. . . Așa trebuie
să fie și-mi pare bine că este așa. . . Dacă dragostea
nu începe cu dragoste, timp și tinerețe pierdute. . .
Îmi pare bine mai ales că Ioana te iubește la fel. . .
Esențialul. Dar de ce ți-ai pus azi tocmai cravata
asta pestriță? . . .

Ștefan își căuta o atitudine cu stîngăcie, și pe cît era de uriaș, pe atît se pitise în sine.

— Dacă ți-a spus ea că îți șade bine, n-am nimic de zis, adaoase doamna Șileriu, cu o tresărire adolescentă în căutătura obosită. Fetele se pricep mai bine. . .

Ștefan Șileriu avea înălțimea puternică a unui get și o nevinovăție copilărească în chipul lui alb și proaspăt trandafiriu, contrastante. O sevă îmbelșugată pulsa în marele lui trup viguros, scînteind în ochii liniștiți și adînci și în substanța părului negru, cu firul gros ca de ibrișim.

— Cînd te făcuși atît de mare, maică, Fănică? Mai ieri, alaltăieri, te împiedicai de scăunel. . . Ia șezi colea nițel. . .

Ștefan își puse palma pe fruntea bolnavei și i-o scoborî lin pe figură. . .

— Parcă arzi puțin. . .

— Nu, n-am nimic. De multă vreme nu m-am simțit atît de bine ca azi, maică. Dar stau sub influența celor ce vreau să-ți spun. . . Nu-i chiar atît de lesnicios. . . O să afli lucruri atît de noi încît parcă m-aș teme să ți le spui de-a dreptul și dintr-o dată. . . Știi, în seara cînd te-am pus să-mi citești din cartea pe care mi-ai adus-o? . . . Voiam de-atunci să-ți vorbesc. . . M-am codit. Mai aveam, poate, unele îndoieli. . . A fost să te înterup de cîteva ori din lectură și să-ți spui: uite de fapt de ce te-am rugat să-mi citești. . . Mi-ai citit un ceas întreg și pentru înțîia oară n-am ascultat nimic, n-am auzit nimic, gîndul mi-era într-altă parte. . . Pe lîngă teama de a mă destăinui, ceea ce m-a făcut să mai aștept a fost și teama de judecata ta, ca să nu greșești cumva. . .

— Mamă dragă. . . zise Ștefan. Se poate să bănuie? Mama nu se discută și nu se judecă. . . Și mama lui Ștefan mai puțin decît oricare alta. . .

— În general, așa este. . . Lucrurile, și știute și neștiute, sînt grupate în serii logice, de lucruri posibile. . . E mai greu cînd treci din seria ta și te înfățișezi într-alta. . . Cîteodată noi trăim în serii logice succesive și contradictorii. . . Vorbesc de cei care au avut vreme să trăiască. Unii duc, nu e vorbă, o viață întreagă într-o singură serie nemaisfîrșită. . .

— Nu înțeleg decît generalitatea acestei idei, zise gigantul, așezîndu-se cu băgare de seamă în fotoliu. Știi că trebuie să fiu foarte atent cu scaunele. Am rupt vreo cîteva. . . Sînt cel mai greu om din oraș. Nu e de mirare, dacă măicuța lui e femeia cea mai inteligentă. Dar nu pricep unde vrei să ajungi. . .

— Cînd te-am născut pe tine, micul mamii uriaș, nu mai eram la prima tinerețe. . . Eram numai în dragostea mea cea dintîia. . . De aceea ai și ieșit așa de frumos. . . Cum crezi tu că ies copiii frumoși? Așa, fără motiiv? . . .

Doamna Șileriu, întîrziindu-și spovedania, căuta drumul cel mai de ocol și se retrăia.

— Tu nu știi, nu este așa? că am fost măritată de două ori. . . Vezi ce anacronic sună cuvintele. Asta însemnează în vorbe de tinerețe că am avut doi bărbați. . . Știi? . . .

— Mi se pare că da, n-aș putea să afirm. . . Am înnodat fără să vreau peticile, frînturile, înteruperile.

— Dacă nu te-a surprins întrebarea, însemnează că știi. . . Primul meu bărbat nu era gelos ca un bărbat, ci ca o fiară — și totuș totdeauna absent, absent din sufletul lui și de acasă. Nu vreau să-l bîrfesc, era ceea ce aș putea să numesc o personalitate, dar de moravuri vulgare. L-am prins cu toate servitoarele și țărâncile, în toate odăile, noaptea în curte, la grajduri. Era nestăpînit. Ajungea să zărească o femeie pe care n-o mai văzuse, trecînd

pe la ferestre. Se scula de la masă, brusc, și se ducea după ea. O ajungea oriunde. Satele de pe moșie sînt pline de copiii lui. . . Au vrut să-l omoare țaranii de mai multe ori și nu l-au biruit. Avea cîinii lui ciobănești care îl ascultau ca niște oameni. Străbătea cu ei noaptea satele călare: cine a vrut să se atingă de el a fost sfîșiat. Fugea noaptea din pat de lîngă mine și se întorcea, cîteodată, a treia, a patra zi pe întuneric, plin de sînge. . . L-am ascultat și l-am urît, mîra frică de el. . . Mi s-a dus o bună parte din tinerețe în robia lui, cu gîndul la omul pe care-l iubisem: tatăl tău. L-am întîlnit după mulți ani de la prima mea căsătorie, față în față, în foaiorul unui teatru. Bărbații s-au recunoscut. S-au măsurat, s-au insultat și a doua zi s-au întîlnit, fără să fi știut, pe teren. Ce s-a întîmplat atunci n-am putut afla niciodată. Bărbatul meu a cerut divorțul, și-a luat bagajele, s-a despărțit de mine umilit și s-a întors singur la țară. Condiția despărțirii a fost din partea lui să nu mai dau ochii cu moșia în care am trăit arestată o viață întreagă, să las să se creadă că am murit. A urmat căsătoria cu tatăl tău. . . Dragoste întîrziată.

— Îți pare parcă rău, observă Ștefan.

— Nu trebuia să fac ce-am făcut. Trebuia să mă resemnez. . . Nu oricine are dreptul să aibă dreptate și să ție-o caute. M-am iubit mai mult decît trebuia. Aveam o datorie mai mare și am fugit de ea. . . Și am fost pedepsită. Starea în care mă găsesc durează cu mult dinainte de moartea tatălui tău. M-a chinuit întîi un bărbat, și după aceea, mai crîncen, urma lui. Sînt atît de nenorocită, Ștefane, cît nu se poate crede. Nenorocită fără nădejde, cu toate prilejurile de a nădăjdui isprăvite. . . Mă muncește întunericul, un întuneric rece și gol. . . Și vezi că nu pot măcar muri. Nu mi-am plătit încă păcatul. . .

Se isca o depărtare între mamă și fiu, ca și cum mama aparținea unor lucruri și fiul altora, și Ștefan avu senzația că zboară de pe acoperișul lui, pe care s-ar fi odihnit, un cîrd de cocori veniți dintr-o zare și porniți să străbată alta. . . Și i se părea că mama lui exagerează totuș consecințele unei păreri de rău de cămin.

— Cu tata nu ai avut nici o nemulțumire, zise Ștefan cu ochii în jos, ca și cum voia să-i apere fantoma.

— L-am iubit cu disperare, Fănică, și m-a iubit și el. Dar eu l-am iubit așa, crezînd că scap de obsesia mea. M-am lipit de el ca o cămașă, ca să nu aud decît bătaia inimii lui. M-am luptat să uit și nu am putut. Nu se poate uita orișice. . . Ascultă, dragă Fănică, o femeie trebuie să-i rămîie credincioasă, cu toată jertfa, bărbatului cu care s-a căsătorit. Două căsătorii sînt prea multe pentru o femeie. E noblețea ei, — și viața trebuie trăită înnaainte de toate cu noblețe. Femeile noastre vechi au înțeles mai bine decît noi: ele se duceau la mînăstire. . .

— Nu știu ce să-nțeleg, dragă mamă. . . răspunse Ștefan Șileriu cu delicatețe.

— Înțelege că din prima căsătorie am avut o fată. . .

— Nu știam! Nu mi-ai spus niciodată că am o surioară, zise Ștefan cu dulceață.

— Nu o mai ai, dragul maichii, și nici maică-ta nu o mai are. . .

— A murit? zise Ștefan cu suspinul pe care-l aduce această mare întrebare.

— Din nefericire, din mare nefericire. . . zise doamna Șileriu. Întîi, mi-am făcut un alibi suflescesc. Sabina era mare. . .

— A chemat-o Sabina? . . . Ce mulțumit aș fi să am o soră, pe care să o cheme Sabina, cu care aș putea să ies la braț în mijlocul lumii. . .

Trebuie să fi fost frumoasă Sabina, zise cu încreștă Ștefan.

— Nu pot să tăgăduiesc... Dar mi s-a părut că Sabina îl iubește mai mult pe tatăl ei decât pe mine... Și cred că nu m-am înșelat. Sabina avea un dispreț sarcastic pentru toate femeile. Nu aș zice că era o copie de băiat, dar era aproape un bărbat, în plus cu acest mare dispreț de scîrbă adevărată. Am surprins la ea atitudini care m-au jignit și m-au înșelut, și aluzii care dovedeau cruzime de cuget. Mi s-a părut chiar că admite conduita tatălui ei, încurajat să o urmeze cu o indiferență față de mine, care m-a izolat. Avusesem o speranță în fata mea și pe ea am găsit-o întovărită cu tatăl ei. Poate că greșesc, dar așa mi s-a părut atunci...

Doamna Șileriu încremeni cu vorba pe buze. Ștefan simpatiza cu această soră pe care nu o cunoscuse și de care afla acum.

— Am și în această secundă, zise bătrîna, sentimentul de atunci, că sînt izolată...

— Nu te supăra, măicuță dragă, am avut și eu odată o surioară, o surioară care a pierit chiar cînd am aflat că am avut-o...

— Vream numai să mă explic, nădăjduind o achitare pentru viața mea toată, de la tine... Nu mai am alt judecător.

Ștefan întinse brațele și i sărută ochii, înșă interesat de sora lui, căreia îi zîmbea cu amărăciune.

— Tata, zise Ștefan, fără să-și dea seama, căci el simpatiza și cu acel tată care nu a fost și al lui — tatăl Sabinei, vreau să zic, a iubit-o, desigur, mult...

— Dragoste cruntă și bolnăvicioasă, Fănică, groaznică! Fata lui era mai presus de viață, mai presus de mîndrie, mai presus de cinste. E adevărat că averea îi permitea să satisfacă tot ce putea

ea să dorească. Dar dacă n-ar fi avut nimic și ar fi trebuit să fure, să prade, să devasteze, să dea foc, să asasineze ca să-și procure fetei lui un confort care i-ar fi lipsit, el ar fi făcut-o... Țiam auzit adeseori severitățile de magistrat, Fănică. Bagă de seamă! să nu te înșeli măcar în aprecierile tale secrete: hîștii de rînd, bandiții, escrocii, renegații, ticăloșii, au adeseori un motiv onest al isprăvilor pedepsite: o dragoste mai puternică decât scrupulul moralei organizate... Dacă fetei lui i-ar fi trebuit un ochi și amîndoi ochii ca să experimenteze în laboratorul ei, tatăl și i-ar fi scos într-o eprubetă.

— Sabina nu era cu voi, cînd ați venit de la moșie?

— Dacă ar fi fost cu noi, poate că nu s-ar fi schimbat nimic. Era în streinătate... Plecase într-o vacanță și nu s-a mai întors. Legăturile dintre mine și tatăl ei se găseau slăbite mai ales din pricină că ea suprimase și corespondența cu noi. Discuțiile noastre, tot mai dese și mai violente, veneau de la educația primită de Sabina și pe care ne-o reproșam unul altuia și ne acuzam. Bărbatul meu a parcurs toate țările ca să dea de ea și s-a întors la moșie demoralizat. Viciile lui au sporit monstruos. S-a apucat și de băut. Cînd se mîbăta, ieșea cu biciul și cu pușca la oameni, hotărît să-și doboare dacă ar fi suflat... A murit și el, fără să-și vadă fata, cum n-am văzut-o nici eu... Am avut știre de la un sanatoriu din Saconnex. Uite. Citește scrisoarea...

— A voit să moară în locul și în odaia unde a stat fata lui acum douăzeci de ani... E cumplit!

— Ai văzut? ăsta era Costache Voinea...

Numele îl făcu să tresară pe Ștefan, izbit de o similitudine, și doamna Șileriu a simțit. Ștefan, căutîndu-și de lucru cu mîinile inactive atîrnate între genunchi, își învîrtea degetele mari.

— Dragul mamei, nu s-a terminat. Sîntem numai la început. Sabina are un copil. . .

— De unde ştii? unde e copilul? de ce nu mi-ai spus de la început?

— Linişteşte-te, maică, de asta vorbim şi de aceea te-am chemat. Mi-ai dat o jumătate de ceas.

— Mai încape vorbă, mamă! Toată noaptea, nu o jumătate de ceas.

— De unde ştiu, mi-ai întrebat. A fost aici. . . Nervozitatea lui Ştefan trecea peste margini.

— Aici, la tine? la noi? şi nu mi-ai spus nimic? . . . Cum se poate asta?

— De ce te-am chemat, puiul mamei; nu ca să-ţi spui? . . .

— De ce mi-ai ascuns atîta timp?

— Acum am aflat şi eu, dragul mamei.

Faţa lui Ştefan se însenină deodată, ca la apropierea unui copil care i-ar fi venit de-a buşile în braţe, ca să-l ridice de jos pînă la piept.

— E mic, mititel? . . . Întrebă Şlieriu, care pierdea timpul din vedere. A venit cu cineva. . . Cine l-a adus?

— Nu-i prea mic, dragul mamei, e de-o seamă cu tine. . . Şi l-ai adus tu. . .

Ştefan Şlieriu păşi din fotoliu de-a dreptul în mijlocul odăii, cuprins ca de un cutremur de nebuie, alternat cu o veselie zgomotoasă, succesiv întunecat şi fulgerat de acelaşi sentiment.

— Vintilă Voinea! . . . răcni Ştefan. El e!

— El, dragul mamei. . .

— Mă duc. . . sărut mîna mamă. . . Lasă-mă să te sărut de o sută de mii de ori, mamă dragă! mamă dragă! mamă dragă! N-a mai dat canală de zece zile pe la noi. . . Nu mai pot să aştept. . . Mă duc să-l aduc.

— Stai jos, dragă Fănică, încă nu s-a terminat. . . Vintilă nu ştie nimic. . . El nu mi-a spus nici cum

a chemat-o pe maicăsa. Eu nu i-am spus nimic. . .

— Atunci, de unde ştii că Vintilă e fiul Sabinei. . . Ai avut vreo dovadă?

— Mai multe. . . îl cheamă Voinea: Numele primului meu bărbat. Seamănă cu Sabina ca o picătură de apă. . . Are şi aluniţa ei de la mîna. . . O parte din glasul ei. . . mişcările ei, piciorul ei, stilul ei de gîndire. . . mîsa leit. Şi mi-a vorbit de Sabina, ca şi cum o aveam dinaintea mea. . . L-a recunoscut şi Caterina. Cînd l-a văzut s-a împiedicat să cadă.

— Ai putut să te ţii?

— Mi-a venit de mai multe ori sîrşeală, am leşinat, vorbind cu el. Am fost gata, gata să-i spui. . . Nu i-am spus nimic. M-am gîndit să nu fac rău. Vintilă nu reacţionează ca toată lumea. M-am temut. . . Sabina a suferit cu el optsprezece ani de mizerie neagră. Fără nici o îndoială, ea şi-a aplicat sieş severităţile dispreţului ei de femei. . . Nu vreau să-l pierdem tocmai acum cînd am pus mîna pe el. Să nu te pripeşti. Trebuie luat încet.

— Vreau să-l văd numaidecît, mamă. Nu mai pot să trăiesc fără Vintilă.

— Puţintică răbdare, lasă-mă să sîrşesc. Începe rolul tău. . . Din lungile convorbiri cu Vintilă am căpătat dovada că băiatul ăsta care e al nostru, cărturar cum este şi profund onest, refuză lupta, dată de alţii cu o penibilă impetuoşitate, ca o faptă trivială. El nu-i cere vieţii nimic, mulţumit cu puţin, cu o infimă fracţiune din acest puţin. Înaptitudinile lui se vor putea modifica: asta nu mă prea preocupă. Starea lui sufletească e îngrijorătoare! . . . Pînă la vîrsta lui, nu s-a schiţat nici un roman. . . Romanul lui de dragoste e Sabina. . . Mama îi umple toate intervalele sufleteşti, care la un tînăr de anii lui aşteaptă, goale ca ramele unui stup, să fie împlinite cu fagurii reginei. Capacităţile lui sînt exclusiv locuite de ea. La el

viața, și bucuria, și întristarea, și geometria, și algebra, încep cu mama, nu cu o mamă regretată, dar cu o mamă prezentă, care îl covârșește ca o logodnică și ca o soție. Sentimentul lui e taciturn și violent. Fără voia ei, printr-un sacrificiu de fiice secundă și prin consacrarea ei totală lui, ajutată și de o natură sensibilă extravagant, copila mea și-a neutralizat copilul ei. . . El o vede când citește, când se bucură și când lăcrimează, gândul ei l-a sorbit întreg, și fizicul lui e inexistent. Și îmbucătura îi este împărțită în gură în două bucăți, din care una și cea din urmă este a ei. . . Ca și cum Sabina nici n-ar fi murit, ci s-ar afla vie în ființa lui vrăjită, el trăiește, topit în ceața ei, fericit când poate să se scufunde în singurătățile neturburate. Măi frică de ceasul în care va înțelege că Sabina a murit într-adevăr și când va ieși din halucinația lui.

Vintilă dispune de toată averea bunicului adorată: o avuție însemnată îl așteaptă. Descurcându-l, pune un avocat să-i organizeze proprietățile. Ele produc zilnic o bogăție necheltuită. Să i le dea în mână, să simtă că sînt ale lui. Cred că, înțelegînd gustul belșugurilor, el se va împăca și cu viața.

Să ne gândim la un program de gospodărie pentru Vintilă. Duce la el, caută și-l mută la noi, scoate-l în orice caz dintr-o odaie care îl suge și-l anemiează. Duce cu el la un croitor, comandă-i câteva costume, înnoiește-l de sus pînă jos, cumpără-i lucruri multe, fine și scumpe, dă-i bani, scoate-l, plimbă-l, poartă-l pe la teatre, restaurante și localuri de petrecere. Mută-i viața din loc. . . Și m-am mai gândit la ceva. . . la sora logodnicei tale. . .

O bătaie în ușă opri vorba precipitată și însuflețită a doamnei Șileriu, care se uită interogativ la fiul ei. Era bătaia cunoscută.

— Mai vorbim mai târziu. . . șopti bătrîna.

— Vintilă! strigă Ștefan, aruncîndu-se înaintea, dar întrerupt cu brațele întinse.

Vintilă saluta ca în Evanghelii.

— Pace vouă! zise Vintilă cu o voce stinsă și nouă. Accentul cuvintelor aparținea unei strănii sincerități. Bătrîna și fiul ei avură senzația de groază că o scară abia construită se cleatină și se deslînează.

Cîinele ieșindu-i înaintea, venea spre Vintilă cu șovăieli de atitudine sentimentale.

— Măi fost tare dor de tine, cîine. Nu mai știu cum îți zice. Bubi!

Doamna Șileriu îl lăsa să-l cheme Bubi, impresionată de absența abstractă a lui Vintilă.

— O să stau nițel jos, zise Vintilă, chemînd cățelul, cu semnul obișnuit, pe genunchi. Al sărut mîna, doamnă Șileriu. Bună ziua Ștefane: nici nu te vedeam.

Vintilă, abia răsturnat în fotoliul vechilor convorbiri cu bolnava, păru să-și aducă aminte ceva și sări din scaun.

— Nu înțeleg: ce cauți la voi? cum am nimerit aci? Plecasem într-altă parte. . .

— Te aduce inima, Vintilă, zise Ștefan. Fă-ne plăcerea să stai jos. Tu aici ai vrut să vii, dar ai uitat. . .

— Crezi? zise Vintilă, uitîndu-se în oglinda dulapului, ca la un străin. Își duse mîna la frunte, de la o tîmplă la cealaltă, lăsîndu-și-o să alunece de-a lungul obrazului pînă jos. Îi crescuse barba de două degete, paliditatea feței slăbite căpătase un ton alburiu, de tîbișir, și ochii duși, în fundul orbitelor umbroase, goale, aveau o licărire mată, de plumb. Mîna lui lăsase în palmele lui Ștefan o senzație durabilă rece, unghiile aveau o gălbeală albăstruie, și gîtul, redus și subțiat în gulerul tare al cămășii, părea ocolit de un abajur.

— Ai fost bolnav? zise doamna Șileriu.
— Eu? răspuse Vintilă. De ce?
— Te găsesc obosit. . . Ți-e cam obosită și vocea.

— Am fost foarte ocupat, peste măsură de ocupat, zise Vintilă, ca un avocat cu multe procese și continuându-și fraza în minte, atent să înconjure precis cu degetul mare al mîinii drepte o unghie pătată de cerneală.

Doamna Șileriu și Ștefan simțeau că, dacă nu i-o întrerup, tăcerea lui Vintilă putea să fie definitivă.

— Nu vrei să ne spui și nouă cum ai fost ocupat? zise Ștefan.

Vintilă răspuse cu placiditate, după reflexiune și privindu-și degetele fix:

— A fost pe la mine mama. . .

— Doamne, Dumnezeu! strigă nestăpînită doamna Șileriu.

— De ce vă mirați așa, doamnă Șileriu? Nu are voie mama să vie la mine? N-am așteptat-o destul?

— E la tine acasă? întrebă Ștefan Șileriu, urmărindu-l în gîndirea lui, ca pe marginile unui precipiciu.

— N-aș fi putut să o las singură. . . A plecat. . . A venit de mai multe ori și a plecat. Nu poate să vie decît noaptea. . .

— Ai vorbit cu mama ta?

— Nu mai vorbește. . . Sau, mai bine zis, vorbește fără să grăiască. . . Spune ceva și o aud cu ochii. . . Aș vrea să vorbesc și eu ca ea, cu gîndul. Ea vorbește și cu mîinile.

— Trebuie să-ți fi spus multe lucruri, zise Ștefan, palid, parcă oglindit într-o apă otrăvită.

— Nu prea multe. A venit să-mi spuie, răspuse, slăbindu-și de tot șaoptele și ridicînd un deget spre buze, tainic, că pot să desfac pachetul și să-l citesc. . .

— Ce pachet?

— Nu știi? pachetul pe care mi-a spus să nu-l desfac zece ani. . . Era pecetluit. L-am desfăcut. . .

— Ai găsit scrisorile?

— Care scrisori? . . întrebă Vintilă. Nu era vorba de nici o scrisoare. Am găsit două caiete. Sînt la mine. . . Nu le mai las acasă.

Vîrîndu-și mîinile pe gaura jiletcii, Vintilă scoase din sîn două carnete, legate în piele moale, vișiniu și verde.

— Mi-a spus și mama să nu le las acasă, că mi le poate fura cineva.

Vintilă se sculă cu greutate în picioare și făcu o declarație solemnă:

— Nu mai mă cheamă Vintilă Voinea! zise Vintilă.

— Ce vrei să spui? întrebă cu sufletul ostenit Ștefan.

— Vreau să spui că mă cheamă Horst. . .

— Horst?! se uimi Ștefan, întinzînd mîna să pipăie caietele surorii lui.

— Am lămurit mai multe puncte foarte întunecate, doamnă Șileriu. . . Tatăl meu a fost William Horst, căpitan în marina engleză, și pot să vă mai spui că mama mea a fost Sabina Horst, soția lui. . .

Cu toate că o confirmare verbală devenise de prisos, doamna Șileriu scoase iarăș un strigăt, mai potolit.

— Au fost căsătoriți! zise satisfăcută în preceptele ei bătrîna.

— Vezi bine! răspuse Vintilă. La pagina optzeci și șapte e descrisă căsătoria.

Vintilă surîse.

— Era jurnalul ei, în care mama ta își făcea însemnările zilnice? Nu vrei să mi-l dai nițel? îl ceru Ștefan.

— Nu pot să-l dau din mîină! Cel verde e al tatălui meu, adaoase Vintilă cu un timbru ciudat

pe aceste ultime cuvinte, pe care nu le rostise niciodată. Și ca în vis: Nu mai e nici mama, nu mai e nici tata... E numai Vintilă singur... O lacrimă lucidă îi umezi lumina ochilor.

— Taci, nu mai spune așa... zise Ștefan. Vintilă nu e singur... Vintilă ne are pe noi.

— Pe voi... Dar cine sînteți voi?... Azi sînteți și mîine nu mai sînteți.

Ridicîndu-și o întinsă pînă în dreptul gurii, Vintilă suflă peste palmă, ca într-un așternut de praf care fuge.

— Știi că o să iau cățelul îndărăt. Mi-am adus aminte cum îl cheamă: îl cheamă Mocățun.

— Ce vorbă e asta?... Cum o să-l iei îndărăt? zise Ștefan.

— La subsuoară... E mic, răspunse Vintilă. Vreau să-l vadă și mama. Cred că iar vine la noapte. Cît e ceasul? Ea vine pe la două... Mai e vreme, dacă nu cumva vine în lipsa mea... Știi, dragă Ștefane, n-aș vrea să mă aștepte.

— Dacă nu veneai nici astăzi seară, zise Ștefan, pusesem de gînd să viu eu la tine... Și știi ce mai vreau? Să te iau ca să te muți la noi... Ți-am pregătit o odaie frumoasă, sus.

— Să mă desparti de mama? zise Vintilă, ascunzîndu-și albumele în sîn, ca de o amenințare.

Doamna Șileriu îi zise pe neașteptate:

— Nu vrei să-mi zici și mie mamă, ca să-ți zic și eu Vintilă?

Propunerea îl tulbură. Vintilă tăcu intrînd ca într-un zid.

— Zi-mi atunci: mamă-mare, bunico... Mi-ar plăcea mult.

Vintilă tăcu împietrit. Prețul unui singur cuvînt avea valoarea unei convingeri, sau a unui ideal. I se părea că i se cere să se lepede și să renege.

— Ce vrei să iei? întrebă doamna Șileriu, voind să schimbe atmosfera și să derive, cu grije de

slăbiciunea lui Vintilă. Să luăm împreună o felie de șuncă și un ceai.

— M-am lăsat de mîncare, zise Vintilă, ca și cum afirma că s-ar fi lăsat de tutun.

— Ești extraordinar! Cred că glumești, zise Ștefan, nu fi copil.

— Am vrut să văd dacă pot și am putut. Mi-era imposibil să citesc caietele mamei și să mănînc. De o săptămînă am suprimat și somnul... și mă simt foarte bine. Am învins două dobitoace: unul cerea hrană și celălalt odihnă.

— Dragă Vintilă, mă superi, zise Ștefan. Cu începere de acum ai să mănînci toate mesele la noi. Și fă cum ți-am spus: mută-te aici.

Vintilă se sculă să plece, dar, părăsit de puteri, căzu pe scaun înnapoi.

— De ce nu mă lăsați să plec? zise Vintilă. Mi-ai făcut ceva. Nu mă mai țiiu pe picioare. Ce mi-ai făcut?

— Nu vezi că te-au slăbit foamea și neodihna?

— Nu mi-e niciodată foame, zise Vintilă. Nu mai îmi e nici somn.

— De post a-nceput să-ți miroasă și gura.

— Nu-i adevărat! răspunse Vintilă, adus la realitate că poate să fie adevărat.

— Ia oleacă de șuncă și un păhăruț de vin, îi zise doamna Șileriu pe moldovenește, cu o diminutivare cordială.

O tavă plină fusese așezată lîngă patul bolnavei, pe o masă ușoară.

— Mă faceți să mănînc cadavru, zise Vintilă, servit în mînă cu o felie de pîne învelită cu o foaie de carne.

— Poți să iei și fructe... Trebuie neapărat să mănînci. Nu vezi că te prăpădești pe picioare? Ce, vrei să mori?

Vintilă înnălță din pămînt o căutătură iluminată către Ștefan.

— Ce bine ar fi! . . . Dar cred că nu se va putea, zise Vintilă suspinat. Îmi pare rău ori de câte ori mănînc, și mă revolt ori de câte ori mă fură somnul. Robii blidului și ai saltelei! E dezgustător. O jumătate de viață putrezești lungit și un sfert din ea te mîzgălești cu grăsime.

— Mai ia un pahar, zise Ștefan. E un vin din viile noastre. . .

— Îl simt pînă în vîrfurile picioarelor, zise Vintilă, zîmbind cu naivitate. M'am îmbătat.

După al doilea pahar și a treia porție de șuncă, Vintilă așipi, ca un copil adormit cu Țița pe buze.

— I-a făcut bine. . . șopti foarte încet doamna Șileriu, mulțumită.

— Ai văzut cum vorbea cînd a venit? Aiurise. . .

— Ce, i puțin lucru să lupți cu natura? . . . zise doamna Șileriu științific. Cum facem să-l mutăm la noi?

— Mi se pare foarte greu, zise Ștefan.

— Vezi? Nu a fost ce crezusem eu. . . A fost măritată. Dar să nu-i spuie ea nimic, măcar lui tată-su? asta nu înțeleg.

Vintilă adormise mai bine de o jumătate de ceas, păzit de grija celor din odaie, fiecare desfășurînd pentru el din tăcerea lui un fir personal de gîndire, bolborosit ca într-o cataractă zbuciumată în întuneric. Și ar fi dormit încă mult dacă « javra », cum s'a răstit Ștefan la cîine, care dormea și el în perina lui, nu ar fi visat poate o pisică și n-ar fi lătrat din somn. Deșteptîndu-se, Vintilă, înfricoșat că l-au putut carnea și oasele trăda și totuși sperînd că nu a sforăit, întrebă:

— Ce-am făcut, doamnă Șileriu? Mi se pare că am dormit. . .

— Te-ai odihnit și dumneata nițel, și Ți-a făcut bine, zise surîzînd bătrîna. Nu e nici o rușine. . .

De noi nici nu trebuie să-ți fie rușine, niciodată. . . Uite, Ți s'a mai înseninat fața. . . Să nu mai faci așa, să nu dormi și să nu mănînci. . . Ai de trăit o tinerețe și o viață și noi avem cuvinte serioase să credem că ai să fii foarte mulțumit cînd ai să știi mai mult. . . Eu o să-ți spui dumitale într-o zi o poveste frumoasă, care o să-ți placă.

Dinaintea atitudinii indiferente a lui Vintilă, plecat cu fruntea pe mîinile răzimate în coate pe genunchi, privirea doamnei Șileriu se strecură întrebătoare către fiul ei, dacă trebuia spus ceva mai mult deocamdată. Ștefan răspunse negativ, din sprîncene.

Vintilă părea că iese din halucinația cu care venise.

— Nu ne mai spui nimic? întrebă doamna Șileriu.

— Ba da. M'am clarificat. Vreau să vă spui că nu sînt om ca toată lumea. . .

— Și-ți pare rău că faci excepție prin originalitate? E distincția dumitale.

— Dacă ar fi originalitate și distincție! . . . Dar e altceva. . . cu mult mai rău. . .

— Ți-am mai spus de cîteva ori să renunți la această falsă analiză, zise Ștefan. Pe de o parte analizezi pînă la fierbinte, și pe de alta primești tot ce-ți trece prin minte ca un dar de suferință indiscutabil.

— Tocmai! zise Vintilă. E ceea ce mă torturează și mă suprimă: dezechilibrul meu.

— Mai născociși un cuvînt. . .

— Cuvîntul pentru mine e vechi ca și starea pe care o numește. . . Nu te amăgi, Ștefane, sînt mai preocupat de starea mea sufletească decît Ți-ai putea închipui. Am un suflet inegal și subred. Numai și nevoia de a mă judeca, scruta și cîntări, ca principală activitate interioară, arată caducitate morală. . . Tinerii de vîrsta mea nu se împiedică

în rădăcinile și buruienile sufletești. Ei trăiesc! Eu nu trăiesc. . .

— E criza morală a tinereții. Toți am avut-o sau o avem.

— Altă formă, Ștefane. . . Forma mea este a unei vieți, trăită demult și isprăvită demult. Știu gustul tuturor lucrurilor pe care nici nu le-am gustat și sînt obsedat de finalități. Nu pot începe nimic pentru că știu dinainte sfîrșitul. În douăzeci de scheme se cuprinde toată existența: în mine, geometria lor e rezolvată mintal. Am toate rezultatele în paranteze, ca într-o carte de aritmetică elementară, pe care eu o citesc desăvîrșite.

— O să-ți schimbi viața și ți se schimbă numai decît și schemele.

— Nu se poate, Ștefane: sînt definitive și inflexibile. N-ai văzut că nu-mi place nimic? și mi-ar plăcea să-mi placă. Aș vrea să-mi pot duce viața pe dinafară, ca voi toți: de ce crezi tu că trăiesc eu numai pe dinăuntru și că descompun sufletul aparențelor, inoculîndu-le caria rece a sensibilității mele? Sînt vătămat în substanță, nu mă pot bucura de nimic. Auzi tu? de nimic. Cum socotești tu că aș putea să fiu viteaz, cînd sînt un fricos? Aș vrea să fiu obraznic și sînt timid. Aș vrea să răcnesc și să mă bat în piept, mărginit în ocolul unei idei sau al unei stupidități, în care să cred sau să mă pot preface a crede, și-mi este scîrbă: e facil. De ce mă scîrbesc eu, acolo unde ceilalți sorb cu lăcomie? De ce vine la mine indigestia înaintea de a pune măcar furculița? Sînt meditativ și parcurs de febră acolo unde toată lumea, lacomă și brutală, e scelerată. Vreau să fiu și eu un scelerat. Da, să mă tăvălesc cu ochii închiși în bucuriile amare, ca toată lumea. Nu pot. De ce nu pot? Am pus urechea la toate ușile la care ți se răspunde prin gaura cheii: n-am primit răspuns. Și acum, tîrziu, foarte tîrziu, m-am dumi-

rit. Am aflat care-i boala mea, dar identificarea ei servește numai la ștergerea schițelor creionate în obscuritate și care amestecau semnele topografice: am o hartă clară și atîta tot: nu lecuiește. Leacul e imposibil.

— Și care-i explicația ta la atîtea erori cîte cuvinte încîlcești?

— Sînt un hibrid, Ștefane. . . Nu pot utiliza nici pe englezul aventurier din sîngele meu, nici puterile de hotărîre ale mamei. Sînt urzit din două materiale ce nu se urzesc între ele: bețe și lînă. Nu merg împreună. Lemnul rămîne tărăște și firul moale scamă. Ridică velința țesută din ele: țesătura e pulverizată: se risipește. Sînt un covor risipit, Ștefane. Vezi că nu se poate face nimic?

— Teorie și cărturărie, zise Ștefan. Indemonstrabil.

— Un suflet și o viață nu-ți demonstrează ție nimic? Uită-te la mine. Sînt de sus pînă jos, în tot sufletul meu, o corcitură! Pe mine nu mă impresionează absolut nimic din cîte te entuziasmează pe tine, în viața pe bucăți și varietăți. Dacă ne înțelegem în opiniile noastre abstracte, în judecățile critice, ele sînt cerebrale și nelocalizate. Localul, și fizic și de simțire, mă lasă indiferent. Tu, care crezi că știi mai multe decît mine, dă-mi o explicație. . . Și trebuie să-ți adaog că educația mi-a fost sănătoasă și că moralul mamei a fost de o duritate și de o corectitudine de diamant. . .

Ca și cum făcuse o sforțare peste rezistența lui și urcase agățat ca un păianjen un pîrete de prăpastie vertical numai cu mîinile pînă la gura ei și s-a prăbușit înapoi, Vintilă, frînt din umeri, și-a lăsat capul pe piept, sprijinit în bărbie. În patul doamnei Șileriu era ediția lui Pascal. Vintilă o luă, întoarse cîteva foi, închise cartea și citi cotorul cu litere de aur.

— Tovarășe!... zise Vintilă, clătinînd din cap. Omul cu groapa după el... Omul trestiei gînditoare!... Vream de mult să-l bag în sobă, zise Vintilă, îndreptîndu-se către cămin.

— Iar faci copilării, dragă Vintilă, zise Ștefan curmîndu-i drumul. Pascal nu se aruncă în foc. Dă-l încoace.

— Fiindcă zici tu, Ștefane... Dar omul nu e o trestie, dragă, omul e un par; omul nu gîndește, omul ține gardul de la coteț... Ce e omul, doamnă Șileriu? zise Vintilă reluîndu-și locul și mîngîind fruntea cățelului, care-i da capul, culcîndu-și pe genunchii lui, cu o vădită intenție de a-și consola stăpînul... După mine, omul e un purice mare, care sare spre cer și cade îndărăt, fără să-l ajungă... E plin de purici pămîntul, doamnă... Ori nu e purice?... Nu e purice, e schelet... Altădată vedeam și carne pe el... Carnea nu se mai vede nici ca un albuș. Mă întîlnesc peste tot locul cu scheleți... Fac treabă, aleargă, ca printr'un cimitir, și noaptea se culcă... Scheleți fără sex, neutri și uniformi... Scheletul dumneavoastră, doamnă, și scheletul lui Ștefan, sînt cu totul la fel, unul mai mare și altul mai mic; atît. Gîndește scheletul? Nu. Sună oasele, ca tacul în bile.

— Ați mai auzit voi, fetelor, de vre un băiat care să iubească numai pe măsă?

Batjocura, spusă cu necruțare și cu un accent de parvenitism în carieră și morală, venea din buzele de foarfecă, întinse ca două sfori paralele pe fălcile slabe între urechi, ale unei foste celebrități.

— Ce fel de întrebare e asta? întrebă cea mai autorizată.

— Să vă explic. Nu e un sugaci. A trecut de patru ani, a trecut de douăzeci... E un gogeamite doctorul în matematici...

« Fetele » se puseră pe rîs. Aproape goale și cu ușile date de părete pe coridorul îngust, ele se pregăteau de premieră, fardîndu-și masca, încercînd perucile și trecînd în dezordine prin cabinele cu cabotini, ca să ia un calîp de cacao sau să împrumute un roșu mai aprins. O ceață de pudră, de parfume cu tării confundate și de crud miros de cocă și huști acrea paradisul din dos al minusculei lui teatru, asaltat pe scara de serviciu de imberbi cu apa la gură și de admiratori zbîrciți. În așteptarea rezultatelor de la casă și a biletelor gratuite, ținuți în respect de valeți și pompieri, ei erau precipitați din cînd în cînd val-vîrtej înapoi din călcîie, la trecerea cîte unui favorit cu blană, care își putea permite să pipăie bărbia cu gropiță a unei artiste și să-i puie, ca unui cal de curse, mînușa pe sold.

După trecerea directorului de scenă, care înjura pe coridoare ca un surugiu, artistele sau îmbulzit respectuos la cabina Tinei, lăcome de noutăți inutile.

— Spune croitoreasa!... zise Tina. Lucrează pentru o viitoare mireasă, care are o soră și care ar fi voit să o mărite și pe ea, cu un matematician îndrăgostit de măsa, nota bene, adaose în latinește, de măsa lui... Toate insistențele au rămas, nota bene, de prisos.

— Trebuie să fie vre unul din ăia care... știi, își poartă dragostea în palmă, căuta să ocolească, și nu izbuti, o persoană îmbrăcată în *mauve* liliac... Sau mai văzut de ăștia... Astea vrei să ne spui?

— N-am vrut să spui nimic... se retractă Tina, indignată. Mi-a scăpat și mie o vorbă: voi v-ați adunat ca găștele.

— Eu le-aș tăia ăstora degetele cu satîrul pe pragul ușii. Atîtea fete drăguțe așteaptă un băiat bun, și poftim!... Și tocmai de la matematici, soro?... ăștia păreau mai serioși.

— Tocmai fiindcă sînt prea serioși... Cu ăla însă e altceva, că trăiește cu măsa, mi-a spus croitoreasa...

— Eu n-am spus așa, interveni croitoreasa vexată și care isprăvisse de ajustat un clin. Domnișoara voia să știe ce mai e pe la clientelă. I-am povestit și eu cîteva mofături și un caz foarte trist. Eu am spus că mama domnului profesor a murit...

Cuvîntul «a murit», în mijlocul forfotei anato-mice și al veselilor artificiale dintre cabine și culise, făcu efectul unui pahar cu apă rece, aruncat peste decolteuri și fese.

— Așa spune! Vezi?

— Nici n-am spus altfel, răspunse croitoreasa, v-ați pripit dumneavoastră. Domnul profesor e altfel de om.

— Nu mi-ai spus tu, fă, că s-a ținut cu măsa?... răcni Tina, ridicînd pumnul în vîrfurile brațului nud, ca un băț.

— Ferească Dumnezeu! domnișoară... Și altă dată să ții pe *tu* și pe *fă* pentru acasă la dumneata. Sînt femeie în vîrstă... N-am fost totdeauna croitoreasă de teatru... Nu sînt nici fată de căruțaș.

— Arde-o!... Înghite-o!... se auzi din cîrdul care se depărta al actrițelor pe jumătate goale.

— Acum o iau de păr și mătur cu ea toată sala, zise interpreta principală, persoană uscată, vînată și veninoasă.

— N-a fost căruțaș ta'su. A fost măturător, zise croitoreasa, care trecuse într-altă cabină, să încerce alte costume.

— Ai spus, madam Amalia, că mama profesorului a murit, zise o fetișcană dintre artiste, decent, emoționată. Profesorul nu poate să o uite.

— Adevărat, domnișoară... Lucrez în casa domnișoarei care se mărită, de cînd mi-a murit bărbatul, de zece ani, și am cunoscut-o de mică... Domnișoara ia un magistrat, un tînăr din toate punctele de vedere, zise Amalia cu nobilă pedanterie, foarte bine... Domnișoara mai are o soră, a doua domnișoară... Magistratul are și el un prieten, ca un frate, pe profesor... Trebuia să se facă două căsătorii odată... Nu s-a putut... Profesorul își iubește mama atît de mult, că nu mai poate iubi nici o altă femeie. Punct. E totuna ce-am spus eu cu ce spune steoalfa de dincolo? Le necaz căi ca o scîndură și n-are și ea un pic de țîțe. Moare, pleznește... Are și ea niște scîrbe de fleici... ca o cățea fătă... Dar cine-i de vină că nu i le-a făcut măsa cu ta'su căruțașul?...

— Desigur că nu, răspunse domnișoara actriță. Dar, să te-ntreb ceva, profesorul e *tip*?...

— E cît se poate de bine, domnișoară. O să-l vedeți astăseară la spectacol, în avanscenă. Se

mai face astăseară o încercare: Vin părechile amîndouă... Domnul Șileriu, cum se numește judecătorul, ține să se facă orișicum și a doua căsătorie... Dacă iar fi tată și tot nu s-ar ocupa atît de mult de prietenul lui cel mai bun... De trei luni de zile îl duce peste tot locul, ca să uite... Au fost amîndoi în streinătate și a trebuit să se întoarcă repede: mormîntul mamei e aici... La purtat prin toată lumea, la dus și la întors în fel și chipuri, doar o uita... Nu poate să uite... Dragostea lui în loc să descrească, sporește și, mi se pare chiar, Doamne iartă-mă, că profesorul s-a cam țicnit... Oamenii prea deștepți, domnișoară, nu trăiesc, și copiii prea deștepți nu se joacă.

— Tot n-am rol astăseară... zise tînăra artistă. Zici că vine în avanscenă? O să-l caut.

Prin gaura cortinei se putea urmări interesanta distribuire treptată a publicului, adunat în staluri și ranguri, în vederea unuia și acelui lucru, toale, tele, averile, categoriile, bijuteriile, edițiile înfînit variate ale oamenilor, hotărîți să stea locului, timp de trei ore, atenți la evoluțiile unui punct. Vintilă Voinea, încremenit într-un colț, număra fără să vrea cheliile din staluri, ocupate ca de niște sfinți în smoching, cu tonsură și aureolă. Zicea în gînd: una, două, trei, patru, și dacă la al șaptesprezecelea exemplar de craniu gol se producea o mișcare a stalurilor pentru trecerea unor persoane la mijlocul băncii, metalizate în structura demnității lor cu bijuterii, lanțuri și catarămi, numărătoarea mecanică reîncepea cu: una, două, trei... A numărat și a trecut în revistă toate seriile unei unități de obiect, scaunele goale, capetele de îngeri din capiteluri, scoicile cu ramuri din ghirlanda circulară decorativă a lojilor, și, în sfîrșit, stalurile pline pînă la cel din urmă loc.

Lîngă Ștefan Șileriu, răzimată cu brațul gol pe umărul fotoliului ocupat de logodnic, viitoarea

soție îi imobiliza căutătura la șaptele ei, jucate pe giuvaerele dinților, asortați în catifeaua buzelor ca într-o cutie neîndestul închisă, și privirea să lii întregi se îndrepta magnetizată către frumoasa păreche. Deopotrivă de atrăgătoare, sora logodnicei, împărtășită din rămășițele surisului și șaptei, contempla, ca să și găsească o îndeletnicire, prin lentilele ovale ale unui ochelar inutil și cu atît mai în ton, cu coada de aur, păreții care nu reprezentau nimic, iar Vintilă, retransat în ungherul cel mai depărtat de marginea lojei, îi puna o greutate pe grumaz, ca și cum l-ar fi ținut în cîrcă.

Vintilă Voinea, cu ochii focosi, aprinși de o stranie temperatură interioară, gingaș în apucături, naiv, fantastic și profund, nu putea să displice unei fete, educată pentru o viață care adaogă virtuților rafinamentul. Agasată de a rămîne singuratecă între un bărbat mut și o păreche care se ciugulește cu vorbe strecurate ca prin fulgi, și fiind un sfert de oră gol dinaintea cortinei, ca un camarad decis ea își mută fotoliul, pivotat pe un picior, alături de fotoliul lui Vintilă.

— Nu ți se mai urăște în colțul dumitale, domnule Voinea?... La ce te tot gîndești?

— Am numărat, domnișoară, pînă acum tot ce se putea număra și am clasat una sută șaptesprezece vertebre, după conformația frunții, a nasurilor și a urechilor, întregul sector de la parter pînă la galerii, din raza mea vizuală. N-am găsit remarcabil nimic...

— Cunosce un mamifer remarcabil, la care se uită toată sala, și dumneata nu te-ai uitat o singură dată, nici din profil și nici din spate... Ar fi simțit...

Vintilă gîfii, deconcertat. Se gîndi că dacă fata asta frumoasă, cu carnația splendidă și complicată, ar deveni proprietatea lui, el n-ar ști niciodată cum să înceapă și ce ar face cu ea și își aduse

aminte de crima, poate petrecută poate închipuită de el într-un vis, — uitase, — a unui vânător. Acela și-a urmărit idealul cu pușca, și când l-a doborât, a căzut în ripă fata care-l iubise și l urmărea fără să știe el, cu o pană la pălărie, prin munți.

Cu franchețea și a dragostei și a prieteniei, ea îi apucă o mână, pe care el nu o putu trage înapoi.

— De ce te ferești de mine? șopti Ana, fără să-i rostească numele. Și se uită țintă în ochii lui, al cărora tăiș scăpăra de o lumină nouă, ca la lupi.

— Nu mă feresc, răspunse Vintilă, ca un copil, cu o negațiune de alternare.

— Strânge-mi mâna puțin cu mâna dumitale de manechin. . .

— Am strâns-o, răspunse Vintilă.

— Nu mi-ai strâns-o, nici nu s-a mișcat. Ți-a înghețat. Simt în mâna mea. . . numai o mână de sticlă. . . Ți-e frică de mine? . .

— Nu. . . nu știu. . . nu știu, răspunse Vintilă îngrozit.

— Apropiete de mine, zise drăgăstos și cast domnișoara Ana.

— Lasă-mă. . . lasă-mă. . . gemu Vintilă. Mă scobești cu ochii. . .

Sala teatrului se întuneca progresiv și soneria suiera pe culoare.

— Începe! zise o voce groasă din sală.

— N-ai simțit că te iubesc, Vintilă? . . . șopti Ana în urechea lui. Îmi ești foarte drag. . . Și credeam că ți-aș putea fi dragă și eu. . .

— Ștefane! strigă cu glasul lui întreg Vintilă, pierzând din vedere locul unde se găsește. Ștefane! . . . Ana vrea să omoare pe mama.

Un tropot numeros de panică izbucni la toate etajele teatrului, și publicul, împiedicat în propria lui masă, apăsa ieșirile ca un singur bloc de carne îmbrăcată.

— Nu s-a întâmplat nimic! anunța personalul. Onoratul public este rugat să stea liniștit. Reprezintația începe.

Ștefan Șileriu și femeile scoaseră repede afară pe Vintilă de brațe. Artista care nu juca și care îl privea se prin ochiul cortinei, le-a ieșit înaintea cu o camaradă.

— Vezi? mama lui a murit dar nu a murit. . . A murit, însă trăiește. . .

— Toată lumea știe că mama nu a murit, zise Vintilă, culcat pe brațul lui Ștefan Șileriu.

A doua zi, Ștefan Șileriu n-a voit să se arate în oraș. Zvonul amplificând monstruos scena din teatru, se găsea în plină viteză, și virtuțile lui circulau tendențios. Era prudent ca magistratul să nu apară la tribunal.

— Vrei să mai facem o excursie? zise Ștefan Șileriu, nădăduind să-și îmbliânzească prietenul până la urmă. O sută douăzeci de kilometri îi străbăteam în două ore, și diseară sîntem înapoi. Vreau să vezi și o minăstire. Mergem cu fetele. . .

— Bine, răspunse Vintilă, nesimțitor ca un bulgăre de pământ.

— Însă făgăduiește-mi că n-ai să mai faci nicio dată ceva făcut aseară la teatru.

Vintilă se posomorî.

— Cred că până la urmă o să izbutim să-i scoatem din cap ideea lui fixă, zise Ștefan logodnicei lui. Aseară la teatru, i-a fost teamă de influența Anei asupra lui. Încă două-trei situații ca asta și-l vindecăm pe Vintilă de tot. Pui rămășag.

— Ai băgat de seamă că, tot amestecîndu-se prin strigoii lui, Ana s-a îndrăgostit de el? zise logodnica lui Ștefan. Nu m-aș fi așteptat. Numai să iasă bine. . . Ana, cu atitudinea ei nepăsătoare, e o pasională. Nu mai poate da îndărăt cînd începe

ceva și mi se pare că lucrul a început. Merge pînă-n pînzele albe. Mă tem. . .

— Mă plictisește ceva penibil la Vintilă, zise Ștefan. Cînd i se pare că-i pierе speranța, se iscă în el un punct de demență. Va consimți vreodată să renunțe? E toată problema. Dacă Ana ar ști cum să-l ia, cred că băiatul scapă. Viața lui aluă necă pe un fir de păr.

— Bună dimineața, domnule Vintilă, îi zise Ana, în odaia doamnei Șileriu. Aseară m-ai făcut de rușine. . . Ai țipat în tăcerea teatrului plin de lume.

— Dar ce s-a întîmplat? întrebă doamna Șileriu.

— Am plecat fără să putem vedea măcar începutul piesei. Domnul s-a apucat să țipe tocmai cînd se făcuse întuneric pentru ridicarea cortinei.

— Nu mi-ar veni să cred. . . spuse bătrîna.

— Ascultați ce vă spun, zise Ana. Piesa avea un subiect curios: dragostea dintre doi tineri care nu se cunosc dar se iubesc, de la o distanță de o mie două sute kilometri. Se vor întîlni? Cred că subiectul este că ei s-au întîlnit.

— Toată viața e-atîta tot, dragoste și întîlnire, zise Vintilă. Altceva nu se mai poate petrece. Toată lumea umblă, așa, unii după alții, ca apele, numai ca să se întîlnească. . . Altă activitate nu se cunoaște?

— Asta le împlinește pe toate celelalte, moșule, zise Ștefan. Dar asta merge fără interogator și explicații, fără precuvîntare: este ori nu este. Am să te iau și așa, văd că altfel nu merge.

Cu dragoste, Ștefan îl mișcă încet de o ureche.

— De aci înaintea o să-ți trag în toate zilele cite un toc de bătaie, pînă te-oi pune pe calea cea bună.

Doamna Șileriu asculta în pat relatările Anei, din teatru.

— Ce vă mirați atîta, doamnă Șileriu? A voit să omoare pe mama. . . Trebuia, fiindcă eram la teatru, să accept, pentru motivul că se face scandal? De unde această regulă?

Ana se îndreptă cu Vintilă la dulapul cu cărți.

— Nu m-am atins de mama dumitale. . . M-am apropiat doar de dumneata, zise Ana.

— Eu nu sînt al meu, domnișoară. . . Nicio dată n-am fost al meu. Dacă mă bucur, suferă mama. . . Nu vreau să rămîie singură. . . și să plîngă. . .

— Mama dumitale nu mai suferă, șopti Ana.

— Plînge. . . O aud noaptea. O auzi plîngînd și dumneata.

— Plînge vîntul. . . domnule Vintilă. Mama dumitale e acum fericită, zise Ana cu un ton de confidență. . .

— De ce vrei să te lupți cu mine, domnișoară? Ce ți-am făcut, că umblî în tainele mele? Ce ai cu sufletul meu? . . . A murit mama, am murit cu ea. . . nu mai trăiesc. . . Toată strădania mea muncește la visul să nu mai fiu deloc. . . Înălătur dinaintea mea tot ce nu e mama. . . Sînt undelele din candela ei, vreau să mă mistui în flacăra mică pînă la ultima picătură. . . Am iscălit cu sînge. . . Nu mi pot șterge iscălitura cu scuipat.

— Să mă lupt cu viii, să mă lupt cu morții? răspunse Ana neputincioasă. Vreau să te scot dintr-o groapă. . . Dă-mi cu încredere mîna.

— Întoarce-ți capul, domnișoară. . . Ochii dumitale, ca fluturii de noapte, sînt grei și muți. Aripile lor bat încet. . . Închide-ți-le, fluturi de cobă, cucuvaie mică de catifea. . . Nu vreau să uit pe mama! Cadă-mi limba din cerul gurii, brațele din umeri, picioarele din legături. . . — Și rugător: Ai auzit, domnișoară Ana? . . . Nu te juca, te rog, cu șoaricele sufletului meu. . . Nu mă chinul. . .

— Ne aşteaptă maşina, copii! strigă, dînd uşa de părete, Ştefan. Sărută fiecare pe mama. Şi tu, Vintilă.

Vintilă îi sărută doamnei Şileriu mîna.

— Mamii place să-i săruţi obrazul, nu mîna. Uite aşa, zise Ştefan, ţinîndu-i pleoapele, ca o Evanghelie, la sărutarea lui.

În maşina închisă, Şileriu ocupa volanul, lîngă şofeur, şi logodnica, răzîmată în spatele lui, un strapontin. Vintilă se văzu încă o dată lîngă Ana, închis cu ea ca într-o vitrină, alăturat de ea pe canapea, ca un bolnav. Mirosul ei curat, de scrin de rufărie, îl învăluia ca o batistă mare cu o boare de lavandă şi de chiciură de mătase. Femeie sănătoasă şi îmbelşugată, pe trupul cast ca un arbore al Anei sta răstîgnită o măreţie simplă, sigură, implicită şi senină, şi gîndul ei şi sufletul ei, fără reverberi, aveau precizia şi invariabilitatea unei ştampile, care, pusă oriunde şi oricînd, tipăreşte acelaş monogram. Ea da certitudinea unui tovarăş de orice împrejurare, egal, stăpîn pe viaţă, brav şi bun. Ochii ei teferi, fără codiri şi strecurişuri, afirmau, nedespărţite, credinţă şi pază, şi personalitatea ei temeinică amintea ţarina, pîinea şi cîinele dulău cu sensibilitatea graţioasă.

Simpatia Anei sporea cu repeziciunea norilor adunaţi pentru ploaie, se conglomeră compact, nesimţitoare pînă atunci la buchia dragostei fără vocaţie şi har. Ea îl iubea pe Vintilă cu nenorocirea şi cu spaima lui, ghicindu-se casnică şi maternă şi primindu-l ca pe un prunc dimpreună cu demonul lui, care-l îndrăcise.

Drumul străbătut de maşină, cu priveliştile lui succesive de şes, de măguri şi de dealuri pieptoase, era ca poteca din mijloc a unei cărţi, deschisă cu foile mari, de o parte şi de alta. Scrisul mărunt al semănăturii şi al brazdei alterna cu paginile vaste ale zăpezii, ilustrate în albastru şi argint.

Au fugit, pe dinaintea cristalelor laterale, satele cu acoperişuri, şi ele ca nişte cărţi, dar întoarse, sculate pe scoarţe, cu creştetul cotoarelor în sus. S-au descămat lanurile trestiei, gătite cu fumuri galbene de puf. Au alergat învîrtite pădurile goale, în hore spirale. S-au depărtat podurile, ca nişte scoabe prinse de maluri, peste cărări şi şosele de gheaţă. Fabricile şi-au arătat, în orizont, coşurile, ca nişte columnne, şi era şi cioacla de lemne animatoare, pe care o purtau tîrîş în zăpadă, pe tălpi, boii şi omul cu căciula lungă.

Ana îi arăta lui Vintilă un corb, un han, un car cu nuiele, porumbiştile aspre, un conac alb, o fîntînă, deasupra căreia se lăsa ciutura, ca din cîntar. Doi cai negri se fugăreau înhămaţi în curcubeie, la o sanie uşoară, sprinteni în agerime, ca să li se audă clopoţei. A salutat cineva. . . A văzut Vintilă? Nu a văzut. Ca un acid cristalizat într-o sticlă pecetluită, cu singurul spectacol împrejurul lui al rafturilor cu flacoane şi porţelanuri de farmacie, era Vintilă. El nu putea să înţeleagă emoţiile de pămîntească ale Anei şi tresăririle ei dinaintea feeriei. Ca să se sustragă climatului ei şi contactului torid al mantalei de lutră, prin care se distila temperatura suavă a sînului, unde somnolau şarpele inocent şi cald şi cuiburile rotunde ale brîului, Vintilă se lipise de fundul unghiului limuzinei. El nu voia să vadă cum se desface gura transfigurată, cum licăreşte pleopa. Nu voia să vadă urechea şi strugurele ei, împuns cu un mărghitar, curba tînră a subsoarii obrazului, grumazul pudrat cu fulgul aşternutului impalpabil de păr pulverizat al scoicilor de măceş. Vintilă şi-a tras pălăria pînă mai jos de nas, fără să poată opri totuşi invazia lină şi aromele de sănătate cernute prin sitele de dantelă ca un duh de iarbă-mare. Mîinile şi le-a înlemnit departe de atingere, şi în ungherul lui Vintilă, încremenit ca un dîlmen,

se luau la trîntă două imagini, ca păpușile de jucărie, mișcate de o ață care le încaiera și le separă.

El știa că păcatul cu gîndul e mai mare chiar decît consecința lui și, ca să nu-l comită, se muncea să-și întunece pînza, în transparența căreia se deslușeau arabescuri de azur. El încenușa lumina undelor irizate. Dacă i se părea că i-a rămas o lucarnă, prin geamul căreia începea să se zărească, el lua o lopată de întuneric și tencuia zarea cu acest nămol. Dacă voia să suspine își încîlcea suspinul. Pe o tablă neagră de școală din încăperea sufletului de veșnic școlar se iveau neîncetate litere de tibișir, și copilul se înălța pe vîrful pantofilor, ca să le șteargă. Cînd sforțările secrete nu mai erau de ajuns, Vintilă se încrunta cu pumnii. Se scula violent. Turbura în oglindirile lui fatalitățile, reorganizate de la sine, numaidecît. Arunca în ele gîndul urît, ca un cui în roțile angrenate ale unei mașini, și asculta în deșert să se rupă coerența.

Mînăstirea Sfintei Parascheva se ivi nemaiașteptată ochilor osteniți ai lui Vintilă, dintr-o cotitură de drum. El o căutase zeci de kilometri, răspîcînd tumulturile de verdeață ale orizonturilor masive și zărilor lucide, și a renunțat. De la un timp, stăpîneau solemnitățile meteorologiei. Zăpezile înnecau conacele, culcate în tablouri albastre. Străjuia sulita brazilor, înfășurați ca niște steaguri. Ca turmele unor dobitoace înghesuite cu miile, șolduri în șolduri, pădurile negre pășteau pămîntul de faianță. La o mlaștină a cerului pură, cirezile sorbeau în genunchi, cu boturile scufundate, răcoarea de argint, adormind în alcoolurile din azur. Corabia cu pînzele de văzduh a șesului încărcată, ancorase la o insulă de fum.

Panorama se dezvăluia întregă, și Vintilă se pierdu ca un călăreț în imensitatea ei ireală. Zări mînăstirea ca un oraș de clopotniți și turle, pe un platou de agată albastră întunecată. El nu-și închipuia că lumea poate să fie atît de frumoasă și să întreacă frumusețea gîndului, rămas în drum ca un nasture de manta. El crezu că trecuse de lume și că intra în basm. Nicăieri, pe unde călătorese el cu Ștefan, nu s-au găsit adunate laolaltă atîtea miracole, ca la o sută de kilometri de nasul lui vîrît în hîrtie, și uimirea lua cunoștință de amănunte ca de cusăturile unui plocat adînc, ridicat pe lat. Se deslușeau din fuga mașinii, care

se apropia de lacul înghețat și de castelele înpreunate ale mînăstirii, liniile, suprafețele, bolțile, stîlpii, cerdacurile înalte și, pe o față a turnului celui mai înalt, un cadran de ore.

— Ce zici? întrebă Ștefan Șileriu, întorcîndu-și fața de la volan. Dar unde te-ai băgat? . . .

Crucificat în colțul lui, Vintilă slăbise pe jumătate. O paloare verzuie îi spoia figura, scofîlcită de chinuri vehemente, și atitudinea lui, cu brațele încrucișate la piept și cu mîinile subsuoară, era demonstrativă.

— Așa ați călătorit tot timpul, Ana? zise Ștefan.

— Așa. . . Mai puteau să încapă trei persoane între noi, răspunse Ana. De cînd am pornit, pînă acum nu s-a mișcat de un centimetru. Ior fi înțepenit și picioarele.

Vintilă asculta o limbă parcă streină și, dacă nu i-ar fi rămas ochii, învăpăiați de o pîlpîire de jar, s-ar fi crezut că a murit.

— Ți-e frig? întrebă Ștefan. De ce nu te-ai învelit cu pledul? Să nu fi răcit. . . Cu tine vorbesc, Vintilă Voinea, zise Ștefan.

Nici un răspuns.

— Îți place peizajul? E unul din cele mai admirabile din cîte cunosc, și mînăstirea nu are păreche. . . A fost zidită acum patru sute de ani. Ai observat tu că toate mînăstirile sînt așezate pe o margine de apă?

Ștefan își înăbușea stupefacția în date și în formații.

Vintilă tăcu.

— Treci tu la volan și dă-i Anei locul tău, zise Ștefan logodnicei lui, oprind mașina. Am ceva de vorbit cu Vintilă. Pe urmă, apuc-o la dreapta.

Lîngă Vintilă, Ștefan Șileriu îl prinse de mînă, degajîndu-l din poziția lui de mumie și alăturîndu-l de el. Întinse brațul peste spinarea lui Vintilă,

își trase prietenul la piept, cu urechile sub buzele lui, ca un telefon.

— Vino-ți în fire, Vintilă. . . șopti Ștefan. Despletește-ți fibrele și ațele. . . Tu nu mă iubești deloc. . . Hai! mișcă buzele, clatină capul, zi ceva. . .

Vintilă se uita ținută la ceva, ca la o cifră mobilă.

— Mi se pare că nu-ți place Ana deloc. . . E o fată unică, Vintilă, — și am impresia că ține la tine.

Vintilă își închise pleoapele, ca și cum un medic i-ar fi pipăit o coastă dureroasă.

— Ce-ai de gînd? Toate sforile cu care vreau să te leg de viață se desrăsucesc și s-au făcut cîlți. Spune ceva. . .

Vintilă își pierduse parcă vocea. Buzele lui păreau să îngăimeze o intenție, mișcate ca la pești.

— Cum, n-ai nimic de spus?

N-avea nimic de spus.

— Poate că te plictisește drumul și poate că vrei să te întorci. Mai avem pînă la mînăstire cîteva învîrtituri de roți. . . O să taci așa, toată vremea de-aici înainte? Cel puțin mai vorbeai. . .

Vintilă tăcea ca o slugă proastă, și Ștefan, nemărgăsinîd nimic de spus, voia să citească în fața lui, așteptînd o inspirație deznădăjduită. Căutătura lui Vintilă zăcea și ea fixată pe Ștefan, rotundă și nemișcată ca un binoclu. Cînd mașina trecu peste podul primei curți a mînăstirii, — o vastă cîmpie, — o lacrimă își pierdea conturul alunecînd pe obrazul mat al lui Vintilă.

— Era să ne răstorni! sări din locul lui Ștefan. De ce n-ai frînat?

În spatele automobilului, podețul clătinat al șanțului șoselei juca din bîrnele descheiate. O secundă, și zidul înalt al clopotniței, boltită peste poarta rotundă, se puse de-a curmezișul cîmpiei, pînă la sfertul cerului, ca o catapetasmă.

— Blagoslovește, părinte! zise Ștefan, scoțînd capul din mașină.

Un călugăr șchiop, cu cîrja scurtă dedesubtul mînceii de șiac și cu scûfia moale de anahoret ieșise, sărînd ca un pitic fabulos, pe poarta mică, deschisă din poarta mare. În barba sălbatecă, decolorată în tonul scurteicii, călugărul morfolea din gură mestecîndu-și mustața.

— Dumnezeu! răspunse, cu glasul lui de cîine bătrîn, monahul, deschizînd porțile mari.

Interiorul din fund al lăcașului, unde se edifica o a doua cetate cu altă clopotniță, și cu o a doua boltire, pe un rînd nou de porți, se înfățișa cu zidurile lui, complicate cu colțuri, ieșituri, firide și ferestre înguste, pe sute de fețe, subț streășini adînci și acoperișuri de șindrila neagră, ca o reședînță împărătească. Puțurile, ca niște altare de piatră, adăpostite în biserici minuscule, păzeau sfințenia apei, aghiasmă ridicată pe lanțuri din fundul pămîntului binecuvîntat. Un monah tînăr și zvelt ciocănea toaca muzical în scîndura de frasin, purtată cu el și cumpănită pe o mînă, cu o lulea de lemn noduros. De prin grădini cu zăbrele scurte, de prin pridvoare și chilii, încuind ușa, plecau la slujbă cîrduri de cuvioși, frați, diaconi, protosingheli și arhimandriți, întraripați cu camilavca, și schivnicii bătrîni, cu carnea de chihlimbar și fildes, călcînd cu băgare de seamă alunecușul, păreau ieșiți din mormintele domnești din latura bisericii mari.

Frigul i-a silit pe călători să se refugieze în arhondaric, însoțiți de un călugăr care-i pofti să suie scara cu treptele vechi adîncite, de stejar, și să străbată coridorul îngust, cu camere de o parte și alta pentru oaspeți. Sala în care se isprăvea coridorul s-a desfăcut neașteptată dinaintea lor, aducînd printr-un geamlîc cu mii de ochiuri toată lumina cîmpilor, a zăpezilor și a cerului

alb. Dedesubtul acestui cerdac de sticlă, Vintilă văzu de jurîmprejur lacul întins, albastru, cu luciuri de zmarald, ametist și turchiză și pardosit, pe marginile atinse de maluri, cu lespezi de camfor. Bărți înțepenite, scobite în trunchiuri de plută, drumuri de sălcii și răchiți, peninsule de papură, teritorii de rogoz, în care colcăie șerpîi, acum amorțiți. În răsărit, lacul se învecina de-a dreptul cu Tăria, pentru trecerea, mai lesnicioasă pe apă, cu luntrea, a monahilor, spre viața de veci.

Fetele și bărbații rămaseră în contemplarea continentului cuprins între zidurile numeroase ale stihiiilor văzduhului apelor și zăpezii, uitînd fiecare pentru ce venise și părăndu-li-se tuturor că ei nu mai fac parte de pe pămînt și că se găsesc ridicați într-o zonă, de unde încep îngerii mici cît vrăbiile, cu aripile lipite de obraji, domeniile arhanghelilor, legea lui Dumnezeu și drumurile ușoare ale sfinților, înveliți în strai lucitor și căciulați cu seceri de aur.

Vintilă se simțea scufundat ca într-o oglindă, care ar fi fost adîncă și prin care ar fi putut să umble, ca printr-o apă nelichidă, deschizîndu-se înnainte și închizîndu-se înapoi cu lumină, într-o singurătate cenușie. O bucurie, pe care nu o mai încercase din patul alb și proaspăt al copilăriei, se ivi în el, ca o lună, răsărită din suflet, transdăfirie. Un pom cu ramurile de sticlă și cu flori de nufăr în vîrfuri, de sidef, era sufletul lui, și omizi de aur se grăbeau să urce pe acest polindardu de frunze, ca să-l scape întreg cu giuvaere.

La masă, el asculta cu o mirare inocentă povestirile călugărului care servea, și pentru întia oară i se păru că este mulțumit. Minunile și viețile povestite erau adevărate, îi deschideau o comoară nebănuită, o lume în care era bine, tihnită și moale, cu mirodenii de vînt și de ploaie nesfîrșite.

Lui Vintilă i se păru că tainele adevărate stau strînse în stoluri și în cuiburi de lut, ca de rîndnici. Înălțimi infinit treptate despart sufletele și le izolează de teritoriul făpturilor isprăvite și descompuse, viața divizîndu-se în părți provizorii și în părți inefabile eterne, cu legile animalității suprimate. În parcul cerbilor cu coarnele de sticlă nimic nu poate muri, condiționat de o stare de aromă. Nimic nu cade, ușurat de o facultate de levitație și de zbor. Nimic nu se uzează, din pricina sensului diamantin. Lumina ignoră umbra, perspectivele și planurile ei sînt necunoscute. Consistența unicei dimensiuni e diafană și ființele din lumea ei n-au nici atîta trup cît foaia de poleială tremurată, asemănîndu-se cu licărirea unui cristal în lacrima lui de apă. Pojghii și fosforescențe, pe care le străbați și care nu se rup. Irod a fugit cu sabia prin tot cuprinsul regatului, după un fulg, și nu a putut să-l taie.

Iconografia este exactă. Cetele purtate prin văzduh de fecioarele și de feciorii care s-au păzit de belșug și de concupiscentă și au îmbrățișat de bunăvoie sărăcia au trupul neted și văzut de jur împrejur pe o singură parte. În pribegia sfîntă lucrurile cîntă nestatornicite și dezlegate, ca stelele, și totuș neclătinate...

Călugărul din fața lui Vintilă, cu obrajii surpați și cu căutătura inegală a cuvioșilor, decolorați pe varul bolților clopotnițelor, știa tot ce nu putuse să afle el, inițiat la contemplarea lăuntrică a superficialelor aspecte. Călugărul avea virtutea care lipsește cărturarului iscoditor, a credinței; om nou, nerelevat de învățătură și mai presus de cercetare. Conformîndu-se unei reguli de asprime, el aducea o jertfă, jertfa vieții, pe care refuza să o trăiască, dacă sfîrșește orișicum. «Atitudine admirabilă, de renegare fizică și de dispreț», se gîndea Vintilă.

— Cum ți-e numele, cuvioase? Ia întrebă.
Silabisind cu pauze și cu silințe, călugărul răspunse:

— Isaiia.

Părea împiedicat într-un vîrtej de sîrmă ghimpată, de care sîi rămăsese agățată și limba. Ia interzis Dumnezeu să-și dea gîndurile pe față. Așa face Dumnezeu și cu cei limpezi la grai: gîngăveala lor e mutată la minte. Căci nimeni nu trebuie să fie în stare să deslușească pe altul, fiecare fiind singuratec în sine, lăsat pe deslușirea lui, cîta o poate duce la capăt, împiedicat, din coace sau dincolo, de cuvinte.

La ora vecerniei, Ștefan își strînse prietenii, ca să facă înconjurul chinoviei. Vintilă trecuse de fază, era animat și limbut, vorbind în realitatea aspectelor aparente și în existența intrinsecă.

Stăreția veche era zidită pe două niveluri de teren, ușa de la intrarea din curte găsindu-se pe un prag cu al treilea rînd de chilii suprapuse, din pridvor. Zarea sta deschisă peste heleșteul prelungit într-un sfîrșit de priveliște și ascuns pînă la marginile lumii în stuhuri. Petecele de vie povîrnite în apele vechi răspundeau cu alte stăreții pustii. Funiile de iederă, ca niște pînze sfîșiate pe cordaje, le da un aer de corăbii părăsite, la o margine de mocirlă sărată, și curțile pardosite cu piatră deasă, acoperită cu mușchi, purtau pecetluială neagră de sînge. O mîță galbenă își alegea cărarea printre frunzele, an de an scuturate, ivindu-se ca din patru veacuri odată. Și, la o fereastră vînată în putregaiul ei, dintr-un cerdac, curăța o săgeată lungă, parcă murdară, dintr-o creștinătate veche, de acelaș sînge, un diacon, îngrijitorul turlei. Îi luase ceasornicului limba mare în chilie ca să o frece de rugină. Podul de jos, de subt deal, ducea drumul de sălcii al mînăstirii peste insula cimitirelor, pînă la biserică

hramului Sfântului Dumitru, împresurată cu castani. Ca niște chinovii minuscule și chivote, stupii dormeau înzăpeziți.

Musafirii s-au dus să vadă țirila, staulele și rogojinăria, așezate la periferia ogrăzilor și slujite de ascultători bătrâni, care purtau, cu barba, cu chica și cu scufia, brîul roșu înfășurat de-a dreptul peste ȋtari, ȋntre găleți și cȋini, răsturnȋnd mămăliga și crucindu-se călugărește, din pămȋnt pȋnă la comanac.

ȋn biserica din cetate se citea slujba ȋnserării. Intrȋnd, vizitatorii făcură pasul cu băgare de seamă și stȋngăcie. Călugării umpleau biserica, stranele, mărginile și mijlocul, ȋnșirați cȋte trei pe o latură și alta și lășȋnd ȋntre tindă și altar o trecere ȋngustă.

ȋnmulțit cu ȋngerii, cu sfinții, cu mucenicii și cuvioșii zugrăviți, de un chip și o asemănare cu ei și care ȋnfățișau pe ȋnnaintași, pe străbuni, din sihăstriei și schituri, plecați la timpul lor de la vecernii și utrenii și pogorȋți ȋn chiliile de lut, numărul norodului de față la slujbă era nemărginit, și ȋn glasurile cititorilor de stihuri cu slovă se amesteca, cu auzurile monahilor ȋn viață, ascultarea mormintelor așternute cu lespede gheții. Mișcȋndu-și mȋnecile grele odată, călugării ȋși duceau degetele la frunte cu filfȋire, ca niște vȋlturi ȋmpiedicați, care s-ar fi ȋnchinat cu penele aripii drepte. Oseminate ȋn picioare, ochii li se rugau ȋnchiși.

Unul cȋte unul, oaspeții ȋntȋrziu pe la iconostas, avȋnd fiecare un gȋnd șoptit și o rugăciune a lui. Vintilă ȋnnainta sfios, cu capul plecat. Subt policandru, el se trezi ȋn mijlocul unui gol, ocolit ȋn ȋnconjurul mare. Bătrȋnii pravilei ședeau ȋn străunile rotunde: toate autoritățile mȋnăstirii. Un canonarh citea la pupitrul hexagonal, ȋnșotit de ȋsonul fraților copilandri. Vintilă mai făcu un

pas. . . Din icoana Maicii Domnului se uita la el și zȋmbea Sabina. . . Ochii erau tot atȋt de frumoși ca mai ȋnnainte și fața tot atȋt de proaspătă ȋi era. Și părul ȋi pieptănase de curȋnd, subt o broboadă de cașmir albastru.

Vintilă se duse cu mȋnile ȋntinse și alunecă pe genunchi, cu privirile ridicate la Născătoarea de Dumnezeu.

— Mamă dragă! șopti Vintilă.

— Tile, puiul mamei, ȋi spuse Sabina cu zȋmbetul, ȋnfiorȋndu-se ca o porumbiță ascunsă ȋntr-un măslin. Grumazul ȋi era ȋmpovărat cu salbe de aur, mărgăritare și multe podoabe noi.

— Tu ești! zise Vintilă.

— Sȋnt eu! răspunse Maica Domnului.

— Nu ȋți-a fost dor de mine. . . Te-am așteptat atȋt amar de timp.

— Știam că ai să vii. . .

— M-am ȋnchis ȋntr-o odaie și te-am așteptat să te ȋntorci. Ai și venit de două ori, și pe urmă nu ai mai venit. . . Tu erai, nu-i așa?

Maica Domnului clipi din pleoape.

— Și să mă ȋerți că nu te-am ascultat: am rupt sigiliile caietelor și le-am citit.

Maica Domnului nu auzise.

— Caietul verde și caietul roșu. Ai uitat? . .

Vintilă simțea că se schimbasesc ceva. Sabina nu mai era aceeaș, amintirea nu mai era aceeaș.

— William Horst! rosti, ceva mai tare și ridicul, Vintilă. Tata!

Numele nu-i mai aducea aminte Maicii Domnului nimic, și Vintilă urmărea mișcările feței Sabinei. Făcȋndu-se ȋcoană, ea se putea să-și fi schimbat și punctul de vedere. El ȋși aduse aminte că mai vorbise cu ea odată, ȋntr-o seară, la niște cunoscȋți, care știau să cheme sufletele acasă. La multe din ȋntrebările lui tăcuse sau răspundea cu un răspuns

neîntrebat. Suflutele își pierd pământul ca niște sămânță neîncolțită.

— Tu ești mama mea, Sabina, cu toate acestea, zise Vintilă.

— Puiul meu, răspunse Maica Domnului.

Era vocea carel dezmiardase în copilărie, învelită totuși cu o glazură argintie stelară.

— Nu mai plec de lângă tine, zise Vintilă. O să stau aci, la picioarele tale, toată ziua, toată noaptea, toată viața. . . Și nu o să mai murim. Și nu o să ne mai despărțim.

— Ai să te porți ca îngerii, zise Maica Domnului. Suflutul lui Vintilă tresări.

«Și o să-mi spuie măicuța multe lucruri, pe care nu mi le-a spus, fiindcă eram prea mic. Nu trecusem încă pe lângă moarte», zise în gând Vintilă.

— Așteaptă-mă nițel, mai zise Vintilă. Mă duc să le spui ceva tovarășilor mei de drum și mă întorc.

Costumul în care era îmbrăcat îi păru lui Vintilă stupid și nepermis. El trebuia neîntârziat să-și lepede brațele și picioarele, înveștmîntat în scutecul de renaștere al călugăriei.

Îmbătarea lui suflutească era imensă. Trase deoparte pe Ștefan, către ușă. Îi mulțumi că i-a dat prilejul să vadă mînăstirea și-i făcu mărturisirea hotărîrii lui.

— Vreau să mă călugăresc, zise Vintilă.

— Ești copil? zise Ștefan. Lauziți, fetelor, Vintilă vrea să se călugărească, și așa, numai decît. . . Mai suferi și de acest defect, băiete, te aprinzi repede și iei foc dintr-o dată.

— Îți place viața asta? întrebă Ana.

— Dar cînd ai avut vreme să te hotărăști? zise Ioana, logodnica lui Ștefan.

— Un lucru e sigur, răspunse Vintilă. Nu mă întorc cu voi și nu mai ies din mînăstire. Drumu-

rile ni s-au despărțit. Dacă mă iubiți cu adevărat, nu mă turburați.

Gestul, accentul, lumina neobișnuită a feții lui Vintilă, înconjurată de o difuză reverberare matinală interioară, nu mai permiteau argumente și sfat și paralizau intenția de împotrivire. Surorile erau grave ca femeile din convoiul înmormîntării după ce a fost desprins trupul lui Iisus de pe cruce, și fruntea îngreua mintea lui Ștefan ca un coif de bronz. Împrejurarea nu mai putea să fie măsurată cu judecăți.

— Bine, dar și pentru ce ai vrea tu să faci e nevoie de forme, de introduceri, de aprobări. . . zise Ștefan. O viață nouă nu se croiește cu trăznitul. Vino acasă, o să facem demersuri. . . Poate că ai să te răzgîndești. . .

— Noaptea asta o petrec aici, orice s-ar înîmpla, răspunse Vintilă.

— Să vedem. . . Să vorbim și cu starețul. El trebuie în orice caz întrebat, zise Ștefan.

Călugării se strecuraseră cu toții din biserică spre chilii, impresionați de fierbințeala cu care se rugase străinul la icoanele împărătești. Vizitatorii nu erau niște oameni de rînd, șoferul informase exact urechea mînăstirii, și părintele stareț aflate cel dintîi, încă din strănă, ceea ce era de datoria lui să știe.

După un sfert de oră Ștefan Șileriu reapăru însoțit de starețul Dionisie, un călugăr înalt, a căruia figură diafană, înfrumusețată de barba albă risipită pe tot pieptul, exprima blîndețe și nevinovăție.

— Ce-am auzit? că vrei să rămii între noi, domnule profesor, zise arhimandritul Dionisie. Facă-se voia lui Dumnezeu și fii binevenit. Biserica are nevoie de oameni ca dumneata, că de-alde noi are, slavă Domnului, destui, zise starețul cu modestie. Fiindcă se înserează, și familia dumată

vrea să plece, să-ți arăt chilia pe care mă gîndesc să ți-o dau, în stăreția veche.

— Nu se putea loc mai bine ales. . . zise Vintilă.

— Dar nu e nevoie, știi, să te grăbești. . . Stai cîțva timp la noi, mai pleci, te mai întorci, mai te gîndești. . . Viața e orișunde cu durerea ei. . .

Vintilă cuprinse mîna lungă, palidă, a starețului, voi să o sărute, iar fi dus-o în sîn. Starețul îl sărută părintește pe frunte. . .

Chilia destinată neofitului era o cameră mare, albă, cu un pat alb, cu o masă albă. Un jar frumos o îndulcea, într-o sobă de zid.

— Ce bine mă simt! zise Vintilă. Nu m'am simțit așa de cînd eram mic.

— Să-ți las ceasul meu. . . zise Ștefan, sfîșiat.

— Am ieșit din timp, dragă Ștefane. Nu-mi trebuie ceas. Afară de lucrurile mele de acasă, nu mai am nevoie de nimic. . . Pune-le într-o mașină. Cărțile oprește-le tu. Am ieșit și din cărți, dragă Ștefane.

— O să venim din cînd în cînd să te mai vedem, zise Ana, care se luptase cu o tăcere cumplită.

— Nu, domnișoară Ana, nu! La mine, de azi încolo, nu mai vine nimeni. . .

— De felul lui e cam exagerat, preocupat, zise Ștefan Șileriu.

— Știu eu? Poate că știe el ceva mai mult decît dumneavoastră, zise starețul cu acel sens de gîngășă îndoială și subtilitate, caracteristică gîndirii călugărești.

— Bine, dar asta ar însemna să nu ne mai vedem niciodată. . . Călugării rămîn în legătură cu familia, cu prietenii. . . Apoi, necesitățile intelectuale, părinte. . . Și mai trebuie regulat drepturile lui succesoriale. . . Băiatul ăsta are o avere, cum v'am mai spus, imensă, șopti Ștefan Șileriu, fără să înțeleagă Vintilă despre ce vor-

bea, preocupat de colțurile unei psaltiri, așezată pe un analog de chilie.

— Este după cum vrea monahul, dar monahul nu mai are nici familie, nici prieteni, nici avere, zise starețul.

Un ciob roșu de soare aprinse chiciura din pomi.

— Ce să-ți mai trimitem? întrebau surorile, necutezînd să privească în ochii de piatră ai lui Vintilă.

— Lucrurile mele. . .

Ana își desprinsese o bijuterie de la sîn, spînzurată de un lanț de aur, și voi să o strecoare în mîna lui Vintilă.

— O amintire de la Ana, zise Ana.

Ca și cum ar fi primit pe degete o bucată de jar, Vintilă lepădă giuvaerul.

— Nu, domnișoară Ana, nu! Nu trebuie să rămîie la mine, de la dumneata, nimic.

Fetele nu știau cum să se despartă de Vintilă. Mașina bătea din cilindri la scara stăreției. . .

— O să ne apuce noaptea pe drum, conașule, zise șofeurul.

— Noapte bună! zise Ana, voind să strîngă mîna lui Vintilă și amețind.

— Nu, domnișoară Ana, nu! zise Vintilă, refuzîndu-i mîna.

— Noapte bună, zise Ioana.

— Noapte bună! zise Ștefan Șileriu, voind să-l îmbrățișeze.

— Nu, Ștefane, nu! zise Vintilă, interzicîndu-și ultimul contact. Dar să nu uiți din lucrurile mele manechinul și ursul, zise Vintilă către Ștefan, care ieșise.

Ca să nu mai audă nimic, și să nu fie răscolit, el închise lin, fără zgomot, după Ștefan, ușa stăreției.

Redactor responsabil: Gheorghe Pienescu
Tehnoredactor: Ida Marcus

Dat la cules: 09.02.1965. Bun de tipar: 08.05.1965. Apărut: 1965. Tiraj: 12.180 ex. $\frac{1}{1}$ legate. Hirtie specială, cu filigran, de 90 g/m². Format: 800×920 32. Coli ed.: 10,22. Coli tipar: 7,25. A. nr. 645/1965. C.Z. pentru bibliotecile mari: 8R. C.Z. pentru bibliotecile mici: 8R—31.

Hirtia executată la fabrica « Steaua Roșie » — Bacău
Întreprinderea Poligrafică « Arta Grafică »
Calea Șerban Vodă 133,
București — R.P.R.